

A photograph showing two people wearing life jackets and helmets, sitting in a small inflatable raft on a wide river. The background shows a rural landscape with houses and trees under a hazy sky.

др Љубо Пејановић
др Душко Вејновић
др Миле Ракић

ЗАШТИТНА ФУНКЦИЈА
БЕЗБЕДНОСТИ
У ВАНРЕДНИМ СИТУАЦИЈАМА

A photograph showing the aftermath of a disaster. A white car is crushed under a pile of rubble, including wooden beams and debris. In the background, a building has been destroyed, with its roof and walls collapsed.

БАЊА ЛУКА
2018.

др Љубо Пејановић
др Душко Вејновић
др Миле Ракић

**ЗАШТИТНА ФУНКЦИЈА БЕЗБЕДНОСТИ
У ВАНРЕДНИМ СИТУАЦИЈАМА**

Рецензенти:

Проф. др Неђо Даниловић
Проф. др Војо Лаковић
Проф. др Стеван Стојановић

Издавачи:

Европски дефендологија центар за научна, политичка, економска,
социјална, безбједносна, социолошка и криминолошка истраживања,
Бања Лука
Републичка управа цивилне заштите Републике Српске
Центар за економска истраживања, Суботица
Универзитет модерних знаности - Факултет за сигурносне студије
Мостар.
Висока школа Унион Мостар

За издавача:

Проф. др Душко Вејновић
Мр Миле Међед
Академик проф. др Ненад Вуњак
Проф. др Владимир Стојановић

Лектор:

Мр Татјана Понорац
Жељка Вуковић

Штампа:

Графопапир Бања Лука

За штампарију:

Петар Вукелић, дипл. граф. инж.

Тираж.

300 примерака

**др Љубо Пејановић
др Душко Вејновић
др Миле Ракић**

**ЗАШТИТНА ФУНКЦИЈА БЕЗБЕДНОСТИ
У ВАНРЕДНИМ СИТУАЦИЈАМА**

**Бања Лука
2018.**

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР	15
У В О Д	17

І ДЕО

СИСТЕМСКИ ПРИСТУП ИСТРАЖИВАЊА

БЕЗБЕДНОСТИ И ЗАШТИТЕ	25
1. СИСТЕМСКИ ПРИСТУП ПРОБЛЕМУ	27
1.1. Проблем о извршеном истраживању и презентирање проблема	27
1.2. Предмет извршеног истраживања безбедности и заштите	28
2. КЛАСИФИКАЦИЈА ОСНОВНИХ ПОЈМОВА	
ОД ЗНАЧАЈА ЗА ВАНРЕДНЕ СИТУАЦИЈЕ	31
2.1. Удеси, акциденти или хаварија	31
2.2. Ванредни догађај	32
2.2.1. Елементарна непогода	32
2.2.2. Катастрофе	33
2.2.3. Претња безбедности	33
2.2.4. Ванредна ситуација	33
2.2.5. Ванредно и ратно стање	34
2.3. Циљеви остварења заштите у систему безбедности	35
2.4. Оквирна хипотеза проблема	36
3. СИСТЕМ ЗАШТИТЕ И СПАСАВАЊА	
У ВАНРЕДНИМ СИТУАЦИЈАМА	39
3.1. Место система безбедности и заштите у систему наука	39
3.2. Место заштите и спасавања у систему безбедности	40
3.3. Систем безбедности државе	41
3.4. Национални систем безбедности	42
3.5. Структура система безбедности	44
3.5.1. Мере безбедности	44
3.5.2. Субјекти система безбедности	45
3.5.3. Послови и задаци у систему безбедности	46
3.5.4. Носиоци и активности у систему безбедности	46
3.5.5. Карактеристике савременог система безбедности	46
3.5.6. Основне категорије безбедности	47
3.5.7. Индивидуална безбедност	47

3.5.8. Људска права на безбедност	48
3.5.9. Национална безбедност	50
3.5.10. Међународна безбедност државе и сигурност грађана	51
3.5.11. Глобална безбедност	52
3.5.12. Државна безбедност	54
3.5.13. Савремена безбедносна политика	56
3.5.14. Безбедносна стратегија	58
3.5.15. Савремена држава	60
3.6. Управљање системом националне безбедности	61
4. ЗАШТИТА У ВАНРЕДНИМ СИТУАЦИЈАМА	64
4.1. Процена угрожавања безбедности	68
4.2. Појам безбедности и небезбедности у ванредним ситуацијама	70
4.3. Управљање ванредном ситуацијом	72
4.4. Стратегијски менаџмент у ванредним ситуацијама	73
4.5. Подела ванредних ситуација	74
5. ЗАШТИТА И СПАСАВАЊЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	76
1. ОПШТЕ О ЗАШТИТИ И СПАСАВАЊУ	76
5.1. Историјат цивилне заштите у Републици Србији	77
5.1.1. Историјат заштите и спасавања	79
5.1.2. Заштита и спасавање у војсци Србије	79
5.1.3. Заштита и спасавање у Министарству унутрашњих послова	81
5.1.4. Јавна безбедност и жандармерија	82
5.1.5. Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде	82
5.1.6. Министарство здравља	83
5.1.7. Комесеријат за избеглице	85
5.1.8. Црвени крст	85
5.1.9. Општински кризни штабови	86
5.1.10. Међународне организације цивилне заштите	86
5.2. Људска права на заштиту и спасавање	88
5.2.1. Међународно-правна заштита људских права и слобода	89
5.2.2. Људска права на слободу и безбедност	92

II ДЕО

ПРАВНО ДЕФИНИСАЊЕ ЗАШТИТЕ И СПАСАВАЊА	95
1. ЗАКОНСКА НОРМАТИВА	97
1.1. Међународно-правна заштита људских права и слобода	97
1.2. Законска људска права на заштиту и спасавање	99

1.2.1. Људска права на слободу и безбедност	101
1.2.2. Међународни оквири и правни термини цивилне заштите	104
1.3. Професионалне институције за заштиту и спасавање	105
1.3.1. Министарство унутрашњих послова	105
1.3.2. Министарство одбране и војске Републике Србије	106
1.3.3. Друга министарства и органи и пословне организације у заштити и спасавању	106
1.3.3.1. Права и дужност привредних друштава и других правних лица у заштити и спасавању	107
1.3.3.2. Права и дужност грађана у заштити и спасавању	107
2. ЗАКОНОМ ДЕФИНИСАНЕ ПРЕТЊЕ И ОПАСНОСТИ	107
2.1. Друштвени облици угрожавања	108
2.2. Техничко-технолошки удеси	108
2.3. Природне појаве и непогоде	109
2.4. Правно дефинисање цивилне заштите у међународним оквирима	111
2.5. Законска регулатива цивилне заштите у Републици Србији	113
2.5.1. Основне законске одредбе	114
2.5.2. Законски посебни поступци и мере у цивилној заштити	115
2.5.3. Законска решења Цивилне заштите	116
2.5.4. Субјекти система цивилне заштите	118
2.5.5. Неки законом значајни појмови у систему цивилне заштите	118
2.6. Природно-елементарне непогоде	119
2.6.1. Природне и вештачке несреће и катастрофе	119
2.7. Техничко-технолошке несреће и катастрофе	120
2.7.1. Ризици и опасности по безбедност	120
2.8. Настанак ванредне ситуације услед природних, техничких и других несрећа	121
2.8.1. Управљање и руковођење ванредним ситуацијама	121
2.8.2. Руковођење заштитом и спасавањем	122
2.8.3. Управљање људским ресурсима за време ванредне ситуације	124
2.8.4. Концепт управљања људским ресурсима	124
2.8.5. Планирање и регрутовање људских ресурса	125
2.8.6. Планирање људских ресурса	126
2.8.7. Права и обавезе грађана у заштити и спасавању	127
3. ЗАКОН О ВАНРЕДНИМ СИТУАЦИЈАМА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	128
1.1. Начела заштите и спасавања	129
1.2. Модел Закона о заштити и спасавању	130

3.1. Права и обавезе државних и других субјеката у ЦЗ и заштити и спасавању	131
4. ШТАБОВИ ЗА ВАНРЕДНЕ СИТУАЦИЈЕ	137

III ДЕО

СУБЈЕКТИ У ЗАШТИТИ И СПАСАВАЊУ

У ВАНРЕДНИМ СИТУАЦИЈАМА	143
1. ОПШТЕ О ЗАШТИТИ И СПАСАВАЊУ	145
2. ИСТОРИЈАТ ЦИВИЛНЕ ЗАШТИТЕ	147
2.1. Историјат заштите и спасавања	148
2.2. Улога Међународне организације цивилне заштите у заштити и спасавању	149
3. ДРЖАВНИ СУБЈЕКТИ У ЗАШТИТИ И СПАСАВАЊУ	151
3.1. Заштита и спасавање у Војсци Републике Србије	151
3.2. Заштита и спасавање у Министарству унутрашњих послова	152
3.3. Заштита и спасавање као део јавне безбедности и жандармерије	154
3.4. Полицијско обезбеђење у ванредној ситуацији	156
3.5. Заштита и спасавање Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде	157
3.6. Заштита и спасавање Министарства здравља	158
3.7. Улога Комесеријата за избеглице у заштити и спасавању	159
3.8. Улога Црвени крст заштити и спасавању	159
3.9. Општински штабови у заштити и спасавању	160
3.10. Приватни сектор у заштити и спасавању	161
3.10.1. Приватна детективска делатност	161
3.10.2. Приватна безбедност	162

IV ДЕО

ВРСТЕ И ОБЛИЦИ УГРОЖАВАЊА	163
1. ОПШТЕ О УГРОЖАВАЊУ И ПРЕТЊАМА	165
1.1. Опште о облицима угрожавања	165
1.2. Ванредно стање и ситуације	167
1.2.1. Ванредно стање	167
1.2.2. Опште о ванредном стању или приликама	168
1.2.3. Опште о ванредним ситуацијама	168
1.2.4. Појам и дефинисање ванредних ситуација	169
1.2.4.1. Блиски појмови појму ванредне ситуације	176

1.2.4. 2. Појам изазивање ризика и претњи	181
1.2.4.3. Изазивање и управљање ризицима	185
1.2.4.4. Понашање људи у настанку ванредне ситуације	187
2. МОГУЋИ ОБЛИЦИ УГРОЖАВАЊА	
БЕЗБЕДНОСТИ ЉУДИ И ДРУГИХ ВРЕДНОСТИ	190
2.1. Могући друштвени облици претњи, опасности и угрожавања	191
2.1.1. Опште о угрожавању	191
2.1.2. Ратови и ратна дејства	192
2.1.3. НАТО агресија на СРЈ и БиХ	194
2.1.4. Терористичко диверзантске активности у ратним условима	195
2.1.5. Експлозиви	198
2.1.6. Запаљиво оружје	199
2.1.7. Војне подморнице	200
2.1.8. Микроталасно, биолошко и радиолошко озрачење	204
2.1.9. Терористичке активности у миру	205
2.1.10. Организовани криминалитет као облик претње и угрожавања људи и имовине	207
2.1.11. Општи криминалитет	211
2.2. Вештачке елементарне непогоде	211
2.2.1. Вештачки изазване несреће и катастрофе	212
2.3. Загађење вода	213
2.4. Изазивање заразних болести и епидемија	216
2.5. Деструктивне секте и угрожавање безбедности	217
2.6. Астролози, видовњаци, магови, врачеве и гатаре	219
2.7. Побуне, бунтови, демонстрације и нереди	221
2.8. Насиље на спортским надметањима и манифестацијама	221
3. ТЕХНИЧКО-ТЕХНОЛОШКИ ОПАСНОСТИ И ПРЕТЊЕ	222
3.1. Индустијска угрожавања	222
3.2. Техничко-технолошки удеси	225
3.3. Загађење амонијаком	226
3.4. Производња отровних материја	227
3.5. Индустијска производња енергетских извора	229
3.6. Индустијски удеси и ризици	230
3.7. Удеси у рудницима	232
3.8. Нуклеарни удеси	232
3.9. Удеси брана на акумулацијама	233
3.10. Удеси у ваздушном саобраћају	233

3.12. Аерозагађења	236
3.13. Загађења ваздуха буком и вибрацијом	239
3.13.1. Бука у урбаном и градском простору	240
3.13.2. Бука на радном месту	240
3.13.3. Бука у домаћинству	240
3.13.4. Вибрације	241
4. ПРИРОДНО УГРОЖАВАЊЕ БЕЗБЕДНОСТИ	241
4.1. Природне појаве и профил природних непогода	241
4.2. Вулкани	242
4.3. Земљотреси	245
4.4. Одрони и клизање земљишта	247
4.5. Поплаве	250
4.6. Ургани и ветрови	252
4.7. Снежни наноси и лавине	252
4.8. Град и лед	253
4.9. Пожари	254
4.10. Густ дим	255
4.11. Суше	256
4.12. Сунчева енергија	257

V ДЕО

ЦИВИЛНА ЗАШТИТА У ВАНРЕДНИМ СИТУАЦИЈАМА	259
1. Опште о мерама заштите и спасавања	261
1.1. Корени развоја заштитних мера цивилне заштите	261
1.2. Место и улога цивилне заштите у систему безбедности	262
1.2. Предузимање мера заштите и спасавања	262
1.3. Организација цивилне заштите	263
1.3.1. Мере личне и узајмне заштите	264
1.3.2. Мере и задаци заштите и спасавања	265
1.3.3. Јединице цивилне заштите	265
1.3.4. Осматрање и обавештавање	265
1.3.5. Руковођење цивилном заштитом	265
1.3.6. Организовање, оспособљавање и опремање штабова и јединица ЦЗ ..	266
1.3.7. Тимови за заштиту и спасавање	266
1.3.8. Штабови и јединице цивилне заштите	267
1.3.9. Јединице цивилне заштите у здруженом саставу	267
1.3.10. Процена угрожености и повредљивости	269

2. Начела организовања и припремања заштите и спасавања у РС	270
2.1. Ангажовање људства и материјално-техничких средстава	270
2.2. Припремање штабова, тимова и јединица за заштиту и спасавање	270
2.3. Колективна заступљеност обвезника за заштиту и спасавање	271
2.4. Јединственост и целовитост система заштите и спасавања	272
2.5. Мобилност тимова, јединица и штабова цивилне заштите	272
2.6. Мобилност специјализованих тимова за заштиту и спасавање	272
3. Мере пружања личне и узајмне заштите	273
3.1. Услови у којима су неопходне мере личне и узајмне заштите и спасавања	273
3.2. Мере и активности заштите и спасавања у настанку непогоде	275
4. Настанак земљотреса или потреса	275
4.1. Настанак рушења објеката	276
4.2. Пуцање и рушење канализација и инсталација	276
4.3. Инсталације са топлотом водом	276
4.4. Електро инсталације	277
4.5. Гасне инсталације	277
4.6. Складишни простори	277
5. Мере осматрања, обавештавања и узбуњивања	279
5.1. Узбуњивање	282
5.2. Мера за општу мобилизацију	283
5.3. Мера за ваздушну опасност	283
5.4. Мера за радиолошко-хемијску-биолошку опасност	283
5.5. Мера за пожарну опасност	283
5.6. Мера за опасност од елементарних непогода	284
5.7. Мера за престанак опасности	284
5.8. Мера евакуације угрожених	284
6. Организација евакуације	286
6.1. Мера склањања људи и материјалних дбара	286
6.2. Заклони	287
6.3. Подруми	287
6.4. Ровови	287
6.5. Комунални објекти	287
6.6. Јаме, вртаче, долине и пећине	287
6.7. Прописна склоништа	288
7. Мере збрињавања	288
7.1. Мере радиолошко-хемијске и биолошке (РХБ) заштите	288

7.2. Мере заштите и спасавања из рушевина	290
7.3. Спасавање из рушевина	291
7.4. Мере заштите од поплава	291
7.5. Мере заштите од пожара	292
7.6. Заштита од поплаве	293
7.7. Заштита од експлозија	294
7.8. Мере прве медицинске помоћи	294
7.9. Пружање помоћи код повреде главе	295
7.10. Пружање помоћи унесрећенима	295
7.11. Пружање помоћи вештачким дисањем уста на уста	296
7.12. Мере замрачивања и маскирања	296
7.12.1. Техника замрачивања	296
7.13. Асанација терена	297
7.14. Уклањање и сахрана људских лешева	298
7.15. Утврђивање смрти на терену	299
7.16. Идентификација лешева	299
7.17. Утврђивање узрока смрти	299
7.18. Специјална идентификација погинулих и умрлих	299
7.19. Превоз погинулих и умрлих лица	299
7.20. Сахрањивање лешева	299

VI ДЕО

ПЛАНСКА ДОКУМЕНТА ЗАШТИТЕ И СПАСАВАЊА	301
1. ПЛАНИРАЊЕ ЗАШТИТЕ И СПАСАВАЊА	303
1. Опште о планирању	303
1.1. План развоја цивилне заштите и тимова за заштиту и спасавање	304
1.2. План употребе јединица цивилне заштите и тимова за заштиту и спасавање	305
1.3. Мере приправности заштите и спасавања	306
1.4. Мобилизација заштите и спасавања	307
1.5. Употреба јединица за заштиту и спасавање	308
1.6. План веза и криптозаштите	309
1.7. Оспособљавање и обучавање припадника	310
1.7.1. Врсте обуке	310
1.7.2. Јединице и штабови цивилне заштите	311
1.7.4. Планско Руковођење и командовање јединицама цивилне заштите ..	312
1.7.5. Штабови цивилне заштите у планским документима	313
1.8. Врсте и специјалности јединица	313

1.8.1. Јединице цивилне заштите државног састава	314
1.8.2. Јединице цивилне заштите опште намене	314
1.8.3. Јединице заштите и спасавања из рушевина	315
1.8.4. Јединице и службе за пружање прве медицинске помоћи	316
1.8.5. Јединице и тимови за збрињавање људи и материјалних вредности ..	317
1.8.6. Јединице и тимови посебне намене	317
1.8.7. Јединице за РХБ заштиту	318
1.8.8. Јединице и тимови за спасавање на води и под водом	319
1.8.9. Тимови за проналажење и уништавање неексплодираних средстава ..	319
1.8.10. Јединице и тимови за идентификацију погинулих у масовним несрећама и епидемиолошку санацију	320
1.8.11. Снаге за заштиту и спасавање од пожара	320
1.9. Савет безбедности	321
2. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	322
ЛИТЕРАТУРА	325

ПРЕДГОВОР

Аутори у књизи мултидисциплинарним приступом сагледавају, између осталог: системски приступ истраживања безбједности и заштите, проблем о извршеном истраживању и презентирање проблема, предмет извршеног истраживања безбедности и заштите, класификацију основних појмова од значаја за ванредне ситуације (удеси, акциденти или хаварија, ванредни догађај, елементарне непогоде као што су катастрофе, претња безбедности, ванредна ситуација, ванредно и ратно стање) и слично. Даље аутори образлажу систем заштите и спасавања у ванредним ситуацијама, место система безбедности и заштите у систему наука, место заштите и спасавања у систему безбедности, систем безбедности државе, национални систем безбедности, структуру система безбедности у оквиру којих се посебно истичу мере безбедности, субјекти система безбедности, послови и задаци у систему безбедности, носиоци и активности у систему безбедности, карактеристике савременог система безбедности, основне категорије безбедности, индивидуална безбедност, људска права на безбедност, национална безбедност, међународна безбедност државе и сигурност грађана, глобална безбедност, државна безбедност, савремена безбедносна политика, безбедносна стратегија, савремена држава итд. Управљање системом националне безбедности, те заштита у ванредним ситуацијама у оквиру које аутови обрађују процену угрожавања безбедности, појам безбедности и небезбедности у ванредним ситуацијама, управљање ванредном ситуацијом, стратегијски менаџмент у ванредним ситуацијама и подела ванредних ситуација. Први део књиге аутори завршавају образлагањем заштите и спасавања у Републици Србији. У другом делу књиге централна пажња посвећена је правном дефинисању заштите и спасавања, законом дефинисане претње и опасности, закону о ванредним ситуацијама у Републици Србији, штабовима за ванредне ситуације. Трећи део књиге обрађује субјекте у заштити и спасавању у ванредним ситуацијама са тежиштем на државне субјекте у заштити и спасавању. Четврти део књиге аутори посвећују врстама и облицима угрожавања и претњама, те могућим облицима угрожавања безбедности људи и других вредности. Даље аутори посебно истичу техничко-технолошке опасности и претње, те природно угрожавање безбедности. У петом делу детаљно је обрађена цивилна заштита у ванредним ситуацијама, а шести део књиге бави се

планским документима заштите и спасавања и планирањем заштите и спасавања. Искрени научни сусрети три аутора и преко тридесет година образовног и научног рада опредјелила су методолошки приступ у овој књизи, те различите погледе у којима је духовно богатство. Људи са бољом душом могу се бар разумјети, ако не и споразумити. Аутори у овој књизи су се споразумили да ову дефицитарну материју у научном смислу понуде читаоцима и јавности као тржиште идеја на једном мјесту. Као личност, човјек никада није довршен и свршен; он је биће недостатка. Исто је тако и са књигом. Све добронамјерне критике, сугестије и приједлоге аутори ће са задовољством прихватити. Савршенства нема. Савршенство које носи одређена идеја, није ништа друго, него мана саме идеје.

Београд, Нови Сад, Бања Лука,

Аутори

У В О Д

Обзиром на значај уређености и функционалности система националне безбедности за сваку државу исти представља њен савремен атрибут, потребу и примарни је циљ сваке савремене државе и њене политике безбедности. Од ова два најзначајнија фактора зависи опстанак државе, развој државе и њених грађана. Постојаност државе и њена безбедност, па тако и безбедност друштва уопште, условљени су изградњом и одржањем стабилног стања безбедности државе у оквирима њених суверених и међународно признатих граница. Безбедносна политика деловања државе преко њених органа власти, заштите и институција усмерена је ка заштити друштва од свих облика претњи, ризика и угрожавања, као и на спасавању угрожених, повређених и пострадалих људи, животиња и материјалних вредности.

Наведено представља, оквир адекватне безбедносне политике, а њен је циљ и примарни задатак организовање и стављање у функцију свих расположивих субјеката којима се обезбеђује и остварује, спољна и унутрашња политика безбедности државе и друштва у целисти, односно остварење националне безбедности у организационом и функционалном смислу. У том смислу се одређује појам и дефиниција националене безбедности сваке државе па тако и Републике Србије.

Разматрање проблема остварења безбедности, заштите и спасавања преко државних и приватних субјеката, органа, служби и грађана у Републици Србији, представља један од многобројних покушаја да се заштита и спасавање, као једне од најважније компоненте система безбедности, посматра, пре свега, кроз њихову улогу у заштити и спасавању људи, материјалних добара и других вредности са којима располаже једно друштво. Због тога се чини неопходним указати на потребу и однос државних, приватних и других субјеката према заштити и спасавању људи, животиња, материјалних добара одређеног друштва у безбедносном смислу у Републици Србији, као и у окружењу.

Чињеница је да се о проблемима заштите и спасавања, у домену сектора за заштиту и спасавање, релативно дуг временски период, није могло говорити нити се сви проблеми у потпуности могу разумети, осетити и разматрати у време потпуно стабилног стања безбедности, односно мира. Ти проблеми се делимично могу осетити у смислу опасности, претње односно у смислу угрожавања безбедности само

у условима настанка елементарних и других несрећа које се дешава и у време потпуног мира и стабилног политичко-безбедносног и војног стања, а са којима се наше друштво суочавало и суочава све чешће. Ово примарно због појаве и настанка терористичких и ратних претњи, али и опасности и претњи од климатских промена на макро и микро локацијама код нас и у свету.

Међутим, Република Србија, до наших дана, суочавала се са свим могућим облицима угрожавања и претњи по оружане снаге, цивилно становништво, односно по питању угрожавања њене националне безбедности. Са претњама, опасностима и угрожавањем суочило се становништво бивше СФРЈ, СРЈ, ДЗ СЦГ и Републике Србије и то: са ратним сукобима, оружаном агресијом, тероризмом на Косову и Метохији, са елементарним непогодама, корупцијом, организованим криминалитетом, као и техничко-технолошким удесима и несрећама. Почетком и половином 20. века наше друштво суочило се са два светска рата (Први и Други светски рат), који су донели застрашујуће облике друштвеног и материјалног разарања и угрожавања огромног броја људи уз велики број настрадалих особа, у којима је велики број грађана настрадао, остао са тешким обољењима, као и са трајним психичким последицама.

Почетком 21. века суочили смо се и са терористичким активностима на територији Аутономне Покрајине Косова и Метохије у којима је велики број људи изгубио живот и здравље и целокупну имовину, која је остала на милост и немилост терориста, док власници те имовине тешко преживљавају у избеглиштву. Затим, наметнута нам је најјача и најжешћа врста агресије бомбардовањем из ваздуха од стране НАТО пакта 1999. године, што је незапамћено у досадашњој историји ратова. Током агресије дошло је до губитка живота око 3000 људи, повређено око 15000 људи, као и уништења великог броја индустријских објеката, са нанешеним огромним материјалним штетама од непроцењиве вредности као и угрожавање тј. контаминирање животне средине за наредних 100-150 година.

У протеклом периоду наше друштво суочило се и са многобројним елементарним непогодама, као што је земљотрес у Шумадији, у Краљеву, Источној Србији, Јужној Србији 2014. и 2015. године. У скорој време били смо суочени са поплавама на целом простору Републике Србије, а исте проблеме су имале и државе у окружењу. Осим ових

облика угрожавања запажена су и паљења и уништавања шума што је у последње време постало учестала појава, као и појаве других многобројних техничких и саобраћајних ицидената, али и појава многих других штетних дешавања и несрећа.

Ови облици ризика, претњи, опасности и угрожавања ратним разарањем, али и могућност угрожавања безбедности државе и у наше време указују на неопходност организовања, обучавања, опремања и употребе специјализованих тимова, јединица и Штабова за Ванредне ситуације и уопште Цивилне заштите, као један од највећих приоритета Републике Србије у остварењу изградње савремене безбедности и њене функционалности у заштити безбедности државе и одржања стања стабилне безбедности.

Појам националне безбедности, односно стања безбедности није једноставно дефинисати, јер се политичко-безбедносна ситуација стално усложњава и намеће нове претње, изазове и облике угрожавања. У претходном периоду, тачније за време хланог рата, појам безбедности и угрожавања је подразумевао укупност политичких, војних и друштвених напора које су државне владе морале предузимати, како би оствариле своју унутрашњу и спољну политику безбедности. Сходно наведеним тешкоћама Влада Републике Србије, на пример, била је принуђена да мобилише становништво за заштиту и спасавање од поплава.

У том смислу, под појамом национална безбедност углавном се подразумевало одсуство претњи и опасности од било којих напада, угрожавања интереса или претњи других држава или неке појединачне државе. У том правцу политика југословенског, а настављена српског друштва, је била окренута безбедности државе од спољашњег угрожавања, а на унутрашњем плану и могућим унутрашњим претњама се није много посвећивало пажње, а у том смислу је вршено конципирање, изградња и функционисање безбедности. На основу те политике вршене су безбедносне процене и припреме безбедности и заштите, које су подразумевале заштиту и обезбеђење сигурности грађана уз елиминасање насталих негативних појава или могућности њиховог настанка, а које су могле настати и изван граница наше земље. Ново време са собом доноси и нове претње како изван граница тако и унутар граница сваке државе, па тако и Републике Србије. Ово неминовно условљава да се политика безбедности мења, а тиме и условљава нове односе, погледе и формулације претњи и мера у супростављању истима.

Међутим, одувек је питање опстанка људске врсте било у центру научног и стручног, разматрања, истраживања и информативног мњења. Многобројне појаве постају део свакодневнег „садржаја безбедносног питања“. У том смислу, долази и до степеновања безбедносних појава и угрожавања.

Предмет овог истраживања и „угаони камен“ подразумева катастрофе и несреће које могу бити изазване или да су настале људском намером (терористички акт), људском непажњом, или могу настати као елементарна непогода, као и последице оружаних сукоба и агресије. Угрожавања и претње можемо именовати као „околност под претњом или осећај претње без јасног непријатеља“, само кад су у питању природне појаве или елементарне непогода. Док друштвене облике угрожавања препознајемо према облицима претњи и насиља које намеће људски фактор. Наиме, више безбедносно омеђена мапа не сврстава само питања која се односе на „пресек претњи и способности“.¹ У овом случају при разматрању у истраживачко поље улазе и питања угрожавања животне средине, тј. екологија, пожари, поплаве, земљотреси, клизишта, ратна и терористичка разарања, епидемије, миграције становништва, тзв. „демографска експлозија“ и слични акциденти и неприлике.

Појам безбедности није више област или феномен од интереса само за политичке структуре, припаднике уско специјализованих безбедносних институција, већ и за истраживаче области цивилне и еколошке заштите. У центар разматрања полако долази појединац, и као објекат и као субјекат безбедности и заштита, безбедност и сигурност истога.

Дакле, по питању безбедности, „поред њене војнобезбедносне димензије, мора се узети у обзир њена политичка, правна, економска, социјетална, криминолошка и еколошка димензија.“ Међутим, не можемо изоставити и питања прошлог периода и времена у који можемо сврстати и проблематику политичких односа унутрашњих и спољашњих снага и њихових активности са којима се суочавала Република Србија. У том периоду и тадашњим границама Република Србија и њено окружење били су захваћени ратним жариштима, грађанским ратовима, тероризмом, али и оружаном агресијом из ваздушног простора. Услед тих активности нанета је штета уз губитак људских живота

---

1 Драган Млађан и Далибор Кекић, Ванредна ситуација-прилог концептуалном одређењу безбедности, Полицијска академија, Београд 2008.

и штета настала на материјалим средствима од непроцењивих вредности.

Нарочито се морају имати у виду настале опасности променом климатских услова до којих је дошло у већој мери намерним људским активностима, а те опасности јављају су у већем обиму последњих година што је изазвано глобалним загревањем планете. Ово доводи до све учесталијих појава угрожавања безбедности живог света и животне средине. У последње време јавила се потреба повећане пажње, код стручњака безбедности као и других појединаца чије подручје истраживања тангира ову област док су државе и државне институције показале знатно мање интересовање за овај веома актуелан проблем и ризик по човечанство и његову безбедност.

Организовање цивилне заштите у савремено доба сведено је на најмању могућу готово критичну меру за коју је планирано само око 700 припадника који још увек нису у потпуности оспособљени и ангажовани. Међутим приступило се савременијем организовању специјализованих тимова професионалног састава у надлежним Министарствима, а највише из састава МУП-а. Проблем се јавља у чињеници да специјализовани тимови нису у могућности стићи на сваки део простора Републике Србије у исто време јер не располажу са довољним бројем ресурса и капацитета. Због тога је неопходно организовање, опремање и ангажовање и других субјеката у облику цивилне заштите и служби за безбедност и заштиту како на републичком тако и на локалном нивоу. Планови ангажовања и функционисања безбедности, нарочито у смислу заштите и спасавања, су застарели и нису прилагођени савременим облицима угрожавања, претњама и ризицима. Пупона јединица ЦЗ није вршена нити се организују било какве обуке како јединица и штабова тако и становништва, осим што се ово за сада само планира. Не врши се опремање јединица, а њихова постојећа опрема се не модернизује што је чини превазиђеном и неподесном за нове и савремене облике претњи и угрожавања. У Републици Србији заштита и спасавање је засновано искључиво на специјализованим јединицама организованим у Министарству унутрашњих послова. Овај облик организовања заштите и спасавања има своје квалитете, али квантитет је драстично смањен, јер се ради о малом броју служби и припадника који не могу адекватно покривати већу угрожену територију у датом времену. Једино што се планира је да се Сектор за Ванредне ситуације подиже на већи ново у Дирекцију

за ванредне ситуације, а када ће ово заживети за сада се не зна. Ако се друштво определило искључиво за овај облик организовања поставља се питање како и на који начин организовати самозаштиту и заштиту становништва које се не обучава и не укључује у организацију цивилне заштите, као најмасовнијег облика организовања у оквиру система безбедности? У том смислу, неопходно је организовати, обучити, опремити и планирати цивилну заштиту према новим светским трендовима и потребама које условљавају савремени облици претњи, опасности и угрожавања. Ово је неопходно, нарочито ако имамо у виду учестале и повећане елементарне непогоде у последњих неколико година. А попуна и регрутовање са способним грађанима би се вршило из састава цивилног становништва.

Неопходно је указати и на потребу и однос државних и других субјеката према заштити и спасавању људи, животиња, материјалних добара и других културних вредности одређеног друштва, у овом случају Републике Србије, и држава у окружењу које затраже помоћ по овом питању, за које имамо обавезу а према потписаним конвенцијама, споразумима и др. актима. Обзиром да се о проблемима заштите и спасавања у домену цивилне заштите, дуже време није могло говорити нити се ти проблеми, још увек, могу у потпуности разумети, осетити и разматрати за време потпуног стања стабилне безбедности и мира унутар земље и њеног окружењу, проблеми се ипак барем сентенцијално могу осетити у смислу опасности и претње од елементарних и других несрећа за време потпуног мира и редовног стања, као и тероистичких претњи са којима се наше друштво суочавало и може суочити и у будућности.²

Међутим, пуно држава у међународној заједници, па тако и Република Србија, су се суочиле са свим облицима угрожавања и претњи, неке мање неке више. Цивилно становништво је посебно било угрожено са свим његовим материјалним вредностима током 20. и почетком 21. века. Неке државе су биле угрожаване ратним сукобима, елементарним непогодама, терористичким активностима и сл. док су друге биле угрожаване са климатским, односно природним непогодама. Почетком и половином 20. века наше друштво суочило се са два светска рата, који

---

2 Терористичке претње и опасности на простору Републике Србије су непрекидна претња на њеном делу тј Косову и Метохији, као и ситуација на простору Рашке и НАТО агресија на Републику Српску, Црну Гору и Србију у периоду 1993-1999. година.

су донели застрашујуће облике друштвеног и материјалног разарања и угрожавања огромног броја људи са великим бројем губитака људских живота, али и великог броја рањених људи са психофизичким последицама који су остали без делова тела са тешким обољењима.

Половином 21. века друштво се у целини суочило и са терористичким активностима, на више региона, међу којима и Република Србија тј. на Косову и Метохији у којима је велики број људи изгубио здравље и живот и целокупну имовину. Ово такође највише на Косову и Метохији, а грађани су и данас остали незаштићени од терориста због чега се неалбанско становништво често сели у унутрашњост Србије. Балкански регион је био угрожен са до сада невиђеном агресијом тј. бомбардовањем из ваздуха од стране НАТО пакта на простор БиХ 1995. и Републике Србије 1999. године што је незапамћено у историји ратова. Током агресије дошло је до уништења великог броја индустријских објеката са нанешеним огромним материјалним штетама према становништву, привредним објектима, објектима од културног значаја као и угрожавање животне средине. Чињеница је да су до сада НАТО интервенцијом били угрожени и други делови међународне заједнице, међу којима и Авганистан, Ирак, Либија, Вијетнам и друге државе.

У релативно скорашњем временском периоду наше друштво суочило се са многобројним елементарним непогодама међу којима су земљотрес у Шумадији 2010., у Краљеву, поплава готово на целокупном простору Републике Србије, паљење и сагоревање шума у јужној и источној Србији, и други многобројни технички и саобраћајни ициденти, акциденти и друга штетна дешавања. Такође, у јануару 2010. на Хаитију дошло је до катастрофалног земљотреса у коме је изгубило живот око 212.000 људи, док су материјална добра потпуно уништена на великом простору. Вулканске активности се готово редовно појављују на одређеном простору и све су учесталије. Према томе, наведени облици претњи и опасности ратним разарањем, грађанским ратом и терористичким активностима, али и учесталост и деструктивност последица од елементарних непогода су указали на неопходност организовања, обучавања и употребе јединица, штабова за ванредне ситуације и цивилне заштите и професионалних тимова за заштиту и спасавање што представља и један од највећих приоритета Републике Србије који се требају реализовати, а не само планирати. Под појмом цивилне безбедности, подразумева се потпуна заштита и обезбеђење сигурности

грађана уз елиминисање насталих негативних појава или могућности њиховог настанка. Нарушеном безбедности људи, материјалних вредности и система безбедности, долази до настанка ванредних ситуација у којима се организују адекватне мере заштите у спречавању и санирању последица употребом и ангажовањем додатних снага, средстава и напора којима се адекватно одговара изазовима и ризицима.

Међутим, не можемо изоставити и питања прошлог временског периода који је карактеристичан и са аспекта политичких односа унутрашњих и спољашњих снага и њихових активности (супротстављених ставова) са којима се суочавала Република Србија. У то време Република Србија и њено окружење били су захваћени ратним жариштима, грађанским ратовима, тероризмом и оружаном агресијом из ваздушног простора, што је у многоструко утицало на садржај ове монографије. Она анализира стање безбедности и има свој допринос у научном, теоријском и практичном изучавању, обучавању и едуковању ученика средњих школа безбедности и заштите, студената на високим школама и факултетима одбране, безбедности и заштите, као и другим истраживачким установама и корисника који макар и сентенцијално тангирају безбедност и заштиту.

Рад под називом „Заштитна функција безбедности у ванредним ситуацијама“ заснива се на научној методологији писања и истраживања ове проблематике, и обухвата све облике угрожавања безбедности и мере заштите и спасавања везаних за настанак, испољавање и отклањање угрожавајућих појава у оквиру и са аспекта система безбедности. Овај рад према потреби и садржају се сврстава у категорију уџбеника, које би користили ученици средњих школа, студенти академских и струковних студија, мастер студија, докторских студија и истраживачи научне дисциплине одбране, заштите и безбедности.

І Д Е О

**СИСТЕМСКИ ПРИСТУП ИСТРАЖИВАЊА
БЕЗБЕДНОСТИ И ЗАШТИТЕ**

1. СИСТЕМСКИ ПРИСТУП ПРОБЛЕМУ

Системским и методолошким приступом проблему, извршено је истраживање и проучавање свих могућих облика претњи и опасности којима се угрожава систем безбедности, безбедност људи и имовине, као и животне околине. На основу добијених резултата истраживања и података, као и смерница, и показатеља, презентирани су неопходне мере, радње и задаци на заштити и спасавању људи и материјалних добара од свих опасности, претњи и ризика. На основу сазнања о претњама, и потребним мерама заштите, обухваћене су неопходне институције које учествују у заштити и спасавању у Републици Србији.

1.1. Проблем о извршеном истраживању и презентирање проблема

Проблем истраживања и презентирања опасности, претњи и облика угрожавања људских живота и здравља, материјалних и других вредности друштва, које угрожава природа, тзв. Прљави технологија и људски фактор, битни су чиниоци утицаја на истраживача, читаоца и грађанина ради препознавања потенцијалне опасности, ризика и борбе против истих. Наука о овом феномену, између осталог, има функцију и крајњи циљ што човечанство помоћу ње сазнаје и долази до препознавања како и на који начин се супроставити природи, техници и човеку који врши угрожавање и на који начин овладати и спречити те претње које доводе до ванредних ситуација и катастрофалних последица.

Савремени свет и ново доба донео је са собом високи напредак и технолошко-техничких усавршавања, а тиме и претње од нових и све опаснијих облика претњи, опасности и угрожавања, како животне средине у којој обитује живи и други свет, тако и безбедност живих бића у целини. Поред природно-елементарних непогода као природних појава и сам људски фактор вештачким путем умножава и повећава природне појаве које са собом доносе застрашујуће и катастрофалне последице. Поред природних несрећа, човек као фактор проузрокује акциденте и катастрофе у технолошком и техничком погледу, као што су савремена хемијска, биолошка и нуклеарна истраживања материја, средства и оружја за масовно уништавањ живог и биљног света и средине у којој се рађа, узраста и битише како човек, тако други живи и биљни

свет. Поред технолошког развоја опасних средстава, човек производи, развија и усавршава техничка средства и опрему за удобнији живот, а тиме повећава претње и опасности по безбедност од истих, било у ко-ришћењу било употребом нових савремених средстава тј. проналазака.

Редовно стање и мирнодопске ситуације се природним путем и вештачким начином, утицања на исте, доводе у стање угрожавајућег фактора помоћу кога се редовна ситуација доводи у ванредну у којој људски животи, здравље и имовина са свим другим природним и вештачким вредностима постају угрожени с мањим, већим или катастрофалним последицама. Све то условљава ангажовање и употребу свих расположивих субјеката на заштити и спасавању од наведених облика угрожавања. Тиме се повећавају додатне опасности и претње по безбедност, како по угрожене тако и за спасиоце, као и њихова средства за живот и опстанак.

Истраживање овог проблема и презентирање овог рада има за циљ да, на објективан начин интерпретира читаоцу које су опасности и претње могуће, а које су проузроковане и настају природним, вештачким и друштвеним облицима претњи, као и које се мере и са којим субјектима предузимају у циљу елиминисања истих или бар свођења на најмању могућу меру. Ако посматрамо наведене претње које настају у редовном стању и које проузрокују опасност и ризике по безбедност у том случају се мења редовно у ванредно стање или ситуација. У том случају престаје стање безбедности и настаје небезбедност. С тим у вези, свако угрожено стање престаје бити безбедно, а које присилно прераста у небезбедно, чиме се доводи до стања небезбедности. Настанком небезбедног стања настаје и ванредна ситуација.

1.2. Предмет извршеног истраживања безбедности и заштите

Предмет истраживања има за циљ појмовно одређење и дефинисање угрожавајућих облика и настанка ванредних ситуација услед њиховог деловања. Да би се дошло до појмовног одређења, неопходно је теоријски и операционално дефинисати сам предмет истраживања и презентирања у ширем и ужем смислу. Шире одређење предмета у овом смислу обухвата могуће претње, опасности, ризике и последице деловања природних и вештачких непогода, техничко-техничких удеса и несрећа, као и друштвених појава претњи, притисака, терористичких и ратних активности. Појавом наведених претњи и опасности долази се

до редовног стања или ситуација у којој се уводе ванредне мере или се проглашава стање стабилне безбедности.

Док уже одређење појма заснива се на истраженом презентирању заштите и спасавања људи, материјалних и других вредности у настанку ванредних ситуација. Под теоријским одређењем предмета истраживања и презентирања у раду раду подразумева, неопходно дефинисање основних појмова и садржаја;

- мирнодопско стање у друштву,
- мирнодопске ванредне ситуације,
- настанак ванредне ситуације,
- настанак елементарних непогода и катастрофа,
- настанак техничко-технолошких акцидента и удеса,
- као и настанак друштвених појава, претњи и ризика које доводе до ванредних ситуација,
- управљање претњама, ризицима и ванредним ситуацијама,
- предузимање мера заштите и спасавања у ванредним ситуацијама,
- снаге и средства за заштиту и спасавање у ванредним ситуацијама и друго.

Међународна енциклопедија друштвених знаности, дефинише националну безбедност као способност државе (нације) да своје унутрашње вредности заштити од спољних опасности. Док неки аутори дефинишу националну безбедност као функцију националне државе помоћу које, у складу са својим могућностима сада и у будуће, поштујући глобалне промене и разој у свету, штити властити индетитет, опстанак и интерес. Између многих аутора, Kenn Booth, уверен је да стабилну сигурност постижу само они народи и државе који сигурност не ускраћују другим, а то се може постићи само ако се сигурност разуме као процес ослобађања.³ С. Таталовић, А. Гриздолд В. Цвиртила, националну безбедност подразумевају као; одређено стање (постигнуто или сматрају предвиђено, а сигурност као функционално подручје деловања различитих стручних институција заједно с укупним друштвеним настојањем усмереним на постизање националних циљева и интереса те институције сигурност повезану у сустав.⁴ Такође, аутори М.

---

3 К. Боотх, Сецуриу Еманципатион, Реџион оф Интернационал Студиес 17/4, 1991, стр. 313-326.

4 С. Таталовић А. Гриздолд В. Цвртила, Сувремене сигурносне политике, Голден маркетинг-Техничка књига, Загреб, 2008. стр 22.

Ракић и Д. Вејновић сматрају да је „национални систем безбедности синхронизовано организован и прописима регулисан начин одржавања безбедности у држави. Организованост у појединим државама је различита у зависности од система, материјално-техничких могућности и других елемената који утичу на организованост, способност и даљи развој. Национални систем безбедности је безбедносни систем државе“.⁵

У једној студији Уједињених Нација (УН) из 1986. године, се подразумева да „Безбедност је стање у коме државе сматрају да нема опасности од војног напада, политичког притиска или економске присиле, тако да могу слободно да се развијају и напредују.“⁶ У књизи Андреје Савића и Љубомира Стајића, дефиниција безбедности подразумева, одсуство угрожавања, односно одсуство свих облика и свих носилаца угрожавања.⁷

Обзиром, да постоји велики број дефиниција и покушаја дефиниција националне безбедности, а још увек није усвојена јединствена и коначна дефиниција националне безбедности од стране Међународних организација, незахвално је и веома отежано дефинисати овај феномен обзиром на узроке и последице угрожавајућих фактора који се стално мењају у увек се прилагођавају датом времену. И у овом раду се очекује покушај дефинисања овог феномена; *Национална безбедност је остварење или обезбеђење сваке безбедности и сигурности друштва, грађанима и другим вредностима, у складу са расположивим могућностима одређеног друштва т.ј државе у складу са унутрашњим и међународним законским прописима који су међусобно усаглашени.*

Остварењем безбедности грађанима, њиховој имовини и целокупној вредности друштва, држава је обезбедила сигурност својим грађанима, и тиме је систем безбедности остварио своју функцију и оправдао свој садржај и постојање. „И ова научна дисциплина као и све друге научне дисциплине, заснивају се на одређеним претпоставкама од којих се полази у научном проучавању и утврђивању његове структуре. Ако интегрална безбедност захтева научну обраду у циљу

5 Миле Ракић, Душко Вејновић, Систем безбедности и друштвено окружење – теоријско-концептуални аспекти система безбедности, Удружење дефендолога Републике Српске, Бања Лука, 2006., стр. 55.

6 Conception de la securite, Serie d etudes 14, Publication des Unies, 1986, A/40/553

7 Андреја Савић, Љубомир Стајић, Основи цивилне безбедности, Факултет за правне и пословне студије, Нови Сад, 2006. стр.21.

откривања принципа, институција и законитости, онда би ова област безбедности као њен део, у стварању научног система пошла од одређених принципа и претпоставки, као што су:

- анализа политичко правног система,
- анализа међународних односа,
- интерпретација супростављања појавама угрожавања,
- стварање научног система као теоријске основе у очувању цивилне безбедности,
- научни систем треба да има и педагошка својства.

Ова научно-наставна дисциплина подразумева проучавање свих аспеката националног нивоа безбедности, пре свега цивилне која из ње произилази.⁸ У овом случају и за време настанка било које ванредне опасности у друштву.

2. КЛАСИФИКАЦИЈА ОСНОВНИХ ПОЈМОВА ОД ЗНАЧАЈА ЗА ВАНРЕДНЕ СИТУАЦИЈЕ

Проблем класификације основних појмова значајних за ванредне ситуације, посматрају се и обрађују преко настанка могућих претњи које могу довести до ванредне ситуације или ванредног па и ратног стања.

2.1. Удеси, акциденти или хаварија

Удеси, акцидент или хаварија на неком средству или објекту подразумева рушење, разарање или уништење вредносног средства или објекта на коме је дошло до удеса. Објекти на којима може доћи до удеса су Институти, хидроцентралне, путна мрежа, одбрамбени водени зидови грађевински објекти, објекти инфраструктуре и индустријски објекти. Док средство на којем може доћи до удеса, сматрају се летећа-пловећа средства (ракетни системи, авиони и слично). Под покретним средствима сматрају се друмска, железничка, водопловна и грађевинска средства на којима може доћи до удеса и која могу угрожити животе, здравље код људи као и животну средину. Под удесом се сматра настанак већег оштећења, уништења и опасност по безбедност.

---

8 Исто, стр. 13.

Према закону о ванредним ситуацијама под удесом се сматра изненадни или неконтролисани догађај, који представља претњу по безбедност. Према томе, *удес је неочекивани, неплански и неконтролисани догађај проузрокован на средству или објекту при чему је дошло до претње и ризика по безбедност људи, имовине и животне околине.*

2.2. Ванредни догађај

Под ванредним догађајем (emergency), сматра се стање у коме још увек није дошло до кризе тј. кризног или критичног стања. Ванредни догађај је ситуација која је проузрокована и проистекла из неког неочекиваног, непланираног догађаја који је настао ванредно тј. не у редовном очекивању. Има случајева кад се неки догађај очекује, а овакви примери су неочекивани и могу проузроковати штету па и угрозити безбеднос живота и других вредности. Према томе, ванредни догађај је шири проблем од кризе, а то подразумева да је свака криза уједно и ванредни догађај, а ванредни догађај не мора бити криза. Кад говоримо о кризи, она може бити појава која траје и која не представља ширу или већу претњу и из те кризе може проистећи ванредни догађај који може имати за последицу штете или претње. Ванредни догађај мањих размера чије деловање се може отклонити редовним снагама и не условљава ванредну ситуацију.

2.2.1. Елементарна непогода

Природна или вештачки изазвана елементарна непогода је догађај или несрећа изазвана природним или вештачким деловањем, ако је изазвала несрећу којом су угрожени здравље и животи људи, као и других живих бића, других вредности и еколошке средине. Дакле, несреће чије активности и последице се могу спречити или отклонити у редовном стању са редовним службама, сматрају се елементарном непогодом због које се заводи ванредна ситуација.

Катастрофална неочекивана елементарна непогода, која величином и интезитетом угрожава здравље, животе и друге вредности и животну средину, а чији настанак са редовним снагама није могуће спречити или отклонити представља катастрофалну појаву и последицу због које се уводи ванредна ситуација.

2.2.2. Катастрофе

Катастрофе и велике катастрофе су редован пратилац људске цивилизације и један од честих узрока ометања развоја друштва. Катастрофе настају природним елементарним непогодама, вештачки изазваним непогодама, великим и катастрофалним удесима, деловањем човека са разарајућим опасним и експлозивним средствима. Једне од многобројних катастрофа забележене су (1345-51). када је живот изгубило око 43 милиона људи, затим (1664-1665) забележена је катастрофа - појава куге када је огроман број људи изгубио живот и здравље као и многи други слични примери.

2.2.3. Претња безбедности

Претња безбедности може настати у време редовног стања било да је друштвеног, природног или техничког карактера. Ако настане претња, настаје и потенцијална опасност која наговештава настанак било од којих претњи које могу угрозити људске животе и здравље, као и животе других живих бића и материјалну штету, а тиме и катастрофу по животну средину.

2.2.4. Ванредна ситуација

Дакле, предмет проучавања безбедности у ванредним ситуацијама, заснива се на појму, пореклу, облику испољавања и насталих последица. Последице су резултат свих облика угрожавања безбедности, било да је у редовном стању, ванредним ситуацијама или ратном стању. Без обзира о којем стању или ситуацијама се ради, појавне претње и ризици доводе до последица, било да су по људске животе или животе других живих бића, као и до настанка материјалних штета. Ако се наговесте или настану било какве претње људског, природног или техничког карактера, тиме се доводи до промене постојећег стања, а то подразумева да је безбедност угрожена.

„Ванредна ситуација је стање кад су ризици и претње или последица катастрофе, ванредних догађаја и других опасности по становништво, животну средину и материјална добра таквог обима и интензитета да њихов настанак или последице није могуће спречити или отклонити редовним деловањем надлежних органа и служби, због чега

је за њихово ублажавање и отклањање неопходно употребити посебне мере, снаге и средства уз појачан режим рада.⁹

„Израз ванредна ситуација настала је почетком XX века у руској стручној литератури. Ситуација (*лат. situatio*) означава положај, место, околности, стање, прилике. Међутим ситуација у савременом значењу не представља место, због чега можемо одредити као карактеристично стање које је последица неке радње или догађаја.¹⁰ Угрожавањем безбедности губи се стварно безбедно стање услед чега настаје друго тј угрожено стање или ситуација и теме престаје термин безбедност и настанак небезбедности. У том смислу се мења дефиниција о безбедности са дефиницијом небезбедности, а то значи да у овом стању нема безбедности. Безбедност је стање у којем не постоје претње и ризици, а небезбедност је ситуација у којој су настале претње и ризици.

Према томе, не можемо говорити о безбедности у ванредним ситуацијама већ о небезбедности у новом стању. Под безбедности у ванредним ситуацијама можемо сматрати стање заштићености до потребног нивоа људи, инфраструктура и животне средине. Кад се доведе такво стање престаје стање небезбедности и настанак безбедности. Дакле, термин безбедност је замењен термином небезбедност и који је узрок настанка ванредне ситуације. Те у том смислу док се не елиминишу постојеће претње траје небезбедност и у томе периоду нема безбедности. С тим у вези под дефиницијом небезбедност сматра се, *небезбедно стање проузроковано претњама и ризицима које намећу последице и тиме условљавају настанак ванредне ситуације*. Ако посматрамо и анализирамо наведену ситуацију и понуђену дефиницију, не можемо говорити о безбедности у ванредним ситуацијама, већ о небезбедности.

2.2.5. Ванредно и ратно стање

Под ванредним стањем сматра се стање између редовног и ратног стања. Да би подразумевали ванредно стање, морају се идентификовати претње и ризици од стране оружаних снага изван територије Републике Србије. Такође, до овог стања може доћи претњама грађанских сукоба који могу представљати претњу и проузроковати ратно стање, због чега

9 Драган Млађан, Безбедност у ванредним ситуацијама, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2015. стр. 14-15

10 Исто, стр. 9-10.

се проглашава ванредно стање. Међутим, ратно стање се проглашава у случају напада или окупације оружаних снага изван граница Републике Србије или унутрашњег грађанског рата. Неки тероретичари сматрају ванредним стањем унутрашње пратње, а ратно стање спољашње претње. Да може бити ратно стање и у случају унутрашњих претњи, говоре примери грађанских сукоба и рата у Републици Хрватској, Босни и Херцеговини, на Косову и Метохији у односу на јединствену тадашњу државу Југославију.

2.3. Циљеви остварења заштите у систему безбедности

„Изравно и у најужој вези с проблемом и предметом истраживања и остварења заштите у систему безбедности и постављеном хипотезом, представља сврху и циљеве добијених резултата, на основу претходних истраживања у следећем:

- о претњама и опасностима које могу угрозити друштво и довести га до ванредног стања или ситуације,
- елиминисање свих претњи и опасности које угрожавају државу или друштво, у складу са могућностима и расположивим капацитетима,
- пружити могућу заштиту људима, другим живим бићима, имовини, екологији и другим вредностима,
- довести друштво до редовног стања и успоставити сигурносни систем и функцију државе.

Циљ истраживања проблема безбедности у ванредним ситуацијама је научно-стручна дескрипција и објашњење са изнесеним елементима и систематизацијом објашњења, узрока, садржаја и појавних облика претњи и опасности које са собом доносе ризике, а тиме и огромне последице по човека и друштво у целини.

Различита истраживања овог проблема, извршена за потребе овог рада, могу послужити у следећем;

- као прилог у развоју теорије и праксе која се остварује како у међународној тако и националној правној регулативи која се односи на заштиту и спасавање у настанку ванредне ситуације,
- сагледавање места и улоге специјализованих тимова у заштити и спасавању људи, имовине и других вредности на националном плану и могућности учешћа изван граница Републике Србије,
- као и подстицај теорији и законској регулативи, као и целовитом

сагледавању међународног правног и практичног односа према заштити и спасавању у настанку ванредне ситуације, уз обезбеђење целовите безбедности у датом стању,

- као подстицај научним институцијама, просветини установама, истраживачима, студентима и свим учесницима у заштити и спасавању за време настанка ванредних ситуација на националном и међународном мплану,
- као и допринос пракси у остварењу безбедности и сигурности грађана у настанку ванредних ситуација проузрокованих свим могућим узроцима и облицима претњи како природних појава, техничко-технолошких удеса тако и људских активности.

Ако се узму у обзир разматрање наведене научне и теоријске поставке овог феномена, стиче се утисак и закључак, да је свако истраживање оправдано и да представља један од покушаја у доприносу теорији и пракси. Затим, да се све угрожавајуће појаве искорене или сведу бар на најмању могућу меру. Смањење опасности односи се норучито на оне које представљају претњу, опасност и катастрофу са мањим, средњим и драстично високим последицама по безбедност здравља и живота људи. Такође се односи овај закључак на безбедност другог живог света, приватних и друштвених вредности и животне средине на микро и макро плану.

2.4. Оквирна хипотеза проблема

„У сувременој методологији и технологији истраживања налазе се на бројне дефиниције хипотезе, а чине се да је најједноставнија ова: хипотеза је заснована претпоставка постављена за објашњење неке појаве коју треба провјерити и доказати или (оповргнути) да би постала веродостојна знаствене теорије или знаствени закон.“¹¹

Неспорна је чињеница да је степен угрожености безбедности људи, имовине и екологије у свету достигао веће размере и да име тенденцију даљег пораста, наручито ако се има у виду жеља за повећање добити и увећања капитала од стране великих корпорација у свету и на простору Републике Србије, а том тренду добрим делом доприноси следеће:

---

¹¹ Ратко Зеленика, Методологија и технологија израде знаственог и стручног дјела, Економски факултет, Ријека, 2000. стр.86

- политика и доктрина економско развијеног света у остварењу војне надмоћи и међусобних надметања у развоју опасног оружја за масовна уништавања,
- политика и жеља корпорација у технолошко-техничком развоју индустријске производње, а које је истовремено највећи узрочних загађења, ради постизања веће добити и стицања огромног капитала и тме не осврћући се на претње и опасности по безбедност,
- утицај и настанак поремећеног стања коме су допринеле вештачке активности на климатске промене, услед којих је дошло до честих природних претњи по планету уопште и друго.

Сви они који желе за војном доминацијом, прибегавају свим могућим претњама и опасностима уперене против безбедности људи и целокупне вредности на ширем простору, а то су:

- изазивање локалних сукоба, терористичких активности и ратова, који могу прерасти у регионалне, континенталне па и светски рат,¹²
- подстичу техничко-технолошке развоје унапређења савремених борбених средстава, истраживање космоса и других унапређења, чиме представљају опасност и претњу по светску безбедност наручито угрожавањем животне средине, а тиме и људи и других живих бића,¹³
- техничко-технолошким развојем и истраживањем опасних средстава, проузрокују је природне непогоде и појаве претњи и опасности по свеукупну безбедност, а тим активностима су били и биће угрожени многи региони као што је то случај са настанком природних непогода 2009 и 2010 године,
- неспремност и неорганизованост специјализованих служби безбедности и заштите у настанку ванредних ситуацијама у већем броју земаљ, па и Републици Србији.

Кад је у питању заштита и спасавање у Републици Србији, друштво се није у потпуности организовало и припремило по многим питањима између чега су:

- Масовнији број јединица цивилне заштите и професионалних припадника за заштиту и спасавање у настанку ванредних ситуација.

---

12 Примери појава ТО ИСИС и ситуација у Африци и Блиском истоку, почетком 2015.

13 Учестале појаве природних непогода, падавине, поплаве и слично наручито средином 2014 и почетак 2015. године

Постојеће стање не задовољава потребама према могућим претњама и опасностима по безбедност,

- не постоје планови и програме обуке и практична обука ученика и становништва за заштиту и спасавање, (током 2014. године обучено је 1000 припадника ЦЗ, који нису укључени у систем заштите и спасавања).
- кад је у питању студентска популација, обука се изводи само на стручним факултетима, док на другим не постоје програми за обуку у самозаштити и заштити у ванредним ситуацијама,
- грађани, радни људи и правна лица нису опремљени са потребним средствима за заштиту и спасавање у настанку ванредних ситуација.

Ако се сагледа стање спремности и припремљености становништва за самозаштиту и заштиту у настанку ванредних ситуација у Републици Србији, које могу бити изазване са:

- природним и вештачким елементарним непогодама,
- техничко-технолошким инцидентима и акцидентима од који настају удеси мањих и великих размера,
- и друштвеним облицима претњи проузрокованих ратовима, демонстрацијама, побунама, криминалитетом и тероризмом.

Све наведено нас подсећа да такво стање не задовољава потребама друштва.

Сагледавањем постојећих и могућих претњи и опасности по безбедност људи и имовине, при чему се полази од, претпоставке да ће у наредном и будућем времену и простору доћи до повећања и настанка опасности и претњи по безбедност људи и имовине од свих наведених облика претњи, опасности и ризика. И да такве опасности могу проузроковати велике катастрофе, а тиме и опасност по велики број људи, имовине и других вредности.

У том смислу неопходно је испитати и проверити постављену хипотезу по следећем:

- да ли су наведене претње и опасност могуће у будућем временском периоду,
- да ли би те претње у наредном периоду представљале веће ризике и последице из у односу на протекли период,
- да ли су постојећи специјализовани тимови довољни за те потребе

и да ли су адекватно припремљени за одговор наведеним могућим претњама и ризицима, и

- да ли се становништву обезбеђује гаранција безбедности са постојећим стањем.

Уколико би се извршило озбиљније истраживање на микро и макро плану на постављена питања би се добио адекватан одговора, да ли је наше друштво безбедно од могућих наведених претњи, опасности и ризика по целокупну безбедност.

3. СИСТЕМ ЗАШТИТЕ И СПАСАВАЊА У ВАНРЕДНИМ СИТУАЦИЈАМА

Систем заштите само је један између других система, који сачињавају друштвено уређење и поредак државе па и Републике Србије, како у редовним тако и ванредним ситуацијама. Садржај друштвеног уређења условљен је уградњом уређеног система безбедности и редовним, а систем заштите у ванредним ситуацијама. Систем безбедности и систем заштите је уређен планским и правилним распоређеним његовим деловима који су условљени у одређеној вези и садржани скупом принципа који служе као основ система и његовог организовања. Садржајем одређеног броја његових делова или подсистема међусобно повезаних и функционалних као једна целина, чине укупан садржај друштвеног уређења. У том смислу систем безбедности подразумева један скуп подсистема међусобно зависних и повезаних у једну целину чији је крајњи циљ остварење сигурности свеукупним државним вредностима Републике Србије.

3.1. Место система безбедности и заштите у систему наука

Циљ проблема је одредити место безбедносних наука у систему других наука није лако, јер се мишљење већине аутора у многоме разликују и различито се класификују и сватању науке, па и наука о безбедности. У том смислу целокупна научна сазнања најпре се деле на комплекс или корпус наука. У том корпусу наука јављају се различите поделе, а условљене су пре свега, сватањем појма науке. „Тако неки аутори сматрају да постоји комплекси филозофских, друштвених, психолошких, природних и математичких наука. Неки опет, сматрају да филозофија и математика нису науке већ облици свести, а да су психолошке науке само група друштвених

наука. Неки аутори пак издвајају техничке и биомедицинске науке у посебне комплексе итд.

Комплекси се деле на групе наука, групе на науке, а неке науке на научне дисциплине. Тако се на пример друштвене науке деле на групе: правних, економских, социолошких, политиколошких, педагошких и (условно) психолошких наука. Сматра се да посебну групу тог комплекса чине војне науке. Ово сватање је основано, пре свега зато што војне науке проучавају рат, а рат је изразито друштвена појава.¹⁴ Међутим, безбедносне науке по већини теоретичара проучавају друштвене појаве и да би се, отуда, могле сврстати у друштвене науке. У том случају безбедност представља предметно подручје социолошких наука. Како безбедност представља специфично друштвено обележје, слободно се може рећи да, безбедносне науке имају своје корене у социологији, али више у правним, војним и другим наукама. Све наведено указује да безбедност као наука и може бити сврстана у корпус друштвених наука и да је у најближој вези и односу са; правним, социолошким, криминлистичким и војним наукама.

3.2. Место заштите и спасавања у систему безбедности

Специјализоване службе и Цивилна заштита, као и делатност заштите и спасавања, су међусобно повезане и нераздвојиве, међусобно се преплићу, а и допуњавају се и подпумажу. Цивилна заштита би требала бити, као најмасовнији облик организовања заштите и спасавања на добровољној и ангажованој основи, за ванредне ситуације. Иста врши заштиту и спасавање у настанку било ког облика претње и опасности. Док су специјализоване јединице и тимови, намењени и организовани на професионалној и плаћеној основи да врше заштиту и спасавање угрожених људи и имовине у редовним и ванредним ситуацијама.

Неке дисциплине се подударају неке су потпуно исте, а неке су делимично исте. Кад ре реч о Цивилној заштити и службама заштите и спасавања, ове две делатности су регулисане Законом о ванредним ситуацијама.¹⁵

Предмет заштите и спасавања припада систему заштитно-безбедносних наука, које изучавају стање угрожености и заштиту од

14 Миле Ракић, Душко Вејновић, Систем безбедности и друштвено окружење, Удружење дефендолога Републике Српске, Бања Лука, 2006. стр.36

15 Сл. Гласник Републике Србије . бр. 111/09.Београд, 2009. година.

угрожавања за време ванредне ситуације. Увођењем ове наставно-научне дисциплине као наставног предмета у систему безбедносних наука, захтева одређење разграничење од других дисциплина безбедности и односи се на заштитну функцију у настанку неповољног безбедносног стања. За одређивањем припадности и места у односу на друге сродне науке, што представља јасно разграничење њеног поља проучавања, због чега се мора поћи од класификације наука.

Утврђивање подручја проучавања предмета безбедности у ванредним ситуацијама, метода и циљева његове научне дисциплине, има своја методолошка, теоријска и практично педагошка оправдања.

Међутим, у питању је друштвено-научна дисциплина садржана у безбедносним наукама, а које су сврстане у групи социолошких наука, којим припада посебна дисциплина безбедности у промени редовног стања.

Ова дисциплина тесно је повезана са другим друштвеним наукама, па се ова дисциплина може третирати као мултидисциплинарна научна дисциплина, проистекла из безбедносне науке, али посебна у свом домену, а што јој даје атрибут самосталне научне дисциплине у оквиру безбедносних наука, односно корпусу друштвених наука.

3.3. Систем безбедности државе

Безбедност је постајала прије државе и права и подразумевала је да подређеним лицима обезбеђује потребну сигурност и задовољење њихових потреба, као и обавезу подређених да се повинују државном ауторитету. Стога произилази да је *појам безбедности скуп превентивних и репресивних мера и активности, којима се обезбеђује сигурност грађана и њихових потреба, као и повратно поштовање прописаних правила*. То значи да безбедност и сигурност представља стање у којем не долази до нарушавања нормалног стања услед различитих угрожености и опасности.¹⁶

Под системом безбедности подразумева се свеобухватност истоветних и разноврсних елемената састављених и уређених целина, сложених у уређеној целини јединствене по својој структури и функцији. Делови система морају бити на одговарајући начин уређени, усклађени и међусобно повезани са системом у целини. Да бих целина била

---

16 Рамо Маслеша, Теорија система сигурности, Магистрат, Сарајево, 2001. ст. 9

адекватна, елементи целина такође морају бити адекватни и међусобно усклађени, како би сачињавали усклађени систем у целини. Основна друштвена структура система безбедности сачињена је од одређених сегмената садржаних у подсистемима од којих је саграђен систем као фактор превенције у спречавању и сузбијању различитих облика угрожавања друштва у целини. У том смислу, систем безбедности подразумева организовану заштиту државног јединства и свеукупних вредности и државне заједнице у целини.

Систем безбедности функционише у потпуности само у условима ако његови елементи остварују своју улогу и међусобно су повезани. Укупна безбедносна стварност у држави представља уређену целину, која се сагласно својој функцији, структури и битним карактеристикама може назвати системом безбедности. Савремени и модерни систем безбедности представља начин организовања државе за заштиту од свих извора и облика угрожавања, као и начина деловања за заштиту основних друштвених вредности од тих опасности и других облика претњи.¹⁷

Систем безбедности државе сачињава сложени скуп подсистема и њихових елемената који сачињавају његову целовитост у предузимању превентивних и репресивних (спречавање и сузбијање) мера заштите државног уређења и њених укупних вредности. Према томе, систем безбедности једне савремене и модерне државе представља сложени облик организовања и функционисања свих његових сегмената (целина) у јединственој целини, ради неопходне и адекватне заштите.

3.4. Национални систем безбедности

„Појам система националне безбедности произилази кроз различите етапе тумачења и теоријског изучавања у оквиру студије безбедности. Од искључивог бављења националном државом као стожером безбедности, до ширења истраживачког поља безбедности унутар савремених студија безбедности крајем двадесетог и на почетку двадесет-првог века од националног ка другим видовима безбедности.“¹⁸ Према томе, појам националне безбедности проистиче из државног су-

17 Миле Ракић, Душко Вејновић, Систем безбедности и друштвено окружење, Бања Лука, 2006. год

18 Зоран Кековић, Систем безбедности, Факултет безбедности, Београд, 2009. стр.109.

веринитета којим држава остварује своје право и неограничену власт у оквиру државних граница, тј на плану националне безбедности. Организовање система безбедности и управљање субјектима безбедности у оквиру државе и спољним односима држава уређује свој систем безбедности заснован политиком безбедности унутар и изван граница државе.

Национални систем безбедности подразумева синхронизовано-организовани и прописом регулисани начин одражавања безбедности у друштву. Организованост система је условљена од политичког уређења, материјално-техничких, финансијских и других могућности које утичу на његову функционалност и даљи развој и усавршавање.

Систем националне безбедности сачињавају све државне институције које су професионалне прописане и регулисане у правцу заштите целовитости државе. Систем подразумева планско прописане мере, радње и поступке заштите, којима се обезбеђује сигурност целовитом и садржајном скупу друштвених вредности. Организација националне безбедности условљена је организацијом и карактеристикама њеног друштвеног уређења и материјално-финансијским способностима државе или друштва.

Свака власт настоји да укључи експлатисане масе у процес заштите друштвених вредности. Облици тог укључења су различити зависно од државе до државе и од система до система, а циљ је укључења до границе прихватљиве вредности, као што је јавни ред и мир, сигурност људских живота и њихове имовине. Док самозаштита представља основни концепт у заштити друштвених вредности и добара, са којима располаже и држава и њени грађани. Под професионалним заштитним апаратом сматра се војска тј. оружане снаге (ОС), полиција, безбедносно информативна агенција (БИА), војно безбедносна агенција (ВБА), правосуђе, тужилаштво, цивилна и приватна безбедност.

Основна стратегија безбедности и заштите су планска и прописана забрањена угроживачка претње и дела, као и санкционе казне за учињена протвзаконита дела. Тиме се подразумева целокупна заштита прописаних превентивних и репресивних (спречавање и сузбијање) мера, радњи и поступака, које спроводе државни, цивилни и приватни субјекти на заштити основних друштвених вредности, друштвеног уређења и правног поредка. Послови приватне безбедности могу се сматрати предузимање адекватних мера и активности од стране

организоване приватне оружане безбедности у приватном сектору. Док се државним службама безбедности сматрају војска, полиција, безбедносне агенције, судство, инспекцијски органи и друге службе организовани на предузимању превентивних и репресивних мера и активности заштите цивилних, друштвених и државних вредности.¹⁹

3.5. Структура система безбедности

Структура система безбедности обухвата сва подручја безбедносно-заштитне праксе, тј онога што у пракси припаде неком од подсистема обједињених и сложених у јединствени систем. Предузимање мера и активности се сврставају и групишу по сродностима и групацијама сродних бројних и подручју сличних целина. Природа сваке целине појединачно опредељује појединачни и заједнички назив и целину.

3.5.1. Мере безбедности

Под активностима и предузимањем мера безбедности подразумева све облике борбе и отпора којима би се држава са својим снагама супроставила свакој агресији и претњи у циљу заштите друштвеног уређења, правног поредка и безбедности грађана и њихове имовине. Државне активности у супростављању и заштити целовите вредности и подразумевају: оружану борбу са свим расположивим капацитетима и снагама, безбедност и заштита цивилног становништва и заштита материјалних вредности. Затим онеспособљавање непријатељских средстава и снага у непријатељској позадини, организованим саботирањем непријатељских средстава, производње и други могући облици отпора.

Припреме, обуке и организовање отпора непријатељу су свеобухватне и примењиво искуствене акције из предходних ратова и сукоба на нашим просторима. Одбранбено-безбедносне мере се примењују и предузимају како би се субјекти безбедности довели у стање борбене готовости и извршења очекиваних задатака и резултата по стратегиско тактичким значењем. Међутим, безбедносне мере групишу се у две значајне целине, као што су:

---

¹⁹ Миле Ракић, Душко Вејновић, Систем безбедности и друштвено окружење, Бања Лука, 2006. ст. 55 (у даљем тексту Миле Ракић и Душко Вејновић)

1. Опште превентивне мере

Опште превентивне мере заштите подразумевају, спречавање отицања тајних података у средствима јавног информисања и преузимањем података из поверљивих докумената.

2. Контраобавештајне мере

Контраобавештајне мере се предузимају ради спречавања обавештајне и субвезивне делатности и онемогућавање диверзантских активности и шпијунажа да успешно не делују на простору наше државе.

3.5.2. Субјекти система безбедности

Субјекти система безбедности државе, сматрају се људски и материјални ресурси и капацитети које држава може ангажовати и мобилисати за систем безбедности и одговора свим облицима претњи и угрожавања. Под људске могућности сматра се целовита расположива моћ у смислу ратне вештине, обучености, оспособљености, опремљености и спремности за извршење одбранбених активности. Под материјалним државним могућностима сматра се способност државе у подмирењу неопходних захтева у погледу врста, обима, квантитета и квалитета и других потреба становништва.

Под стручним субјектима државе сматрају се органи и службе државног апарата и који послове безбедности и заштите обављају по основу закона и законских овлашћења, као и стручних знања стечени савременом обуком и едукацијом.

Конвенционални субјекти безбедности сматрају се правосудни органи и службе, тужилаштва, органи гоњења, полиција, безбедносни информативна агенција, војска, професионалне ватрогасне и спасилачке јединице, службе и органи цивилне заштите и други. Нековенцијалних државни субјекти сматрају се органи и организације које не обављају послове безбедности и одбране, као што су : скупштина, председник државе, председник владе, и других личности и органи државне управе, тј они који не користе оружје при обављању послова.

За успешно функционисање система безбедности и заштите, неопходно је да сви субјекти система безбедности буду организовани у функцији спремности, ефикасности и са свим расположивим ресурсима и капацитетима.

2.5.3. Послови и задаци у систему безбедности

Послови и задаци у систему безбедности сматрају се задаци и активности којима се непосредно и посредно доприноси развоју и јачању државе. Послови и задаци у систему безбедности државе обављају се на јединственим критеријима и оквирима спољне и унутрашње безбедности. Безбедносне активности се групишу, по основу утврђивања опште политике безбедности, развој концепције и доктрине одбране и безбедности, процена појава и фактора угрожавања, нормативно правно регулисање послова безбедности, планирање и прописивање адекватних мера безбедности и заштите. Уколико се испуне све наведене активности, могу се очекивати и планирани резултати заштите.

3.5.4. Носиоци и активности у систему безбедности

Носиоци послова и активности у организованом систему безбедности су државни субјекти, који у оквиру својих функција обављају одговарајуће послове безбедности, као своју професионалну и радну обавезу. У стварању и организовању модерног система безбедности државе, у којим носиоци послова безбедности би били, Народна скупштина, Председници државе и владе, а непосредни извршиоци би били Тужилаштво, Судство, Полиција, Војска, Безбедносно информативна агенција, Инспекцијски органи и други органи и организације у саставу државне управе. Поред наведених државних субјеката, непосредни извршиоци послова безбедности су и организације, детективске агенције и предузећа који професионално обављају послове заштите и обезбеђења, комуналне службе и друга правна лица и институција (субјеката). Сви наведени субјекти безбедности сачињавају јединствен систем безбедности и заштите, који су намењени за ефикасну и организовану заштиту друштвених и државних вредности, од свих облика претњи и угрожавања извана и унутар државних граница.

3.5.5. Карактеристике савременог система безбедности

Карактеристике савременог и модерног система безбедности једне модерне државе што подразумева успостављање, функционисање, интеграцију и осмишљени утицај заштитне функције. Један систем модерне државе представља сложени, организовани и уређени систем, са свим

својим елементима подсистема који га чине као једну комплесну целину. Његова организованост, специфичност и сложеност огледа се у: сложености и уређене организованости, јединства, ефикасности, отворености, хијерахиске уређености и надређености, двостраности међусобних односа, спољнополитичке функционалности и јединственог управљања. Све наведене одлике чине га комплетним и систематизовано уређеним обликом деловања сваког уређеног и организованог друштва.²⁰

3.5.6. Основне категорије безбедности

Демократска опредељења и тендеције цивилног друштва условљавају и одговарајуће системе, организационе приступе, који би у савременим условима били најадекватнији одговори одржању стабилности система безбедности, јавног реда и мира, у спречавању (превенције) и сузбијању (репресије) свих угрожавајућих облика и фактора претњи и насиља.

Полазни темељи и појмови безбедности и сигурности човека проистекли су из организованог система безбедности и прожимају се кроз четири оквирне групе, као што су: индивидуалне, националне, међународне и глобалне безбедности.

3.5.7. Индивидуална безбедност

Индивидуална безбедности је полазна основа за сагледавање функционисања и стабилности демократског друштва. Нужна је претпоставка за испуњење свих услова индивидуалне безбедности што јесте демократски оквир са владавином права и са свим општеприхваћеним грађанским слободама које су услов за изградњу и опстанак модерног цивилног друштва. Индивидуалну безбедност и сигурност треба посматрати у контексту њене повезаности са националном сигурношћу државе. Из напред наведеног стиче се закључак да је индивидуална безбедност полазна основа за сагледавање функционисања стабилности демократског друштва у целини.

Држава је одговорна за повољно стање безбедности за сваког појединца, док са друге стране је извор угрожавања и претњи које произилазе из домаћих законских прописа о употреби силе, као и могућност

---

20 Миле Ракић и Душко Вејновић, Наведено дело, стр. 13-263

државног терора (државних органа) над појединцима или групама политичких незадовољника, хапшењем и притварањем.²¹ Стога се изискују све неопходне животне потребе за сваког појединца, а превасходно који захтева одговарајући ниво своје безбедности или сигурности. За разматрање индивидуалне људске безбедности су врло важни домаћи и међународни извори и документа која се односе на људска права и слободе грађана.²²

Да се усвојене декларације не спроводе и да се људска права нису поштовала и не поштују се и масовно се крше говоре многобројни примери у свету као на пример режим Николаја Чаушевског у Румунији, Шака Зули афрички краљ, Јосиф Стаљин Русија, Адолф Хитлер Немачка, Мао Це Тунг Кина, Аугусто Угарте Пиноче Чиле, Садам Хусеин Ирак, Председник Северне Кореје и многи други владари и њихови режими.²³

Посматрајући ову врсту режима и њихову владавину у којој је терор средство владања доношењем страха и угњетавања, не може се људска безбедност у свету посматрати као сигурност свих грађана јер сви грађани у свету нису безбедни и сигурни како од режима сопствене земље тако и иностраних опасности чије претње су свакодневно.²⁴

3.5.8. Људска права на безбедност

Без обзира какви су тренутни политички односи, као интереси актера на инсистирању људских права, неопходно је ослобађање уверења да се ради о тактичко-политичким, мање војним питањима који

21 Према годишњим извештајима о стању људских права у свету и регистровано је за 2006. годину у Кини, погоршање људских права у односу најранијих период. Исти извори тврде да у Кореји, Ирану, Мијамару, Зимбабвеу, Куби, Белорусији и Еритреји и другим људска права су погоршана, а наведене државе су на црној листи на овом плану. Затим америчке оружане снаге у Ираку, као и ирачке снаге безбедности чине велики терор над становништвом. Пресс, 9.9.2007.година ст. 15.

22 У декларацији о правима човека и грађанина из 1978. године се каже „ зајамчила права човека и грађанина преко је потребно да постоји јавна сила. Ова сила је установљена у корист свих, а не ради личне користи онима којим је поверена“. Декларацијом о људским правима од 10.12.1948. године је први међународни инструмент који је успоставио стандарде за промовисање грађанских, политичких, економских, друштвених, културних и други права.

23 Шели Клаин Највећи злотвори у историји, Политика, Београд, 2004. година.

24 Са претњама и опасности изван граница наше земље суочени су грађани Републике Србије 1999 и Републике Српске 1993, бомбардовањем из ваздушног простора од стране НАТО, као и унутар границе на простору косова где грађани неалбанске националности немају мира, сигурности и гаранције по њихову безбедност који им намећу лојални албанци и режим на Косову и Метохији уз помоћ неких обавештајних служби са Запада.

служе као покриће и адут за друге односе или интересе. Ова питања у међународним односима стекла су својеврсни легитимитет и потврду важности, па се тако без прикривања истиче као незаобилазна питања. То је толико присутно у јавном мњењу и средствима информисања, у свести сваког грађанина, да га је данас немогуће свести у инконтруирана питања у међународној заједници. Такође, за кршење слободе и достојанства човека, најалост може се стећи утисак да је то данас универзална појава.

У новије време постала је пракса да је кршење људских права и слобода појединца, група па и читавог народа савремени феномен на кога се мора рачунати кад се не жели прикрити оно што се дешава свакодневно око нас. Личност и људско достојанство могу се разликовати само остваривањем целине људских права и слобода који пружају могућност да се човек потврди у раду и производњи, у духовном и интелектуалном плану, у свакодневном животу, политичком и друштвеном деловању.

Један од новијих и најопаснијих облика угрожавања људских прва у мањим државама и народима је наметање силе и моћи економско развијених држава удруженим у војни савез, са којим газе све људске норме и достојанство од наметања патњи, претњи, убистава и ратова. Док у својим земљама се труде да људска права њихових грађана ни уком случају не смеју бити погажена нити угрожена, а то исто не поштују код других. Томе могу послужити многобројни примери, као што је изазивања ратних сукоба споља, наметање грађанских ратова и на крају оружане агресије. Примери за ове случајеве имамо у сукобима у Хрватској, Босни и Херцеговини, Републици Србији, односно на територији АП Косова и Метохије, Африци, Авганистану, Ираку, Сирији и многим другим државама.

Огромне жртве које је човечанство поднело током разних сукоба, устанака Првог и Другог светског рата, грађанских ратова на Балкану 1990-1995, у Азији, Блиском Истоку, Вијетнаму, Северној Кореји и многим другим регионима и гажење основних људских права од стране великих и економско-развијених држава, навело је савезничке силе и Уједињене нације, да се посвете проблему заштите човекове личности. Донете су резолуције, повеље и друга документа о заштити људских права, која неке државе не поштују нити признају, а то доказује и пракса током XX и почетком XXI века.

3.5.9. Национална безбедност

Проучавање и анализа националне безбедности је веома отежан и комплексан проблем због веома наглашених промена, њихове динамичности, сложености, међусобне зависности, а посебно је изражено технолошко-техничко сазнање и развој савременог и опасног оружја од кога је угрожен цео свет, а не само појединачни национални системи безбедности. Истина је да су појединачни национални системи и државе много угроженије него када је реч о безбедности на глобалном нивоу.

Обзиром да се развој људског друштва одвија у потребним сигурносним условима које дертемишу политички, економски, социјални, морални и други фактори, сагласно свом положају и окружењу сваки систем поставља себи систем у правцу приоритета и циљева, ради ефикасне реакције за евентуалну одбрану и заштиту од различитих облика угрожавања.

Данас је немогуће показати на неку државу и тврдити да је небезбедна без обзира на њену географску величину, економску развијеност и војну моћ и тврдити да је безбедна и заштићена од свих облика угрожавања. Војни и безбедносни стратеги САД, њихови савезници и многи други теоретичари су тврдили да је Америка недодирљива и да је заштићена од свих облика угрожавања. Такве и те тврдње и мишљења нажалост пала су у воду 11.09.2001. године нападом на ваздушни саобраћај и привредне објекте ове земље, од стране терористичке организације Ал Каида, коју је предводио Осама Бин Ладен са ближим сарадницима, (званични подаци САД-а).

Док од малих држава захтевају и врше притисак на проналажење својих грађана оптужених за ратне злочине, што се односи и на Републику Србију и Републику Српску и њихове грађане то је већи апсурд јер тим државама уводе разне санкције и претње за немогућност хапшења наведених лица, а не санкционишу припаднике својих безбедносних и оружаних снага који убијају недужне грађане и не одговарају за те злочине у многим државама света.

Одлика сваке суверене и демократске државе која се Уставом обавезала и преузела све гаранције за сигурност својих грађана, као и сигурност њихове материјалне вредности, огледа се у следећем:

- сигурност националног окружења,
- заштита живота људи,
- заштита личног и другог интереса,

- заштита људских права и слобода,
- уређење темеља друштва и његове околине.

Наведени сегменти које је прописала свака држава, па и Република Србија, којима се гарантује свеукупна безбедност грађана и друштва у целини. Спољно политички односи у свету и региону, утицали су на гаранције и условили ограничену сигурност како држави тако и њеним грађанима. Држава Србија у насталим околностима није успела обезбедити гарантовану сигурност својим грађанима на целој својој територији, док је обезбедила сигурност према суседима и државама у окружењу не претећи ни једном народу да ће бити угрожен од Републике Србије и њених грађана.

Република Србија на делу своје територије тј. Косову и Метохији није успела обезбедити сигурност и безбедност грађанима неалбанске националности, који су ту на својим вековним огњиштима, од којих је огромна већина протерана у изгнанство са својих кућних прагова, док су грађани албанске народности у потпуности безбедни јер им је ту безбедност обезбедила управо Република Србија и њени грађана. Поремећај у региону је настао погрешном политиком једног броја држава са запада, који су омогућили албанском руководству да спроводи терор и злочин²⁵ над неалбанским народима као и над нелојалним Албанцима.

Према томе наведени проблеми су условили спровођење планираног система безбедности у целости на својој територији и представљају претњу развоју и учвршћењу оваквог понашања према појединим грађанима и због тога Уставна гаранција државе се није остварила на целој територији, због наведених услова који су проузроковани изван и унутар граница Републике Србије.

3.5.10. Међународна безбедност државе и сигурност грађана

Поремећаји у безбедносним системима настају услед супротстављања у националним интересима између држава, нација и народа, што неминовно доводи до различитих конфликта и сукоба. Због тога државе развијају и предузимају низ мера на јачању војних снага и њиховом опремању, а друге развијају одбранбене снаге и тиме се изазивају претње, поремећај напетости и угрожавање државних граница

---

25 Љубо Мићуновић, Савремени речник страних речи, К.З. Нови Сад, 1988. ст. 104. Геноцид, потиче од грчке речи, злочин уперен против читаве нације: систематско истребљење читавих народа, етничке или религиозних група.

суверених држава. Ради личних интересе економско-развијене државе са запада и Исламских фундаменталистичких система су својом политиком допринели поремећају националних односа на Балкану, подржавајући поједине народе у побунама и оружаним насиљем над другим народима, након чега су остварили услове за интервенцију из ваздушног простора и насилним заузимањем и успостављањем власти на делу територије Републике Србије, у овом случају на Косову и Метохији. Таквом политиком и оружаном претњом и окупацијом је угрожен правни и политички поредак на делу територије Републике Србије, а грађани су постали небезбедни и непрекидно угрожени, од стране терористичких организација са својим активностима и приморавањем грађана албанске националности на извршење терора и тероризма (прогони у игнанство, паљење кућа, убиства и сл.) над другим народима и народностима.

Међународна безбедност треба да представља темеље и предуслове за опстанак и развој свих друштава, а не само понеки, као што је случај у Републици Србији. Политиком и успостављањем демократских безбедносних система, морају се елиминисати сви конфликти и друге претње које могу довести у питање стабилност у оквири једне или више државних граница, а тиме и очување међународне заједнице у целини. Зато је неопходно, да би се све чланице међународне заједнице осећале сигурним, да исте обезбеђују сигурност другим државама, а не да и саме представљају претњу по њу, као што је то случај на Косову и Метохији, као делу територије суверене државе Републике Србије.²⁶

3.5.11. Глобална безбедност

„Глобализам је пример како се из опште рађа партикуларна идеологија. Он није ништа друго до једна подврста либерализма, и то она која ће се уобичајно називати економском опцијом неолиберализма, а која је почев од седме деценије 20. века изразито сконцетрисана на примену оних политичких принципа који обезбеђују економски добитак, тачније профит. Глобализам је заправо неолиберализам на задатку... Нови светски поредак подразумева се успостављање неприкосовене политичке, економске и војне доминације САД и групе високоиндустријских развијених земаља Запада, окупљених у, или око неких

26 Детаљније, Миле Ракић, Душко Вејновић, наведено дело

међународних организација, економског, политичког или војног карактера, над скоро свим осталим земљама света.²⁷

„Геополитика је метод анализе међународних односа, сукоба, ратова, дипломатских потеза и стратегија, као и основних историјских збивања на основу издвајања двеју фундаменталних начела-копненог и поморског“²⁸ Глобализација је постала предмет интересовања више научних дисциплина с различитим теоријским приступом, тако да поједини аутори, глобализацију виде као “козмополитску демократију“, други као „другу модерну“, трећи као „интензификацију међународне размере“ и слично. Глобална кретање експлицитно указују на сву разноликост, сложеност и противречност човечанства у којем се налази у скоро свим аспектима живота и рада. Тиме се долази до битних питања, као што су : однос „равнотеже, ризика у развоју и сигурности, односно дали ће глобалне интеграције економије произвести интеграцију националних друштва са свим драматичним конзеквенцијама.“ Веома велика наглашеност, сложеност и конфликтност савремене цивилизацијске стварности неминовно доводи и до сигурносних импликација, нарочито на подручју поштовања и заштите људских права и слобода од свих видова и облика угрожавања.

Питања глобализације у савременим условима у сигурносном погледу не можемо сагледавати кроз пуко гомилање научних и технолошких достигнућа, него кроз коришћење знаности у решавању основних животних проблема. То је свакако безбедносни оквир у коме се човечанство може носити са целокупним развојем и поставити границе које ће гарантовати и осигурати опстанак глобалног бића. То се свакако односи и на глобалну сигурносну проблематику. Из тог разлога се морају пронаћи и нови путеви и садржаји глобалне међузависности и сарадње у свим областима живота и рада савременог човечанства. У том смислу би са на бази економских, политичких, културних, цивилизацијских, а нарочито безбедносних прилика, уз пуно разумевање сложености, супротности и конфликта, стварало уверење да је очување мира и безбедности једини предуслов нових односа на светској размери. На тој основи би безбедност у новим условима добила ново значење, а државе која се прихватају демократских начела развоја, слободног тржишта и поштовање људских права, као основног

---

27 Драган Симеуновић, *Нација и глобализација*, Зограф, Ниш, 2009. стр.91-93.

28 Александар Дугин, *Геополитика*, Никола Пашић, Београд 2009. стр.5

параметра националне и међународне акције, имале би нов концепт безбедности и заштите. Сваки процес са собом носи и високи сигурносни ризик. Међутим, ако сви видови иновација постају свакодневни изазов глобалној безбедности, а да данашња модерност сутра постаје застарелост у том се може очекивати реакција у смислу изналажења нових савременијих решења. У том смислу данас свака држава настоји изградити једно доктрину и стратегију деловања у области међународних односа и безбедности за остварење глобалних циљева и заштити својих унутрашњих вредности.²⁹

3.5.12. Државна безбедност

Стабилност државне безбедности и заштита државног јединства, унутрашње стабилности правног и политичког систем и друштвене заједнице у целини, постиже се благовременим откривањем и елиминасањем релевантних постојећих или предстојећих појава и процеса, који се негативно одражавају на стање безбедности саме државе.³⁰

Држава путем организованог система безбедности, наилази на многе проблеме, који се морају превазићи, а у том сложеном и многозначном процесу у ком посебну одговорност имају они органи и службе који су за то специјализовани. Између многобројних органа и служби који су по свом професионалном задужењу организовани да штите државни поредак, уређење и друштво у целини су: оружане снаге, полиција судство, тужилаштво, инспекције и многи други. Велики допринос у безбедности државе имају и професионалне службе обезбеђења у државним и приватним предузећима.

Наиме, познато је да се под државом уопште подразумева читава друштвена заједница тј. целина државне територије, њених грађана и органа власти (држава у ужем смислу). У том смислу, појму безбедности државе не припада само заштита државног апарата као хијерархијске организације састављене од индивидуалних и колективних носилаца државне власти, него и заштићеност територије и становништва обухваћених једном државном организацијом (држава у ширем смислу).

29 Рамо Маслеша, Теорије и системи сигурности, Магистрат-Сарајево, Сарајево, 2001. година ст. 47

30 Благовременим откривањем угрожавајућих претњи, служба обезбеђења доприноси безбедности државе штитећи њене објекте од свих видова угрожавања и претњи.

Правило је да се безбедност државе према непосредном објекту заштите, дели на јавну и државну безбедност. Под јавном безбедности у овом смислу се подразумева полиција, а државну Безбедносно информативна агенција. Понекад, према истим критеријима безбедност оружаних снага ексциплитно издваја из општег појма безбедности, с тим што се таква схватања не могу прихватити.

Полазећи од специфичног објекта заштите, војна безбедност обједињује функцију државне и јавне безбедности ради заштите оружаних снага од карактеристичних делатности којим се угрожавају стање безбедности и припреме за оружану борбу. У том смислу, у савременој држави у оружаним снагама делују посебне службе војне безбедност у чијој се организационој структури и изван ње налази војнообавештајна и контраобавештајна служба. Према томе, мирнодопска организација државних служби и свих других субјеката безбедности и заштите у настанку ванредне ситуације из мирнодопске организације прелази на организацију деловања у ванредним ситуацијама.³¹ У ванредним ситуацијама сви државни и приватни субјекти безбедности и заштите делују у јединственом систему с циљем остварења сигурности грађана и имовине од свих облика угрожавања. Савремени облици угрожавања људи и других вредности функционишу у редовном и ванредном стању, као што су: корупција, организовани криминалитет, тероризам, општи криминалитет, деструктивне секте, природне непогоде, ратна дејства, техничко-технолошки удеси и слично.

1. „Трговина људима, је актуелни друштвени проблем и појава која поприма застрашујуће размере и забрињава целокупно човечанство. Трговина људима и органима је појава којом се најгрубљи могући начин крше темална људска права и слободе и угрожава безбедност земље.“³² У том случају, трговина људима и делатност криминалних организација функционише у сваком простору и времену, па и ванредним ситуацијама. У ванредним ситуацијама у највећем броју случајева и најразвијенији је облик трговине оружјем које је неопходно за криминалне и терористичке групације. Међутим, у ванредним ситуацијама трговина наркотицима, дованом, оскудним намирницама и другим потребама се врши нелегално од стране сумњивих групација.

---

31 Милан Милошевић, Систем државне безбедности, Полицијска Академија, Београд, 2001. ст 3

32 Здравко Скакавац, Трговина људима као облик угрожавања безбедности и стратегија супростављања-пример Србије, Факултет за безбедност, Бања Лука, 2009. стр.77

2. „Тероризам и организовани криминалитет, доводи се у везу, с извесним формама преплитања појединих облика организованог криминалитета и примена метод насиља односно тероризма.“³³ Тероризам као светски феномен и нелегална делатност терористичких организација које функционишу на целокупној планети не бирајући простор и време, само да остваре своје циљеве. Да бих оствариле своје крајње циљеве, и који се односе на убиство људи и уништење имовине, при чему користе сваку прилику па и ванредне ситуације, које су им погодне за мрачне циљеве.

3. „Заштита одређених личности је у свакој држави (друштву) значајно питање, па се може са сигурношћу тврдити, да је безбедност државе или цело становништво, онолико, колико су безбедне штићене личности (Преседник, Премијер, Министри и други).“³⁴ Угрожавање безбедности људи и посебно штићених личности, један је од великих проблема сваке државе па и Републике Србије, наручито кад је настала ванредна ситуација. Да су ови проблеми за безбедносне службе довољно говори пример атентата на премијера Република Србије Ђинђића 2001. због чега је заведена *ванредна ситуација*, како би се сузбила злоначиначка организација у даљим активностима.

Поред наведених претњи насиља из групације друштвеног облика угрожавања, могуће су опасности и претње агресијом, војном интервенцијом, санкцијама и другим погубним опасностима. Из групације *природних непогода*, могуће су појаве елементарне непогоде изазване вештачким начином или природним појавама. У ванредним ситуацијама су могуће појаве деловање *деструктивних група* путем саботирања и изазивањ технолошко-техничких акцидената на индустријским постројењима, институтима и складиштима опасних материја.

3.5.13. Савремена безбедносна политика

Основни услов и циљ сваке државне политика, па и политике безбедности, јесте опстанак државе и друштва у целини, а услов за опстанак државе и друштва је њена безбедност. У том смислу сврха свих деловања државних институција усмерена је између осталог, и на

33 Здравко Скавац, Тероризам савремени феноменолошки облици испољавања и карактеристике, Удружење за међународно кривично право, Тара, 2010. стр.338.

34 Војин Пилиповић, Угрожавање безбедности штићених личности и мере заштите, Факултет за безбедност, Бања Лука, 2009. стр. 356

овом плану. Све наведено представља оквир безбедносне политике, а која има за циљ стварања организације којом се остварују унутрашњи и спољни услови безбедности државе и друштва, тј националне безбедности. Остварење националне безбедности у редовном стању је услов за остварење безбедности у настанку ванредне ситуације, проузроковане од било које претње и опасности која се није могла спречити у редовном стању и због чега је и проглашена ванредна ситуација. „Када се говори о државној политици Републике Србије и сарадње у области безбедности, незаобилазна је тема интеграције у ЕУ и регионална сарадња са државама из ближег окружења. При томе се мисли на разне безбедносне организације са којима Србија на различитим нивоима већ сарађује“.³⁵

У том смислу, одређивање појма националне безбедности условљен је постојећим стањем како у унутрашњим границама тако и изван граница наше земље. Појам безбедности се одређује по основу свеукупних политичких, војних и безбедносних кретања и постојаности угрожавајућих претњи и опасности по безбедност државе и друштва у целини. Савремено доба у ери технолошко-техничког напретка, довело је и до настанка савремених облика претњи и опасности по светску и националну безбедност због којих многе државе нису у стању обезбедити сигурност своје државе и друштва. У том смислу, под националном безбедносношћу сматра се одсутност или непостојање страха од настанка претњи и опасности по сигурност државе и угрожавање њених националних интереса. „Међународна енциклопедија друштвених знаности дефинисала је националну сигурност као способност државе (нације) да своје унутарње вриједности заштити од вањских опасности.“³⁶ Свака могућа претња и опасност или настанак тих претњи условљавају угрожавање државе и друштва, а тиме и настанак ванредне ситуације у којој се врши заштита и отклањање последица које могу проистећи, а у складу са расположивим могућностима.

У сваком организованом друштву централно место заузима политичка власт. Сви други облици организације власти у оквиру подсистема једне државе су зависни од политичке власти. Међутим „ феномен

---

35 Миле Ракић, Драган Јовашевић, Изазови демократије безбедносно-политички и правни аспекти, Институт за политичке студије, Београд, 2011, стр.43

36 С. Таталовић А.Гризолд В. Цвртила, Сувремена сигурносна политика, Голден маркетинг-Техничка књига, Загреб, 2008. стр.19.

политике не обухвата само државу, нити се поклапа искључиво политиком влашћу у њеном унутрашњем и спољнем аспект. Због тога је најзначајније да политика у демократском и цивилном друштву не треба да има директан утицај на безбедносну структуру и спровођење закона, осим у случају кад се у Парламенту доноси закони. На тај начин они од парламента добијају демократски легитимитет за примену државне силе у очувању безбедности друштва, у случају његове угрожености. Основни предуслов за наведено јесте обликовање и спровођење оптималне безбедносне политике. Политика у ширем значењу подразумева усмеравање људске делатности у одређеном правцу ради остварења оптималних циљева. Усмеравање друштва политика врши уз помоћ успостављања државне власти. Затим се може рећи да је политика уметност владања, а ако је то тако безбедносна политика имплицира потребу да на конзистентан начин се ослањања на истраживање науке о заштити и безбедности.³⁷

Међународна политика безбедности заснива се на међународним конвенцијама о поштовању људских права, права на безбедност и сигурност по јединственим критеријима у оквиру планираних и усвојених докумената и међународног права. У том смислу је потребна међународна колективна политика у елиминисању свих облика претњи и угрожавања, као и спровођењу потребних мера и активности у спречавању и сузбијању угрожавајућих облика претњи и насиља.

Колективном политиком безбедности обезбеђују се права и обавеза свих чланица међународне заједнице да обезбеђују потребна демократска људска права и гаранцију за безбедност друштвеног и правног уређења, као и сигурност људи и њихове имовине. Циљ мера, радњи и активност безбедности проистичу из међународног права и међународних конвенција, као и споразума и међудржавних договора да се обезбеди сигурност сваком грађанину и његовој имовини, као и неповредивост државних граница.

3.5.14. Безбедносна стратегија

Безбедносна политика служи као кључни оквир за реализацију фундаменталних интереса у друштву. У том смислу безбедносна политика заузима специфично место као најзначајнија спона која ствара

³⁷ Рамо Маслеша, Теорије и систем сигурности, магистрат-Сарајево, Сарајево, 2001. ст. 137.

потребне предпоставке за прогресивни развој у свим сферама друштвеног живота. Свака наука, па и наука о безбедности се посебно занима о прошлости и садашњости, која јој служи као основ за доношење оперативних планова, који требају послужити ради елиминисања безбедносних ризика у разним областима. Добро научно утемељена и стручно – оперативно постављена, она омогућује стварање реалне стратегије ради остварења планираних циљева. Међутим, његова стајалишта јасно указују на одлучујући утицај политике на стратегију.

Стратегија безбедности је та која опредељује избор метода и средстава у остварењу циљева безбедносне политике. Свака стратегија треба да се ослања на знање и моћ њене операционализације, тако да органи и службе безбедности имају легитимно право на употребу силе у складу са Уставом и законом своје земље. Међутим, циљ сваке безбедносне политике је да се на бази научно-стручних и оперативно-искуствених сазнања стварају реални и што објективнији оквири за правовремено, ефикасно и ауторативно реаговање одговарајућих субјеката, те да се стратегијском операционализацијом координирају и усмеравају стручни органи и институције, ради доношења најцелисходнијих одлука за практично поступање, уз поштовање међународних стандарда који се односе на људска права и слободе.

Комплементарност и вишедисциплинарност безбедносне стратегије огледа се у њеној разноликости и дијалектичкој повезаности са низом подсистема који имају различите функције. Сигурно је да се без одговарајућих нивоа безбедност не може одвијати егзистенционални процеси у једном друштву. Нарочито, ако све више долази до противречности између демократских, напредних, стваралачких, конструктивних и оперативних стратегијских ставова, који у континуитету производе безбедносне изазове, а тиме утичу на стабилност политичког поретка.

Угрожавање безбедности Републике Србије може бити наметнуто путем специјалних метода ратовања у смислу рата ниског интезитета и политике глобализације. У специјалним методама угрожавања примењују се сви облици напада, као што су: тероризам, претње, санкције, мешање у унутрашње ствари и насилно обарање руководства, унутрашње побуне, немири, бунтови, оружани устанци подржани изван граница наше земље и други слични примери. Војне интервенције, повреде граница државе, агресија и рат представљају (убрајају се) у

најгрубљи облик насиља. У том правцу стратегија се планира и развија, а оружане снаге се припремају и обучавају по стратешким документима, плановима и одлукама државних власти.

3.5.15. Савремена држава

„Полазећи од опште познатих начела у схватању безбедности, човек је као природно и друштвено биће од постанка настојао да очува вредност природе и имао потребу да заштити личне, породичне и друштвене интересе.“³⁸ На одређеном ступњу развоја и развитка друштва, као резултат развоја производних снага и као творевина самог друштва, појавила се држава. То се одвијало у времену када је друштво попримало карактер класног друштва, кад је дошло до поделе на непомирљиве класе са супротним економским интересима, на класу експлоататора, који присвајају вишак производа и плодове туђег рада и на класу експлоатисаних.

Без обзира на извесна значења разлике наведених типова државе и њихове специфичности, увек се појављује дилема дали држава има једну или више функција. Истовремено појављују се питања делатности државе, покушавајући наћи разлике између функција и делатности. Без обзира на извесно значајне разлике наведених типова државе и њене специфичности, држава са тих становишта представља своју улогу и функцију која гласи: *„Држава је класна организација са монополом физичког насиља у рукама владајућих класа за одржавање њене класне владавине, односно њеног начина производње“*.

Према томе, сваку државу карактеришу ова основна обележја:

1. држава је организација која располаже монополом физичког насиља (полиција, војска, државна управа, тужилаштво, судство, затвори и сл.), тим средствима насиља држава се штити од сваког ко јој се супростави,

2. држава произилази из класне борбе, условљена је њоме, а уско је повезана за постојање класа, које су окренуте једна против друге и које постоје у извесном облику, све дотле док постоји држава, држава је створила владајућу класу да би заштитила своје класне интересе и омогућила своју економску и политичку власт над потчињеном класом.

38 Слободан Марковић, Криза цивилне безбедности савремене држав –зборник радова-, Факултет за безбедност, Бања Лука, 2009. стр.257

3. као организација која се заснива на насиљу и принуди, држава је, иако ју је створило друштво, изнад друштва и у разним облицима наметнута друштву. Међутим, кад на једном вишем степену развоја друштва достигне до степена демократије и буду створени услови за јединствено друштво и једну класу, тад ће друштво као посебна организација за насиље нестати и постаће слободно демократско друштво, засновано на слободној асоцијацији свих његових чланова.³⁹

Посматрајући државу као организацију и сложеност њене безбедности и заштите, појам безбедности има више значења, између којих је; да је безбедност атрибут државе и изучава се њен политичко-правни израз. Као функција безбедност је нераздвојни атрибут државе, без обзира на карактер уређења, политички систем и облик власти. Као организација механизам заштите, безбедност може да има различите организационе облике форми и одговарајућих органа са њиховим овлашћењима и активностима, све засновано и регулисано Уставом и законима или одлукама политичке власти.⁴⁰ Остваривање сваке безбедности па и безбедности у ванредним ситуацијама је одређена категорија логистичке подршке другим државним субјектима. „*Под појмом логистичког система подразумева се скуп међусобно циљно повезаних елемената логистичке структуре, логистичке инфраструктуре и логистичког интелектуалног капитала.*“⁴¹ Анализирајући наведену дефиницију логистике која је садржана скупом међусобно повезаних циљева. У овом случају међусобно повезани циљеви свих државних и приватних субјеката коју учествују у заштити и спасавању, делују јединствено у јединственом систему безбедности и заштите људи, добара, других вредности државе и приватног сектора, ако инфраструктуре и животне средине у целисти.

3.6. Управљање системом националне безбедности

„Системом националне безбедности управљају државни органи, као и носиоци законодавне и извршне власти, ради достизања најповољнијег стања безбедности. Функцију управљања системом су планирање,

---

39 Група аутора, Основи права, Савезни Секретеријат за народну одбрану, Београд, 1979. ст. 20.

40 Никола Иванчевић, Друштвена самозаштита И део, Фаскултет Народне одбране, Београд, ст 39.

41 Слободан Марковић, Ратко Зеленика, Логистика, Факултет за правне и пословне студије, Нови Сад, 2009. стр.30.

организовање, наређивање, координација, и контрола, а спроводе се у складу са Уставом законом и другим прописима⁴². У систему националне безбедности садржан је и подсистем заштите и спасавања у настанку ванредних ситуација или акцидената. Систем заштите и спасавања организован је и функционише преко његових субјеката заштите и спасавања, између којих су: Цивилна заштита, јединице за заштиту и спасавање, јединице полиције и други субјекти заштите. У том смислу управљање ванредним ситуацијама врше државни органи законодавне и извршне власти и други безбедносни субјекти, као што су:

1. Народна скупштина Републике Србије

Народна скупштина је највише представничко тело и носилац уставноправне и законодавне власти у Републици Србији. Народна скупштина доноси и мења Устав, одлучује о промени границе Републике Србије, одлучује о рату и миру, а тиме и заштити и спасавању, као и многе друге обавезе. Народна скупштина остварује управљање ванредним ситуацијом уз свој утицај на све субјекте националне безбедности. Народна скупштина одлучује о рату и миру, доноси законе и друге опште акте у области националне безбедности и надзор над радом владе и другим органима који су одговорни Народној скупштини. Затим народна скупштина остварује контролу и надзор над целокупним националним системом безбедности и заштите преко Одбора за одбрану и безбедност.⁴³

2. Председник Републике Србије

Председник Републике Србије изражава државно јединство Републике Србије. Председник представља Републику Србију у земљи и иностранству. Председник Републике председава Саветом за националну безбедност и командује војском Србије у складу са Уставом и законом о националној безбедности, покреће сва неопходна решења и доноси одговарајућа акта везана за одбрану и безбедност друштва, а тиме и заштитом и спасавањем. Затим представља државу по питању одбране и безбедности у међународној заједници и има друге обавезе према Уставу Републике Србије.

42 Стратегија националне безбедности Републике Србије, Београд, 2010, стр. 2830.

43 Устав Републике Србије. Одбрана, октобар 2006. стр.11.

3. Влада Републике Србије

Влада Републике Србије је носилац извршне власти у Републици Србији. Влада Републике Србије по основу Устава и закона усклађује све активности безбедности и заштите у домену националне безбедности, затим предлаже и реализује политику националне безбедности, а тиме и руководи заштитом и спасаањем.

Влада такође обезбеђује финансијска и материјална средства за развој, опремање, припремање и деловање субјеката безбедности у спречавању и сузбијању претњи и опасности по безбедност.

Влада управља преко министарстава свим субјектима и активностима безбедности у редовном и ванредном стању или ситуацијама. Затим склапа Уговоре и обезбеђује њихову реализацију на међународном и регионалном плану. Министри и директори националних агенција руководе својим министарствима и агенцијама и одговорни су Влади Републике Србије за функционисање њихових министарстава, по питању одбране, безбедности и заштите и друге послове по Уставу Републике Србије. Владом руководи председник (Премијер) владе и одговоран је Скупштини.⁴⁴

4. Савет за националну безбедност

Савет за националну безбедност утврђује и реализује политику националне безбедности, заштиту у ванредним ситуацијама и дефинише мере, радње и активности на очувању и унапређењу националне безбедности и заштиту виталних националних интереса. Савет је одговоран и врши сарадњу и координацију са државним органима као и органима безбедности других држава. Учествује у изради, доношењу и реализацији Стратегије националне безбедности.

Функционисање система безбедности остварује са уз поштовање и примену основних начела, а која подразумевају:

- уставност и законитост,
- јединство,
- непрекидност,
- политичку неутралност, и
- отвореност за контролу.

---

44 Устав Републике Србије, Одбрана, октобар, 2006. стр 14.

Систем националне безбедности у демократском уређењу Републике Србије је под контролом, коју спроводи Народна скупштина, Председник Републике, Влада, Савет за националну безбедност и други органи у држави.

4. ЗАШТИТА У ВАНРЕДНИМ СИТУАЦИЈАМА

Пре него што размотримо феномен остварења безбедности у ванредним ситуацијама, преко заштите и спасавања, неопходно је указати на прихваћене и публиковане дефиниције безбедности и заштите и спасавања уопште.

„Безбедност је отклањање свих негативних активности и пропуса која угрожавају лица, јавни поредак, објекте или простор државе. Док је заштита и спасавање, спречавање и отклањање свих насталих последица. Различите институције или субјекти и органи се ангажују на пословима заштите одређених вредности и добара и свако од њих примењује специфичне методе и мере и активности у остварењу безбедности и заштите. С обзиром на заштићена добра и вредности разликују се врсте безбедности:

- **Лична безбедност**, која се остварује као лично право и слободу грађана и њихова социјална и економска сигурност.
- **Државна безбедност**, Уставом и законима су одређена добра и вредности јавног поретка као и органи које те послове врше и други субјекти безбедности.⁴⁵

„Систем одбране Републике Србије је део система националне безбедности и представља јединствену, структуру уређену и функционалну целину снага и субјеката одбране чији је циљ заштита одбранбених интереса Републике Србије. Заштита одбранбених интереса је јединствена функција државе и реализује се кроз војну и цивилну одбрану. Носиоци војне одбране је Војска Србије, а у остваривању цивилне одбране ангажују се државни органи, органи државне управе, органи аутономних покрајина, органи јединица локалне самоуправе, привредна друштва, јавне службе и остали субјекти и снаге система одбране“.⁴⁶

Кад држава преко својих субјеката осигура безбедност друштвеног уређења, безбедност здравља и живота људи, њихове и државне

45 Обрен Ђорђевић, Лексикон безбедности, Партизанска књига, Београд, 1986. стр. 25.

46 Стратегија одбране Републике Србије, Београд, 2009. стр. 12-13

имовине и свих других вредности, тада је систем остварио своју функцију за коју је и успостављен. Кад је држава у потпуности безбедна она је остварила редовно и мирнодопско стање, а кад се угрози то стање, проглашава се ванредно стање или ванредна ситуација у којем држава отежано, компликовано и ризично функционише.

„1. **Ванредна ситуација** је стање кад су ризици и претње или последице катастрофа, ванредних догађаја и других опасности по становништво, животну средину и материјална добра таквог обима и интезитета да њихов настанак или последице није могуће спречити или отклонити редовним деловањем надлежних органа и служби због чега је њихово ублажавање и отклањање неопходно употребити посебне мере, снаге и средства уз појачан режим рада; 2. систем заштите и спасавања, 3. елементарне непогоде, 4. техничко-технолошке несреће, 5. катастрофе, 6. ванредни догађаји, 7. опасности, 8. ризик, 9. смањење ризика од катастрофа, 10. национална стратегија заштите, 11. систем осматрања, раног упозоравања, обавештавања и узбуњивања, 12. опасност, 13. процена ризика, 14. спремност, 15. превентивне мере заштите и спасавања, 16. трагање и спасавање људи приликом саобраћајног удеса, 17. управљање ванредним ситуацијама, 18. координација, 19. руковођење, 20. снаге заштите и спасавања, 21. објекти и средства за заштиту, 22. средства помоћи, 23. отклањање последица, 24. овлашћена правна лица, 25. оспособљавање правних лица, 26. лична, узајмна и колективна заштита, 27. мере цивилне заштите, 28. мере заштите у случају непосредне опасности од елементарних непогода и других несрећа, 29. мере заштите кад настану елементарне непогоде и друге несреће, 30. мере ублажавања и отклањања непосредних опасности од елементарних непогода и других несрећа, 31. узбуњивање, 32. евакуација, 33. склоништа, 34. збрањавање угрожених, последица, избеглих и евакуисаних лица, 35. заштита и спасавање од последица несрећа на води и под водом, 36. нексplodeирана убојна средства, 37. асанација терена и 38. опасне материје.⁴⁷

У том случају разликује се безбедност у редовном стању у односу на ванредне ситуације.

Безбедност у условима редовног (стабилног) стања, подразумева елиминисање свих могућих опасности и претњи по безбедност људи,

---

⁴⁷ Закон о ванредним ситуацијама Републике Србије, Сл.Гл.Републике Србије бр.111/09, као и Сајт, Министарство унутрашњих послова, Београд, 2010. стр. 2-4.

материјалних и других вредности и друштвеног уређења, као и здраве животне средине. Тиме се обезбеђује адекватна сигурност људи, њихове имовина и друштвеног уређења. Остваривањем безбедности омогућава се људима право на слободан живот и слободу кретања, право на здраву животну околину и здравље, као и сва друга права која гарантује Устав Републике Србије и међународне конвенције, за простор Републике Србије. За остваривање безбедности примењују се одговарајуће, савремене и адекватне мере превентивних активности од стране свих политичко-безбедносних и других субјеката у Републици Србији. Превентивним мерама, радњама и методама остварује се безбедност и одржава редовно стање једног уређеног друштва.

У случају када у редовним и превентивним делатностима од стране надлежних субјеката као и у случајевима кад се није могло спречити или сузбити испољавање угрожавајућих опасности и претњи, проглашавају се ванредне ситуације.

Проглашењем ванредне ситуације подразумева се да је настало такво стање и да су се стекли услови за проглашење ванредне ситуације услед:

- угрожавање друштвеног и правног уређења, економског, социјалног и безбедносног система,
- угрожавање безбедности здравља и живота људи,
- угрожавање животне околине,
- угрожавање имовине и свих материјалних вредности, и свих других вредности са којима располаже уређено друштво.

Појам и настанк угрожавајућих облика претњи, опасности и ризика, ограничава стање стабилне безбедности услед чега настаје стање ванредне ситуације. При оваквом стању смањује се општа безбедност и стичу услови за предузимање одговарајућих мера заштите и спасавања угрожених људи, материјалних добара и других вредности кроз примену следећих мера:

1. смањење ризика од катастрофа, а које подразумева, стручно споровођење активности за смањење ризика путем системских напора уз анализу узрочника угрожавања,

2. рано упозоравање, обавештавање и узбуњивање, подразумева, правовремено прикупљање података, аланиза и детектовање удеса и процена могуће опасности,

3. превентивне мере заштите и спасавања, подразумевају, стратегијске мере, радње и активности заштите од свих могућих несрећа,
4. трагање за угроженим људима у саобраћајним удесима и индустријским несрећама,
5. управљање ванредним ситуацијама, подразумева, усмеравање свих субјеката заштите и спасавања у извршењу законских обавеза и задатака,
6. руковођење активностима, подразумева усмеравање појадеинаца и делова система заштите и спасавања по основу законских обавеза,
7. мере заштите и спасавања кад наступе елементарне и друге непогоде, укључивањем цивилне заштите у заштиту и спасавање,
8. узбуњивање, као мера обавештавања о непосредном настанку опасности,
9. евакуација, подразумева евакуацију и измештај угрожених људи и средстава на безбедну локацију и њихово обезбеђење, збрињавање и пружање прве медицинске помоћи,
10. приступ дезактивирању неексплодираних средстава,
11. асанација терена уз предузимање хигијенско-санитарних мера,
12. заштита од опасних маерија и њиховог деловања.

Наведене мере, радње и активности су део система и законских решења којима се обезбеђује заштита и спасавање у настанку ванредних ситуација и стварање услова за безбедност и обезбеђење стабилног (редовног) безбедносног стања.

Могући изазови, ризици и претње по безбедност Републике Србије могу се испољити на глобалном, регионалном и националном плану.

Стратегијски критеријуми за разматрање и предвиђање могућих изазова и ризика који би могли настати у случају њиховог испољавања су:

1. опасности од оружане агресије и војних интервенција,
2. сепаратистичке тежње појединих националистичких и верских екстремистичких група,
3. противправно једнострано проглашење независности Косова и Метохије,
4. Терористичке активности,
5. пролиферација оружја за масовно уништавање,

6. национални и верски екстремизам,
7. обавештајна делатност,
8. организовани криминалитет,
9. корупција,
10. проблеми економског развоја,
11. неравномеран привредни и демографски развој Републике Србије,
12. нерешен статус и тежак положај избеглих лица,
13. нерешив процес разграничења између држава,
14. неконтролисано трошење природних ресурса,
15. последице елементарних непогода и техничко-технолошких несрећа,
16. опасности од инфективних болести,
17. наркоманија,
18. деструктивно деловање појединих верских секти,
19. високи технолошки криминалитет.

Наведени ризици и претње могу бити испољени изван граница у унутар границе Републике Србије, и боло која од наведених претњи може нанети веће или огромне опасности по безбедност.⁴⁸ Наведена начела и правила су делимични иста, или се мање разликују од државе до државе и код других земаља у међународној заједници.

4.1. Процена угрожавања безбедности

Република Србија, као и друге државе у међународној заједници, израђује јединствени систем заштите у складу са Уставом и свим актуелним законима, као и другим прописима и одговарајућом документима којима се врше процене, планирање, програмирање, као и организовање безбедносних субјектата за заштиту и спасавање у ванредним ситуацијама. „Безбедносна процена има одлучујућу улогу у креирању система безбедности односно националне безбедности. У суштини најчешће се у разматрање узима неколико процена за различите елементе безбедности. Ређе се разматра само једна процена тј. процена за само једну безбедносну појаву, односно безбедносни ризик.. У том контексту и подразумевамо да безбедносне процене представљају документа која садрже синтетички закључак, на основу кога се одређује и прогноза,

---

48 Стратегија националне безбедности Републике Србије, Београд, 2010. стр 8-11-

о безбедносним појавама и безбедносним ризицима уз њихово образложење, систематизовано по функционалном и територијалном критеријуму. Безбедносна процена уопште представља анализу која је посебно погодна за предвиђање развоја појава као и безбедносних изазова у условима неизвесности⁴⁹. Сва документа држава у свету па и Републике Србије која се односе на заштиту и спасавање заснивају се на адекватној и реалној процени о угрожености и спремности друштва за одговоре свим облицима угрожавања, претњи и ризика. Државни органи и субјекти безбедности у Републици Србији, врше процене према могућим опасностима и ризицима као што су:

А) Глобално окружење Републике Србије;

- могуће војне опасности и претње,
- стварање мултиполарног света, а наручито прилике у окружењу,
- економски, енергетски, социјални и еколошке претње и ризици,
- сукобљавања између држава.
- могућност сукобљавања између држава и други облици претњи и ризика,
- међународно правно регулисање безбедности у међународној заједници,
- међународни субјекти безбедности у међународној заједници и друге могућности.

Б) Регионално окружење;

- могуће последице сукобљавања народа и држава у региону,
- геостратегијски положај Републике Србије и пролаз енергетских комуникација,
- сукобљавање држава за коришћење тразитних праваца и располагање са неопходним ресурсима,
- ризици и могућности настанка ратних сукоба на балканском полуострву,
- сепаратистичке тежње у региону,
- могућност избијања екстерног тероризма и његове везе са унутрашњим тероризмом
- усмереног на одцепљење дела територије,

---

49 Миле Ракић, Драган Јовашевић, Изазови демократије безбедносно-политички и правни аспекти, Институт за политичке студије, Београд, 2011, стр. 39-40

- експанзија координираног спољњег и унутрашњег организова-
ног криминала и
корупције,
- верски и политички екстремизам регионалног карактера,
- неодговарајућа интегрисаност појединих мањинских заједница
у ширем друштвеном
окружењу,
- снаге и средства одбране, безбедности и заштите на међународ-
ном плану,
- и друге сличне претње и ризици.

Ц) Унутрашње угрожавање;

- економске и социјалне кризе,
- сепаратистичко-мотивисане жеље одвајање дела територије,
- организовани криминалитет и корупција,
- криминалитет,
- тероризам.
- техничко-технолошки удеси и акциденти,
- природне непогоде и несреће,
- национална могућност и расположивост снагама и средствима
одбране и заштите,
- и други непредвидиви ризици и претње.

Одговори профилисаним асиметричним претњама налазе се у интеграцији националних система безбедности на кооперативном начину управљања кризама и њиховим предупредјењем и санирањем. Демогравски и демократски начин организовања кооперативног безбедносног одговора је кључни чинилац у обезбеђењу мира, стабилности и демократског развоја сваке појединачно организоване државе.

**4.2. Појам безбедности и небезбедности
у ванредним ситуацијама**

Одређење појма безбедности се различито посматра и сваки аутор и истраживач има своје виђење и приступ одређења безбедности. Разлике и сличности у посматрању појма безбедности су вишеструке и сваки аутор жели и покушава да дефинише и појмовно одреди безбедност на свој начин. Због тога се уочавају многобројне разлике али и сличности у погледима на ову веома специфичну и још увек не

прихваћену јединствену дефиницију иако их има у великом броју, као и још увек великог броја покушаја дефинисања овог појма, као самосталне науке. Међутим, постоје и разлике између истраживача у уочавању претњи, ризика и остварења безбедности. Што је за једне претња то не значи да је и други сматрају претњом, затим што је за једне остварена безбедност за друге није, као и постојање многих других сличних приступа и схватања. Због тога ћемо указати на неке ауторе и њихова понуђена решења овог феномена.

„Безбедност се може дефинисати као стање равнотеже између конструктивних и деструктивних сила у којима не долази до нарушавања и деградације еко-система, цивилизацијских остварења људске заједнице, човека и његове тековине и вредности или они (нарушавања и деградације) не прелазе обим њиховог развоја“.⁵⁰

„Појам безбедности полази од претпоставке да се под тим термином подразумева одређено стање организација, функција или систем или пак све то заједно. Безбедност је стање у коме државе сматрају да нема опасности од војног напада, политичког притиска или економске присиле тако да могу слободно да се развијају и напредују.“⁵¹

Елиминацијом свих облика претњи и угрожавања и стварањем стања сигурности (сефти) грађана, њихове имовине и других вредности остварује се свеукупна безбедност (секјурити). У том случају безбедност подразумева редовно стање у којем функционишу субјекти заштите који обезбеђују свеукупну сигурност друштва.

Дакле, небезбедност је одређено стање које је настало услед извршења претњи и ризика због чега је заведена ванредна ситуација. Настанком претње и завођењем ванредне ситуације настало је и стање небезбедности. Настанком небезбедног стања, укључују се сви субјекти заштите и спасавања ради отклањања небезбедног стања и довођење истог у редовно тј. стабилно стање безбедности. Настанак стабилног стања безбедности, подразумева отклањање свих претњи које су довеле до укидања и престанка стања ванредне ситуације.

---

50 Слободан Марковић, Основи корпоративне и индустријске безбедности, факултет за правне и пословне студије, Нови сад, 2007. стр.19

51 Андреја Савић, Љубомир Стајић, Основи цивилне безбедности, факултет за правне и пословне студије, Нови Сад 2006. стр.21-25.

4.3. Управљање ванредном ситуацијом

Да не би настало ванредно стање или ванредна ситуација предузимају се адекватне превентивне (проактивне) мере и активности којима се спречавају и смањују опасности и могућности настанка неког од облика угрожавања безбедности људи, материјалних вредности, животињског и биљног света, као и животне средине и екосистема. Сваки пропуст у превентивним активностима условљава настанак неке опасности, а тиме и могућност завођења ванредне ситуације и управљање истом. „У суштини безбедносну превентиву бисмо могли означити као део безбедности која има за циљ теоријско и емпиријско проналажење, проучавање и усавршавање мера безбедности, средстава, метода и поступака ради спречавања угрожавања безбедности схваћене у најширем смислу њеног појмовног одређења. Под безбедносном превентивом такође можемо подразумевати и сиетем мера и активности усмерених на отклањању свих непосредних, објективних и субјективних услова и околности које могу допринети или изазвати угрожавање безбедности“.⁵²

Настанак ванредне ситуације подразумева настало неповољно стање, тј кад су ризици и претње и друге веће несреће и опасности по становништво, животну средину материјална добра, настале и условили настанак ванредног стања или ситуације. Настанак ванредне ситуације подразумева и кад је опасност таквог обима и интензитета у коме последице није могуће спречити или отклонити редовним деловањем надлежних органа и служби, због чега се мобилишу и специјализоване службе. Тиме се њихово ублажавање и отклањање елиминише применом посебних мере, радњи, са појачаним снагама и средствима. Под *Ванредним ситуацијама*, у смислу закона, сматрају се нарочито последице настале природним непогодама, ратним дејствима и разарањем као и терористичким и криминалним актима насиља.

Систем управљања ванредним ситуацијама се рефлектује на друштвене и економске услове у друштву у коме функционише систем безбедности и коме прети настанак ванредних ситуација и појавних облика угрожавања. Адекватан систем управљања ванредним ситуацијама сагледава се у процени националне могућности и активности, уз превазилажење систематске слабости и недостатака који се унапређују

52 Миле Ракић, Безбедносна превентива, Институт за политичке студије, Београд, 2006.год. стр. 31.

страним искуствима и националним решењима којима се побољшава унутрашњи систем управљања у насталом стању.

Управљање ванредним ситуацијама као стратегијска делатност односи се на превентивно (превенцију или проактивност) деловање које има за циљ спречавања настанка било које активности. Док репресивну (репресија или реактивност), подразумева сузбијање или санирање последица после настанка непогоде, или друге опасности.

4.4. Стратегијски менаџмент у ванредним ситуацијама

Појам стратегијског менаџмента у ванредним ситуацијама подразумева, „способност, вештину и успешност менаџмента (менаџера за ВС) што се базира у његовој способности да континуирано располаже информацијама о средини организације и да се успешно суочава са променама у средини. Комуницирати, планирати, одлучивати, управљати људима, организовати, држати послове под контролом, водити, познавати финансије, познавати своју област или професију, то су менаџерски послови за које менаџери треба да поседују знања, вештине и способности. Просечан менаџер је, нажалост, далеко испод овог идеалног захтева.“⁵³

Анализирајући ову дефиницију и потребне способности менаџера, да би исти успешно могли управљати људским и другим ресурсима, неопходно је да они морају поседовати одређена знања, способности, вештине и снажљивост у ванредним ситуацијама. Наведена дефиниција указује потребе и поштовање норми и правила приликом избора појединаца тј. представника на одређене функције који по аутоматизму се укључују у тимове који ће организовати, опремати, обучавати и управљати јединицама цивилне заштите и службама за заштиту и спасавање у настанку ванредне ситуације. Ова правила су била заступљена у ранијим периодима, док су демократске промене са собом довеле партијски систем у коме се ове норме не поштују ни у најмањим потребним условима. У партијским државама и системима чланови партије долазе на одговорне функције и на сам врх државних функција, па тако и у кризне штабове и управљачки менаџмент за ванредне ситуације. Ти чланови не пролазе специјализоване обуке и усавршавања која

---

53 Предраг Ђ. Марић, Душко М. Томић, Управљање ванредним ситуацијама, Балканс Институт, Београд, 2010. стр. 19

су неопходна за ванредно стање у коме су отежани услови за функционисање система па и правилно управљање људским ресурсима.

„Ванредне ситуације представљају ванредно стање и поремећено стање друштва изазвано догађајима великих размера, којима се парализује функционисање друштвеног система земље, или кад настану природне и техничко-техничке катастрофе великог обима који угрожава живот становништва и њихове имовине и материјалних добара.“⁵⁴

У редовном стању и функционисању друштва, долази до појаве одређених претњи и опасности које угрожавају државу, друштво и функционисање система безбедности, (друштвене, природне и техничко-техничке), које се из оправданих разлога у неким случајевима, не могу спречити и сузбити, а услед чега долази до настанка ванредних ситуација (стања) у којима је отежано, веома тешко у неким случајевима компликовано функционисање државе и њених субјеката одбране, безбедности и заштите. У отежаним условима долази до појаве угрожавања безбедности здравља и живота људи, имовине, екологије и других вредности са којима располаже друштво. Због тога долази до настанка промењеног стања у којем сви субјекти отежано функционишу, а тиме нису у могућности обезбедити благовремену помоћ грађанима чиме се друштво доводи у поремећене односе, незадовољство, панику и страх за опстанак. Кад настане стање страха, панике и незадовољства, долази до нових појава претњи од одређеног броја људи који не могу да контролишу своје понашање и почињу са угрожавањем околине у којој се налазе.

Све то, представља проблем и немогућност редовног, благовременог и ефикасног управљања ванредном ситуацијом и функционисања друштва у угроженој држави, делу њене територије или изван њене територије..

4.5 Подела ванредних ситуација

У условима када дође до појаве претњи и опасности, у којима друштво није у стању да превентивно елиминише те појаве или да их спречи и благовремено отклони или да им се супростави, долази до

---

54 Предраг Ђ Марић, Душко М. Томић, Управљање ванредним ситуацијама, Балканс Институт, Београд, 2010. стр. 27. (у даљем тексту управљање ванредним ситуацијама).

промене стабилног (редовног) стања безбедности које прераста у друго нередовно и отежано стање функционисања у држави које се назива ванредним стањем или ситуацијом. Ванредне ситуације се могу груписати у шест основних категорија, као што су:

- Природне – брзоразвијајуће, а које настају услед природних или елементарних непогода,
- Технолошке – брзоразвијајуће, а које настају услед индустријских акцидената и које настају изненадно,
- Споро развијајуће, које настају оштећењем усева, придоде и хране,
- Комплексне – политичке ванредне ситуације, које настају последицама природних непогода и дужом политичком нестабилности у земљи или окружењу,
- Сталне ванредне ситуације, настале широким и дужим сиромаштвом и које могу бити погоршане услед природних хазарда,
- Масовне миграције, које могу бити узроковане од свих наведених последица које доводе до ванредне ситуације.⁵⁵

Наведене, претње и опасности које доводе до настанка ванредне ситуације, угрожавају безбедност здравља и живота људи и других живих бића, безбедности имовине, екологије и других вредности с којим располаже друштво. Наведене опасности може проузроковати у највећој мери човек и природа преко елементарних непогода, техничко-технолошки акциденти и слично.

---

55 Управљање ванредним ситуацијама, стр. 28.

5. ЗАШТИТА И СПАСАВАЊЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

1. ОПШТЕ О ЗАШТИТИ И СПАСАВАЊУ

Заштита и спасавање у систему националне безбедности организована је у облику система Цивилне заштите и специјализованих служби за заштиту и спасавање, и један је од структуралних компоненти у систему одбране државе и представља стратегијски значај за друштво у целини. У том смислу заштита и спасавање, као целина, представља најмасовнији облик организовања заштите и спасавања људских живота, животиња, материјалних вредности и других вредности са којима располаже уређено друштво. То подразумева организовање свих државних, друштвених и приватних субјеката, као и способних грађана да учествују у заштити и спасавању. Међутим, појам цивилне заштите подразумева најмасовнији облик организовања заштите и спасавања у ком учествују сви способни грађани, државни и приватни субјекти. Попуна цивилне заштите је планска и организована активност којом се организују и попуњавају њене јединице и која подразумева укључивање у јединице свих расположиви грађана и субјеката са средствима и опремом на обавезној и добровољној основи. Док, службе и тимови за заштиту и спасавање подразумевају искључиво, професионални и специјализовани облик организовања и деловања у организацији државних субјеката у којима грађани аматери и други субјекти нису укључени. Попуну врше надлежни државни органи по основу плаћених професионалних активности.

Цивилна заштита и службе за заштиту и спасавање подразумевају употребу и деловање у настанку ванредних ситуација, а у неким случајевима и ванредног стања, које су условљене појавом или могућом појавом природних елементарних непогода, ратних дејстава и разарања, терористичко-криминалних аката, као и техничко-технолошких удеса и несрећа. Циљ и задатак цивилне заштите и служби за заштиту и спасавање је спречавање и елиминисање неких појава, стварање општих услова за смањење људских и материјалних губитака. Такође се стварају услови за деловање грађана и свих субјеката у заштити

и спасавању од свих облика угрожавања. На добровољној сонови, могу се укључити и нераспоређени грађани и привредни субјекти у заштити и спасавању чланова породице, најближњих и угрожених људи, као и материјалних вредности.

Уколико би била изостављена активност цивилне заштите, и служби заштите и спасавања, разорне и друге последице које изазивају природне непогоде, ратна дејства и техничко-технолошки удеси били бих у толико већи по људске животе, животе животињског света, материјалне и друге вредности.

У том случају, а на основу Устава и закона држава је дужна и обавезна, да организује, оспособи и опреми цивилну заштиту у којој би учествовали способни грађани, државни, друштвени и приватни субјекти, као најмасовнији облик деловања и сузбијања последица или могућих последица од свих облика угрожавања. Затим, службе и тимови професионалног и специјализованог облика деловања се организују у саставу државних субјеката као ужи облик заштите и спасавања у свакој насталој или могућем настанку ванредне ситуације.

Под ванредном ситуацијом у овом смислу сматра се настанак рата, ратних дејстава и разарања, активност масовних терористичко-криминалних групација, природних непогода и техничко-технолошких удеса и несрећа у већем обиму, а такође и ситуације у којима долази до нарушавања нормалних услова за живот.

Појам и дефиниција ванредне ситуације подразумева, *“стање кад настане појава као извор ванредне ситуације у објекту, на одређеној територији или акваторији долази и у коме долази до нарушавања нормалних услова живота и рада људи, угрожен је њихов живот и здравље, нанета је штета имовини становника, привреди и природној средини. Док се под ризиком сматра, учесталост појаве изворишта ванредне ситуације која се одређује одговарајућим параметрима ризика”*.⁵⁶

5.1. Историјат цивилне заштите у Републици Србији

У Републици Србији цивилна заштита има своје веома дуге историјске корене, са појавом модерног концепта пружања хуманитарних помоћи. Током 1876. тј након 13 година од одржане међународне

---

56 Драган Млађан, Далибор Кекић, Ванредна ситуација-прилог концептуалном одређењу безбедности. стр. 9.

коференције у Женеви, када је др Владан Ђорђевић основао “Српско друштво Црвеног крста”⁵⁷.

Прво правно успостављање Цивилне заштите као државне функције десило се 1932. године кад је југословенско Министарство војске и морнарице издало “опште упутство за рад у циљу одбране земље у случају непријатељског напада из ваздуха.” Нешто касније влада је конституисала регионални одбор са пододбором за санитетску, хемијску, техничку, евакуацију и службу пропаганд.

У Јануару 1940. кад је наступио други светски рат усвојена је Уредба о команди територијалне ваздушне одбране (ТВО), стварајући дирекцију за пасивну заштиту. Рат и немачка окупација Југославије и Србије као део тадашње државе, су ометали и отежавали услове и развој цивилне заштите. Без обзира на те услове децембра 1948. године државно министарство унутрашњих послова усвојило је Уредбу о организацији и деловању Одељења противавионске заштите тзв (ПАЗ). Одељење је пружало помоћ оружаним снагама у борби за заштиту грађана и привреде од напада из ваздуха. Мисија “ПАЗ” обухватала је против пожарну заштиту одељењем у саставу Министарства унутрашњих послова. Током 1955 у закон о Народној одбрани извршена је трансформација Одељења противпожарне заштите организујући га у Службу цивилне заштите, чија надлежност је проширена на заштиту и спасавање људи и материјалних добара од елементарних непогода. Тим законом цивилна заштита постала је део система народне одбране, а идеја о јединственом систему управљања у ванредним ситуацијама се постепено развијала.

Служба цивилне заштите је заједно са противпожарном заштитом у јануару 1963. године организована у Државни секретеријат за народну одбрану и тиме је створен нови систем цивилне заштите као југословенски модел. Служба је преорганизована у самосталне оперативне јединице у месним заједницама са задатком заштите и спасавања на индивидуалном нивоу заједнице. Тим моделом су организоване, опште и специјализоване јединице цивилне заштите, као и штабови експерата за реаговање и одговор у кризним ситуацијама. Служба осматрања и обавештавања добила је две функције, а то су:

- откривање и праћење свих опасности од ратних дејстава и

---

57 Историја Црвеног крста Србије, преузето из Систем Цивилне заштите у Србији, Јеффресон Институт, Београд, 2008. стр 7.

елементарних непогода и других несрећа,

- обавештавање и узбуњивање у миру и рату.

Систем је организован из два повезана система или подсистема, један је цивилне и други за оружане снаге.

Током 1965. донет је нови закон којим се даље прописују послови цивилне заштите путем регулисања обавезе служења у цивилној заштити, материјалним обезбеђењем становништва, планирање и мере цивилне заштите уз формирање Штабова цивилне заштите.

Затим Законом о народној одбрани из 1969, проширују се ситуације на урбанистичке мере заштите, склањање људи и материјалних добара, евакуација, збрињавање угрожених и настрадалих, прву медицинску помоћ, мере за одржавање реда и безбедности и друго.

Законом о одбрани из 1994. установљено је подручје органа за одбрану, који је 2000. године преименовано у управу за одбрану Републике Србије унутар Министарства одбране Савезне републике Југославије. Та управа реорганизована још увек постоји у Министарству одбране Републике Србије под називом Управа за ванредне ситуације.⁵⁸

5.1.1. Историјат заштите и спасавања

Током 1955 први пут законом се уређује заштита и спасавање као посебна категорија у активности цивилне заштите.

Затим законом 1963 године утврђује се Југословенски модел заштите и спасавања. Уредбом владе Републике Србије 2009. организована је управа за заштиту и спасавања и у саставу Министарства унутрашњих послова, као професионални и специјализовани субјект у заштити и спасавању у ванредним ситуацијама.

5.1.2. Заштита и спасавање у војсци Србије

Оружане снаге Републике Србије између осталог у свом саставу организовале су подршку цивилима у случају настанка природних непогода и катастрофа. У том случају војска је кључни учесник у одговору на ванредне ситуације и несреће. Специјализоване јединице су обучене и опремљене за деловање у свакој ванредној ситуацији и великим кризама ако бих настале у земљи.

---

58 Систем цивилне заштите у Србији, Jefferson Institute, Београд, 2008. стр.7.

Кад је у питању ванредно стање, председник државе преко начелника оружаних снага наређује мобилизацију Војске. Међутим, на локалном нивоу кад настану било које непогоде и ако је Војска угрожена, иста може сама да се организује у пружању непосредног одговора на ванредну ситуацију.

Да бих Војска била спремна у овим активностима, непрекидно усавршава и допуњава субјекте за деловање у ванредним ситуацијама.

Сходно наведеном јуна 2007 године у Врању формирана је управа за цивилно-војну сарадњу намењена за ове намене. Поред наведеног, приступљено је обучавању припадника ових састава, тако да се одржавају редовне вежбе у комбинацији војске и цивилног сектора по питању пружања одговора у ванредним ситуацијама.

Између осталих специјалности и активности у војсци, познато је организовање служби и извођење вежби Војске Републике Србије самостално и у сарадњи са другим субјектима, а то су:

а) вежбе;

- Током 2004 године одржаба је вежба Војске и Црвеног крста на Војној академији у Београду,
- током 2005, одржана је билетарна вежба Војске Србије и Румуније,
- током 2007. године Бугарске и Румуније под називом Дунавска стража,
- током 2008. године Војска Републике Србије у Новом Саду одржала је вежбу пружање помоћи угроженим на води,
- током 2009. године одржана је вежба ОС Републике Србије и других више земаља у Нишу по питању пружаљ помоћи угроженим у настанку ванредних ситуација.

б) реорганизација служби;

- фебруара 2007. године Војска је формирала специјализовани сектор под називом Одељење за цивилно-војну сарадњу у чијем саставу су активности заштите.

Поред организовања наведених субјеката Војска је комуникативно приступила са другим субјектима по питању сарадње у планирању, договарању и заједничком учешћу, као што су локалне установе у општинама, МУП-а, Црвени Крст и са Властима локалних самоуправа.⁵⁹

---

59 Исто. стр.18

5.1.3. Заштита и спасавање у Министарству унутрашњих послова

У саставу Министарства унутрашњих послова Републике Србије из ранијег периода организована је Управа противпожарне полиције, који је наследио Сектор за заштиту од пожара и спасавање 2002. године.

- током 2002. године формиран је Сектор за заштиту и спасавање,
- током 2006. године МУП је предложио доношење закона, којим би се одговорност за деловање у ванредним ситуацијама пренела на МУП.

- Током 2009. године тј. у мају месецу Влада Републике Србије је донела Одлуку о формирању Управе за ванредне ситуације у надлежности Министарства унутрашњих послова.

Сектора заштите и спасавања се састоји од *управа* и *одељења* који су специјализовани за;

- спасавање на води и великим висинама,
- гашење пожара,
- отклањање последица изливања отровних, опасних и радиоактивних материја,
- уклањање експлозивних средстава.

Док локална одељења и одсеци за заштиту и спасавање осим одговора за ванредне ситуације, спроводе процене ризика и обуке и одазивају се на телефонске позиве (позивни бр. 112). Локална одељења и одсеци се редовно обучавају и припремају за заштиту и спасавање кроу стручне обуке и обавезним годишњим вежбама. Њихове обуке су у већини засноване за гашење пожара и спасавање угрожених од пожара и експлозије. Ватрогасни батаљон у Нишу у садејству са другим одељењима се обучава и вежба на индустријским постројењима, нарочито код оних где постоји ризик од хемијских акцидената, тако што се обучавају за деловање на запаљеним возилима и железници. Док ватрогасне злужбе за спасавање на аеродромима вежбају гашење пожара, евакуацију угрожених у ваздухопловима и објектима, на аеродромима и околним локацијама до 50 километара.

У 2009. години влада Републике Србије и Министарство унутрашњих послова приступили су планирању и припремама, као и договорима са властима суседних држава о формирању специјализованог центра у Нишу за деловање у ванредним ситуацијама.

5.1.4. Јавна безбедност и жандармерија

Што се тиче јаве безбедности и жандармерије они немају посебне службе и одговорност, које би биле одговорне за заштиту и спасавање у ванредним ситуацијама везано за непогоде и несреће. Улога ових субјеката би била обезбеђење и заштита угрожених објеката, локација и лица од других облика угрожавања, између осталог, и на просторима где се врше интервенције заштите и спасавања. У сваким инцидентним ситуацијама постоје лица која користе настало стање да би вршили крађе, пљачке и друге облике угрожавања. Такве активности сперчавају и сузбијају припадници полиције и жандармерије.

Међутим, прописи, етика и морална одговорност обавезује сваког грађанина и припадника безбедносних служби да пружи помоћ угроженим и унесрећеним кад је у могућности и ако му дозвољава настала ситуација. Те у овом смислу припадници полиције и жандармерије могу, требају и обавезни су да пруже одговарајућу помоћ унесрећеним у складу са својим могућностима и расположивим средствима.⁶⁰

У саставу полиције постоје посебне јединице за деловање у ванредним ситуацијама на терену у случају настанка несреће, док жандармерија поседује и јединице са високим степеном обучености и опремљености и мобилности у деловању и сузбијању терористичких активности.

5.1.5. Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде

Република Србија као и све друге државе често су угрожене са поплавама, и настанком ове непогоде често долази до настанка кризног стања и ванредне ситуације. Сходно оваквим констатацијама и многобројним примерима и ово министарство се мобилише за деловање у ванредним ситуацијама. Примарна функција посебног сектора у овом министарству су процене ризика од појаве елементарних непогода, а чије процене се сачињавају на основу падавина и подизања нивоа воде у токовима и лежиштима. Стога ово министарство на основу процене има могућност да предложи влади проглашења ванредне ситуације.

---

60 Може послужити пример из августа 2007 у Куршумлији, настанком инцидент, кад је на ватрогасца пуцано из ватреног оружја, због чега је полиција била принуђена да штити ватрогасце за време гашења шумског пожара у тој области.

Што се тиче претходног искуства задњих година у овом Министарству је врло мало била посвећена пажња обуци и припремама сопствених капацитета, за деловање у ванредним ситуацијама. Да је ова чињеница тачна, указују подаци и настанак ванредних ситуација услед поплава у Банату на простору Војводине и пожара у шумама на Југу Републике Србије.

Због тога се из састава ове делатности формирају ветеринарске јединице за заштиту и спасавање животиња од оболења и њихово лечење, као и заштиту прехранбених производа у ванредним ситуацијама, као и несрећама које могу проистећи услед настанка епидемије и пандемије болести код животиња.

У овом случају је изузетак ветеринарска делатност која се обучава како кроз школовање тако и додатну едукацију на заштити животињског света. Што се тиче заштите здравља људи ова делатност преко инспекцијских служби врши контролу исправности хране од млечних и месних производа, чиме спречава настанак оболења преко и путем исхране.

У овом случају најчешћи проблеми настају због необучености руководног и руководећег кадра у привредним делатностима који се постављају по партијској припадности, а не по струци и обучености. Без обзира како и на који начин се доводе кадрови на одговарна места, исти би морали проћи одговарајућу обуку за деловање у условима настанка ванредних ситуација, прилика и стања.

5.1.6. Министарство здравља

Министарство здравља у улози медицинске заштите и спасавања само по свом називу, специјалности, едукације, обучености и опремљености, уз редовне радне активности је са својим кадровима организовано на заштити и спасавању људских живота и здравља. Са таквом улогом аутоматски прелази на стање ванредне ситуације, како би наставило своју делатност заштите и спасавања људских живота и здравља од избијања и настанка заразних и других болести, чија је последица оболење, па чак и губљење живота код одређеног броја грађана.

Настанком ванредне ситуације уз појаву епидемија и пандемија ово министарство са својим тимовима, кадровима, установама и опремом се преусмерава да делује у ванредним ситуацијама по питању пружања прве медицинске помоћи, превозу и лечењу оболелих, као и

регистрацији погинулих и асанацији терена од лешева.

Према законским решењима и организовању заштите и спасавање преко јединица цивилне заштите укључују се стручна лица у специјализоване јединице прве медицинске помоћи и јединице опште намене на пружању прве медицинске помоћи угроженим, повређеним и оболелим лицима.

Поред стручних обука, припрема и едукација припадници овог министарства из здравствених институција, института и факултетских установа врше процене, планирања и спроводе и предлажу предлоге законских решења по питању деловања у сузбијању пандемија и епидемија болести код животиња, како би се заштитило становништво од разних оболења.

Оболење животиња, како дивљих тако и домаћих, је честа појава како у другим државама тако и Републици Србији. Познате су веома опасне болести у облику епидемија и пандемија код животиња и на нашим просторима и то су:

- болест папкара тзв. луде краве,
- болест папкара тзв. слинавка,
- болест пернатих животиња тзв. стрепто кока,
- болест свиња тзв. трихинела,
- птичији грип, оболење пернатих животиња,
- нови свињски грип Х1Н1 и слична оболења.

Министарство здравља у свом саставу организовало је Санитарне инспекције које у редовним активностима врше заштиту људи од настанка оболења преко загађене, воде, исхране и напитака, као и друге санитарне заштите. У оквиру своје делатности аутоматски су одговорни за заштиту у ванредним ситуацијама, нарочито настанком поплава кад долази до загађења воде за исхрану и пиће. У том смислу ово министарство са својим тимовима је укључено од самог настанка ванредне ситуације преко специјализованих јединица прве медицинске помоћи, јединица опште намене, Штабова цивилне заштите и специјализованих тимова за ванредне ситуације.

Циљ и задатак ове делатности је управљање тимовима, активностима и деловању на заштити и спасавању угрожених, повређених, оболелих и санацији погинулих лица, за време ванредних ситуација и настанком несрећа због којих се не проглашавају ванредне ситуације.

5.1.7. Комесеријат за избеглице

Комесеријат за избеглице установљен је Законом о избеглицима из 1992. године, као одговор на огромни број расељених лица у току сукоба на простору Републике Босне и Херцеговине, Хрватске, Словеније и са простора АП Косова и Метохије. У сваком рату и грађанским сукобима долази до протеривања, расељавања и избеглиштва људи из ратних жаришта и попришта, а то се не може избећи и у евентуалним будућим сукобима. У том случају Комесеријат за расељена лица има улогу и задатк у збрињавању расељених, избеглих и протераних људи и њихове имовине.

Функција, улога и задаци Комесеријата за расељена лица су:

- обвезбеђивање и регулисање смештаја угрожених,
- регулисање комуналних услуга,
- распоређивањ хуманитарне помоћи,
- надгледање испорука избеглим лицима, инцира и организује помоћ од међународне заједнице, и слични послови.

У протеклом рату Комесеријат није имао могућности и допринос у потпуном обезбеђењу избеглих лица, већ је своју улогу остваривао у координацији са другим субјектима Републике Србије. Стога, Комесеријат за избегла лица у највећој мери ће учествовати у сарадњи са цивилном заштитом и службама за заштиту и спасавање.

5.1.8. Црвени крст

Улога Црвеног крста у Републици Србији је обезбеђивање подршке грађанима који су угрожени или погођени различитим облицима претњи и несрећа. Организационо Црвени крст поседује Одборе у свим општинама на територији Републике Србије, чиме је у могућности да учествује у заштитним акцијама на целом простору државе. Током ванредних ситуација, Црвени крст се стара о угроженим лицима по питању:

- обезбеђења смештаја,
- обезбеђивање хране и других намирница,
- координира у активностима са другим организацијама Црвеног крста и са Међународним комитетом (МФЦК) у иностранству, у циљу скупљања материјалних намирница за угрожена лица.
- заједно са Министарством медицинске помоћи обезбеђује резерве крвне плазме и лечење угрожених лица.

- координира у активностима са свим субјектима у држави за време ванредних ситуација,

- Врши мобилизацију искусних, професионалних и стручних лица, као и волонтера на пружању одговарајућих помочи и друге активности.

Поред људства Црвени крст поседује одговарајућа превозна и друга средства као и опрему за пружање прве помоћи, пречишћавање воде, хране и других намирница које су потребне у ванредним ситуацијама.

Црвени крст задњих година уложио је веће напоре у припрема како својих чланова тако и других субјеката у одговору и деловање у ванредним ситуацијама, између чега оснивање различитих радионица у којима се припремају припадници за ове намене.

5.1.9. Општински кризни штабови

Законом о локалној самоуправи формирају се и кризни штабови, који делују у координацији са штабовима цивилне заштите и управом за заштиту и спасавање Министарства одбране и полиције, за време настанка ванредних ситуација. Ови штабови су независни од штабова Министарства одбране иако они рачунају на подршку људи и локалних штабова цивилне заштите. Законом није предвиђено да су чланови штаба локалне самоуправе истовремено и чланови штаба цивилне заштите. Према закону ова два тела немају обавезу да заједнички делују нити да сарађују. Већина ових штабова у Републици Србији се формирају на принципу *ад хок* у најави и настанку неке од криза и то на општинском нивоу и то за време елементарних непогода.

Без обзира на законско решење, да ови штабови не морају сарађивати са другим штабовима и телима, закон не забрањује такве могућности. У циљу ефикаснијег и кориснијег деловања, ови штабови би требали деловати у сарадњи и у координацији са штабовима цивилне заштите у свакој општини или локалној самоуправи.

5.1.10. Међународне организације цивилне заштите

Међународне организације цивилне заштите у Србији су специјализоване за кризна планирања, а оне су организације Уједињених нација (УНХЦР и УНДП) и међународни партнери црвеног крста (МФЦК

и МКЦК), као и друге невладине организације у Републици Србији. Њихова улога је координација између субјеката Републике Србије и Међународне заједнице по питању покретања и организовања хуманитарних акција у настанку ванредне ситуације.⁶¹

Напред наведеним законом и идејама историјски је настала служба заштите и спасавања у ванредним ситуацијама у Републици Србији, а која је своју актуелност достигла законским и организационим решењима о формирању Управе за ванредне ситуације, чији је циљ и задатак заштита и спасавање људи, материјалних добара и других вредности у ванредним ситуацијама.

Свако друштво у савременим условима жели и има за циљ да се заштити од свих облика угрожавања, на начин процењивања опасности, планирања и вршења припрема за заштиту од свих облика угрожавања у мирnodопским условима, како би било спремно да се успешно заштити услед евентуалног настанк ванредне ситуације.

Грађани Републике Србије са свим државним субјектима били су суочени настанком ратних сукоба у окружењу, као и бомбардовањем из ваздушног простора од стране НАТО пакта, чиме су били принуђени на истовремене припреме и заштиту. У тим ситуацијама вршене су обуке, припреме и истовремено организована је заштита и спасавање људи и других вредности, од најмодернијег, разорнијег, опасног и деструктивног оружја. И поред већег броја изгубљених живота цивилна заштита је успешно деловала у заштити и спасавању људи, животиња и других вредности. Квалитетно организованом цивилном заштитом сведене су жртва на најмањи могући број, док су материјална богатства уништена у непроцењивим вредностима. Цивилна заштита и оружане снаге нису имале могућности спречити монструозно рушење објеката на простору Републике Србије. Поред изгубљених живота, оштећења делова тела и психичких поремећаја код великог броја грађана, настале су драстичне последице од НАТО разарања имовине Републике Србије. Док оболења већих размера тек ће настати временом у дугогодишњем будућем периоду пред нама због опасних отрова који су бачени на наш простор. Од тих коришћених ратних средстава могуће су последице и то:

- велики број људи је оболео од опасних болести,
- већи број људи ће тек оболети од опасних болести,
- настаће психичке последице у краћем и дужем временском

---

61 Јефферсон Институте, Систем цивилне заштите, Београд, 2008.година. стр. 15

раздобљу код већег броја грађана,

- смртност код људи од последица болести ће бити забрињавајућа, а та несрећа је већ у току.

Према томе, заштита и спасавање људи и других вредности је неопходна, обавезна и захтевна нарочито код мањих, сиромашних и неразвијених народа, које угрожавају економско развијени, ратоборни и поклепни за ширењем и повећањем моћи, ауторитета и страховладе над већином земаља и народа широм света.

5.2. Људска права на заштиту и спасавање

“Под појмом људских права подразумева се обавеза државе да зајамчи и поштује људска права, односно људска бића. У том светлу треба посматрати остваривање одговарајућих међународних обавеза државе, без обавезе на њихово порекло (обичај, уговор или неки други извор). Стварно спровођење у живот међународни режим људских права који се у међународном речнику најчешће називају имплементација, а она подразумева низ различитих мера.

Имаоци права, подразумевају да је држава дужна да осигура људска права свим лицима у својој надлежности без обзира дали су њени или инострани грађани ако су запослени на њеној територији. У том случају на повреду људских права може се грађанин жалити, иако се физички налази врло далеко.⁶²”

Право на живот је основа свих других права, а то подразумевају случајеви, ако је људима угрожен живот у том смислу су му угрожана и сва друга права. У том случају се сматра, ако је адекватно организована заштита и спасавање (цивилна заштита) чији је задатак заштита људских живота, тиме су им аутоматски заштићена и друга права по Уставу и законима Републике Србије.

У том случају грађани Републике Србије, као и грађани других земаља који су ангажовани по било којој основи рада на њеним просторима имају право на физичку заштиту од свих облика угрожавања, било да су друштвени, природни или техничко-технолошки. У том смислу права на физичку заштиту обезбеђује држава путем безбедносних субјеката и субјеката који су ангажовани на заштити и спасавању.

---

62 Војин Димитријевић, Милан Пауновић, Људска права, Београдски центар за људска права, Београд, 1997 стр.84

Поред физичке заштите живота, грађани имају право на адекватну заштиту своје и туђе имовине, коју такође држава обезбеђује преко заштите и спасавања у свакој ванредној и другој ситуацији.

Уколико држава не обезбеди заштиту људи и њихове имовине у том случају грађани имају право на остварење правичне материјалне и друге накнаде. Исто тако грађани имају право, па и дужност да учествују у заштити и спасавању људских живота и материјалне своје и туђе вредности.

Држава путем закона и друге законске регулативе, као и субјеката који учествују у заштити и спасавању људи, животиња и других материјалних вредности, дужна је обезбедити здраву животну средину. Обезбеђење здраве животне средине или околине врши се проактивним тј превентивним деловањем у миру, као и реактивним тј репресивним деловањем у ванредним ситуацијама.

Грађани имају право, дужност и обавезу на културно припремање, обучавање и усавршавање у предузимању адекватних превентивних мера, како небих сами угрожавали људске животе, животе другог живог света, материјалне вредности и жиувотну околину.

У организованим и развијеним државама грађани се редовно и адекватно обучавају како и на који начин да заштите животе и материјална добра од свих облика угрожавања. Уколико дође до неког од облика угрожавања приступају заштити и спасавању државних и приватних вредности.

Међународним конвенцијама, препорукама, договорима и споразумоима, државе и грађани имају право на међународну сарадњу и солидарност у пружању помоћи државама, народима и грађанима у настанку било које несреће и других опасности којима се угрожавају животи и вредности. У том смислу државе и грађани солидарно пружају помоћ унесрећеним путем материјалних снадбевања, заштити и спасавању и другим погодним облицима и видовима помоћи.

5.2.1. Међународно-правна заштита људских права и слобода

Међународно-правна заштита људских права и слобода, представља један од најзначајних тековина савремене цивилизације у међународној заједници. Почев од 1926. године када је усвојена Конвенција против ропства до 1982 године кад су усвојени одређени документи, између којих су инструменти заштите људских права и слобода и

достојанство човека на листи УН.

Између усвојених 57 различитих хуманитарних докумената, налазе се декларације, конвенције и друга документа са листе међународних организација, између којих су и они који се односе на људска права:

1. међународни уговор о људским правима (Bill of Rights),
2. право на самоопредељење,
3. спречавање дискриминација,
4. ратни злочини и злочини против човечанства укључујући и геноцид,
5. ропства, служење принудни рад и сл.,
6. заштита ухапшених и затворених особа,
7. слобода информисања,
8. слобода удруживања,
9. политичка права жена,
10. брак и породица, деца и омладина,
11. социјално благостање, напредак и развој, као и друга слична документа.

Наведена документа усвојена и уврштена у систему међународно-правне заштите људских права и слобода. Државе се односе према њима различито у зависности од личних и тренутних односа како на националном тако и међународном плану. Кад је у питању интерес грађана појединих држава представници власти закљичу се у сва права човека и обећавају њихово потпуно поштовање све док се не оставр коначни циљ, исто тако поступају кад им такви интереси одговарају и у међународном окружењу.

У међународно-правној заштити и иструментима заштите људских права и слобода неких држава, да би се руководство додворили оним владама, одричу се надлежности у корист међународних судова, због чега је међународна заштита веома скромна и лимитирана.

Борба за људска права стара је колико и људска историја, а да се разматрало о људским правима говоре неке чињенице и документи између којих су: „Магна Цхарта либератион“, тј велика повеља о слободама у Енглеској из 1215, године, која представља једну од почетних корака у развоју људских права. Затим се спомиње Декларација о независности САД из 1776. године коју су 13 америчких држава свечано прокламовале да су сви људи створени и једнаки и да су им од творца

подарена извесна и неутуђива права, међу која спада: живот, слобода и трагање за срећом. Иако су САД донеле једну од првих Декларација о људским правима и саме их у савременом добу крше и угрожавају по целом свету. Да САД крше људска права потврђују примери многобројних изазваних сукоба, ратова, инвазија и интервенција, међу којима су Авганистан, Ирак, Србија, Република Српска и друге земље.

У многим међународним конвенцијама, међу којима је и Женевска конвенција из 1949. године, истакнута су начела хуманости, а са друге стране начело хуманости не појављује се нигде као апсалутно нити једино (посебно) начело.

Расне дискриминације у међународној пракси подразумевају недопуштено прављење разлике између појединаца, група, држава, на основу вера, расе, етичке припадности, ускраћивања права једнима или давање предности и привилегија другима.⁶³

Појам дискриминација дефинисан је у смислу чињења разлике, искушења или давања првенства заснованих на раси, боји коже, роду или националном и етничком пореклу, а што има циљ или последицу да наруши признавање вршења на подједнак начин права човека и осталих слобода на политичком, економском, социјалном, културном и на другом пољу јавног живота.

Према томе постојећа међународна важећа документима о правима човека нису обезбедила она права која су им дата у тим документима, или владајуће структуре занамерују прописе и правила и понашају се према својим интересима и циљевима не уважавајући равноправност међу људима.

Према неким, владајуће структуре из појединих држава обзиром на њихов однос према људима је у потпуности у супротности од прописаних докумената. Једне народе или нације стављају као нацију првог реда, друге третирају нижом и мање вредном расом и слично.

---

63 Овим могу послужити примери међународног суда у Хагу који суди за људске злочине настале у грађанском рату на простору бивше СФРЈ, који једној нацији и њеним припадницима досуђује робију са максималним издржавањем казне, а друге за исте злочине ослобађа или са минималним затворима до три године, па и мање.

5.2.2. Људска права на слободу и безбедност

Кад су у питању људска права на слободу и безбедност, без обзира на прошли и тренутни политичко-пропагандни интерес у многим државама у свету, су празне приче и пароле да су грађани безбедни. Дефинитно се треба увереити, да се ради искључиво о политичко-тактичком питању које служи као нека врста адута и оправдања у предизборним, политичким и стратегијским потезима.

Питања националне безбедности у међународним савременим односима стекли су важност и легитимитет као незаобилазно питања људских права која се спомињу у свакој дискусији и писаним документима. Стога се може приметити да су ова питања толико присутна у јавном мњењу и средствима информисања, чије информације су присутне у свести сваког човека, а да их је данас немогуће ни исконструирати као таква питања у међународној заједници.

Овome су у ствари допринела многа обећања и гаранције да су све земље, дакле и њихови народи, безбедне, нарочито после нестанка једног од војних блокова. У том случају суочавамо се са истином да се данас права и слободе човека заиста крше у многим земљама и у различитим друштвено-политичким системима, па и у онима који у сваком обећању људска права постављају у први план уз гаранције да неће бити никаквих облика угрожавања нити било које врсте претњи.

Таква обећања су демантована чињеницама у пракси и указују да кршење људских права, слобода и достојанство човека је данас универзална и скоро свакодневна појава баш по питању кршења права и слобода људи на свим континентима.

Кршење људских права и слобода код појединаца, група, нација па и читавих народа као савремени феномен који је примењен код неких држава, њихових обавештајних и безбедносних субјеката постала је професија и занат који доноси профит и обезбеђује крајњи угрожавајући циљ.

Кршењем одредби основних међународних-правних докумената и инструмената о људским правима и слободама, један број земаља није им приступио нити их ратификовао. Овакви приступи појединих држава подпомажу другим, а и легализују недозвољене активности у кршењу људских права од стране њихових припадника или субјеката да могу угрожавати свачија права како би се остварио лични циљ или неки интерес.

Савремено доба и напредак у техничко-технолошким процеси-ма и изради оружја за масовно уништавање или убијање, омогућио је економско-развијеним државама да набављају ову врсту оружја, чиме престављају претњу целокупној међународној заједници преко угрожавања мањих, нејаких и неразвијених земаља. У том контексту могу послужити многобројни примери на простору Африке, Јужне Америке, Азије и Европе. Своју разорну моћ и намеру показале су снаге НАТО пакта бомбардовањем Републике Српске, Републике Србије, Авганистана, Ирака и других земаља, којима људска права и слободе код ових и других народа нису нити представљају никакав значај, нити им међународна права и слободе представљале било какву препреку.

Из свага наведеног следи и обавезује нас на потребу озбиљне анализе, истраживања и указивања на претњу и различите погледе о људским правима између појединих земаља у међународној заједници. Овај нас међународни феномен упозорава, уверава и обавезује на одбацивање покушаја наметања манира и прикривених циљева у којима се осуђује неке владе на угрожавање људских права, иако она не постоје, како би се стекле основе за некакве интервенције под плаштом хуманитарних помоћи, а увек је у питању други интерес и циљ оних који нападају и критикују. У супротним мишљењима и указивањима на угрожавање људских права баш од тих најагресивнији, таква упозорења и најаве се осуђују као мешање у унутрашње ствари неких земаља.

У том случају, свако угрожено друштво мора учинити велике напоре како би се угрожавање људских права и слобода свело на најмању могућу меру или потпуно сузбиле ове појаве.

У међународним оквирима и седиштима у неким западно-европским државама и активношћу усмерених пре свега ка земљама у развоју и транзицији, делују многобројне невладине организације међу којима се неке са добрим намерама, али иза њих се крију и оне које имају друге намере и крајње не добронамерне циљеве, а који су усмерени у правцу подривања, раздора, претњи и угрожавања људских живота, њихове егистенције као и животне средине.

У неким земљама се формирају посебна министарства или департмани за људска права и слободе не само у економско-развијеним већ и у средње-развијеним земљама, чији је циљ спречавање и сузбијање угрожавања права, слобода и безбедности укупне вредности друштва.

Бивша СФРЈ као држава била је веома активна у међународној

заједници по питању угрожавања људских права, чији представници су улагали велике напоре како у доприносу сузбијања угрожавајућих фактора, тако и у доношењу међународних и националних правних докумената.

Што се тиче односа по питању људских права у Републици Србији, учињени су одређени доприноси и напори који нису ни близу очекиваних, а то потврђују свакодневни догађаји како у политичким, тако и у економским, правним и безбедносним облицима угрожавања људских права и слобода.

Кад су у питању политички погледи и односи према људским правима у већини су само предизборна обећања која се делимично остварују. Економски извори угрожавања људских права достигли су ниво опасности по егистенцију великог броја људи због многобројних пљачки, криминала, корупције и других отимачина који су постали свакодневна пракса појединих представника власти, политике, привредника и криминалаца. Правна акта се не доносе правовремено и често нису адекватна, а када се неки акт и донесе већина га не поштује и често га крши, а људска права се све више крше, нарушавају и угрожавају.

Безбедност грађана, њихове имовине и државне имовина толико је угрожена да се обичан грађанин не осећа безбедан нити у стану, радном месту улици, нити на јавним местима, увек је мета неког од облика претњи и угрожавања. Претње и разбојништва као свакодневна појава, углавном се односе на следеће:

- улично насиље, пљачке, криминал, организовани криминал, друмско разбојништво, конпјутерски криминалитет, претње, уцене, изнуде, природне непогоде, ратне претње, терористичке активности и многи други облици насиља и претњи.

Све наведено указује на проблем, опасност и претњу за грађане, њихову имовину и имовину државе, као и претње правним и другим субјектима. Све наведено указује на закључак, да држава, државни органи и сви други субјекти, из корена морају мењати постојеће понашање, политику и однос према људским животима, њиховој егистенцији и животној средини.

II DEO

ПРАВНО ДЕФИНИСАЊЕ
ЗАШТИТЕ И СПАСАВАЊА

1. ЗАКОНСКА НОРМАТИВА

Међународним конвенцијама, резолуцијама, споразумима и документима, Уставом и законима Републике Србије, дефинисана су и регулисана права, дужност и обавеза државе у организовању и деловању заштите и спасавања од свих могућих облика претњи безбедности људи, материјалних и других вредности. У заштити и спасавању учествују специјализовани тимови за заштиту и спасавање, јединице цивилне заштите и други субјекти који су у могућности да делују у складу са њиховом наменом и задацима. Већина земаља у Европи, па и нашем окружењу има организовану Цивилну заштиту. Док је постојање ЦЗ у Републици Србији законом о ванредним ситуацијама регулисано у саставу Сектора за заштиту и спасавање, али још увек није успостављена Цивилна заштита.

1.1. Међународно-правна заштита људских права и слобода

Међународно-правна заштита људских права и слобода, представља један од најзначајних тековина савремене цивилизације у међународној заједници. Почев од 1926 године када је усвојена Конвенција против ропства до 1982 године кад су усвојени одређени документи, између којих су инструменти заштите људских права и слобода и достојанство човека на листи УН.

Између усвојених 57 различитих хуманитарних докумената, налазе се Декларације, конвенције и друга документа са листе међународних организација, између којих су и она која се односе на људска права:

1. Међународни уговор о људским правима (Билл оф Ригхтс),
2. Право на самоопредељење,
3. Спречавање дискриминација,
4. Ратни злочини и злочини против човечанства укључујући и геноцид,
5. Ропства, служење принудни рад и сл.,
6. Заштита ухапшених и затворених особа,
7. Слобода информисања,
8. Слобода удруживања,
9. Политичка права жена,
10. Брак и породица, деца и омладина,
11. Социјално благостање, напредак и развој, као и друга слична документа.

Наведена документа су усвојена и имплементирана у систему међународно-правне заштите људских права и слобода. Државе се односе према њима различито у зависности од личних и тренутних односа како на националном тако и међународном плану. Кад је у питању интерес грађана појединих држава представници власти заклињу се у сва права човека и обећавају њихово потпуно поштовање све док се не оставр коначни циљ, исто тако поступају кад им такви интереси одговарају и у међународном окружењу.

У међународно-правној заштити и инструментима заштите људских права и слобода неких држава, да би се руководство додворили оним владама, одричу се надлежности у корист међународних судова, због чега је међународна заштита веома скромна и лиминитирана.

Борба за људска права стара је колико и људска историја, а да се разматрало о људским правима говоре неке чињенице и документи између којих су: „Магна Цхарта либератион“, тј велика повеља о слободама у Енглеској из 1215, године, која представља једну од почетака, корака и развоја људских права. Затим се спомиње Декларација о независности САД из 1776. године коју су 13 америчких држава свечано прокламовале да су сви људи створени и једнаки и да су им од творца подарена извесна и неотуђива права, међу која спада: живот, слобода и трагање за срећом. Иако су САД донеле једну од првих Декларација о људским правима, исте се поштују за њихове грађане, а не и за других земаља, и саме их у савременом доба крше и угрожавају по целом свету. Да САД крше људска права потврђују примере многобројних изазваних сукоба, ратова, инвазија и интервенција, међу којима су Авганистан, Ирак, Србија, Република Српска и друге земље. Колико се поштују људска права других народа, довољни су примера да њихови војници чине злочине по другим земљама, а за исте не одговарају нити се могу санкционисати у туђој земљи. Кад је у питању договори и споразуми са САД које могу пролазити са војним снагама кроз Србију и не могу одговорати за ициденте ако их учине.

У многим међународним актима, међу којима је и Женевска конвенција из 1949. године су потенцирана начела хуманости, а са друге стране начело хуманости не појављује се нигде као апсолутно нити једино начело.

Расне дискриминације у међународној пракси подразумевају недопуштено прављење разлике између појединаца, група, држава, на

основу вера, расе, етничке припадности, ускраћивања права једнима или давање предности и привилегија другима.⁶⁴

Појам дискриминација дефинисан је у смислу чињења разлике, искушења или давања првенства заснованих на раси, боји коже, роду или националном и етничком пореклу, а што има циљ или последицу да наруши признавањеостваривања на подједнак начин права човека и осталих слобода на политичком, економском, социјалном, културном и на другом пољу јавног живота.

Према томе, постојећа међународна важећа документима о правима човека нису обезбедила она права која су им дата у тим документи-ла, или владајуће структуре занамерују прописе и правила и понашају се према својим интересима и циљевима не уважавајући равноправност међу људима.

Према неким владајућим структурама у појединим државама и њиховим односом према сопственим грађанима може се закључити да су у потпуности у супротности од прописаних докумената. Једне народе или нације стављају као нацију првог реда, друге третирају нижом и мање вредном расом и слично.

1.2. Законска људска права на заштиту и спасавање

“Под појмом људских права подразумевамо обавезу државе да зајмчи и поштује људска права, а односи се на људска бића. У том светлу треба посматрати остваривање одговарајућих међународних обавеза државе, без обавезе на њихово порекло (обичај, уговор или неки други извор). Стварно спровођење у живот међународни режим људских права који се у међународном речнику најчешће називају имплементација, а она подразумева низ различитих мера.

Имаоци права, подразумевају да је држава дужна да осигура људска права свим лицима у својој надлежности без обзира дали су њени или инострани грађани ако су запослени на њеној територији. У том случају на повреду људских права може се грађанин жалити, иако се физички налази врло далеко.⁶⁵”

---

64 Овоме може послужити примери међународног суда у Хагу који суди за људске злочине настале у грађанском рату на простору бивше СФРЈ, који једној нацији и њеним припадницима досуђује робију са максималним издржавањем казне, а друге за исте злочине ослобађа или са минималним затворима до три године, па и мање (Насер Орић, Тачи, Хардинај и др.).

65 Војин Димитријевић, Милан Пауновић, Људска права, Београдски центар за људска права,

Право на живот је основа свих других права, а то подразумевају случајеви, ако је људима угрожен живот у том смислу су му угрожана и сва друга права. При томе се подразумева, адекватно организована заштита и спасавање (цивилна заштита) чији је задатак заштита људских живота, тиме су им истовремено заштићена и друга права по Уставу и законима Републике Србије.

У том случају грађани Републике Србије, као и грађани других земаља који су ангажовани по било којој основи рада на њеном простору имају право на физичку заштиту од свих облика угрожавања било да су друштвени, природни или техничко-технолошки рожавања. У том смислу права на физичку заштиту обезбеђује држава путем безбедносних субјеката и субјеката који су ангажовани на заштити и спасавању.

Поред физичке заштите живота, грађани имају право на адекватну заштиту своје и туђе имовине, коју такође држава обезбеђује преко заштите и спасавања у свакој ванредној и другој ситуацији.

Уколико држава не обезбеди заштиту људи и њихове имовине у том случају грађани имају право на остварење правичне материјалне и друге накнаде. Исто тако грађани имају право, па и дужност да учествују у заштити и спасавању људских живота и материјалне своје и туђе вредности.

Држава путем закона и друге законске регулативе, као и субјеката који учествују у заштити и спасавању људи, животиња и других материјалних вредности, дужна је обезбедити здраву животну средину. Обезбеђење здраве животне средине или околине врши се проактивним тј превентивним деловањем у миру, као и реактивним тј репресивним деловањем у ванредним ситуацијама.

Грађани имају право, дужност и обавезу на културно припремање, обучавање и усавршавање у предузимању адекватних превентивних мера, како неби сами угрожавали људске животе, животе другог живог света, материјалне вредности и животну околину.

У организованим и развијеним државама грађани се редовно и адекватно обучавају како и на који начин да заштите животе и материјална добра од свих облика угрожавања. Уколико дође до неког од облика угрожавања приступају заштити и спасавању државних и приватних вредности.

Међународним конвенцијама, препорукама, договорима и

споразумоима, државе и грађани имају право на међународну сарадњу и солидарност у пружању помоћи државама, народима и грађанима у настанку било које несреће и других опасности којима се угрожавају животи и вредности. У том смислу државе и грађани солидарно пружају помоћ унесрећеним путем материјалних снабдевања, заштити и спасавању и другим погодним помоћима.

1.2.1. Људска права на слободу и безбедност

Кад су у питању људска права на слободу и безбедност, без обзира на прошли и тренутни политичко-пропагандни интерес у многим државама у свету, су празне приче и пароле да су грађани безбедни. Дефинитивно се треба уверити, да се ради искључиво о политичко-тактичком питању који служи као нека врста адута и оправдања, најчешће, у предизборним, политичким и стратегијским потезима.

Питања националне безбедности у међународним савременим односима стекли су важност и легитимитет као незаобилазно питања људских права која се спомињу у свакој дискусији и писаним документима. Може се приметити да су ова питања толико присутна у јавном мњењу и средствима информисања (ове информације су присутне у свести сваког човека), а да их је данас немогуће ни исконструисати као таква питања у међународној заједници.

Готово стално се суочавамо са истином да се данас права и слободе човека заиста крше у многим земљама и у различитим друштвено-политичким системима, па и у оним који у сваком обећању људска права постављају у први план уз гаранције да неће бити никаквих облика угрожавања нити било које врсте претње.

Таква обећања су демантована чињеницама у пракси и указују да кршење људских права, слобода и достојанство човека је данас универзална и скоро свакодневна појава управо по питању кршења права и слобода људи на свим континентима.

Кршење људских права и слобода код појединаца, група, нација па и читавих народа као савремени феномен који је примењен код неких држава, њихових обавештајних и безбедносних субјеката постала је професија и занат који доноси профит и обезбеђује крајњи угрожавајући циљ.

Због кршења одредби основних међународних-правних докумената и инструмената о људским правима и слободама, један број земаља

није им приступио нити их ратификовао. Овакви приступи појединих држава потпомажу другима, а и легализују недозвољене активности у кршењу људских права од стране њихових припадника или субјеката, тако да ови могу угрожавати свачија права како би се остварио лични циљ или неки други интерес.

Савремено доба и напредак у техничко-технолошким процесима и изради оружја за масовно уништавање, омогућио је економско-развијеним државама да набављају ову врсту оружја чиме престављају претњу целокупној међународној заједници применом насиља преко мањих, нејаких и неразвијених земаља. У том контексту могу послужити многобројни примери на простору Африке, Јужне Америке, Азије и Европе. Своју разорну моћ и намеру показале су снаге НАТО пакта бомбардовањем Републике Српске, Републике Србије, Авганистана, Ирака, Вијетнама и других земаља, којима људска права и слободе код њих, али и према другим народима који нису нити представљају икакв значај у смислу претње, а такође ни међународна права и слободе им не представљају било какву препреку.

Из свага наведеног следи и обавезује нас на озбиљну анализу, истраживања и указивања на претњу и различите погледе о људским правима између појединих држава у међународној заједници. Зато нас овај међународни феномен упозорава, уверава и обавезује на одбацивање покушаја наметања манира и прикривених циљева у којима се осуђују неке владе због наводних угрожавања људских права, иако она не постоје, а све са циљем како би се стекле основе за некакве нове војне интервенције под плаштом хуманитарних помоћи. У суштини увек је у питању други интерес и циљ оних који нападају и критикују. У ситуацији супротних мишљења и указивањима на угрожавање људских права баш од тих најагресивнијих, најмоћнијих држава, таква упозорења и најаве се осуђују као мешање у унутрашње ствари неких земаља. Због тога, свако угрожено друштво мора учинити велике напоре како би се угрожавање људских права и слобода свело на најмању могућу меру или потпуно сузбиле ове појаве. У међународним оквирима и седиштина у неким западно-европским оваква активност је најчешће уперена према земљама у развоју и транзицији. Активност се испољава кроз деловање многобројних невладиних организација. Истине ради, међу којима су неке са добрим намерама, али иза њих се крију и оне које имају друге намере и крајње циљеве (неке деструктивне секте нпр.),

а који су усмерени у правцу подривања, разора, претњи и угрожавања људских живота, њихове егистенције као и животне околине.

У неким земљама се формирају посебна министарства или департмани за људска права и слободе и то не само само у економско-развијеним већ и у средње-развијеним земљама, чији је циљ спречавање и сузбијање угрожавања права, слобода и безбедности укупне вредности друштва. Бивша СФРЈ као држава била је веома активна у међународној заједници по питању угрожавања људских права, чији представници су улагали велике напоре, како у доприносу сузбијања угрожавајућих фактора, тако и у доношењу међународних и националних правних докумената.

Што се тиче односа у Републици Србију по питању људских права, учињени су одређени доприноси и напори који нису ни близу очекиваних, а то потврђују свакодневни догађаји како у политичким, тако и у економским, правним и безбедносним облицима угрожавања људских права и слобода. Кад су у питању политички погледи и односи према људским правима у већини су само предизборна обећања која се делимично остварују. Економски извори угрожавања људских права достигли су ниво опасности по егистенцију великог броја људи због многобројних пљачки, криминала, корумпције и других отимачина који су постали свакодневна пракса појединих представника власти, политике, привредника и криминалаца. Правна акта се не доносе, а кад се неки акт и донесе већина га не поштује и често га крши, а људска права се све више крше, нарушавају и угрожавају.

Безбедност грађана, њихове имовине и државне имовина толико је угрожена да се обичан грађанин не осећа безбедан нити у стану, радном месту улици, нити на јавним местима, увек је мета неког од облика претњи и угрожавања. Претње и разбојништва као свакодневна појава, углавном се односе на следеће:

- улично насиље, пљачке, криминал, организовани криминал, друмско разбојништво, компјутерски криминалитет, претње, уцене, изнуде, природне непогоде, ратне претње, терористичке активности и многи други облици насиља и претњи.

Све наведено указује на проблем, опасност и претњу за грађане, њихову имовину и имовину државе, као и претње правним и другим субјектима. Такође, наведено указује на закључак, да држава, државни органи и сви други субјекти, из корена морају мењати постојеће

понашање, политику и однос према људским животима, њиховој егистенцији и животној средини.

1.2.2. Међународни оквири и правни термини цивилне заштите

Цивилна заштита као компонента система цивилне одбране и система безбедности, производ је укупне концепције у заштити људских живота и њихове егистенције и иста представља стратегијски значај сваке земље у очувању људских и материјалних вредности.

Улога цивилне заштите је превентивног карактера са улогом у предузимању адекватних мера превентивне заштите, као и сузбијању последица од ратних разарања, криминално-терористичких активности, последица техничко-технолошких удеса и елементарних непогода. Организовање цивилне заштите као и заштита и спасавање у целости, прилагођена је изворима и облицима претњи и угрожавања, а засновано је у оквиру међународних правила, препорука и захтева, као и националне законске нормативе и регулативе, као и планско-стратегијских решења, захтева и потреба.

Међутим, људски животи, друштвене вредности и материјална добра вишеструко су угрожени од различитих облика претњи и насиља, а те претње условљавају савремене облике организовања заштите и спасавања, како у примени метода, мера и активности које се спроводе и које обезбеђују крајњи циљ, тако и регулисаном правном нормативом.

Угрожавање безбедности здравља и живота људи, животиња, друштвене вредности и материјалних добара, посматра се са три различите групације, претњи и угрожавања, као што би могле бити:

- **друштвене претње и опасности**, у којима је носиоца човек као продукт и фактор угрожавања,

- **техничко-технолошки удеси**, несреће и катастрофе, чији су узроци вишеструки и у којима учествује човек, технички недостаци и природне појаве,

- **природне појаве или елементарне непогоде**, у којима учествује и сам човек, као и природа са својим активностима.

Напред наведени облици и узроци су били и могу бити претња и опасност по безбедност људи, њихове егистенције и битисања у загађеној околини. Те у овом смислу друштво и грађани имају право на заштиту у свим наведеним условима, а то право им се остварује

заштитом и спасавањем коју врши Цивила заштита и сви субјекти који су организовани у истој.

1.3. Професионалне институције за заштиту и спасавање

У Републици Србији, на основу закона о безбедности у ванредним ситуацијама, посебно су уређене надлежности државних органа у заштити и спасавању било да је проглашена или није проглашена ванредна ситуација. Државни органи или институције имају право, дужност и обавезу да учествују у заштити и спасавању, било да су позвани или по сазнању о настанку неког ванредног случаја или ванредне ситуације.

1.3.1. Министарство унутрашњих послова

У настанку ванредне ситуације Министарство унутрашњих послова, одазива се у складу свог делокруга и надлежности у заштити и спасавању, угрожених људи или материјалних вредности, по следећим задацима:

Пре настанка ванредне ситуације Министарство унутрашњих послова у области заштите и спасавања, у припреми законских и других докумената, као и предлога за доношење и усвајање истих и друге надлежности по Закону у ванредним ситуацијама.

- обезбеђује учешће полиције и других организационих јединица Министарства и спровођењу мера и извршавања задатака заштите и спасавања,
- припрема и спроводи безбедносну заштиту простора, инфраструктуре и објеката од значаја за предузимање мера,
- организује припрему и проверу функционисања Штабова за ванредне ситуације, као специјализованих јединица и цивилне заштите,
- организује трагање и спасавање угрожених и несталих,
- организује међународну сарадњу са тимовима у заштити и спасавању,
- врши надзор над спровођењу мера заштите и спасавања и др. послове.
- За свој рад и послове одговарају учесници Министру унутрашњих послова, као и одговорним руководиоцима.

У саставу Министарства унутрашњих послова су организоване специјализоване јединице и службе за заштиту и спасавање између којих је и Сектор за ванредне ситуације. Овај сектор је организован као

специјализована јединица са више тимова, која у редовном стању врши превентивне активности, као и санкционисање настанке елементарне непогоде иако није проглашена ванредна ситуација.

Према томе, *Сектор (дирекција) за ванредне ситуације*, је посебно организована делатност са обученим припадницима, опремљеним и посебно едукованим за ову врсту деловања тј у заштити и спасавању. Поред наведеног сектора у Београду у Нишу, Крагујевцу и Новом Саду такође су организовани специјализовани тимови за ове потребе, док у другим градовима и локалним самоуправама су организована оделења за заштиту и спасавање у настанку ванредне ситуације. Изменом закона о Ванредним ситуацијама, највероватније да ће доћи до одређених измена и реорганизације по питању заштите и спасавања.

1.3.2. Министарство одбране и војске Републике Србије

Пре настанка ванредне ситуације, Министарство и Војска Србије, врши припрему и предлоге докумената, одлука и уредби за Владу Републике Србије, из свог делокруга и надлежности по Закону у ванредним ситуацијама. У настанку ванредне ситуације или догађаја Министарство одбране обезбеђује присуство припадника из свог састава који су предвиђени за заштиту и спасавање. Војска Републике Србије, такође обезбеђује специјализоване тимове у заштити и спасавању људи, имовине и других вредности.

1.3.3. Друга министарства и органи и пословне организације у заштити и спасавању

Министарства и други органи из њиховог састава, као и друге институције у настанку ванредне ситуације, обезбеђују људство, средства и друге потребе за заштиту и спасавање. Пре настанка ванредне ситуације израђују документа и врше одговарајуће припреме људства и обезбеђење средстава за заштиту и спасавање у настанку ванредне ситуације. Припадници се стављају под контролу Штабова, специјализованих јединица и других овлашћених лица и институција. Из других министарстава ће се вршити одабир људи који ће се обучавати и опремати, као и средстава који ће се распоређивати у јединице опште намене у Локалној самоуправи, а и у неке специјализоване тимове, које ће се укључивати у заштиту и спасавање.

1.3.3.1. Права и дужност привредних друштава и других правних лица у заштити и спасавању

Сва Привредна друштва и правна лица, планирају и обезбеђује средства за организовање, опремање, оспособљавање и обучавање јединица цивилне заштите које они образују. У том смислу учествују у заштити и спасавању по прописаним обавезама Закона у ванредним ситуацијама.

1.3.3.2. Права и дужност грађана у заштити и спасавању

Грађани такође имају право и дужност да учествују у заштити и спасавању, под условом да су обучени, едуковани и опремљени и распоређени у Цивилну заштиту или да су на други начин организовани и позвани. Да бих били организовани у цивилну заштиту, обавезни су обезбедити податке, одазвати се на позиви и да прихвате распоред у Цивилној заштити.

2. ЗАКОНОМ ДЕФИНИСАНЕ ПРЕТЊЕ И ОПАСНОСТИ

Могући облици угрожавања људских живота, здравља, живота животиња, материјалних вредности и других вредности на простору Републике Србије, су вишеструки. Неки су чести, а неки ређи, али се ипак сви облици пре или касније са већим или мањим интензитетом појављују. Међу могућим облицима претњи и угрожавања, сматрају се друштвени облици изољени ратом и ратним разарањем, тероризмом, организованим криминалом и угрожавањем човекове околине и слично. Затим, природни облици претњи и ризика који настају природним непогодама и несрећама и техничко-технолошки облици проузроковани техничким удесима и катастрофама на целом простору Републике Србије. Сви наведени облици претњи су законом дефинисани и обезбеђени су услови, обавезе и могућности деловања против наведених претњи и опасности.

2.1. Друштвени облици угрожавања

Под друштвеним облицима угрожавања подразумевају се свака људска незаконита активност којом се угрожава друштвено уређење и поредак, људски животи и здравље, материјална добра, друге вредности и животна средина. У том смислу се друштвени облици угрожавања сматрају као; све људске противзаконите активности уз употребу разорних средстава за масовно уништавање, као облик друштвених претњи са нехуманим, суровим и безобзирним понашањима угроживача, наносећи бол, патње, повреде, оболења и губитак живота, са уништењем људске егистенције и вредности у датом времену и простору.

Друштвени облици претњи, опасности и ризика могу настати услед рата и ратних разарања, терористичких активности, организованог криминалитета, корупције, саботажа и диверзија као и других опасности у којима учествује људски фактор. *У том смислу, људске противзаконите активности представљају претњу по здравље, животе и егзистенцију људи, као и по безбедност других вредности у окружењу.*

2.2. Техничко-технолошки удеси

Под техничко-технолошким акцидентима и удесима подразумевају се, технички кварови, експлозије и пожари услед којих долази до удеса, а тиме и до повреда, обољења и губитка здравља и живота. Од последица удеса падом ваздухоплова или другог објекта из ваздуха, судара на путевима, железници и водама, услед којих може доћи и до експлозије запаљивих и експлозивних материја, настанка пожара и других облика акцидената и ризика. Све то представља претње и ризике, по здравље људи, људске животе, материјална средства и животну средину. Може се закључити да је животна средина јединствен систем међусобно повезаних фактора, чинилаца (природних, вештачких, хемијских, физичких, биолошких) који окружују човека, у коме он живи, ствара услове живљења себи и другима. Животну средину чине три подсистема: природни (настао без учешћа људског рада), друштвени (чине га односи међу људима), и технолошки (радна) средина. Животна средина је врховна синтеза природе и материјалног окружења, с

једне стране, и цивилизације, односно човека, с друге стране“.⁶⁶ То значи, да су техничко-технолошки удеси честа претња и ризик по људе и околину. Тиме се настали акциденти удесом могу сматрати као: техничко-технолошки удеси и подразумевају: *претњу по здравље, животе и егистенцију људи и његову средину у датом простору и времену, након настанка акцидента или катастрофе*. У техничко-технолошким удесима учествује људски фактор, замор материјала и настанак квара и појава природних непогода.

2.3. Природне појаве и непогоде

Под природним појавама и непогодама подразумевају се елементарне неприлике проузроковане природном или вештачком појавом као што су; вулкани и ерупције, земљотреси⁶⁷ и вибрације, одрони и клизишта земљишта, дуготрајне падавине, поплаве, снежни и ледени наноси, хладноћа, пожари, суше и сличне природне и климатске промене. Према томе, природне непогоде представљају претњу по људе, материјалне вредности и животну средину. Стога, природне појаве и непогоде подразумевају следеће претње; *природне појаве проузроковане одређеним и условљеним поремећајима и ерупцијама у утроби земљане планете, услед чега представљају претњу и опасност по безбедност здравља и живота људи и другог живог и биљног света, као и околине, са катастрофалним штетама и ненадокнадивим последицама*.

Према томе, појам и дефиниција свеукупног угрожавања безбедности људи и њихове егистенције подразумевају; *друштвене, природне и техничко-технолошке облике претњи и угрожавања, мање или више опасности по безбедност здравља, егистенцију и животе људи, и другог живог и биљног света у његовом окружењу*.

Све три групације уз појединачне активности угрожаване су, угрожавају се и угрожава ће се ка друштвене вредности, као и људски животи у међународној заједници, било на националном, регионалном или глобалном простору. Отуда проистичу неопходне потребе друштвеног деловања на националном и међународним плану у циљу спречавања и сузбијања свих облика опасности, претњи и ризика.

66 М. Ракић, М. Ђорђевић, Д. Јовашевић, Демократија и животна средина, Институт за политичке студије, Београд, 2011, стр. 52

67 Најновији пример катастрофалног земљотреса је био на Хаитију 2013. у коме је 212.000 људи изгубило живот, а материјалне штете ду од непроцењивих вредности.

Ратни сукоби и разарања како на локалном тако и на светском плану показали су суровост, нехуманост и безобзирност према људима одређених нација, систему, средствима и животној средини.⁶⁸ Од тих дејстава милиони људи изгубили су животе и животе својих породица. Уништена су им њихова средства за живот и егистенцију, док је великом броју људи нанете су патње, бол и оболења. Затим је већи број становништва остао без основне егистенције за живот достојан савременом човеку. Таквим актима обарани су, рушени и мењани политички, правни, економски, безбедносни и други национални системи. Затим су мењана државна уређења и присилно су наметане државне вође и руководства, а животна средина је уништавана и угрожена максимално. Наручито је учињен допринос разарању држава и губитку огромног броја живота, као и материјалних вредности током првог и другог светског рата. Поред ова два светска рата настале су несагледиве последице, које су наметнули многобројни локални ратови и сукоби у оквиру међународне заједнице другом половином, двадесетог и почетком двадесетпрвог века.

Техничко-технолошки удеси (пројектима и истраживању, на постројењима, саобраћајним удесима, нуклеарним и другим централама и сл.⁶⁹), проузроковали су многобројне акциденте, несреће и катастрофе од којих су проузроковане многобројне жртве и материјалне штете, како у губитку живота, здравља, тако и уништењу материјалних добара и нарушавању еколошке безбедности или животне средине. У суштини „индустријска револуција и научно-технички прогрес који је пратио, утицали су на односе између човека и природе.....Загађеност основних животних услова (ваздуха, воде и земљишта) достигла је алармантне размере“.⁷⁰

Природне непогоде су свакодневна појава било да су у држави, региону или континенту, чиме је проузрокована огромна штета и последице у објектима, материјалним вредностима, као и губитку већег броја живота и обољења људи и животиња, као и драстично нарушавање животне средине.

68 Пример, Први и Други светски рат, локални ратови у Африци, Блиском истоку Бившим републикама Југославије и сличне активности.

69 Пример удеса на нуклеарној електрани у Чернобиљу, када је дошло до већег броја жртава, а последице по здравље људи су катастрофалне, које и даље представљају претњу зрачењем из овог простора.

70 М. Ракић, М. Ђорђевић, Д. Јовашевић, Демократија и животна средина, Институт за политичке студије, Београд, 2008., стр. 55.

Наведене активности и претње не познају државне границе и свеукупно представљају опасност и проблем, како држава појединачно и региона тако и међународне заједнице, као јединственој целини. Због тога је примарно потребно и неодложно заузимање јединствених ставова како на националном тако и на међународном плану, по питању уређења нормативно-правне регулативе, на националном и међународном плану. Затим је неопходно успостављање система цивилне заштите на јединственим и сличним основама. Исто тако, неопходно је и неодложно предузимање мера у заштити животне средине од свих облика претњи, угрожавања, опсности и насиља.

2.4. Правно дефинисање цивилне заштите у међународним оквирима

Што се тиче нормативног регулисања цивилне заштите на међународном плану, учињени су одређени покушаји који су недовољни и неефикасни. Да би се међународни прописи и уређења цивилне заштите реализовали неопходни су јединствени или бар у већини слични политички ставови. Да би се постојеће уређење цивилне заштите сматрало адекватним и успешним, потребни су докази и деловање у пракси. Да све то није тако, демантују их многобројни примери и узроци угрожавања, како људи и материјалних вредности тако и угрожавању животне околине. Настанком свакодневних и различитих облика претњи остају велике последица изгубљеним милионима људских живота и здравља, а уништена су огромна материјална добра и непроцењиве вредност на простору међународне заједнице.

“Важни моменти у хуманизацији рата и његових последица представља 1863 година, када је дошло до образовања Међународног комитета Црвеног крста у Женеви, у чему је велику улогу имао и Швајцарац Жан-Анри Динан. Посебан значај у дефинисању положаја Цивилне заштите представљају женевске конвенције. Прва од њих, која је донета 22. августа 1864. године и иста је ревидирана 1906, 1929 и 1949. године. Прва Женевска конвенција, склопљена заслугом Жан-Андреа Динана, односила се на побољшање судбине ратних и оболелих особа на бојном пољу, док је Конвенција од 6. јула 1906. представљала њену допуну, и то одредбом о заштити, нези, размени болесних и рањених ратних заробљеника и заштити санитетског особља. Њом је такође истакнуто да санитетско особље и санитетске установе уживају посебну заштиту.

Конвенција из 1929. године у поступку са ратним заробљеницима поново је разматрана после Другог светског рата у периоду 21. априла до 12 августа 1949. године када су државе чланице ОУН израдиле и ратификовале нове међународне споразуме, који чине четири конвенције, а то су:

1. Конвенција о побољшању судбине рањеника и болесника у оружаним снагама у рату.
2. Конвенција о побољшању положаја рањеника, болесника и бродоломника оружаних снага на мору.
3. Конвенција о поступању са ратним заробљеницима.
4. Конвенција о заштити грађанских лица за време рата.

Међутим, сва дугогодишња настојања за адекватним регулисањем међународно правног статуса цивилне заштите уродила су плодом тек на дипломатској конференцији у Женеви 10 јуна 1977. године, доношењем два Допунска протокола из Женевске конвенције од 12 августа 1949 године, и то допунског протокола о заштити жртава међународних оружаних сукоба.

У Допунским протоколима уз Женевску конвенцију (1977) посебна пажња је посвећена статусу и регулативи цивилне заштите. Начелно, њима се регулишу следеће питања:

- дефинише се цивилна заштита у функционалном и организованом смислу;
- утврђују се циљеви и задаци хуманитарне организације и примена међународноправне заштите у тој области,
- одређује се садржај опште заштите и цивилних организација цивилне заштите, њиховог особља, осталих цивилних организација цивилне заштите, као и зграда, материјала, складишта и предмета који се користе за цивилну заштиту;
- посебно је регулисано питање функционисања цивилне заштите на окупираним територијама и права и дужности окупатора у вези са тим;
- предвиђена је примена одредаба протокола и на цивилне организације цивилне заштите, неутралних и других држава, које нису стране у сукобу, као и међународних координирајућих организација;
- одређени су услови под којима престаје заштита организацијама цивилне заштите, њиховом особљу, зградама, склоништима и

материјалима;

- утврђен је међународни знак цивилне заштите и начин и поступци индентификације цивилне заштите;
- предвиђени су посебни услови заштите припадника оружаних снага и војних јединица одређених организација цивилне заштите.

Међународна регулатива захтева да се цивилна заштита бави само хуманитарним задацима да би имала међународну правну заштиту. Припадници цивилне заштите могу да носе лично наоружање (пиштоље или револвере) ради самоодбране, а протоколом је детаљно регулисан положај и рад организације цивилне заштите на окупираној територији, као и специјална заштита жена, деце, избеглица, особа без држављанства и новинара- ратних дописника.

У протоколу се предвиђају одређене забране:

- посебно се инсистира на заштити и обзирима према деци,
- захтевају се хумани поступак према онима који су заробљени или интернирани,
- а извршење казне може бити само на основу пресуде овлашћеног и легалног суда,
- предвиђена је обавеза неге рањених и болесника и заштита санитетског (здравственог) особља, здравствених јединица, установа и транспорта.

Протоколом су регулисана и општа међународна правила о заштити цивилног становништва и цивилних објеката и у унутрашњим сукобима, као и друга права и обавезе.⁷¹

2.5. Законска регулатива цивилне заштите у Републици Србији

Закони, Уредбе, Правилници и друга подзаконска акта су, документи који правно прописују, регулишу и уређење права, дужност и обавеза свих субјеката који учествују у цивилној заштити. Овим документима регулисана су правила понашања државних органа и и других субјеката, као и друштвених и приватних субјеката и грађана који

---

71 Владимир Р. Јаковљевић, Систем цивилне заштите, Факултет цивилне одбране, Београд, 2006. стр.41

учествују у припремама заштите и спасавања у мирнодобским условима. Затим су прописане мере, радње и активности грађана и свих субјеката у настанку ванредног стања или ситуације у држави или делу њене територије. У том смислу законску основу ЦЗ у Републици Србији регулисано је у Закону о ванредним ситуацијама.⁷²

2.5.1. Основне законске одредбе

На основу захтева одређених субјеката међународне заједнице, Допунског Женевског протокола, конвенција и других правних аката и правила међународног хуманитарног права и других потписаних одређених међународних уговора, правно је регулисано питање цивилне заштите као хуманитарне делатности у Републици Србији.

Законом о одбрани Републике Србије, регулисано је питање и област цивилне заштите у оквиру Министарства одбране. Законом и другим подзаконским актима Цивилна заштита је један од субјеката одбране и подразумева њено организовање и припремање као систем заштите и спасавања људи, материјалних и културних добара од елементарних непогода, техничко-технолошких несрећа и катастрофа, као и последица од тероризма, ратних разарања и других већих несрећа.

Делатност цивилне заштите према овом закону организује се и функционише у саставу система заштите и спасавања у МУП-у, као хуманитарно-професионална и делом добровољна организација на националном плану. Систем цивилне заштите садржан је у оквирима организовања, припремања и деловања у смислу личне и узајмне заштите људи, животињског света, прехранбених производа, материјалних и културних добара. Такође, регулисано је питање оспособљавања, опремања и едуковања припадника из састава цивилне заштите за заштиту и спасавање угрожених, повређених и погинулих лица, сузбијање настанка последица, као и расчишћавање и асанацију терена на простору у коме се дешавају или су се дешавали угрожавајући облици насиља или елементарних непогода.

Међутим, надлежности државних органа у заштити и спасавању од техничко-технолошких акцидената и елементарних непогода делимично се уређују и другим законским прописима везаним за ову област.

---

72 Закон о ванредним ситуацијама Републике Србије, Београд 2009. Сл Гл Републике Србије бр.111/09, чл.51

Исто тако надлежност и унутрашња уређења посебних организација из области заштите и спасавања прописују се и другим законским решењима.

Обзиром да је организовање цивилне заштите прописано на професионалном и добровољном основу, а професионалне субјекте сачињавају специјализовани органи, службе и делатности из састава различитих министарстава, предузећа и установа, као што су:

- Министарство одбране,
- Министарство унутрашњих послова,
- Министарство здравља,
- Министарство за инфраструктуру и професионална предузећа и установе здравствених, пожарних, безбедносних, грађевинских и сличних професија.

А све наведено се уређује и другим законима из ових делатности. Такође, активности у цивилној заштити у смислу осматрања, обавештавања и узбуњивања се организују и законски регулишу и другим законским правилима која регулишу ову област.

Међутим, право, дужност и обавеза грађана и њихово учешће у заштити људи и других материјалних, културних и друштвених вредности, прописују се и уређују законом о одбрани и другим законима који обухватају и ову делатност.

2.5.2. Законски посебни поступци и мере у цивилној заштити

Планом заштите и спасавања Републике Србије уређују се мере приправности, мере мобилизације и функционисање цивилне заштите, осматрања и обавештавања, као и функционисање привредних делатности (радна обавеза) у ванредним и ратним условима.

Исто тако врше се припреме, опремање и оспособљавање за заштиту и спасавање и друге обавезе правних лица и установа путем професионалних и специјализованих делатности.

Планирањем мера радњи и поступака за функционисање цивилне заштите на заштити и спасавању људи, намирница, материјалних добара и животиња у ванредном и ратном стању, као и за време природних или елементарних непогода у миру и свим другим приликама.

Финансирање заштите и спасавања регулисано је на нивоу Републике, Аутономне покрајине, (привремено Косово и Метохија нису под

контролом одбране Републике Србије већ међународне заједнице), градова, локалне заједнице и свих правног субјеката без обзира дали су у државном или приватним инсистуцијама.

Свако правно лице сноси законску одговорност и новчане санкције, ако не израђује планове и програме за функционисање мера заштите и спасавања и ако не спроводи мере цивилне заштите у ванредном и ратном стању, као и за време елементарних непогода и несрећа.⁷³

2.5.3. Законска решења цивилне заштите

Законом о ванредним ситуацијама, формулисана је цивилна заштита, а ни и њено организовање и функционисање. Међутим, неопходно је подробније уређење цивилне заштите изменама и допунама Закона о ванредним ситуацијама, којим би се уредила и регулисала права и дужности грађана, државних органа, органа аутономних покрајина, јединица локалне самоуправе, друштвених и других правних лица и предузећа, као и учешће војске и полиције у заштити и спасавању и попуни јединица, њихово оспособљавање и опремање, планирање, мобилизација, инспекцијски надзор, међународна сарадња и друга питања од значаја за функционисање цивилне заштите.

Цивилна заштита организује се и спроводи као систем заштите и спасавања у миру и рату, путем планирања, програмирања, обучавања, оспособљавања и финансирања свих активности у смислу заштите и спасавања људи, материјалних и других вредности. Заштита и спасавање врши се од свих облика угрожавањ, било да је у ванредном, ратном стању или елементарним непогодама, техничко-технолошким несрећама, терористичко-криминалних активности и угрожености животне средине.

Законом о ванредним ситуацијама, решено је и питање цивилне заштите у оној мери у којој се уређује заштита и спасавање у ванредним ситуацијама. Овим законом није у потпуности решено питање Цивилне заштите, те у том смислу је предвиђено да се овај закон допуни. У времену писања ове књиге, покренута је расправа о измени овог законског документа.

Без обзира што се предвиђа посебно законско регулисање цивилне заштите као посебног система, у ванредним и ратним условима

73 Службени Гласник Републике Србије бр.116/ 2007

цивилна заштита би функционисала као део система одбране Републике Србије.

Док цивилна заштита у функцији заштите и спасавања од елементарних непогода, техничко-технолошких акцидената и угрожености животне средине, организује се у правцу од општег интереса Републике и расположивих могућности сваког субјекта понаособ. Да бих се испунили одговарајући услове, потребе и ефикасности заједничких активности у Региону, то може бити ефикасно путем организовања савременог облика цивилне заштите, било да је специјализованим и плаћеним субјектима било да је специјализованим субјектима на добровољној или војно-мобилизаној основи.

У смислу посебног закона о цивилној заштити основне функције система цивилне заштите подразумевају следеће обавезе како државе тако и свих других субјеката који се обухватају законским решењима, као што су:

- планирање и програмирање мера, радњи и активности заштите и спасавања свеукупних државних и друштвених вредности,
- у заштити и спасавању подразумевају се све мере превенције и помоћи при настанку несрећа и свих других облика угрожавања људи, материјалних и других вредности и човекове околине,
- предузимање свих мера и активности ради успостављања неопходних услова за живот грађана на угроженом простору,
- адекватно организовање, опремање и оспособљавање органа и јединица цивилне заштите на целокупном простору Републике Србије,
- организовање, опремање и оспособљавање грађана у спасавању и пружању личне и узајмне заштите,
- организовање и оспособљавање државних органа и правних лица у спровођењу заштите и спасавања од свих облика угрожавања,
- планирање и организовање у тражењу помоћи и сарадњи са другим државама и свим хуманитарним невладиним организацијама, у случају природних, технолошко-техничких и других несрећа.

Што се тиче специјализованих јединица заштите и спасавања организованих у Министарству унутрашњих послова, Уредбом Владе Републике Србије, такође је уређено законом о ванредним ситуацијама.

2.5.4. Субјекти система цивилне заштите

Законом и другим подзаконским актима, систем цивилне заштите сачињавају сви субјекти у оквиру државе, као што су:

1. Република Србија,
2. Аутономна/е покрајина/е,
3. Градови и општине тј локална самоуправа,
4. Привредна друштва, предузетници и друга правна лица,
5. Групе грађана, грађани, удружења, професионалне и друге организације.

Сви наведени субјекти обезбеђују јединствени систем цивилне заштите на целокупној територији Републике Србије у складу са законом и другим законским прописима који по било ком основу регулишу ову проблематику. Истим се уређује, организује, развија, припрема, опрема у употребљава цивилна заштита у функцији заштите и спасавање друштвених, државних и приватних вредности.

2.5.5. Неки законом значајни појмови у систему цивилне заштите

Поред осталог, законом се предвиђају и регулишу појмовна решења или значења одређених термилошких појмова који се употребљавају како у закону тако и другим законским, планским и стратегијским, документима цивилне заштите. Тим појмовима се језички препознају и уједначавају субјекти, методе, мере, радње, активности, као и сви могући облици угрожавања, људског здравља, живота, материјалних и других вредности.

Угрожавање људи, материјалних вредности, животињског и биљног света и животне средине у целини, посматра се у три групације, као што су:

- I. природне или елементарне непогоде,
- II. техничко-технолошки акциденти или несреће, и
- III. друштвене негативне активности или деловања.

2.6. Природно-елементарне непогоде

Под природним или елементарним непогодама подразумева се, настанак или појава догађаја хидрометеоролошког, геолошког или биолошког порекла, проузрокован деловањем природних сила на чију појаву у најчешћим случајевима људски фактор не утиче, (сем кад су у питању нуклеарне и друге пробе које доприносе одређеној појави природних поремећаја), као што су; земљотрес, поплава, бујица, олуја, јаче падавине, електрично пражњење, град, суша, одроњавање и клизање земљишта, снежни наноси и лавине, екстремне температуре ваздуха, лед на рекама, епидемија заразних болести, епидемија сточних заразних болести и појава штеточина и других природних појава већих размера и сл. Све наведено може да угрози здравље и живот људи или да проузрокују веће обиме непогода, несрећа и опасности по безбедност људи, материјалних добасра и других вредности, као и угрожавању екологије.

2.6.1. Природне и вештачке несреће и катастрофе

Под природним и вештачким катастрофама подразумева се свака природна или техничко-технолошка несрећа или догађај који на територији Републике Србије, величином, интензитетом и неочекиваносту угрози здравље и живот већег броја људи, материјалних добара и животне средине и других вредности. Затим, ако било који од наведених догађаја нанесе веће или огромне људске жртве или материјалне штете којима се људски фактор не може супроставити или спречити. Под вештачким несрећама насталих људским деловањем подразумевају се свака људска активност којом је настао техничко-технолошки удес, ратно стање и криминално-терористичко деловање. Од тих последица настају опасности већих размера по здравље и живот људи, животиња и других живих бића, као и штете по материјалне и друге вредности на простору Републике Србије. Док се под несрећама подразумевава акцидент или догађај који је проузрокован изненадним деловањем природних сила, техничко-технолошких или других фактора који угрожава здравље или живот људи и животиња. Истовремено кад се изазове штета на материјалним и другим добрима и животној средини.

2.7. Техничко-технолошке несреће и катастрофе

Под техничко-технолошком несрећом подразумева се догађаји или акциденти који су измакли људској контроли услед управљања одређеним средствима за рад и приликом поступања са опасним материјама у производњи, употреби, промету, преради, складиштењу и одлагању средстава и материја. Затим од тих последица се угрожава безбедност здравља и живот људи, материјалних добара и животне средине у целини.

У техничко-технолошке несреће подразумевају се акциденти или удеси настали у саобраћају (друмском, воденом, железничком, ваздушном) од чији последица су угрожени људски животи и материјалне вредности, као и животна средина.

2.7.1. Ризици и опасности по безбедност

Под ризицима и опасностима подразумевају се и опасности, неко стање и вероватноћа да може настати нека опасност или ризик, од чијих последица у одређено време или временски период на одређеној локацији, може настати несрећа или акцидент са мањим, већим или великим последицама по безбедност људи и других вредности.

Док се под непосредном опасности сматра неко стање на које указују поуздане информације и подаци да може настати елементарна појава или несрећа или акцидент као последица неке негативне активности. Затим, се опасности и ризици путем хитних ситуација подразумевају као ситуација у којој физичко и правно лице има потребу за неком од пружања хитне помоћи као што су:

- пружање прве медицинске помоћи, теже оболелим, повређеним и угроженим лицима,
- сузбијање пожара, на објектима, погонима или опасним материјама, као пружање помоћи угроженим лицима у пожару,
- полицијска помоћ у случају претњи, напада, пљачки и слично.

Све су то претње и опасности које угрожавају безбедност људи, њихове имовине и друштвених вредности.

2.8. Настанак ванредне ситуације услед природних, техничких и других несрећа

Да неби настало ванредно стање или ситуација предузимају се адекватне превентивне (проактивне) мере и активности којима се спречавају и смањују опасности и могућности настанка неког од облика угрожавања безбедности људи, материјалних вредности, животињског и биљног света, као и екологије.

Настанак ванредне ситуације подразумева настало неповољно стање кад су ризици и претње и друге веће несреће и опасности по становништво, животну средину материјална добра. Такође, и кад је опасност таквог обима и интензитета у коме последице није могуће спречити или отклонити редовним деловањем надлежних органа и служби. Због чега се њихово ублажавање и отклањање елиминише применом посебних мера, радњи, са појачаним снагама и средствима. Под *Ванредним ситуацијама*, у смислу закона о одбрани, сматрају се нарочито поселдице настале ратним дејствима и разарањем као и терористичким актима.

2.8.1. Управљање и руковођење ванредним ситуацијама

Квалитетном анализом и проценом угрожености становништва и свих заједничких вредности у условима настанка природних или других несрећа и последица које могу настати од тих опасности, планирају се, организују, припремају и едукују припадници снага за спасавање и заштиту од свих могућих облика угрожавања и претњи. Међутим, у редовном стању врше се припреме за управљање и руковођење тим акцијама.

„Управљање ризицима подразумева скуп мера и поступака превенције, приправности, одговора на удес, као и санацију последица удеса у циљу смањивања ризика и стварање услова под којима ризик може бити прихватљив.“⁷⁴

Под управљањем сматра се стратегијска делатност која се односи на, одређивање основног циља система заштите и спасавања и планско повезивање делова система и њихових задатака у јединствену целину. А координација се остварује усклађењем свих заштитних

---

74 Благојевић Марија, Улога МУП-а у условима редовних и ванредних ситуација, - магистарска теза – Факултет безбедности, Београд, 2009. стр.25.

активности у времену и простору уз извршење правовремених свих задатака заштите и спасавања угрожених, повређених, оболелих и погинулих лица, као и других вредности.

Управљање ванредним ситуацијама као стратегијска делатност односи се на превентивно (превенцију или проактивност) деловање које има за циљ спречавања настанка било које активности. Док репресивну (репресија или реактивност), подразумева сузбијање или санирање последица по настанку непогоде.

Активирањем специјализованих и других органа и јединица цивилне заштите и других правних лица који се мобилизацијом доводе, на планирана и посебно одређена зборишта и њихово укључење у извршење задатака заштите и спасавања. Активирање заштите и спасавања, врши се заједно са свим расположивим мирнодобским снагама и средствима у циљу спасавања угрожених у миру (*за време елементарних и техничких непогода*), ванредном и ратном стању (*за време ратних дејстава и терористичких активности*).

2.8.2. Руковођење заштитом и спасавањем

Руковођење и управљање групом или групама у акцији заштите и спасавања је плански и организовани процес, покртеање и извршавање заштитне активности у ванредним ситуацијама у којима настају отежани услови за све активности, па и руковођење. Наведено условљава најмање два принципа, а то је вођство над појединцима и групама, које подразумева неки процес у коме је вођа активни субјект пред другима, који покреће друге у свом тиму, посредно и остале припаднике акције. **Вођство** као активност појединца који заузима неки одређени положај који му условљава одређену улогу.

Вођство као принцип активности у групи или над групом, подразумева одређену особу која је заузела неки положај који подразумева нечијег вођу, који остварује улогу везану за његов положај са којег утиче на понашање других у тиму у остваривању планираног циља. У овом случају планирани циљ је остварење успешне активности у заштити и спасавању људи и других вредности.

Вођа групе, команде, штабова, менаџера или неких других организационих делова или субјеката је препознатљив по томе што он неупоредиво више утиче на активност у односу на друге, у обављању или извршењу одређених задатака или активности. У том случају одређени

вођа у различитим и не ретким случајевима је потпуно слободан и самостално бира начине, методе, средства и ситуације којима ће испољавати свој утицај на друге у групи или другим групацијама. Неке вође овим начином руковођења успевају, а неки губе ауторитет и статус међу осталим члановима групе.

Правилно и успешније руковођење или командовање над групом сарадника је феномен у делу склопа *утицаја* у односу на друге у групи, ако је вођа само први међу једнаким. Ако се вођа одваја и врши потпуни лични утицај на друге, у том случају мање ће имати успеха у ланцу командовања јер ће често бити бојкотован.

Активност првог међу једнаким, у овом случају команданта или руководиоца штаба, команде, јединице и групе, може имати потпуни или већински успех кад вођа равноправно уважава и остале у ланцу руковођења. Да би вођа одржао ауторитет, мора бити узор свима око себе и доказати уважавање осталих. Поред узора у извршењу свих активности доказује коректност према свима у тиму без издвајања миљеника, „полтрона“, или других због личних користи. У тим условима вођа остварује функцију првог међу равноправним са којима долази до крајњег циља у остварењу планираних задатака.

Напред наведене карактеристике вође или првог у групи условљавају успех вође и његовог тима у следећим понашањима, која би могла бити:

- вођење бриге о свим људима у ланцу извршења послова или задатака,
- правилно и благовремено инцирање и омогућавањ извршења задатака сваком појединцу,
- наговештаји и подстицај сарадника на извршавање правилних активности, уз признавање успеха свим учесницима у степену доприноса,
- осетљивост за људске проблеме, тешкоће и немогућности у извршењу задатка.

Напред наведено је услов за стицање поверења према вођи од стране сарадника и извршилаца, а то поверење исти стиче равноправном бригом о људима који извршавају активности и о угроженима којима је потребна помоћ, као и уз савесно спровођење хуманих задатака, као што је заштита и спасавање угрожених људи и њихове имовине.

2.8.3. Управљање људским ресурсима за време ванредне ситуације

У време ванредних ситуација управљање људским ресурсима и потенцијалима врше субјекти највећег нивоа руковођења. Кад је у питању руковођење и управљање људским ресурсима за време ванредних ситуација такође ту улогу остварују највећи нивои власти у земљи. Највећи ниво државне власти су влада, министарства, дирекције и друге државне институције који управљају структурама и људским ресурсима који су организовани и одређени да извршавају своје задатке из области за коју су задужени. штабови, команде, команданти и вође из састава државне структуре и локалне самоуправе управљају људским ресурсима и другим капацитетима који су ангажовани на заштити и спасавању свега што је угрожену у времену ванредне ситуације, као и мирнодопским условима када могу настати неки од облика угрожавања.

Када су у питању јавна и друштвена предузећа и установе који су ангажовани за рад у ванредним ситуацијама и условима, као и на заштити и спасавању, њиховим ресурсима и капацитетима управља „топ менаџмент“. Што се тиче приватног сектора и њихових ресурса истим управљају власници и менаџмент који руководи предузећима, агенцијама и другим субјектима приватног сектора.

2.8.4. Концепт управљања људским ресурсима

Да би менаџмент у државном, друштвеном и приватном субјекту остварио правилно, адекватно и циљно управљање људским ресурсима и другим капацитетима, неопходно је испоштовати садржајни концепт који је услов за сваки успех, па и успех у заштити и спасавању. Применом и поштовањем оптималних кадровских структура, садржајног знања које поседују запослени и мотивисање истих су услови за испуњење плана и крајњег циља у заштити и спасавању људи, имовине и других вредности у држави:

1. Адекватно планирање људских ресурса,
2. Ангажовање запослених и нових квалитетних кадрова,
3. Задржавање квалитетног особља,
4. Регрутовање запослених по основу квалитета,
5. Правилно увођење запослени у заштиту и спасавање,
6. Редовно и континуирано обучавање и усавршавање припадника,

7. Правилно управљање развојем расположивог потенцијала,
8. Процена угрожености људи, територије, објеката и других вредности,
9. Мотивисање запослених и ангажованих за заштиту и спасавање,
10. Правилно руковођење, командовање и управљање, људима и акцијама,
11. Организација и организовање производног субјекта,
12. Координација и комуникација између даваоца и корисника услуга,
13. Заштита учесника акција, запослених, угрожених и других вредности од даљег угрожавања.⁷⁵

Уколико менаџмент обезбеди наведене капацитете, методе и механизме према наведеном и ненаведеном, а које је ново и корисно имаће услов за остварење крајњег циља, а то је успешна заштита и спасавање људи и свих вредности који су угрожени у миру и ванредном стању.

2.8.5. Планирање и регрутовање људских ресурса

Планирање и регрутовање људских ресурса и других капацитета је стратегијска и планска радња и активност коју спроводе државни, локални и друштвени субјекти, као и приватни сектор у циљу адекватног остварења заштите и спасавања људи, материјалних добара и других вредности, а којима располаже држава, друштвени и приватни сектор. Реаговањем на ицидентну појаву подрљазумева адекватне мере, радње и активности које се односе на; превенцију, санацију, одговор и санирање.

Планским документима се планирају и распоређују неопходни субјекти који морају одговорити на настанак ванредне ситуације, између којих су: органи цивилне заштите, специјалне службе безбедности за ванредне ситуације МУП-а и војске, као и јединице за прву медицинску помоћ. Поред специјализованих служби планирају се и ангажују службе, органи и центри, као што су: Центри за обавештавање, хидрометролошке службе, црвени крст, здравство, комунална и транспортна предузећа и установе, као и службе за осматрање обавештавање и узбуњивање.

---

⁷⁵ Добра Вујић, Управљање људским ресурсима-скрипта-, Факултет за правне и пословне студије, Нови Сад, 2007. стр.18

2.8.6. Планирање људских ресурса

Планирање људских ресурса подразумева стратешку функцију којом се плански обезбеђују људски ресурси путем кадровских решења попуном формацијских потреба са обученим и едукованим кадровима с којима располаже орган заштите и спасавања. Планирање се врши у миру како би се обезбедила заштита и спасавање људи и свих вредности у настанку ванредне ситуације.

Планирањем се обезбеђује руковођење, командовање и извршење постављених планских циљева које обезбеђују људски ресурси са редовном, допунским попуном и заменом истеклих ресурса.

Обзиром да је људски потенцијал један од значајних ресурса организовања заштите и спасавања и има значајну функцију планирања, а све то ради остварења основних циљева деловања у ванредним ситуацијама.

Улога планирања људских ресурса има за циљ остварења управљања људским потенцијалом и остварења адекватне заштите и спасавања у свакој насталој ситуацији. Планирањем људских ресурса остварује се заштитна стратегија организовања безбедности, заштите и спасавања угрожених људи и материјалних вредности.

Планским документима обезбеђује се стратешка улога, контролна улога, комуникацијска улога и аналитичка улога.

Стратешком улогом, планирају се људски ресурси којима се обезбеђује остварење планске стратегије.

Контролном функцијом, планира се попуна организације заштите и спасавања и да се сва понашања контролишу све целине и распоређени људски капацитети.

Комуникацијским планирањем, обезбеђује се повезивање свих целина помоћу планских докумената, распоређивања људских ресурса и средства за комуникацију.

Аналитичком улогом, врши се планирање, анализирање и ажурирање података о људским ресурсима на распореду и резервном саставу.

Све наведено чини један скуп *планских докумената* који се одnose на људске ресурсе, њихову улогу, задатке и циљеве остварења безбедности, заштите и спасавања угрожених у свакој ванредној ситуацији.

2.8.7. Права и обавезе грађана у заштити и спасавању

Уставом, законима, правилницима и другим подзаконским документима, прописују се и уређују права и дужности грађања у самозаштити и заштити и спасавању угрожених људи, материјалне и друге вредности. Грађани имају право и дужност да учествују у заштити, да се обучавају за личну и узајмну заштиту и да спроводе прописане и наређене мере и задатке цивилне заштите. Затим, грађани имају и право и дужност да буду распоређени у органе и јединице цивилне заштите, да се одазивају позиву цивилне заштите, да остварују материјалну обавезу и да пружају потребне податке од интереса за цивилну заштиту.

Сваки припадник цивилне заштите има обавезу да се јави на место и дужност које му је одредио надлежни орган цивилне заштите, док су труднице, мајке са малом децом, старци и самохрани родитељи ослобођени службе у цивилној заштити. У случају природних непогода или других несрећа, грађани испуњавају материјалну обавезу давањем потребних средстава и опреме, као и имовину на коришћење уз одговарајућу надокнаду.

Сви запослени па и они који самостално обављају делатност, а који су позвани на извршење обавезе у цивилној заштити, имају право на надокнаду. Уколико би припадник цивилне заштите био повређен или изгубио живот, чланови његове породице имали би право на пензијско-инвалидску пензију и здравствено осигурање, а оболели и повређени право на одштету и осигурање. Поред закона о ванредним ситуацијама у коме се регулише организовање цивилне заштите и служби за заштиту и спасавање, било би неопходно, као што је то случај код других држава, доношење закона о заштити и спасавању.

3. ЗАКОН О ВАНРЕДНИМ СИТУАЦИЈАМА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Законом о ванредним ситуацијама уређују се правила деловања, активности, управљање ванредним ситуацијама, спашавање људи и материјалних добара, као и право и дужност учешћа грађана и других субјеката у заштити и спасавању. Заштита и спасавање врши се услед настанка природних непогода и несрећа, техничко-технолошких удела и катастрофа, последица терористичких активности, ратних активности и других облика претњи и ризика. Међутим, овај закон ће бити допуњен његовим изменама које су покренуте у време писања овог рада.

Законом се регулишу надлежности државних органа, аутономних покрајина, (КиМ је под надзором међународне заједнице), јединица локалне самоуправе и учешће полиције и војске Србије у заштити и спасавању. Затим се овим законом уређују права и дужности грађана привредних и других друштава, других правних лица и предузећа. У ванредним ситуацијама се ангажују и делују јединице цивилне заштите на заштити и спасавању и отклањању последица елементарних непогода и других несрећа. Држава финансира, врши надзор институција, међународну сарадњу и друга питања од значаја за заштиту и спасавање у ванредним ситуацијама. Република Србије преко својих органа обезбеђује изградњу јединственог система заштите и спасавања у складу са Уставом и законским прописима, као и програмима, планирањем и другим документима који се односе на заштиту и спасавање. У смислу овог закона, основни задаци државе и њених органа као и других субјеката у систему заштите и спасавања дужни су остварити и спровести систем заштите по следећим методама, мерама и активностима:

1. извршење програмирања и планирања мера и активности заштите и спасавања,
2. заштита као скуп превентивних мера, у смислу отклањање могућих узрока угрожавања, смањивањем утицаја елементарних непогода, спречавање других несрећа и у случају да до њих дође,
3. координација при успостављању, изради и реализацији националне стратегија за заштиту и спасавање,
4. спасавање и пружање помоћи, под чиме се подразумевају оперативне активности које се предузимају у циљу спасавања људи,

материјаслних добара и животне средине,

5. ублажавање и отклањање непосредних последица елементарних непогода и других несрећа, под чим се подразумевају мере и активности које се предузимају ради успостављања неопходних услова за живот грађана на пострадалом подручју,

6. организовање, опремање и оспособљавање снага заштите и спасавања,

7. организовање, опремање и оспособљавање државних органа, привредних друштава, других правних лица и предузетника за заштиту и спасавање,

8. организовање и оспособљавање грађана за личну, узајмну и колективну заштиту,

9. пружање и тражење помоћи и сарадњу са другим земљама и међународним организацијама,

10. управљање, руковођење и координирање субјектима и снагама система заштите и спасавања у ванредним ситуацијама,

11. други послови и задаци за заштиту и спасавање.

1. Субјекти система заштите у спасавању су:

1. органи државне управе, органи аутономних покрајина, и органи јединица локалне самоуправе,

2. привредна друштва, друга правна лица и предузетници,

3. грађани, групе грађана, удружења професионалне и друге организације.

Сви субјекти обезбеђују изградњу јединственог систем заштите и спасавања на територији Републике Србије, у складу са овим законом и другим законским и подзаконским прописима.

1.1. Начела заштите и спасавања:

Начела заштите и спасавања подразумевају и заснивају се на сарадњи, солидарности, правовременом и усклађеном деловању субјеката система заштите и спасавања, а начела су:

- заштита и спасавање, подразумева, сарадњу, солидарност, правовременост, усклађеност свих субјеката заштите и спасавања,
- *право на заштиту*, подразумева право на заштиту, од свих облика угрожавања,
- *солидарност*, подразумева солидарност са могућностима и

способностима,

- *јавност*, подразумева све субјекте и активности јавним субјектима,
- *превентивна заштита*, приоритетно спровођење превентивних мера,
- *одговорности*, подразумева предузимање мера заштите од стране свих субјеката,
- *поступност при употреби снага и средстава*, подразумева прво коришћење снага и средстава са одређене територије.

Овим законом уређују се надлежности државних субјеката у заштити и спасавању, између којих су:

- Народна скупштина,
- Влада,
- Министарство унутрашњих послова,
- Министарство одбране и Војске,
- Министарства и други органи и посебне организације,
- Аутономне покрајине, (КиМ ?),
- Јединице локалне самоуправе
- Правна друштва и друга правна лица,
- Грађански,
- Ванредне ситуације,
- Руковођење у ванредним ситуацијама,
- Планирање заштите и спасавања,
- Мере цивилне заштите,
- И друга права, обавезе и дужности у заштити и спасавању у настанку ванредних ситуација.⁷⁶

1.2. Модел Закона о заштити и спасавању

Обзиром на искуства у западн-европским и суседним државама и Република Србија је уредила питање цивилне заштите посебним законима о заштити и спасавању у ванредним ситуацијама. Постојећим и важећим законом о Одбрани и предлогом закона О Цивилној заштити који је у процедури, регулисана су права и обавезе државе и грађана по питању цивилне заштите, која се подразумева као најшири и

⁷⁶ Закон о ванредним ситуацијама, Републике Србије, Београд, 2009. година

најмасовнији облик организовања у заштити и спасавању људи и материјалних вредности. Да бих се заштита и спасавање адекватно одвијало по основу закона и других подзаконских актима регулисано је и дефинио појмовно одређење који се односе на угрожавање, настанак инцидента, као и за субјекте који их сузбијају. У том смислу појмови обухватају следеће називе, као што су:

- акцидент, (његово значење)
- инцидент,
- хитна ситуација,
- катастрофа,
- несрећа,
- претња,
- опасност,
- ванредна ситуација,
- превенција (проактивност),
- стање приправности
- мобилизација, (грађана и заштите и спасавања),
- руковођење и командовање заштитом и спасавањем,
- отклањање последица,
- пружање помоћи угроженим и унесређеним,
- реаговање на несреће, инциденте и катастрофе,
- управљање ризицима и несрећама,
- успостављање реда и други појмови,
- специјализоване јединице и тимови за заштиту и спасавање,
- добровољне јединице и удружења за заштиту и спасавање,
- санкционисање (реактивност) неизвршења обавеза у цивилној заштити, специјализованим службама и другим субјектима.

Донешеним и важећим законима и подзаконским актима из области заштите и спасавања се отклањају све претње и опасност које могу условити настанак и настанак ванредне ситуације.

3.1. Права и обавезе државних и других субјеката у ЦЗ и заштити и спасавању

Уставом и законима држава има право, обавезу и дужност да организује заштиту и спасавање људи, материјалних вредности, животиња и других вредности, од свих облика претњи и угрожавања споља

и унутар земље. И да организује све субјекте да учествују у заштити и спасавању, како државног тако и приватног сектора.

1. Улога Скупштине, Владе Републике Србије и других субјеката заштите и спасавања

Држава преко Скупштине Републике Србије доноси и усваја закон и друга законска документа по питању заштите и спасавања. Затим усваја дугорочни програм и развој специјализованих јединица и цивилне заштите Републике Србије, за заштиту и спасавање. Док влада обезбеђује развој јединственог система за заштиту и спасавање, именује савет за заштиту и спасавање, предлаже дугорочни програм, формира штабза ванредне ситуације, израђује и доноси план функционисања субјеката за заштиту и спасавање, уређује и наређује мобилизацију заштите и спасавања на целокупној територији Републике. Затим, Разматра узроке, врсту и последице несрећа насталих у природним непогодама, ратним и терористичким активностима, техничко-технолошке удесе и другим сличним несрећама. У ванредним и ратним ситуацијама послове заштите и цивилне заштите обавља и спроводи посебан орган државне управе Републике Србије⁷⁷. У време ванредне или неке друге ситуације стручни органи обављају послове заштите и спасавања како се то регулише законом или подзаконским актима ованредним ситуацијама.

Министарство одбране, такође обезбеђује учешће у цивилној заштити са својим расположивим ресурсима и снагама војске Републике Србије и њима командују старешине из војног састава, а у складу са плановима и програмима који су прописани законом о Одбрани, а у вези цивилне заштите. Законом о ванредним ситуацијама, регулишу се сва ближа решења о заштити и спасавању.

Министарство унутрашњих послова, такође учествује у заштити и спасавању из делокруга своје делатности, а снагама и средствима руководе и управљају старешине овог министарства. Док друга министарства у оквиру свог делокруга рада учествују у заштити и спасавању тј цивилној заштити, а аутономне покрајине остварују права и дужност у оквиру својих надлежности на простору покрајина, и локална самоуправа у границама својих одговорности.

⁷⁷ Међутим, Уредбом Владе Републике Србије 2009. формирана је посебна јединица тј Сектор за ванредне ситуације, са задатком за заштиту и спасавање у оквиру Министарства унутрашњих послова. Док законом о ванредним ситуацијама од 2010, регулисано је питање и цивилне заштите.

Што се тиче привредних друштасва и других правних лица из области здравства, васпитних установа, социјалне заштите, као и других делатности, су обавезни и дужни да планирају, организују, и спроводе мере и задатке цивилне заштите у складу за законским о ванреднуим ситуацијама, подзаконским и интерним актима цивилне заштите. Сви наведени субјекти су дужни да ускладе своје планове са надлежном локалном заједницом или општином на чијем подручју су лоциране.

2. Елементи система заштите и спасавања

Под заштитом и спасавањем подразумевају се сви субјекти који су законом обавезни да учествују у заштити и спасавању. У заштити и спасавању свако из своје делатности и овлашћењима учествују у заштити и спасавању било да је у питању доношење законских правила, руковођење, командовање и извршавање улоге заштите и спасавања. Као директни извршиоци на заштити и спасавању учествују државни органи као што су Војска, обавештајне делатности, полиција и специјализовани Сектор за ванредне ситуације. Док у заштити и спасавању учествују правна лица из државног и приватног сектора, а грађани у цивилној заштити.

Под елементима система цивилне заштите, а на основу предходних и будућих законских решења подразумевају се следећи појмови о цивилној заштити:

- а) лична и узајмна заштита,
- б) мере и задаци цивилне заштите,
- ц) јединице цивилне заштите,
- д) осматрање, обавештавање и узбуњивање,
- е) руковођење цивилном заштитом,
- ф) привредна и друга друштва, организације у службе које су опремљене и оспособљене за цивилну заштиту.

Лична и узајмна заштита, је најмасовнији облик припремања и организовања у цивилној заштити и обухвата адекватне мере и поступке за непосредну, личну и узајмну заштиту и спасавање грађана у објектима, јавним објектима и њиховој средини где живе. Привредна друштва, правни субјекти, власници објеката и зграда и грађани су обавезни, дужни и имају право да обезбеде и држе у исправном стању личну и колективну опрему за заштиту и спасавање и да достављају неопходне податке служби цивилне заштите локалне самоуправе, о

објектима, средствима и њиховим корисницима.

Мере и задаци цивилне заштите, престављају планске и организоване радње и поступке који припремају и спроводе сви субјекти система цивилне заштите у Републици Србији, ради заштите и спасавања људи и материјалних добара, опасности и последица и опасности насталих од природних и других несрећа. Субјекти цивилне заштите припремају и спроводе превентивне мере заштите којима се спречавају и ублажавају последице и опасности као што су;

- мере заштите у случају непосредне опасности,
- мере и учешће цивилне заштите, кад наступе несреће, и
- мере ублажавања и отклањања последица након настанка,

природних, терхнолошко-техничких, и друштвених активности.

Мере и задаци у спасавању људи и свеукупних вредности од свих облика угрожавања посматрају се у следећим активностима, као што су:

1. Мере узбуњивања,
2. Мере евакуације,
3. Мера склањање људи, животиња и свих других вредности,
4. Збрињавање угрожених и настрадалих,
5. Радиолошко-хемијска и биолошка заштита,
6. Заштита и спасавање од рушевина и из рушевина,
7. Заштита и спасавање од поплава,
8. Заштита и спасавање од пожара и експлозија,
9. Заштита од некесплодираних средстава,
10. Прва медицинска помоћ,
11. Асанација терена и сахрањивањ погинулих,
12. Заштита добара за опстанак људи и животиња,
13. Заштита од хемијских удеса,
14. Мера замрачивања,
15. Успостављање неопходних служби од јавног интереса и сличне активности.

Све напред наведене мере су законска обавеза, право и дужност како грађана, појединаца тако и државних и приватних субјеката одбране, безбедности и свих других правних лица који са својом делатности учествују у организацији и развоју цивилне заштите.

1. Законом утврђене мере цивилне заштите

Мере штабова, јединица и служби цивилне заштите у заштити и спасавању људи, животиња, материјалних и других вредности друштва и појединца утврђују се Законом, подзаконским актима и другим интерним актима, којима се обавезују, појединци, службе, установе и сви други субјекти да учествују у заштити и спасавању са примереним и одговарајућим методама, мерама и активностима заштите и спасавања.

2. Мере узбуњивања грађана и радно запослених лица

Под мерама узбуњивања подразумева благовремено обавештавање и упозорење грађана и других учесника у систему цивилне заштите, а те мере спроводе организовани, обучени и опремљени субјекти цивилне заштите у локалној заједници.

Евакуација грађана, подразумева планско организовану активност привременог померања становништва или дела становништва из угрожене на безбедну зону, објекат или територију.

Склањање људи, материјалних и културних добара, је активност или радња која обухвата планску изградњу склоништа и других погодних објеката за заштиту, и привремено померање или премештај грађана и материјалних вредности из угрожене у безбедну зону, простора или објекате.

3. Збрињавање угрожених и настрадалих људи (РХБ) заштитом

Под збрињавањем подразумева активност којом се евакуишу људи и средства или премештају из једног у други безбедан простор, где им се пружа адекватна медицинска и друга помоћ, а настрадали се премештају на другу безбедну зону, као и активност сахрањивања погинулих људи и угинулих животиња.

4. Радиолошко-хемијска и биолошка заштита

Радиолошко-хемијска и биолошка мера и поступак који се организује и спроводи ради спречавања, ублажавања и отклањања последица РХБ контаминације настале као последица употребе нуклеарних, биолошких и хемијских средстава за масовно уништавање.

5. Заштита и спасавање од рушевина

Заштита и спасавање од рушевина подразумева предузимање

превентивних мера у оквиру планаских докумената и процене ризика заштиту и спасавање из рушевина или од рушевина, на другу безбедну локацију или простор.

6. Заштита и спасавање од поплава

Заштита и спасавање од поплава је планска мера и активност заштите и спасавања људи и материјалних добара од избијања поплаве или настанка поплаве, на другу безбедну зону или простор.

7. Заштита и спасавање од пожара

Заштита и спасавање од пожара и експлозија је мера, радња и активност којом се врши спасавање људи и материјалних вредности од избијања пожара, настанка пожара, могућности настанка и настанке експлозија, на другу безбедну зону или простор.

8. Заштита и спасавање од неексплодираних средстава

Заштита од неексплодираних и убојитих средстава је мера, радња или активност којом се врши заштита и спасавање угрожених од могућег настанка или настанка експлозије од заосталих експлозивних средстава, на други безбедан простор или објекат.

9. Заштита и пружање прве медицинске помоћи

Пружање прве медицинске помоћи је мера и активност коју спроводе специјализоване службе у пружању прве медицинске помоћи повређеним, оболелим и угроженим људима, приликом настанка несрећа.

10. Асанација терена

Асанација терена је мере радња и активности којом се врши асанација терена по питању санитарно-хигијенских и санитарно-техничких мера на терену, насељу и објектима где су настали губици живота људи, животиња и рушевине објеката.

4. ШТАБОВИ ЗА ВАНРЕДНЕ СИТУАЦИЈЕ

Штабови за ванредне ситуације, су органи руковођења са акцијама и операцијама које врше учесници и других мера у заштити и спасавању у зони њихове одговорности. Док у локалним самоуправама постоје и штабови за ванредне ситуације или *кризни* штабови који се формирају по основу ад хок решења и они самостално учествују у руковођењу акцијама и немају обавезу сарадње са Штабовима цивилне заштите. Изменом закона о Ванредним ситуацијама планирају се формирање штабова Цивилне заштите и менаџери за Ванредне ситуације у локалној самоуправи.

1. Менаџери за ванредне ситуације

Менаџери за ванредне ситуације преузели бих улогу некадашњих помоћника штава ЦЗ и повереника уз додатне професионалне обавезе. Улога менаџера могла бих бити координација у по питању ванредних ситуација, цивилној заштити, и других субјеката у заштити и спасавању.

2. Сектор за ванредне ситуације

Сектор за Ванредне ситуације као професионална јединица има улогу превенције тј предузимање мера и активности у спречавању настанка опасности. Уколико дође до настанка опасности врши сузбијање пожара, експлозије, евакуацију угрожених и санацију простора. Настанком ванредне ситуације врши заштиту и спасавање угрожених, повређених, погинулих, као и материјалних вредности.

3. Јединице цивилне заштите

Јединице цивилне заштите су организоване, образоване и оспособљене оперативне јединице за извршење мера заштите и спасавање угрожених, оболелих, повређених и погинулих лица, животиња и расчишћавању рушевина.

4. Центри и службе осматрања, обавештавања и узбуњивања

Ови центри су били посебно организована делатност која је функционисала у редовном и ванредном стању или ситуацијама. Центри су постојали у Републици, Регионима, Градовима и локалној самоуправи.

Пракса је показала да ова делатност мора бити поново организована и највероватније да ће се допуном Закона решити овај проблем. Центри или службе осматрања, обавештавања и узбуњивања, као професионални стручни тимови за осматрање, обавештавање и узбуњивања, су организовани субјекти за благовремено откривање и праћење могућих опасности од природних, техничко-технолошких, терористичко-криминалних активности, као и ратних дејстава и других несрећа, и организују се у јединственом систему осматрања, обавештавања и узбуњивања грађана, субјеката и органа у циљу благовременог информисања о могућности настанка или настанку било које од наведених опасности.

5. Попуна људством, материјалним средствима, опремом и евиденција

Попуна људства, материјалне опреме и средстава је активност којом се попуњавају штабови, јединице, повереници и други субјекти са припадницима цивилне заштите и потребним средствима, опремом, храном, смештајем и другим потребама за функционисање цивилне заштите. Попуну јединица, штабова и повереника (менаџера) врше сви субјекти, правна лица и грађани у својим локалним самоуправама, а преко специјализованих органа, служби и појединаца.

6. Обучавање и оспособљавање

Обучавање и оспособљавање је активност која се спроводи плански и организовано с циљем обучавања, оспособљавања и опремања припадника у сектору за ВС и цивилној заштити, као и субјеката који материјално попуњавају цивилну заштиту. Циљ наведених активности је стручно, ефикасно и успешно функционисање заштите и спасавања људи и свих других вредности.

7. Планирање и програмирање

Планирање и програмирање подразумева предузимање адекватних програмских мера и активности, како у државном тако и приватном сектору. Планирање је организовани развој цивилне заштите и служби за заштиту и спасавање, а која се врши законским обавезама, проценама и припремама. Све мере, радње и активности по питању заштите и цивилне заштите и заштите и спасавања, су законске и планске обавезе и права и које се односе на све субјекте који учествују у заштити и спасавању. Планирање врше државни и приватни субјекти

на свим нивоима, као што су на државном, регионалном, градском и локалном ниво, кад је у питању држава. Што се тиче приватног сектора планирање се врши на корпорацијском нивоу и на нивоу радних организација, агенција и сличних субјеката.

8. Мобилизација јединица и цивилне заштите

Мобилизација је планска, организована и припремљена активност у предузимању мобилизације припадника специјализоване тимове и субјеката цивилне заштите за ефикасну мера заштите и спасавање људи, материјалних и других вредности од свих облика угрожавања и претњи.

9. Финансирање цивилне заштите и служби за заштиту и спасавање

Финансирање ЦЗ је право и обавеза државних органа и субјеката, правних лица и појединаца да финансирају цивилну заштиту из буџета Републике, аутономних покрајина, локалне самоуправе, правних субјеката, донација, међународне помоћи и других могућих и расположивих финансијских извора.

10. Међународна сарадња на плану цивилне заштите

Међународна сарадња у ЦЗ, остварује се закључивањем међународних уговора, договора и споразума, чланством, координацијом са суседним државама семинарима, саветовањима и захтевима у пружању помоћи и другим корисним активностима на националном и међународном плану.

11. Надзор над цивилном заштитом

Надзор над професионалним јединицама и ЦЗ врши се организовањем руководних тела, комисија и стручних органа који би вршили контролу и надзор над организовањем, припремањем, обучавањем, опремањем и употребом јединица и цивилне заштите.

12. Казнене одредбе

Казнене одредбе су законом прописане новчане и друге казне и санкције за неизвршење обавеза у заштити и спасавању људи, материјалних добара и других вредности и заштити животне средине.⁷⁸

---

⁷⁸ Презентирана законска и могућа решења у цивилној заштити су из важећих и понуђених

5. Проглашење ванредне ситуација

На предлог Владе Републик Србије Народна скупштина проглашава настало стање Ванредном ситуацијом и прелазак са редовног у ванредно стање. Проглашење ванредне ситуације на одређеном нивоу и степену врши се одмах, после сазнања за непосредну опасност од њеног наступања. Ванредна ситуација може да се прогласи за: Целоу територију Републике Србије, одређени регион, одређени град, одређену општину или предузеће.⁷⁹

1. Управљање заштитом и спасавањем

Ако је ванредна ситуација проглашена за општину, заштитом и спасавањем управља општина, преко општинских односно градских органа тј Штабова за заштиту и спасавање у ванредним ситуацијама. Кад је ванредно стање у Републици, управљање врши републички Штаб за ванредне ситуације.

2. Руковођење заштитом и спасавањем

Заштитом и спасавањем руководи Министарство унутрашњих послова односно Сектор за заштиту и спасавање. На територији општине руководи старешина организационе јединице Сектора који је образовала општина. На територији Републике непосредно руководи Министар унутрашњих послова или Руководилац Сектора који је и помоћник министра по основу овлашћења министра.

3. Учесници у заштити и спасавању

У заштити и спасавању учествују субјекти организоване заштите и спасавања. (јавна предузећа, установе комунална и друга предузећа и друга правна лица чија је делатност заштите и спасавања као и физичка лица). Учествује и војска и полиција Републике Србије.

4. Планирање заштите и спасавања

Планове Републике за заштиту и спасавање уредују министарства,

---

могучности законских права, обавеза и дужности државних субјеката, правних лица и грађана у Републици Србији.

79 . Најновији пример проглашења ванредне ситуације на целовитој територији Републике Србије:

био је случај атентата тј убиство премијера Републике Србије Зорана Ђинђића, на нивоу Регије тј покрајине Косово и Метохија бомбардовањем Републике Србије од стране НАТО пакта 1999.

на нивоу региона настанак природних непогода (поплаве) на простору Баната 2008. године на нивоу града и општине земљотрес у Краљеву новембар 2010. година.

На већем простору Републике Србије због поплава мај, 2014, као и прва половина 2015. Источна и јужна Србија.

а предлоге за њихово усвајање врши влада. Док усвајање планова врши Народна скупштина Република Србија. Спуштање или преношење планских докумената на покрајине и регионалне центре врше ресорна министарства, док регионални центри планска документа преносе на градове и локалну заједницу. На основу тих докумената израђују се друга документа којима се ближе регулишу мере и активности. Допуну докуманата врше стручне службе и одговорни тимови.

6. Мере заштите и спасавања

Мере заштите и спасавања убухватају методе, радње, активности којима се сузбијају настале опасности које су довеле до проглашења ванредне ситуације.

Састав субјеката који учествују у заштити и спасавању:

- Штабови,
- Радне јединице за заштиту и спасавање,
- Обезбеђивање привременог смештаја,
- Оспособљавање и опремање учесника у заштити и спасавању,
- Међународна сарадња у заштити и спасавању,
- Инспекцијски надзор,
- Казнене мере,
- Образовање кризних центара,
- Израда и доношење планова,
- И друге мере према нацрту закона о заштити и спасавању.

Ступањем на снагу овог закона престаја вежност свих других аката који се односе на ову делатност.⁸⁰ Законом о Ванредним ситуацијама регулисана су права, обавезе и дужности свих учесника у ванредним ситуацијама.⁸¹

---

80 Предраг Марић, Нацрт закона о заштити и спасавању, Зборник радова, Ниш, 2007. стр. 31.

81 Закон о ванредним ситуацијама, Сл.Гл.Републике Србије бр.111/09.

Ш Д Е О

СУБЈЕКТИ У ЗАШТИТИ И СПАСАВАЊУ У
ВАНРЕДНИМ СИТУАЦИЈАМА

1. ОПШТЕ О ЗАШТИТИ И СПАСАВАЊУ

Заштита и спасавање у организацији Цивилне заштите и специјализованих служби, односно тимова за заштиту и спасавање, један је од структуралних компонената у систему одбране државе и представља стратегијски значај за друштво у целини. У том смислу заштита и спасавање представља најмасовнији облик организовања заштите и спасавања људских живота, животиња, материјалних вредности и других вредности са којима располаже уређено друштво. Тиме се подразумева организовање свих државних, друштвених и приватних субјеката, као и способних грађана да учествују у заштити и спасавању. Међутим, појам цивилне заштите подразумева најмасовнији облик организовања заштите и спасавања у који подразумева да учествују сви способни грађани, државни и приватни субјекти. Попуна цивилне заштите је планска и организована активност којом се организују и попуњавају њени састави расположивим грађанима и субјектима са средствима и опремом на обавезној и добровољној основи. Док, службе и тимови за заштита и спасавање подразумевају искључиво, професионалне и специјализоване облике организовања и деловања у организацији државних субјеката у којима грађани и други субјекти нису укључени. Попуну врше надлежни државни органи по основу плаћених професионалних активности.

Цивилна заштита и службе за заштиту и спасавање подразумевају употребу и деловање у настанку ванредних ситуација, а у неким случајевима и ванредног стања, које су условљене појавом или могућом појавом природних елементарних непогода, ратних дејстава и зарања, терористичко-криминалних аката, као и техничко-технолошких удеса и несрећа. Циљ и задатак цивилне заштите и служби за заштиту и спасавање је спречавање и елиминисање неких појава, стварање општих услова за смањење људских и материјалних губитака. Такође се стварају услови за деловање грађана и свих субјеката у заштити и спасавању од свих облика угрожавања. На добровољној основи, могу се укључити и нераспоређени грађани и привредни субјекти у заштити и спасавању чланова породице, најближњих и угрожених људи, као и материјалних вредности.

Уколико би била изостављена активност цивилне заштите, и служби заштите и спасавања, разорне и друге последице које изазивају

природне непогоде, ратна дејства и техничко-технолошки удеси били би у толико већи по људске животе, животе животињског света, материјалне и друге вредности.

У том смислу, а на основу Устава и Закона држава је дужна и обавезна, да организује, оспособи и опреми цивилну заштиту у којој би учествовали способни грађани, државни, друштвени и приватни субјекти, као најмасовнији облик деловања и сузбијања последица или могућих последица од свих облика угрожавања. Затим, службе и тимови професионалног и специјализованог облика деловања се организују у саставу државних институција као ужи облик заштите и спасавања у свакој насталој или могућем настанку ванредне ситуације.

Под ванредним стањем у овом смислу сматра се, настанак рата, ратних дејстава и других разарања. Док, је ванредна ситуација појава и настанак опасних активности и масовно деловање терористичко-криминалних групација, као и природних непогода и техничко-технолошких удеса и несрећа у већем обиму. Односно у ситуацијама кад долази до нарушавања нормалних услова за живот.

Појам и дефиниција ванредне ситуације подразумева, *“стање кад настане појава као извор ванредне ситуације у објекту, на одређеној територији или акваторији и у коме долази до нарушавања нормалних услова живота и рада људи, кад је угрожен њихов живот и здравље, нанета је штета имовини становника, привреди и природној средини. Док се под ризиком сматра, учесталост појаве изворишта ванредне ситуације која се одређује одговарајућим параметрима ризика”*.⁸²

---

82 Драган Млађан, Далибор Кекић, Ванредна ситуација - прилог концептуалном одређењу безбедности, часопис Наука, безбедност, полиција, бр. 372007, Криминалистичк полицијска академија, Београд, стр. 9.

2. ИСТОРИЈАТ ЦИВИЛНЕ ЗАШТИТЕ

У Републици Србији цивилна заштита има своје веома дуже историјске корене са појавом модерног концепта пружања хуманитарних помоћи. Током 1876. тј након 13 година од одржане међународне коференције у Женеви, када је др Владан Ђорђевић основао “Српско друштво Црвеног крста”⁸³.

Прво правно успостављање Цивилне заштите као државне функције десило се 1932. године кад је југословенско Министарство војске и морнарице издало “*опште упутство за рад у циљу одбране земље у случају непријатељског напада из ваздуха.*” Нешто касније влада је конституисала регионални одбор са подбором за санитетску, хемијску, техничку, евакуацију и службу пропаганда.

Током 1939. нападом на Пољску, а у јануару 1940. године започет је Други светски рат нападом на Југославију, усвојена је Уредба о команди територијалне ваздушне одбране (ТВО), стварајући Дирекцију за пасивну заштиту. Рат и немачка окупација Југославије и Србије као дела територије тадашње државе, су ометали и отежавали услове и развој цивилне заштите. Без обзира на те услове децембра 1948. године државно министарство унутрашњих послова усвојило је Уредбу о организацији и деловању Одељења противавионске заштите тзв (ПАЗ). Одељење је пружало помоћ оружаним снагама у борби за заштиту грађана и привреде од напада из ваздуха. Мисија “ПАЗ” обухватала је против пожарну заштиту одељењем у саставу Министарства унутрашњих послова. Током 1955. године у закон о Народној одбрани извршена је трансформација Одељења противпожарне заштите организујући га у Службу цивилне заштите, чија надлежност је проширена на заштиту и спасавање људи и материјалних добара од елементарних непогода. Тим законом цивилна заштита постала је део система народне одбране, а идеја о јединственом систему управљања у ванредним ситуацијама се постепено развијала.

Служба цивилне заштите је заједно са противпожарном заштитом у јануару 1963. године организована у Државни секретеријат за народну одбрану и тиме је створен нови систем цивилне заштите као југословенски модел. Служба је преорганизована у самосталне оперативне

---

83 Историја Црвеног крста Србије, преузето из Система Цивилне заштите у Србији, Јеффресон Институт, Београд, 2008. стр 7.

јединице у месним заједницама са задатком заштите и спасавања на индивидуалном нивоу заједнице. Тим моделом су организоване, опште и специјализоване јединице цивилне заштите, као и штабови експерата за реаговање и одговор у кризним ситуацијама. Служба осматрања и обавештавања добила је две функције, односно делатности, а то су:

- откривање и праћење свих опасности од ратних дејстава и елементарних непогода и других несрећа,
- као и обавештавање и узбуњивање у миру и рату.

Систем је организован из два повезана система или подсистема, један је цивилне заштите, а други за оружане снаге.

Током 1965. донет је нови закон којим се даље прописују послови цивилне заштите путем регулисања обавезе служења у цивилној заштити, материјалним обезбеђењем становништва, планирање и мере цивилне заштите уз формирање Штабова цивилне заштите.

Међутим, Законом о народној одбрани из 1969, проширују се ситуације на урбанистичке мере заштите, склањање људи и материјалних добара, евакуација, збрињавање угрожених и настрадалих, прву медицинску помоћ, мере за одржавање реда и безбедности и друго.

Законом о одбрани из 1994. установљено је подручје органа за одбрану, који је 2000. године преименовано у Управу за одбрану Републике Србије унутар Министарства одбране Савезне Републике Југославије. Та управа реорганизована још увек постоји у Министарству одбране Републике Србије под називом Управа за ванредне ситуације.⁸⁴

2.1. Историјат заштите и спасавања

Када је у питању заштита и спасавање на нашим просторима, увек је била организована ова делатност, а само се разликовала у називу, као што се разликовао назив и државе која је често мењала своје име. Србија, Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца, Социјалистичка Федеративна Република Југославија (СФРЈ), Социјалистичка Република Југославија (СРЈ), ДЗ Србија и Црна Гора (ДЗСЦГ), и на крају поново Република Србија. Још за време владавине Обреновића Србија је имала организовану заштиту и спасавање преко ватрогасне службе и једина је у то време имала развијену ватрогасну службу и заштиту од

84 Систем цивилне заштите у Србији, ЈJefferson Institute, Београд, 2008. стр.7.

пожара у региону.

Током 1955. године први пут законом се уређује заштита и спасавање као посебна категорија у активности цивилне заштите.

Затим законом 1963 године утврђује се југословенски модел заштите и спасавања. Уредбом владе Републике Србије маја 2009. организован је сектор за заштиту и спасавање и у саставу Министарства унутрашњих послова, као професионални и специјализовани субјект у заштити и спасавању у ванредним ситуацијама. Дакле распадом СЦГ и настанком самосталне Републике Србије, долази до прекида континуитета Цивилне заштите и њене функције, демократским променама 2001. године. Током 2008. године израђен је Нацрт закона о Цивилној заштити, који је започет законском процедуром и припремом за усвајање и никада није дошао у Скупштину на усвајање. И на крају, доношењем закона о ванредним ситуацијама 2009. године⁸⁵, регулише се права грађана да учествују у Цивилној заштити. У времену писања ове књиге, по питању цивилне заштите није се много одмакло у правом смислу није ни заживела њена функција.

2.2. Улога Међународне организације цивилне заштите у заштити и спасавању

Међународне организације цивилне заштите у Србији специјализоване за кризна планирања, представљају организације Уједињених нација (УНХЦР и УНДП) и међународни партнери Црвеног крста (МФЦК и МКЦК), као и друге невладине организације у Републици Србији. Њихова улога је координација између субјеката Републике Србије и Међународне заједнице по питању покретања и организовања хуманитарних акција у настанку ванредне ситуације.⁸⁶

Напред наведеним законом и идејама историјски је настала служба заштите и спасавања у ванредним ситуацијама у Републици Србији, а која је своју актуелност достигла законским и организационим решењима (Уредба Владе Републике Србије) о формирању Сектора-Управе за ванредне ситуације, чији је циљ и задатак заштита и спасавање људи, материјалних добара и других вредности у ванредним ситуацијама.

---

85 Сл.Гл. Републике Србије. бр. 111/09. чл.21, право и дужност грађана.

86 Јефферсон Институте, Систем цивилне заштите, Београд, 2008.година. стр. 15

Свако друштво у савременим условима жели и има за циљ да се заштити од свих облика угрожавања, а на основу процењивања опасности, планирања и вршења припрема за заштиту од свих облика угрожавањ у мирнодобским условима, како бих било спремно да се успешно заштити у настанку ванредне ситуације.

Грађани Републике Србије са свим субјектима били су суочени настанком ратних сукоба у окружењу, као и бонбардовањем из ваздушног простора од стране НАТО пакта, чиме су били принуђени на истовремене припреме и заштиту. У тим ситуацијама вршене су обуке, припреме и истовремено организована је заштита и спасавање људи и других вредности, од најмодернијег, разорнијег, опасног и отровног оружја. И поред већег броја изгубљених живота цивилна заштита је успешно деловала у заштити и спасавању људи, животиња и других вредности. Квалитетноорганизовано цивилно заштитом сведене су жртва на најмању могућу бројку, док су материјална богатства уништена у непроцењивим вредностима. Цивилна заштита и оружане снаге нису имале могућности спречити монструмно рушење објеката на простору Републике Србије. Поред изгубљених живота, телесних оштећења и психичких поремећаја код великог броја грађана, настале су драстичне последице од НАТО разарања имовине Републике Србије. Док оболења већих размера тек ће настати, а појава карцинома заузима мах и према подацима Института Батут око 50.000 грађана је оболело од ове опаке болести. У том смислу, могуће су последице и то:

- велики број људи је оболео од опасних болести,
- већи број људи ће тек оболети од опасних болести,
- настаће психичке последице у краћем и дужем временском раздобљу код већег броја грађана,
- смртност код људи од последица болести ће бити забрињавајућа, а та несрећа је већ у току.

Према томе, заштита и спасавање људи и других вредности је неопходна, обавезна и захтевна нарочито код мањих, сиромашних и неразвијених народ, које угрожавају економско развијени, ратоборни и поклепни за ширењем и повећањем моћи, ауторитета и страховладе над већином земаља и народа.

3. ДРЖАВНИ СУБЈЕКТИ У ЗАШТИТИ И СПАСАВАЊУ

Уставом и законима држава се обавезује да ће са свим расположивим људским ресурсима и материјалним средствима обезбедити заштиту и спасавање преко одговорних својих субјеката тј. министарстава и других агенција и служби.

3.1. Заштита и спасавање у Војсци Републике Србије

Оружане снаге Републике Србије, између осталог, у свом саставу организовале су подршку цивилима у случају настанка природних непогода и катастрофа. У том случају војска је кључни учесник у одговору на ванредне ситуације и несреће. Специјализоване јединице су обучене и опремљене за деловање у свакој ванредној ситуацији и великим кризама ако би настале у земљи. Своју улогу војска је показала учешћем у заштити и спасавању у мајским непогодама 2014. у Обреновцу, Шапцу и другим регионима поплавленим услед велике количине падавина.

Кад је у питању ванредно стање, председник државе преко начелника оружаних снага наређује мобилизацију Војске и расположивих војних ресурса. Међутим, на локалном нивоу кад настану било које непогоде и ако је Војска угрожена, иста може сама да се организује у пружању непосредног одговора на ванредну ситуацију.

Да бих Војска била спремна у овим активностима, непрекидно усавршава и допуњава субјекте за деловање у ванредним ситуацијама.

Сходно наведеном јуна 2007. године у Врању, формирана је управа за цивилно-војну сарадњу намењена за ове намене. Поред наведеног, приступљено је обучавању припадника ових састава, тако да се одржавају редовне вежбе у комбинацији војске и цивилног сектора по питању пружања одговора у ванредним ситуацијама.

Између осталих специјалности и активности у војсци, познато је организовање служби и извођење вежби Војске Републике Србије самостално и у сарадњи са другим субјектима, а то су:

а) вежбе:

- током 2004 године одржана је вежба Војске и Црвеног крста на Војној академији у Београду,
- током 2005, одржана је билетарна вежба Војске Србије и Румуније,

- током 2007. године, вежба Бугарске и Румуније под називом Дунавска стража,
- током 2008. године Војске Републике Србије у Новом Саду одржала је вежбу пружање помоћи угроженим на води,
- током 2009. године одржана је вежба ОС Републике Србије и других више земаља у Нишу по питању пружаљ помоћи угроженим у настанку ванредних ситуација.

б) реорганизација служби:

- фебруара 2007. године Војска је формирала специјализовани сектор под називом Одељење за цивилно-војну сарадњу у чијем саставу су активности заштите.

Поред организовања наведених вежби са разним субјектима, Војска је комуникативно приступила са другим субјектима по питању сарадње у планирању, договарању и заједничком учешћу, као што су локалне установе у општинама, МУП-а, Црвени Крст и са властима локалних самоуправа.⁸⁷ Док је Сектор цивилне заштите из Министарства одбране интегрисан са Сектором за заштиту и спасавање Министарства унутрашњих послова, са којим су обједињени људски и материјални ресурси и активност, заштите и спасавања друштвених вредности.

3.2. Заштита и спасавање у Министарству унутрашњих послова

„Сектор за ванредне ситуације представља новоформирану службу чија је намена адекватно и брзо реаговање у случајевима пожара или било којих других елементарних непогода, а намера је да се, захваљујући јединственом деловању свих државних органа, постигну бољи резултати у условима ванредних ситуација као посебна организациона јединица Министарства унутрашњих послова постоји од 2009. године“⁸⁸

У саставу Министарства унутрашњих послова Републике Србије

87 Јефресон Институте, Систем цивилне заштите у Србији, Београд, 2008. стр.18

88 Благојевић Марија, Улога МУП-а у условима редовних и ванредних ситуација, - магистарска теза-, Факултет безбедности, Београд, 2009, стр.. 12

из ранијег периода организована је Управа противпожарне полиције, који је наследио Сектор за заштиту од пожара и спасавање 2002. године.

Током 2002. године формиран је Сектор за заштиту и спасавање, 2006 МУП је предложио доношење закона, којим би се одговорност за деловање у ванредним ситуацијама пренела на МУП, а у мају 2009. године Влада Републике Србије је донела Одлуку о формирању Управе за ванредне ситуације у надлежности Министарства унутрашњих послова.

Сектора заштите и спасавања се састоји од Управа и Одељења који су специјализовани за:

- спасавање на води и великим висинама,
- превенција и сузбијање пожара,
- отклањање последица изливања отровних, опасних и радиоактивних материја,
- и уклањања експлозивних средстава.

Док локална одељења и одсеци за заштиту и спасавање осим одговора за ванредне ситуације, спроводе процене ризика и обуке и одазивају се на телефонске позиве под бројем 112. локална одељења и одсеци се редовно обучавају и припремају за заштиту и спасавање обукама и обавезним годишњим вежбама. Њихове обуке су у већини засноване за гашење пожара и спасавање угрожених од пожара и експлозије. Ватрогасни батаљон у Нишу у садејству са другим одељењима се обучава и вежба на индустријским постројењима, наручито код оних где постоји ризик од хемијских акцидената, такође се обучавају за деловање на запаљеним возилима и железници. Док ватрогасне злужбе за спасавање на аеродромима вежбају сузбијање односно гашење пожара, евакуација угрожених у ваздухопловима и објектима, на аеродромима и околним локацијама до 50 километара.

Током 2010, дошло је до сједињавања цивилне заштите из Министарства одбране са Сектором заштите од пожара МУП-а Републике Србије, чиме је организован специјализовани Сектор за заштиту и спасавање.

У 2009. години Влада Републике Србије и Министарство унутрашњих послова приступили су планирању и припремама, као и договорима са властима суседних држава о формирању специјализованог центра у Нишу за деловање у ванредним ситуацијама. Сходно

овој идеји и договору, постигнуте су сагласности држава у региону на заједничком и јединственом реаговању и одговори на све акциденте који настану било на којој локацији и територији државе. Постигнутим договорима и усаглашавањима државе појединачно се припремају и организују за јединствено деловање и пружање одговора на настанак елементарних непогода, техничко-технолошких удеса и других акцидентата које изазива сам човек, као што су пожари, саботаже, диверзије и сличне активности.

У том случају Република Србија, организује се и припрема да се супростави свим акцидентима који могу проистећи услед настанка хемијских удеса на било чијој територији у окружењу. Република Хрватска би деловала на спречавању и сузбијању пожара и других опасности везане за ову непогоду. Република Словенија би вршила обуке, усавршавања и школовање припадника специјализованих тимова за заштиту и спасавање. Република Босна и Херцеговина би вршила процене о могућим опасностима од свих облика претњи. Република Црна Гора би управљала ванредним ситуацијама, а Република Македонија се припрема за друге потребе које су везане за ове опасности.

3.3. Заштита и спасавање као део јавне безбедности и жандармерије

Што се тиче јавне безбедности и жандармерије они немају посебне службе и одговорност, које би биле одговорне за заштиту и спасавање у ванредним ситуацијама везано за непогоде и несреће. Улога увих субјеката би била обезбеђење и заштита угрожених објеката, локација и лица од других облика угрожавања између осталог и на просторима где се врше интервенције заштите и спасавања. У сваким инцидентним ситуацијама постоје лица која користе настало стање да би вршили крађе, пљачке и друге облике угрожавања. Такве активности спречавају и сузбијају припадници полиције и жандармерије. Међутим, мајовским непогодама 2014. овај сектор је дао велики допринос на заштити и спасавању поред својих редовних задатака.

Међутим, прописи, етика и морална одговорност обавезује сваког грађанина и припадника безбедносних служби да пружи помоћ угроженим и унесрећеним кад је у могућности и ако му дозвољава настала ситуација. Те у овом смислу припадници полиције и жандармерије могу, требају и обавезни су да пруже одговарајућу помоћ унесрећеним

у складу са својим могућностима и расположивим средствима.⁸⁹

У саставу полиције постоје посебне јединице за деловање у ванредним ситуацијама на терену у случају настанка несреће, док жандармерија поседује јединице са високим степеном обучености и опремљености и мобилности у деловању и сузбијању терористичких активности.

Министарство унутрашњих послова и жандармерија у настанку ванредне ситуације, прелазе из мирнодобскоу у ванредно стање тј ситуацију, како у обезбеђењу угроженог простора, тако у предузимању одговарајућих мера управљања, руковођења и заштите угрожених људи и имовине.

„...Врсте и нивои и систем руковођења унутрашњим пословима су правно уређене, планиране и организоване активности, а које се посматрају и спроводе у следећем:

- Руковођење пословима државне безбедности (БИА и сличне службе) са свим специфичностима,
- Руковођење пословима јавне безбедности, које се, према елементима значајним за руковођење могу поделити на; руковођење полицијски пословима, руковођење пословима криминалистичке полиције, руковођење пословима осталих видова полиције, руковођење пословима противпожарне полиције (заштите и спасавања), управним пословима, логистиком и другим...⁹⁰

„Остваривање безбедности и заштите наведених друштвених вредности од стране полиције у обављању послова сузбијања криминалитета, што захтева испуњавање одређених императива од стране полицијског менаџмента.“⁹¹

---

89 Може послужити пример из августа 2007 у Куршумлији, настанком инцидент, кад је на ватрогасца пуцано из ватреног оружја, због чега је полиција била принуђена да штити ватрогасце за време гашења шумског пожара у тој области.

90 Момчило Талијан, Руковођење унутрашњим пословима, ВШУП, Београд, 2004. стр. 64.

91 Момчило Талијан, Остваривање мерила за евалуацију полицијског менаџмента у сузбијању криминалитета, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2009. стр. 293.

3.4. Полицијско обезбеђење у ванредној ситуацији

„Полиција и други државни органи имају низ права и овлашћења, у погледу остваривања законите заштите живота, права и слобода грађана. Државни службеници који спроводе у живот читав корпус прописа Републике Србије, морају бити свесни чињенице да њихова **индивидуална и колективна** одговорност, када користе права и овлашћења, битно утичу на стварање *опште слике о безбедности грађана* у друштву. Тако се грађани и јавност уверавају у висок степен њихове сигурности и заштите, јер ограничења личних права и слобода могу проистећи само из законских ограничења, која су садржана у самом праву или су дозвољена у време **ванредног стања**.

Заштита живота и личне сигурности грађана, готово у сваком савременом цивилизованом друштву, представља класичне полицијске задатке који су темељ полицијског рада.⁹² Ово је примарни задатак и не може се мерити ни са једним другим задатком, нити било којом другом безбедносном појавом. Полицијски службеници у свако доба предузимају неопходне радње ради заштите живота и личне безбедности људи...(*члан 13. Закона о полицији*). Својим присуством на одређеним местима у одређено време, обилажењем и опсервирањем одређених простора и објеката, полицијски службеници делују превентивно, дају упозорења и издају потребна наређења ради спречавања недозвољених, односно забрањених радњи и понашања појединаца, која могу угрозити безбедност неког грађанина. Ради потпуне заштите живота грађана, полицијски службеници имају право и дужност да предузму и друга овлашћења, као, на пример, *проверу идентитета неког лица, довођење, лишење слободе или задржавање у просторијама, одузимање предмета кривичног дела*, и друге мере и радње репресивног карактера“.⁹³

У настанку ванредне ситуације често долази до ремећења јавног реда и мира како од група грађана који су у паници и не могу да контролишу своје понашање у борби за опстанак, спашавање најмилијих који су угрожени, тако и оних лица који користе прилику да изврше крађе и плачке незаштићене имовине. У том случају полицијско обезбеђење је

92 Петровић, Р.: „Милиција оперативна јединица наоружаног народа у систему ДСЗ“, часопис „13. мај“, Београд, 1986, стр. 113.

93 Војин Пилиповић, Улога државе у заштити личности и имовинске сигурности грађана, Факултет за правне и пословне студије, Нови Сад, Зборник-2, 2010, стр.319

неопходно на сваком месту где је дошло до акцидентата, несрећа и катастрофа, да бих заштитили људе, имовину и друге државне вредности.

3.5. Заштита и спасавање Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде

Република Србија као и све друге државе често су угрожене са поплавама, а настанком ове непогоде, које доводе и до кризног стања и ванредне ситуације. Сходно оваквим констатацијама и многобројним примерима и ово министарство се мобилише за деловање у ванредним ситуацијама. Примарна функција посебног сектора у овом министарству су процене ризика од појаве елементарних непогода, а чија процене се сачињавају на основу падавина и подизања нивоа воде у токовима и лежиштима. Стога ово министарство на основу процене има могућност да предложи Влади проглашење ванредне ситуације.

Што се тиче претходног искуства задњих година у овом Министарству је врло мало била посвећена пажња обуци и припремама сопствених капацитета, за деловање у ванредним ситуацијама. Да је ова чињеница тачна, указују подаци и настанак ванредних ситуација услед поплава у Банату на простору Војводине и пожара у шумама на Југу Републике Србије.

Стога се из састава ове делатности формирају ветеринарске јединице за заштиту и спасавање животиња од оболења и њихово лечење, као и заштиту пренхрабених производа у ванредним ситуацијама, затим и несрећама које могу проистећи услед настанке епидемије и пандемије болести код животиња.

У овом случају је изузетак ветеринарска делатност која се обучава како кроз школовање тако и додатну едукацију на заштити живота животињског света. Што се тиче заштите здравља људи ова делатност преко инспекцијских служби врши контролу исправности хране од млечних и месних производа, чиме спречава настанак оболења преко и путем исхране.

Разлог наведеном је необученост руководног и руководећег кадра у привредним делатностима који се постављају по партијској припадности, а не по струци и обучености. Без обзира како и на који начин се доводе кадрови на одговарна места, исти би морали проћи одговарајућу обуку за деловање у настанку ванредних ситуација, прилика и стања.

3.6. Заштита и спасавање Министарства здравља

Министарство здравља у улози медицинске заштите и спасавања само по свом називу, специјалности, едукације, обучености и опремљености, уз редовне радне активности је са својим кадровима организовано на заштити и спасавању људских живота и здравља. Са таквом улогом аутоматски прелази на стање ванредне ситуације, како би наставило своју делатност заштите и спасавања људских живота и здравља од избијања и настанка заразних и других болести, чија је последица обољење, а затим губљење живота код одређеног броја грађана.

Настанком ванредне ситуације уз појаву епидемија и пандемија ово министарство са својим тимовима, кадровима, установама и опремом се преусмерава да делује у ванредним ситуацијама по питању пружања прве медицинске помоћи, превозу и лечењу оболелих, као и регистрацији погинулих и асанацији терена од лешева.

Према законским решењима и организовању заштите и спасавање преко јединица цивилне заштите укључују се стручна лица у специјализоване јединице прве медицинске помоћи и јединице опште намене да пружају прву медицинску помоћ угроженим, повређеним и оболелим лицима.

Поред стручних обука, припрема и едукација припадници овог министарства из здравствених институција, института и факултетских установа врше процене, планирања и предлоге законских решења по питању деловања у сузбијању пандемија и епидемија болести код животиња, како би се заштитило становништво од разних оболења.

Обољења животиња како дивљих тако и домаћих је честа појава како у другим државама тако и Републици Србији. Познате су веома опасне болести у облику епидемија и пандемија код животиња и на нашим просторима и то су:

- болест папкара тзв луде краве,
- болест папкара тзв слинавка,
- болест перјнатих животиња тзв стрепта кока, и птичији грип,
- болест свиња тзв трихинела,
- нови свињски грип А Х₁Н₁ и слична оболења.

Министарство здравља у свом саставу организовало је Санитарне инспекције које у редовним активностима врше заштиту људи од настанка оболења преко загађене, воде, исхране и напитака, као и друге санитарне заштите. У оквиру своје делатности истовремено су

одговорни за заштиту у ванредним ситуацијама, наручито настанком поплава кад долази до загађења воде за исхрану и пиће. У том смислу ово министарство са својим тимовима је укључено у настанку ванредне ситуације преко специјализованих јединица прве медицинске помоћи, јединица опште намете, Штабова цивилне заштите и тимова за ванредне ситуације.

Циљ и задатак ове делатности је управљање тимовима, активностима и деловању на заштити и спасавању угрожених, повређених, оболелих и санацији погинулих лица, за време ванредних ситуација и настанком несрећа због којих се не проглашавају ванредне ситуације.

3.7. Улога Комесеријата за избеглице у заштити и спасавању

Комесаријат за избеглице установљен је Законом о избеглицама из 1992. године, као одговор на огромни број расељених лица у току сукоба на простору Републике Босне и Херцеговине, Хрватске, Словеније и са простора Косова и Метохије. У сваком рату и грађанским сукобима долази до протеривања, расељавања и избеглишта људи из ратних жаришта и попршта, а то се не може избећи и у будућим сукобима. У том случају Комесеритат за расељена лица има улогу и задатк у збрињавању расељени, избеглих и протераних људи и њихове имовине.

Функција, улога и задаци Комесаријата за расељена лица су:

- обвезбеђивање и регулисање смештаја угрожених, тј. расељених лица,
- регулисање комуналних услуга,
- распоређивање хуманитарне помоћи,
- надгледање испорука избеглим лицима, инцира и организује помоћ од међународне заједнице, и слични послови.

У протеклом рату Комесеријат није имао могућности и доприноси у потпуном обезбеђењу избеглих лица, већ је своју улогу остваривао у координацији са другим субјектима Републике Србије. Стога, Комесеријат за избегла лица у највећој мери учествује у сарадњи са цивилном заштитом и службама за заштиту и спасавање.

3.8. Улога Црвени крст заштити и спасавању

Улога Црвеног крста у Републици Србији је обезбеђивање подршке грађанима који су угрожени или погођени различитим облицима

претњи и несрећа. Организационо Црвени крст поседује Одборе у свим општинама на територији Републике Србије, чиме је у могућности да учествује у заштитним акцијама на целом простору државе. Током ванредних ситуација, Црвени крст се стара о угроженим лицима по питању:

- обезбеђења смештаја,
- обезбеђивање хране и других намирница,
- координира у активностима са другим организацијама Црвеног крста и са Међународним комитетом (МФЦК) у иностранству, у циљу скупљања материјалних намирница за угрожена лица,
- заједно са Министарством Здравља по питању медицинске помоћи обезбеђује резерве крвне плазме и лечење угрожених лица.
- координира у активностима са свим субјектима у држави за време ванредних ситуација,
- врши мобилизацију искусних, професионалних и стручних лица, као и волонтера на пружању одговарајућих помоћи и друге активности.

Поред људства Црвени крст поседује одговарајућа превозна и друга средства као и опрему за пружање прве помоћи, пречишћавање воде, хране и других намирница које су потребне у ванредним ситуацијама.

Црвени крст задњих година уложио је веће напоре у припрема како својих чланова тако и других субјеката у одговору и деловање у ванредним ситуацијама, између чега оснивање различитих радионица у којима се припремају припадници за ове намене.

3.9. Општински штабови у заштити и спасавању

Законом о локалној самоуправи формирају се и Штабови, који делују у координацији са службама и тимовима за ванредне ситуације и цивилне заштите и управом за заштиту и спасавање Министарства Унутрашњих послова, као и Одбране у случају ангажовања војске и настанку ванредне ситуације. Управе за заштиту и спасавање, као и команди Војске Србије. Законом није предвиђено да су чланови штаба локалне самоуправе истовремено и чланови штаба цивилне заштите. Штабови цивилне заштите у локалној самоуправи, региону и Републици се формирају на принципу избора представника власти и мобилишу се на принципу *ад хок* у најави и настанку неке од криза и то на општинском нивоу за време елементарних непогода.

3.10. Приватни сектор у заштити и спасавању

Приватни сектор са свим могућностима и расположивим ресурсима, а који се бави заштитом, обезбеђењем и детективским пословима, може, треба и хоће да пружи своје услуге у заштити и спасавању у настанку ванредне ситуације. У том случају могу бити ангазоване службе, агенције и предузећа за обезбеђење, заштиту од пожара, техничку и детективску делатност.

3.10.1. Приватна детективска делатност

„Процеси приватизације у развијеним земљама света у свим областима су глобалног карактера. Исто тако, у области сектора приватне безбедности, природа и карактер ових послова, захтевају да се то нормативно уреди, али и постојећа законска решења у неким земљама нису у складу са променама, односно у пракси нису потпуно спроводљива. У једном броју земаља тзв. „социјалистичког блока“ још увек су присутна схватања, да само држава има право да уређује област безбедности.

Општи услови за обављање послова детектива, подразумевају поред општих услова за заснивање радног односа предвиђених Законом о раду и другим прописима (године живота, стручна спрема, пребивалиште, здравствена способност и др.), за обављање послова детектива, односно за добијање дозволе за рад, потребно је испуњавање и **посебних** услова, што је са аспекта природе и карактера послова детективске професије потпуно оправдано. То се пре свега односи на добијање **лиценце**⁹⁴ за обављање детективске делатности“.⁹⁵

Детективске агенције и предузећа могу бити ангажована у настанку ванредне ситуације на заштити и спасавању угрожених услед настанка рушења објеката, поплава и хемијских удеса. Детективи су обучени и могу бити укључени у проналажење затрпаних, изгубљених, повређених и погинулих лица, као и на индентификацији лица која нису при свести или они који су изгубили живот и друге специјалности.

---

94 Лиценца је дозвола за обављање детективске делатности на подручју Републике Србије.

95 Војин Пилиповић, Психолошко-радни и етички критеријуми за послове детектива осврт на предложена законска решења у РС, Дефендологија, Бања Лука бр.22-24. „008. стр32-38

3.10.2. Приватна безбедност

Приватне агенције и предузећа за физичко обезбеђење и заштиту, могу се мобилизати и укључити у обезбеђење простора погођеном елементарним непогодама и техничко-технолошким удесима, ради заштите људи и средстава од угрожавања, крађа и пљачки. Међутим, иста могу бити укључења у пружање помоћи као и заштити и спасавању, обзиром да су обучени и опремљени са средствима која су неопходна за ове намене.

IV ДЕО

ВРСТЕ И ОБЛИЦИ УГРОЖАВАЊА

1. ОПШТЕ О УГРОЖАВАЊУ И ПРЕТЊАМА

Настанком неповољног политичког и економског стања у Свету, Европи и окружењу и поремећеним политичким односима, појавом ратова, агресија, војних интервенција и терористичких аката, као и природних и техничко-технолошких непогода, удеса и несрећа, затим, настанком ратних сукоба у бившим републикама Југославије, као и агресијом НАТО на Републику Српску, Србију и Црну Гору, и некадашње и будуће могуће претње, постале су стварност. Због тога на простору Републике Србије, а нарочито на њеном делу територије АП Косову и Метохији, могући су неки облици претњи и у будућем времену.

Облици угрожавања и претње безбедности људима и материјалним добрима и другим вредностима, подразумевају сваки вид претњи, опасности и ризика, споља и унутар државе. Због могућих претњи и угрожавања држава се у миру припрема и организује за заштиту и спасавање на добровољној, обавезној и професионалној основи.

У том случају Република Србија, а то налаже и Устав Републике Србије, врши припреме и организовање заштите и спасавања путем цивилне заштите и специјализованих професионалних јединица и тимова за заштиту и спасавање, како би била у стању адекватно пружити правовремен одговор, свим облицима изазова, претњи и ризика у евентуалном настанку ванредне ситуације.

С тим у вези, могући облици претњи и ризика могу настати друштвеним активностима, природним појавама и техничко-техничким удесима и несрећама. У већини наведених могућих облика претњи, често је узрок људски фактор који доприноси настанку неких од ових опасности.

1.1. Опште о облицима угрожавања

У новије доба у међународној заједници, па тако и на простору Републике Србије, постојали су, постоје и постојаће многобројни и различити облици претњи и опасности по безбедност здравља људи, животиња, материјалних, културних и других вредности и угрожавања животне средине.

Нема дана да у некој држави се не деси неки од великог броја облика угрожавања и или претње, било да су појединачни, групни или

масовни акциденти и претње или да су у питању неко од убиства или делимично уништавање материјалних и других вредности.

Постојање ризика, опасности и претњи по безбедност људи и материјалних вредности посматрају се у три различите категорије, као што су:

- ***Друштвене опасности и претње,***
  - ратови и ратна разарања,
  - терористичке активности,
  - криминалне активности,
  - угрожавање животне околине,
  - изазивање и управљање ризицима,
  - изазивање и настанак болести и епидемија,
  - одлагање опасних материја и отпада.

- ***Природне непогоде,***
  - појаве и настанак вулканских активности и ерупције,
  - земљотреси,
  - поплаве,
  - пожари,
  - олује, ветрови и наноси,
  - кишне падавине,
  - клизишта земљишта и пуцање брана,
  - загађење земљишта и слично.

- ***Вештачко изазивање непогода и опасности,***
  - намерно изазивање пожара,
  - намерно изазивање поплава пробијањем одбранбених зидова,
  - намерно изазивање експлозија на објектима,
  - намерно тровање,
  - намерно изазивање болести и епидемија, и слично.

- ***Технички-технолошки акциденти, удеси и несреће,***
  - удеси ваздухоплова, бродова, возова и друмских возила,
  - удеси космичких средстава,
  - удеси у индустрији,
  - технолошки удеси у институтима приликом опита и слчно.

Подела и категоризација облика угрожавања људских живота, материјалних и других вредности, извршена је по основу начина и настанка појаве, од чијих активности настају последице по безбедност људи, материјалних добара и других вредности и животне околине.

1.2. Ванредно стање и ситуације

Ванредно стање, прилике и ситуација настају услед појаве било ког облика претњи и опасности већих размера, а проглашава се на основу извршене квалитетне процене о могућим претњама и опасностима које би довеле до стања настанка ванредне ситуације.

На основу наведеног Влада Републике Србије заводи један од наведених степена стања, као и мобилизацију и употребу јединица, тимова и штабова за заштиту и спасавање људи, материјалних и других вредности.

1.2.1. Ванредно стање

Ванредно стање подразумева, настанак негативног, нехуманог и поремећеног нормалног стања у којем је отежано, у неким ситуацијама немогуће контролисати, настала дешавања. Настајање ванредног стања је последица најчешће у условима ратних претњи, оружане агресије, привремено насилно заузимање (у краћем или дужем року) територије и наметање окупационе власти, изван или унутар граница суверене државе. Ванредно стање може настати деловањем и унутар државних граница у случају настанка оружаних побуна већих размера подпомогнутим изван граница државе или самосталним организовањем дела становништва или националне мањине.

Затим ванредно стање може настати масовним терористичким и криминалним активностима већих размера у сарадњи са терористичким и криминалним групацијама изван граница државе, као и групацијама унутар саме државе. Међутим ванредна стање или ситуација може настати у случају извршења атентата на представнике власти (случај премијера Републике Србије З. Ђинђића) или настанком државног удара или пуча од стране побуњеника. У том смислу, ванредно стање развија се према узроку настанка и времену угрожавајуће појаве, насталим последицама, стратегијом насталих ликвидација и расположивим могућностима снага, опреме и материјалних ресурса. Мотиви

наметања и настајање ванредних ситуација могу бити у случају да су актери настанка таквог стања изван или унутар територије који доводе до криза и њима управљају.

Крајни циљ непријатеља је остварење личне користи, било да је утицај на одређено друштво, наметање и довођењем послушника на власт и на крају потпуно коришћење природних ресурса датог друштва и др.

1.2.2. Опште о ванредном стању или приликама

Под ванредним приликама подразумева се унутрашња појава и настанак једног или више облика угрожавања безбедности друштвеног уређења, правног поретка и грађана са њиховом имовином. У таквом стању долази до негативних појава и последица узрокованих на политичком, економском и социјалном плану уз подршку или учешће спољнег и унутрашњег непријатеља. У том случају ванредне прилике подразумевају “*друштвено стање које настаје на мањем или већем делу или на целокупној територији државе, кад унутрашњи непријатељ самостално или удржен са снагама спољнег непријатеља користи противречност друштвеног развоја, објективне тешкоће, субјективне слабости, и међународне прилике.*”⁹⁶

Услови, узроци и настало стање на простору Косова и Метохије тј. делу Републике Србије, су довели до стања ванредних прилика, након чега су настали грађански сукоби проузроковани изван граница Републике Србије, а који су касније били повод за оружану агресију из ваздуха и насилно заузимање и отимање дела територије Републике Србије од стране НАТО пакта.

1.2.3. Опште о ванредним ситуацијама

Под ванредном ситуацијом подразумева се могућност настанка или настанак негативне појаве као извора ванредне ситуације условљене настанком угрожавајућих фактора који представљају или узрокују претњу по безбедност људских живота, материјалних добара и других вредности са којима располаже угрожено друштво.

96 Бошко Тодоровић, Душан Вилић, Ванредне прилике, РО Привредапублич, Београд, 1989. стр. 19.

Ванредну ситуацију узрокују појаве и активности, на пример напад на представнике власти, уништењем објеката, убиством људи, угрожавањем здравља људи и животне околине.

Настанак и проглашење ванредне ситуације у Републици Србији, поред наведеног, узроковала је и појава организовања криминалног и злочиначког удружења тзв. “група из *Шилерове у Земуну*.” Ово удружење извршило је атентат на премијера Републике Србије Зорана Ђинђића 14.3. 2003. године, након чега је заведена ванредна ситуација на целом простору Републике Србије.

1.2.4. Појам и дефинисање ванредних ситуација

Пре него што појмовно одредимо ванредне ситуације, неопходно је објаснити шта је безбедност у ванредним ситуацијама. У сваком настанку ванредног стања, ситуације или прилика, подразумева да је дошло до промене стања, што значи промењено је редовно и настало ванредно стање. У таквом стању нема безбедности. Безбедност је постојана само елиминацијом сваког облика претње и стварањем тј. постојањем редовне ситуације. Ако је дошло до било какве претње, нестаје редовна ситуација и настаје ванредна. У том случају престаје безбедност и настаје угрожавајућа безбедност, односно стање угрожавања безбедности. Дакле, у ванредним стањима и ситуацијама нема стварне безбедности, већ је настало стање угрожавања безбедности.

„Парадигма ванредна ситуација настала је почетком Двдесетог века у руској стручној литератури. Ситуација (лат.) означава положај, место, околности, стање, прилике.⁹⁷ Међутим, овако широко одређење неће нам бити од велике користи, будући да ситуација у савременом значењу никако не представља место, те зато ситуацију можемо окарактерисати као карактеристично стање које је последица неке радње или догађаја...⁹⁸ И у овом случају за описивање ситуације употребљен је појам стање, али ћемо касније утврдити разлику између ванредне ситуације и ванредног стања.

У руској литератури користи се термин *чрезвычайная ситуация*

---

97 Драган Млађан и Далибор Кекић, Ванредна ситуација-прилог концептуалном одређењу безбедности, Полицијско-криминалистичка академија, Београд, 2008. (у даљем тексту Драган Млађан и Далибор Кекић)

98 Драган Млађан и Далибор Кекић, (у даљем тексту исто)

– ванредна, изванредна, изузетна ситуација.⁹⁹ *Чрезвычайная ситуация* – ванредна ситуација је нарушавање нормалних услова живота и рада у објектима или датој територији, изазваних хаваријом, елементарном непогодом, катастрофом, еколошким акцидентом, епидемијом и сл., али, исто тако и применом расположивих средстава која потенцијални противник може употребити, а могу довести до људских и материјалних губитака, нанети штету здрављу људи или природи и окружењу, значајне материјалне губитке и нарушавање живота и рада људи.¹⁰⁰

Према томе, под *ванредном ситуацијом подразумева се стање које је проистекло као резултат последица настале појаве или узрочника ванредне ситуације над објектима, у одређеној територији, кад долази до нарушавања нормалних животних услова и људских активности, при чему се угрожавају њихов живот и здравље, кад се наноси већа или мања штета у материјалним средствима и вредностима, угрожава околина, због чега се мобилише цивилна заштита за евакуацију и спасавање.*

На основу наведеног, основна заштита становништва и територије у кризним и ванредним ситуацијама, је дефинисана у смислу „скупа ванредних услова и фактора који су се створили у одговарајућој зони као резултат ванредног стања или опасног догађаја.

“С друге стране, В. И. Архипова и академик В. В. Куљба, у својој књизи „Управљање ванредним ситуацијама“, користе термин ванредна ситуација, али нам, ипак, објашњавају појам ванредног стања. Они под ванредним стањем утврђују скуп фактора и догађаја који угрожавају живот људи и нарушавају услове нормалног живота. Највише су разрадили појам ванредног стања невојног карактера у који су убројани стихије, катастрофе, хаварије атомских станица, хидроелектрана, хемијских индустрија и сл. Ванредно стање може се класификовати према различитим параметрима. Према размерама сфере деловања оно може бити међудржавног, државног, регионалног, месног карактера, на објектима и технолошког карактера. Према времену трајања, динамике развоја и ликвидације последица можемо да причамо о *стратешким* ванредним ситуацијама, које врло брзо доводе до катастрофа великих димензија и то: ванредне ситуације које се развијају полако; ванредне ситуације-хаварије, и последице које су *локалног карактера*. Према виду штете оне се раздвајају на следеће ванредне ситуације: са

---

99 Исто.

100 Исто.

посредним и непосредним штетама; ванредне ситуације које нарушавају екологију, уништавају материјалне ресурсе итд.¹⁰¹

Према руским ауторима и истраживачима под ванредним ситуацијама, подразумева се:

- по карактеру опасности (могу бити техничког, природног, биолошког, еколошког и социјалног карактера);
- по степену учесталости (најчешћи – земљотреси, транспортне хаварије; веома чести – нпр. пожари; опасности с умереном учесталошћу – хаварије комуналних система, вулкани; најређи – епидемије, еколошки акциденти великих размера), и
- по захваћености територије (локални, месни – општински, регионални, национални, федерални, међудржавни и глобални – транснационални).¹⁰²

У том смислу, ванредна стања и ситуације раздвајају се према узроку појаве, према последицама, стратегијама њиховим сузбијањем, могућностима коришћења противхаваријског планирања и сл. Док у енглеском језику користе се два термина за овај појам а то су: *ургент ситуатион*, *емергенцу* – ситуација која захтева хитну акцију – хитна ситуација.¹⁰³ То донекле објашњава да је то ситуација која захтева хитно реаговање, односно одговор на одређени проблем, катастрофу, итд.

Енглески „Акт о снагама за ванредне ситуације“ из 1920. године одређује ванредну ситуацију као појам који ће лишити заједницу основних животних потреба, а захтева посебне службе и капацитете. Међутим, ова дефиниција се морала ускладити са изазовима, ризицима и претњама у новом миленијуму. Савремени Акт је усредсређен на последице ванредне ситуације и појашњава ванредну ситуацију као:

- догађај или ситуацију која озбиљно прети повреди људског благостања,
- догађај или ситуацију која озбиљно прети угрожавању животне средине, и
- рат или тероризам који озбиљно нарушава безбедност.¹⁰⁴

101 Драган Млађан и Далибор Кекић, Ванредна ситуација-прилог концептуалном одређењу безбедности, Криминалистичко полицијска академија, Београд, 2008.

102 Чрезвычайная ситуация, Интернет, 30/11/07, http://ru.wikipedia.org/wiki/Чрезвычайная_ситуация.

103 Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language, Gramercy Bodes, New York/Avenal, New Jersey, 1989, p. 467.

104 Драган Млађан и Далибор Кекић, Ванредна ситуација-прилог концептуалном одређењу

У овом случају подразумевамо да може доћи до угрожавања и одређеног уништавања флоре и фауне.

“У америчкој литератури ванредне ситуације су разврстане по објекту угрожавања: опасности по живот, здравље, јавно добро и животну средину. Већина земаља у службе за ванредне ситуације убрајају: полицију, противпожарне службе и хитну помоћ.¹⁰⁵ Број служби се временом проширио, а у неким државама постоје и цела министарства која се баве ванредним ситуацијама, попут Руске Федерације.

У суседној Републици Хрватској појам ванредна ситуација изједначен је са појмом катастрофа. Слично гледиште на ванредну ситуацију има и СР Немачка (Katastrophe). Они под катастрофом подразумевају изненадан и прогресиван догађај чији је учинак по људе и материјалне вредности толико разарајући, да хитне службе и погођена заједница због недостатка снага и средстава нису у могућности на њега ваљано одговорити, те су присиљени реаговати увођењем ванредних мера и затражити помоћ суседне и шире заједнице.¹⁰⁶

Дакле, појам катастрофа у овом случају значи ванредан догађај који узрокује прекид нормалног функционисања заједнице, велике људске жртве, материјална разарања и уништавање животне средине, чиме се премашује способност погођене заједнице да проблем реши употребом сопствених снага и средстава.”

“У нашој литератури у неколико наврата покушано је одговорити шта је то ванредна ситуација. Тако Мило Бошковић под ванредним околностима подразумева „нередовне прилике, стање битно поремећених друштвених, економских, политичких односа. Устаљено је мишљење (криминолошка претпоставка) да сви облици ванредне околности битно узрокују криминалитет, посебно у условима ратног стања, посткатастрофалним раздобљима, у време побуна, нереди, социјалних немира.

Има и мишљења да су криминално узрочни само ратни услови, док су елементарне катастрофе у том погледу пренаглашене: а њима се

безбедности, Наука, безбедност полиција, 372007, Криминалистичко полицијска академија, Београд, 2007.

105 *Emergency*, Интернет, 27/11/07, <http://en.wikipedia.org/wiki/Emergency.htm>.

106 Иван Тотх, “Управљање у катастрофама свака заједница мора посветити посебну пажњу”, у: Иван Тотх, Здравко Жидовац (ур.), Како се штитимо од катастрофа, Хрватски црвени криж, Државна управа за заштиту и спасавање, Велеучилиште, Велика Горица с правом јавности, Загреб, 2007, стр. 6.

стиче такав утисак због информативно предимензионираних случајева и појачане активности полиције.¹⁰⁷ Ванредне ситуације цивилног карактера, на које се у суштини највише и мисли, јесу: елементарне непогоде, катастрофе, акциденти, нарочито хаварије нуклеарних електрана, хидротехничких објеката, хемијских постројења, итд. Под ванредном ситуацијом подразумевамо и „неповољан скуп фактора и догађаја који угрожавају животе људи, нарушавају услове за њихов нормалан рад, онемогућавају производњу, привреду и друге врсте делатности и свакодневни живот.“¹⁰⁸ Дакле, овим су превазиђена дотадашња схватања о неповредивости граница, односно да су питања безбедности аналогна суверенитету, тј. државној територији.

Кешетовић и Кековић тврде да ванредна ситуација још увек није кризна, иако пред традиционалне творевине поставља ванредне захтеве. Ванредна (хитна) ситуација је шири појам од кризе, јер је свака криза уједно и одређена ситуација, док свака ванредна ситуација не мора да буде криза. Оно што је за неку друштвену групу или заједницу (у географском смислу) само ванредна ситуација (велики пожар, тешка саобраћајна несрећа), за непосредне актере може бити велика криза или катастрофа. Институционалне компоненте система предвиђеног за борбу против опасних ситуација могу да одговоре на ове ванредне захтеве помоћу већ устаљених механизма. Они сматрају да су у тим ситуацијама службе за ванредне ситуације (полиција, ватрогасци, хитна помоћ и др.) способне да одговоре традиционалним средствима, а да током ових догађаја друге компоненте система нису узнемирене у већој мери. По њиховом мишљењу, дискрепанца између појма кризе и ванредне ситуације је релативно прецизна и логична. Суштински елементи за разликовање су јасноћа природе, карактера и димензија догађаја који постоје код ванредне ситуације, али не и код кризе. У односу на кризе ванредна ситуација се, углавном, решава рутинским оперативним процедурама у оквиру постојећих капацитета организације, односно заједнице. Друга разлика је у достатности ресурса за решавање ванредне

107 Мило Бошковић, *Криминолошки лексикон*, Матица српска, Универзитет Нови Сад, Нови Сад, 1999, стр. 41.

108 Вера Белокапић-Шкунца, „Руковођење у ванредним ситуацијама“, *Безбедност 5/05*, Број 5, Виша школа унутрашњих послова, Београд, 2005, стр. 894, превод оригинала: Архипова Н. И, Б. Б. „Управление в чрезвычайных ситуациях“, Российский Государственный Гуманитарный Университет, Москва, 1994.

ситуације, што код криза није случај.¹⁰⁹

Истраживачи овог феномена на простору Републике Србије из области безбедности развили су посебне термине за ванредне ситуације. „Тако их је Станко Костић назвао посебним безбедносним стањима. Прво је размотрио питање посебног безбедносног проблема, које је одредио као последицу нечега што реално постоји и различито се терминолошки дефинише, као на пример: стање, ситуација, околност, итд.“¹¹⁰

За разлику од ванредне ситуације, ванредно стање је правно регулисано, углавном од стране државе или неког другог међународног ентитета. Ванредно стање је посебан правни режим на целој или на делу државне територије за време непосредне ратне опасности или ванредних унутрашњих прилика, настало услед побуна, нерета, штрајкова, елементарних непогода и сл.¹¹¹ Сличног мишљења су и Желимир Кешетовић и Зоран Кековић - они разликују ванредну ситуацију од ванредног стања под којим подразумевају владину објаву којом се суспендује нормално функционисање владе и државне управе. „Њоме се“, веле њих двојица, „грађани упозоравају да измене свој уобичајени начин живота или понашање како би заштитили животе и имовину, док владине службе добијају налог да делују према плановима за ванредне ситуације, при чему се одређене слободе и права грађана могу ограничити.“¹¹²

У Уставу Републике Србије проглашеном 2006. године, за ванредну ситуацију, користи се термин *јавна опасност*.¹¹³ У члану 200 (Ванредно стање) наводи се да „када јавна опасност угрожава опстанак државе или грађана, Народна скупштина проглашава ванредно стање.“ Слично овоме, и у Европској конвенцији о људским правима и основним

---

109 Драган Млађан и Далибор Кекић,) - Желимир Кешетовић, Зоран Кековић, „Криза и кризни менаџмент – Прилог концептуалном и терминолошком разграничењу“, рад у припреми, стр. 5.)

110 Драган Млађан и Далибор Кекић - Станко Костић, *Основи криминалистике оперативе (први део)*, ВШУП, Београд, 1982, стр. 220.

111 *Мала политичка енциклопедија*, Савремена администрација, Београд, 1996, стр. 1286.

112 Драган Млађан и Далибор Кекић - Желимир Кешетовић, Зоран Кековић, оп. цит, стр. 5.

113 Јавну опасност одређујемо као латентно, потенцијално тешку ситуацију, опасно стање које прети да угрози популацију или добро на одређеној територији, акваторији или у ваздушном простору. То може бити радња којом се угрожава неко добро или становништво и радња којом је неко добро повређено или су угрожени животи грађана.

слободама (Рим, 4. новембра 1950. године) уврштен је термин јавна опасност. У чл. 15 наведено је: „У доба рата или друге *јавне опасности* која прети опстанку нације, свака Висока страна уговорница може да предузме мере које одступају од њених обавеза по овој Конвенцији, и то у најнужнијој мери коју изискује хитност ситуације, с тим да такве мере не буду у нескладу с њеним другим обавезама према међународном праву.“ У Уставу СФРЈ из 1974. употребљава се израз *ванредна прилика*, а у Уставу СРЈ из 1992. године *ванредно стање*. Ратко Стојановић у својој књизи¹¹⁴ за ванредне ситуације каже: „када друштво редовним активностима (превентивним, оперативним и одржавањем) не може да спречи, умањи и отклони последице изазване опасностима, оне добијају карактер ванредних ситуација“.

У Предлогу Закона о заштити и спасавању Републике Србије, у оквиру члана 2, дефинисан је појам ванредних ситуација: „Ванредна ситуација у смислу овог Закона, јесте: елементарна непогода (земљотрес, поплава, бујица; олуја, јака киша, електрична пражњења и град, атмосферска непогода, суша, снежни нанос и лавина, нагомилавање леда на водотоку, одроњавање и клизање земљишта), техничка и технолошка несрећа, или несрећа техногеног карактера (пожар, експлозија, хаварија, саобраћајни удес, удес у рудницима и тунелима, хаварија на електроенергетским постројењима, нафтним и гасним постројењима, објектима у којима се држе и користе радиоактивне материје (нуклеарним постројењима), телекомуникационим и информационом системима), угрожавање здравља грађана и животне средине услед дејстава опасних материја и других стања опасности, епидемија заразних болести, епидемија заразних сточних болести, појава штеточина и биљних болести, као и сличне појаве већих размера које могу да угрозе здравље и животе људи и животну средину или да проузрокују штету већег обима.“¹¹⁵ Наиме, у предлогу закона су дословно побројани могући облици ванредних ситуација, али наравно, није дата једна уопштена дефиниција.

Последњих година, на територији Србије, неколико пута је проглашавано ванредно стање. Осим бомбардовања НАТО 1999. године и

114 Др Ратко Стојановић, „Заштита и спасавање људи и материјалних добара у ванредним ситуацијама“, Војноиздавачки завод, Београд, 1984, стр. 8.

Видети у: Драган Млађан и група аутора, *Историја професионалне службе заштите од пожара у Београду*, ZELNID, Београд, 2004, стр. 13-21.

115 Драган Млађан и Далибор Кекиш - *Закон о заштити и спасавању*, (Предлог), Београд, 2007, чл. 2.

убиства премијера Ђинђића 2003. године године, ванредно стање је проглашено и у општини Костолац због поплава 14. априла 2007. Године, као и у Бабушници због проблема са водоснабдевањем 8. децембра 2007. године. Стим у вези, током 2014. и 2015. Године често су завођење ванредне ситуације у локалним самоуправама, међу којима и оне у Обреновцу, Шапацу, Коцељеви, Косјерићу, Крупњу, Врањској Бањи и многе друге.

И у Душановом законику било је регулисано питање пожара као ванредне ситуације. У преводу Барањског преписа у делу „О паљевици“, тачке 98. и 99. наводи се: „Ко ли се нађе да је запалио кућу, или гумно, или сламу, или сено из пизма коме, да се паликућа сажеже на огњу. Ако ли се не нађе, да то село преда паликућу. Ако ли га не преда, да плати то село што би паликућа платио. Ако ли ко запали изван села гумно или сено, да плати околина или да преда паликућу.“¹¹⁶ Важност борбе против ванредних прилика, у овом случају пожара, увидео је и књаз Милош, који је попечитељу Внутрених дела наредио да изради акт којим би се регулисало питање превенције пожара. Протић је у року од неколико седмица са сарадницима сачинио „Уредбу противу пожара“. Документ се састојао од 15 чланова.¹¹⁷

Према неким од наведених дефиниција, може се са сигурношћу закључити да је разматрање и сагледавање ванредне ситуације на простору Републике Србије одувек био веома сегмент за изучавање, анализирање и разматрање.

1.2.4.1. Блиски појмови појму ванредне ситуације

“Многе државе, као и стручњаци, покушали су да утврде јасан списак појмова везаних за ванредну ситуацију. До сада, најуобличенију слику о ванредним ситуацијама одредила је Руска Федерација. Државни стандард Руске Федерације, који чини читав корпус међусобно повезаних мерила, прописао је стандард ГОСТ Р 22. Овим стандардом прописани су начини, методе, процедуре, норме и правила у осигурању безбедности житеља и националне привреде Русије. На основу

116 Митар Пешикан, Ирена Грицкат-Радуловић, Миодраг Јовичић (ур.), *Законик цара Стафана Душана*, Књига III, Српска академија наука и уметности, Београд, 1997, Превод барањског преписа стр. 59-61.

117 Видети у: Драган Млађан и група аутора, *Историја професионалне службе заштите од пожара у Београду*, ZELNID, Београд, 2004, стр. 13-21.

стандарда Р 22.0.02. – 94 одређени су:¹¹⁸

Ванредна ситуација (ВС) – стање када услед појаве извора ванредне ситуације у објекту, на одређеној територији или акваторији долази до нарушавања нормалних услова живота и рада људи, угрожен је њихов живот и здравље, нанета је штета имовини становника, привреде и природној средини;

Ризик од појаве ванредних ситуација – вероватноћа или учесталост појаве изворишта ванредне ситуације која се одређује одговарајућим параметрима ризика;

Извор ванредне ситуације - опасна природна појава, хаварија или опасан техногени (*техничко-технолошки*) догађај, широко распрострањена заразна болест људи, домаћих животиња и биљака, а такође и примена савременог оружја (или штетних средстава), услед чега је дошло или може доћи до ванредне ситуације.

Безбедност у случају ванредне ситуације - стање заштићености становништва, објеката националне привреде и природне средине од опасности које изазива ванредна ситуација;

Безбедност се разликује према типу (индустријска, радиоактивна, хемијска, сеизмичка, пожарна, биолошка, еколошка), према објектима (становништво, објекти националне привреде и природна средина) и према основним изворима ванредне ситуације.

Заштита у случају ванредне ситуације - стање у којем се спречавају, савлађују или знатно умањују негативне последице потенцијалних опасности у случају ванредне ситуације за становништво, објекте националне привреде и околину;

Опасност у случају ванредне ситуације - стање када је настала или прети опасност од појаве погубног утицаја извора ванредне ситуације на становништво, објекте националне привреде и природну околину у зони ванредне ситуације;

Погубни фактор извора ванредне ситуације - саставни део опасне појаве или процеса, изазван извором ванредне ситуације, праћен физичким, хемијским и биолошким деловањем или манифестацијама, које се одређују или изражавају одговарајућим параметрима (фактор, лат. *агенс*, од *агере*, деловати – ерозивни фактор; патогени фактор; особа која игра значајну улогу или одлучујућу улогу у друштвеној производњи; узрок, покретач; чинилац, елемент који

---

118 Б. С. Мастрјуков, *Безбедност у ванредним ситуацијама*, стр. 11-12.

утиче на резултат)¹¹⁹;

Зона ванредне ситуације (зона, сектор где се уочава неко деловање, *зона утицаја активности*)¹²⁰ - територија или акваторија (прим. аутора – и одређеног ваздушног простора), на којој је услед појаве извора ванредне ситуације или ширења његових последица из других региона, дошло до појаве ванредне ситуације;

Потенцијално опасан објекат - објекат у којем се користе, производе, прерађују, чувају или транспортују радиоактивне, запаљиво-експлозивне, опасне хемијске и биолошке супстанце, које представљају реалну опасност за појаву извора ванредне ситуације (ово можемо означити и као опасна ствар – покретна или непокретна ствар чији положај, употреба, својства или само постојање представља повећану опасност од штете за околину. Таксативну листу опасних ствари немогуће је дати јер живот и технички прогрес ту листу стално мењају. Судска и криминалистичка пракса указују да је реч о еластичном појму.)¹²¹;

Упозорење на ванредну ситуацију - комплекс мера које спроводе органи извршне власти државе и њихови субјекти, органи локалне самоуправе и организационе структуре државног система за спречавање и ликвидацију ванредних ситуација, а чији је главни циљ спречавање настанка ванредне ситуације и смањење њеног обима у случају настанка;

Спречавање појаве ванредне ситуације - комплекс правних, организационих, економских, техничких, еколошко-заштитних, санитарно-хигијенских, санитарно-епидемиолошких и специјалних мера, које су усмерене на посматрање и контролу стања природне средине и потенцијално опасних објеката, на прогнозирање и превенцију појаве ванредних ситуација, а, такође, и на припрему за ванредну ситуацију;

Елементарна несрећа - рушилачка природна и (или) антропогена појава или процес великих размера, услед кога се може појавити, или се појавила опасност по живот и здравље људи, а може доћи и до зарања или уништавања материјалних добара и компоненти природне средине (елементарна непогода, догађај катастрофалног карактера који прузрокује велике материјалне и људске губитке)¹²²;

119 *Нова Larousse енциклопедија (у три тома) - први том*, ЈРЈ, Београд, 1999, стр. 475.

120 *Нова Larousse енциклопедија (у три тома) - трећи том*, ЈРЈ, Београд, 1999, стр. 1979.

121 Duško Modly, Nedžad Korajlić, *Kriminalistički Rječnik*, Теџанј, 2002, 398.

122 Исто, стр. 435.

Биолошко-социјална ванредна ситуација - стање при коме услед појаве извора биолошко-социјалне ванредне ситуације на одређеној територији долази до нарушавања нормалних услова за живот и рад људи, живот домаћих животиња и биљака, до угрожавања живота и здравља људи, до ширења заразних болести, помора стоке и сушења биљака;

Техногена (техничко-технолошка) ванредна ситуација - стање у којем се као резултат појаве извора техногене ванредне ситуације на објекту, на одређеној територији или акваторији, нарушавају нормални услови за живот и рад људи, угрожава се њихов живот и здравље, наноси се штета имовини становништва, националној привреди и околини;

Извор техногене (техничко-технолошке) ванредне ситуације - опасан техногени догађај, услед којег је на објекту, одређеној територији или акваторији дошло до техногене ванредне ситуације, и

Хаварија - опасан техногени догађај који на објекту, одређеној територији или акваторији угрожава живот и здравље људи и доводи до рушења зграда, оштећења уређаја и транспортних средстава, нарушавања производног и транспортног процеса, а, такође, и до загађења природне средине (хаварија, штета нанета броду, возилу или њиховом терету)¹²³ - нем. Хаварие од итал. авариа од арап. ‘awār – оштећење, квар брода, авиона, вагона и сл, штета, незгода, квар уопште).¹²⁴

Велика хаварија са људским жртвама по правилу се назива *катастрофа*. Реч катастрофа потиче од грчке речи катастрефо (katastrophe) што значи окренути, преврнути, обраћати. Катастрофа – преокрет нагоре, изненадна невоља, тешка несрећа с људским и материјалним жртвама; елементарна катастрофа, велика несрећа проузрокована природном стихијом.¹²⁵ Најчешће се користи у контексту пропасти, слома, изненадне велике несреће са веома озбиљним последицама по људске животе, уз огромне материјалне штете. Катастрофа је иреверзибилан догађај са трагичним последицама по живот и делатност људи у одређеној зони или сектору, када је човек принуђен на пасивну улогу.

Осим ових термина, да бисмо боље употпунили списак појмова уско везаних за ванредну ситуацију, неопходно је навести још неке од њих. Можда је питање оригиналности и идентитета важно за

123 Нова Larousse енциклопедија (у три тома) - други том, ЈРЈ, Београд, 1999, стр. 641.

124 Иван Клајн, Милан Шипка, Велики речник страних речи и израза, Прометеј, Нови Сад, 2007, стр. 1362.

125 Мала енциклопедија, (четврто издање), бр. 2, Просвета, Београд, 1986, стр. 240.

утврђивање агенде појмова, али до сада у нашој земљи није било јаснијих покушаја да се стандардизују ови и слични појмови. Међутим, неки наши стручњаци за безбедност извели су пионирске покушаје у овој области.

Ванредни догађај је догађај у једној зони (области) техногеног (*техничко-технолошког*), антропогеног или природног порекла, који се састоји у дефлексији (веома значајној) од правила процеса и појава, и има изузетно негативну инфлуентност на животну активност човека, функционисање економије, социјално подручје и природну (животну) средину.¹²⁶

Ванредни услови су карактеристичне црте опште ситуације која се образовала у одговарајућем појасу (на објекту, у региону и сл.) као исход ванредног догађаја и осталих заштравајућих и стабилизирајућих чинилаца, који једновремено са њим делују, обухватајући и локалне услове.¹²⁷

Појам просторни опсег физичких дејстава и појам *могући опсег дејстава негативних последица*. Без обзира на формалну терминологију истоветност класификације, у питању су два квалитета који су суштински разграничени, па као последицу тога добијамо закључак да просторни опсег физичких дејстава може бити локални, али могући опсег дејстава негативних последица може бити чак међународног значаја. Из тих разлога, посебно безбедносно стање (ванредна ситуација) које је по просторном опсегу физичких дејстава локално, по својим негативним последицама може бити таквог квалитета да се превентивне мере морају предузети у ширем сплету околности и са изузетним превентивним опредељењем.¹²⁸

Криза (лат. крисис, од грч. крисис расправа; просуђивање; одлука) - 1. стање нестабилности у економским, друштвеним, политичким или међународним односима; -2. одлучујући тренутак после којег долази до преокрета, прекретница.¹²⁹ Дефиниторни саставци кризе су: угроженост важних вредности неког социјалног система, несигурност у вези природе и величине догађаја и неопходност хитрог критичног

126 Зоран Вукушић, „Службе за хитне интервенције у систему управљања ванредним ситуацијама“, семинарски рад, Факултет заштите на раду, Ниш, 2007, стр. 4.

127 Ibid.

128 Станко Костић, стр. 225.

129 Иван Клајн, Милан Шипка, оп. цит, стр. 670.

одлучивања у условима неизвесности.

У модерној социјалној теорији под кризом се мисли на:

1. процес одлучивања у неком временском теснацу;
2. кризе су процеси којима се доводи у питање структура неког система и угрожава његова самобитност,
3. криза је објективна сила која неком субјекту одузима део суверености која му нормално припада. Под кризом се подразумева прекрет неког судбоносног процеса. Стање кризе има облик дезинтеграције друштвених процеса.¹³⁰

Руски научник А. А. Богданов је објавио још 1922. године дело под називом „Тектологија. Општа организациона наука“ где је први пут била разрађена општа теорија криза као део опште теорије система. Он је навео да „сваку промену система треба посматрати као својеврсну кризу.“

Опасност – такво стање код којег се, на темељу општег животног или професионалног искуства и конкретних околности, предвиђа ближе или даље наступање неке штете по појединца, друштво имовину, државу. Као фрагмент објективне стварности, опасност је онтолошка категорија.¹³¹ Опасност, латентно, потенцијално тешка ситуација, опасно стање које прети да угрози неко добро. То може бити радња којом се угрожава неко добро и радња којом је неко добро повређено.¹³²

Акцидент, (енг. ацидент, лат. ациденс, од ацидере догодити се) - 1. незгода, несрећан случај; 2. филоз. случајно, небитно, променљиво својство предмета.¹³³ У савременом значењу, односи се на хаварију која је оставила последице на еколошки систем - биљни и животињски свет, а тиме и на људе.¹³⁴

1.2.4. 2. Појам изазивање ризика и претњи

“Изазови, ризици и претње су могући облици угрожавања стабилности и суверенитета државе и самобитности појединца и друштва. У

130 Видети у: Љубомир Тадић, *Политиколошки лексикон*, Завод за издавање уџбеника и наставна средства, Београд, 1996, године, стр. 108-110.

131 Duško Modly, Nedžad Korajlić, *Kriminalistički Rječnik*, Теџанј, 2002, 399.

132 Мило Бошковић, стр. 226.

133 Иван Клајн, Милан Шипка, оп. цит, стр. 89.

134 Драган Млађан, *Криминалистичко полицијска академија*, Београд, 2008.

себи садрже бројне, вишесмерне облике угрожавања: војне, политичке, економске, социјеталне и еколошки спектар безбедности. Вредност изазова по опстанак државе и друштва је почетно неутрална и разумева се као и неконвенцијенција на коју тек треба одреаговати и у току које се гради њен предзнак - позитиван у виду циља који треба достићи и остварити, чиме би се побољшало стање државе и друштва, или негативан као ризик и претња који из изазова следе и чији је степен и концентрација непосреднија и штетнија по објекат безбедности. Изазови су најопштији облици угрожавања и у себи садрже и ризике и претње.¹³⁵

Изазов у контексту безбедности сужава значење. Изазови, имају шире значење од претњи безбедности и претходно се не могу јасно вредносно одредити (позитивно или негативно). Изазов је општији појам у односу на ризик и претњу, потенцијалан је по интензитету (иако могућ и вероватан, далек у будућности), по ширини и „густини“ утицаја свеобухватан, вишесмеран и бројан, почетно вредносно неутралан, представља у случају безбедности, а опрему на коју тек у будућности треба реаговати и одредити јој предзнак.

У односу на неутралност, изазов има две стране: негативну – његово прерастање у претњу с обзиром на постепено повећање вероватноће штетног утицаја по одређени објекат безбедности, и позитивну, која подразумева оивичавање циља који треба постићи да би се побољшало стање безбедности неког објекта угроженог видљивим (или невидљивим) деловањем негативне стране изазова.¹³⁶

Ризици су индиректнија форма угрожавања суверенитета и идентитета држава и друштава који се исказују кроз одређеније и ограничене облике војног, политичког, економског, социјеталног и еколошког сектора и доводе их у стање извесније опасности у односу на изазове. Ризик (итал. *рисико*, фр. *рискуе*) - првобитно: опасност која је лађама претила од хриди на стена (*рисцо*); доцније: опасност, излагање опасности, смео подвиг; посао или улог скопчан са опасношћу да пропадне.¹³⁷ Ризици носе превасходно негативан предзнак, претећи и угрожавајући опстанак државе и друштва, али уз могућност избегавања тих ризика, уз повољно решење и исход по објекат безбедности. Они

135 Дејан Орлић, „Појмовно одређење изазова, ризика и претњи у процесу преобликовања замисли и система међународне безбедности“, семинарски рад на ФПН, Београд, 2003, стр 29-30.

136 Младен Бајагић, *Основи безбедности*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2007, стр. 130.

137 Милан Вујаклија, *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд, 2006, стр. 782.

проистичу из изазова и у себи носе конкретне претње.¹³⁸

Појам ризика у ширем значењу означава и појам опасности. У осигурању појам ризика подразумева осигурани ризик од одређених могућих опасности, нпр. пожара, незгоде и сл. У лексичком значењу означава смео подухват, стављање на коцку, могућност погибије, изложеност незгоди, несрећи, пропасти, губитку, прати, у већој или мањој мери, сваку људску делатност.¹³⁹

“Ризик је опасност, могућност или вероватноћа штете или губитка; излагање опасности које укључује и перцепцију одговора на ту вероватноћу.“ Вредносно одређујући, ризик је стављање одређене вредности у положај у коме она може бити повређена, оштећена, односно изгубљена. Ризик је могућност, одређени степен вероватноће наступања неког догађаја или деловања са неповољним последицама, при чему отклањање или смањење зависи од нивоа познавања појаве у којој је садржан.¹⁴⁰

Пробабалистички приступ одређењу ризика садржан је савременом теоријом одлучивања. Наиме, ризик је могућност (вероватноћа) наступања нежељене последице (уже становиште), или мера девијације од очекиваног резултата (шире становиште). То значи да ризик, углавном, (али погрешно) има негативан предзнак, а треба да буде схваћен као неутрална категорија (јер може да буде и позитивна појава).

До квалификовања и квантификовања ризика долази се анализом. Наиме, анализа ризика је поступак системског истраживања фактора који утичу на резултате при додели вероватноћа наступања будућих стања. При томе, системско истраживање фактора ризика подразумева њихово сврставање у оне који су обухваћени окружењем, функцијом и структуром предмета анализе. Наведене вероватноће описују ризике, односно омогућују вредновање решења безбедносних проблема и њихово рангирање по ваљаности.¹⁴¹

Да би се ваљаније схватио ризик потребно је познавање извесности и неизвесности. У том случају, ситуација извесности је она у којој су све чињенице везане за стање проблема познате. С друге стране,

138 Дејан Орлић, оп. цит, стр. 30.

139 Duško Modly, Nedžad Korajlić, *Kriminalistički Rječnik*, Теџанј, 2002, стр. 560-561.

140 Младен Бајагић, *Основи безбедности*, стр. 131.

141 Видети шире: Субошић Д., „Основе савременог одлучивања“, *Кризни менаџмент I, Превенција кризе*, Хрестоматија, Факултет безбедности, Београд, 2006, стр. 377 – 398.

ситуација неизвесности је она у којој су чињенице о стању проблема непознате, а непознате су и све информације на основу којих би се могле доделити вероватноће наступања појединих стања.¹⁴²

Критеријуми по којима је подела ситуација извесности, ризика и неизвесности изведена су: 1. количина података, 2. сложеност проблема и 3. познавање законитости развоја појава. Међусобни однос извесности, ризика и неизвесности, у односу на два прво наведена критеријума, је такав да извесност представља ситуацију у којој је присутна велика количина података, а сложеност проблема је мала. С друге стране, ризик је она ситуација која подразумева средњу количину података и средњу сложеност проблема. Најзад, неизвесност одговара ситуацији која је одређена малим бројем података и великом сложеносту проблема.¹⁴³

У смислу ванредне ситуације, под ризиком се мисли на сваку ситуацију која, са одређеном вероватноћом, може иницирати непретпостављену промену квалитета, тј. губитак система. Ризик је мера вероватноће и последица остварења опасности.¹⁴⁴ Удес је материјализовани ризик, а под њим се подразумева изненадни догађај који изазива штету или повреду, дакле, увек изазива губитак.

Претње су непосредни облици угрожавања држава и друштва, једна врста притиска којим се жели нанети штета или неко зло са позиције силе како би се објекти претње присилили на одређене уступке. Претње имају јасне и одређене облике угрожавања као што су рат, економске санкције или терористички напади, и носе негативну вредност по опстанак државе и друштва. Оне су крајња, најнепосреднија манифестација ризика и претњи.¹⁴⁵ У најширем смислу, претња представља „свесну намеру узроковања штете некој особи, својини или праву, да би принудила објекат претње да испуни наметнуто понашање.“¹⁴⁶

Наиме, у анализи појма претњи (безбедности) наводе се три основна критеријума за њихово дефинисање: интезитетом – основни критеријум степеновања претњи. У погледу интензитета, претње су разврстане на потенцијалне, посредне и непосредне; захват утицаја на

142 Субошић Д., оп. цит.

143 Субошић Д., оп. цит.

144 Зоран Вукушић, оп. цит, стр. 8.

145 Дејан Орлић, оп. цит, стр. 30.

146 Младен Бајагић, *Основи безбедности*, стр. 132; упореди: *Dictionary of Law* (fourth edition), New York, Oxford: Oxford University Press, 1997, p. 465.

објекат деловања, односно број и учесталост одређених облика угрожавања (претње); Процена вредности коју интензитет деловања неке претње оставља на објекат, што значи да претња може бити неутрална, позитивна и негативна по својој вредности.¹⁴⁷

О непосредној повезаности појмова изазов, опасност, ризик, претња и ванредна ситуација видети слику 1.¹⁴⁸ Сви ови појмови су на одређени начин међусобно зависни и произлазе један из другог.¹⁴⁹

1.2.4.3. Изазивање и управљање ризицима

„Замајац Глобализације покренуо је велике промене у начину примена знања, организовања живота и рада. Промењене околности прете многим да остану без посла, а неким да се не снађу до краја живота. Антиглобалисти су у Генови поставили питање: „Вас је осам, а нас шест милијарди, шта мислите са нама?“¹⁵⁰ Стога, глобализација и успостављање новог светског поредка иза које стоје корпорације и власти из сенке, као и економски развијене земље запада, представљају опасност и претњу по већи број становништва, наручито неразвијеног, земаља у транзицији и оних који су на раскршћу светских збивања. Успостављање новог светског поредка као феномена глобализације савременог света, прате изазивање и управљање кризама, ограничено временским и просторним трајањем.

Изазивање и управљање кризама један је од метода спољнополитичких и војних државних стратегија једног броја држава у свету, а која је у ранијим периодима све до осамдесетих година су биле познате као доктрина специјалног рата. Овај назив у последње време доста је модификован и назван као сукоб ниског интензитета. Исти подразумева изазивање и управљање кризама. Под овим појмом подразумевају се активности као што су демонстрација силе, пружање војне и друге помоћи, специјалне операције уз ограничену употребу оружаних снага и слчно.

---

147 Ibidem.

148 Слика је преузета из: *Основи заштите становништва и територије у кризним ситуацијама*, Министарство за ванредне ситуације РФ, Москва, 2006, (превод), стр. 21.

149 Драган Млађан и Далибор Кекић, *Ванредне ситуације, прилог концептуалном одређењу безбедности*, Наука, безбедност полиција, Полицијско криминалистичка академија, Београд, 2008.

150 . Слободан Марковић, *Моћнији од ЦИА*, Институт за политичке студије, Београд, 2002. стр.44

У том случају суштина у примени метода у стратегији сукоба ниског интензитета, подразумева стратегију доминације која се ослања на невојна средства, а војна се користе као додатни притисак или ограничenu употребу силе. Међутим, ово се односи у случају кад се војна средства покажу као недовољна и неефикасна. У суштини методи ове стратегије данас се садржајно посматрају у изазивању криза и управљање кризама.

Под појмом управљање кризама подразумевају се „ ванредне акције које предузимају националне вође ради контроле и окончања активности спољних или унутрашњих, аката које угрожавају или озбиљно прете да угрозе њихову важне националне интересе.”¹⁵¹

Изазивање и коришћење криза је веома компликован и сложен процес, који обично започиње са политичким, економским верским, националним или другим изазваним унутрашњим проблемима у некој земљи. Снаге које изазивају кризу и приступе њеном решавању, њима није у циљу решити или смирити насталу кризу већ је користе и злоупотребљавају за своје сврхе. Према томе, изазивање криза и управљање њиме подразумева скоро увек две фазе, јединствене стратегије разбијања сложених одређених државних заједница, обарање некоперативних друштвених система, у циљу поробљавања суверених држава путем агресивних операције без употребе оружаних снага и изазивања рата.

У том случају, основна карактеристика изазивања и управљања друштвеним кризама је реализација одређених видова тајних операција и акција у једном специфичном и карактеристичном јединству. А то подразумева појединачне акте насиља помагањем одређених политичких опозиционих субјеката, у акцијама превратничких дејстава који изазивају најтеже последице владајућем систему. Све су то опасне и проблематичне активности које изазивају тешкоће и проблеме у успостављању контроле над њима.

У суштини су то крајњи циљеви успостављањем пуне доминације над економским, политичким, безбедносним и другим процесима у датој земљи. Један од најтежих видова тајних акција у изазивању и управљању друштвеним кризама, представља директно мешање у унутрашње ствари суверених земаља.

Све то се односи у супротности са свим међународним и

151 Džordž Kolins, Velika strategija- principi i praksa. Vašington.

прихваћеним начелима о поштовању територијалне целовитости и суверенитости држава. Тајне операције, активности и акције подразумева разноврсне тајне радње и поступке тајних служби, преко невладиних институција и других субјеката који су организовани у сврси ових мера и планова.

То значи, да суштина тајних операција подразумева субвезивне или превратничке активности нековенционалног карактера. Помоћу оваквих активности се подрива и слаби политичко-економски, војни, морални и други методи одређених снага уз посредство неке земље. Под субверзивним активностима на туђим територијама сматрају се:

- обавештајне активности у циљу прикупљања података и проналажења истомишљеника,
- припрема и извођење државних или војних удара, са циљем рушења легалноизабраног руководства и политичког система,
- извођење саботажа, како би се нанела страх, паника, несигурност и неповерење у постојећи систем и легално руководство,
- подизање оружаних побуна, како би се створио хаос и олакшала планирана активност,
- довођење на власт корумпираних људи и лакше управљање њима,,
- тајно наоружавање присталица и противника постојећег система,
- обука и организовање паравојних снага, које бих изазвале оружане сукобе и слично.

Све су то планиране и стратегијске активности са којима се изазива хаос у некој држави како би се изазвала криза и са истим управљало из центра који је и испланирао такву активност. Тиме се угрожавају животи људи, материјалних добара и вредности, угрожавање животне средине и непланирано ангажовање цивилне заштите у заштити спасавању друштвених вредности у организацији држава која је угрижена или нападнута.

1.2.4.4. Понашање људи у настанку ванредне ситуације

Осећаји људи у настанку било којих опасности и њихово доживљавање и савлађивање претњи, а посебно њихово понашање у ратним дејствима и елементарним непогодама, веома је значајно у процесу преживљавања. У сваком случају осећају се као средство у рукама ратних актера на простору захваћеним ратом или елементарним

непогодама. Нарочито тада долази до изражаја страх, паника и стрес код становништва које није припремано, обучавано и едуковано за живот у ванредном, ратном стању и другим природним елементарним непогодама.

Ратна дејства и разарања, елементарне непогоде, техничко-технолошке несреће и други облици претњи по безбедност људи и материјалних вредности, знатно ремете редовне и устаљене животне токове. Нарочито се односи на становништво у великим урбаним срединама, које је изложено опасностима свих врста било да су проистекле људским, техничким или природним деловањем и настанком недаћа којима се људи не лако психички могу одупрети, нарочито ако нису припремани за такве ситуације. Кад се људи суоче са тешкоћама у комуникацији, снадбевању са основним животним намирницама и ограниченим слободним кретањем, доживљавају стресове, психичке поремећаје и агресивност, због чега им се повећава паника у којој и сами доприносе још већим опасностима од постојећих.

У таквим условима и ситуацијама успех акција у заштити и спасавању у изузетно тешким условима у многим зависи од психичких способности и организованости људи који су угрожени и којима се покушава пружити помоћ. Један од највећих проблема за спасиоце представља стање код људи којима се пружа заштита и спасавање. Ако међу угроженим није изражена велика паника у том случају се олакшава снагама за спасавање да ефикасно, брзо и безбедно изврше евакуацију и спашавање угрожених од могућег настанка или настале опасности. У таквим и сличним ситуацијама код угрожених свест је на већем степену и сами себи помажу у спасавању. У новонасталим ванредним и тешким ситуацијама у којима су посебно отежани услови за живот и преживљавање. Веома отежане активности у спашавању и евакуацији људи и њихових добара су изражене у понашању код збуњених и уплашених лица у неочекивано насталој ситуацији. У неким случајевима је стање неиздрживо и представља велике тешкоће које се огледају у следећем:

а. Већина угрожених људи у тешким ситуацијама се тешко сналази, нарочито кад су у питању болесни, или старије особе, деца и жене су збуњени, у шоку, великој паници и невољи. У том случају је веома тешка међусобна сарадња, како између угрожених тако и међу спасиоцима, као и сарадња жртва са спасиоцима.

б. Настала несрећа и могућност настанка нових незгода код људи изазива посебно додатну панику и као такви нису способни да делују рационално и отежавају себи и током пружања помоћи од спасилаца.

а. У настанку несрећа и ванредних неприлика, повећавају се асоцијална понашања и појављују се крађе и пљачке, а то додатно доприноси угроженима у повећању панике, хистерије и недоличног понашања.

б. Приликом настанка таквих стања добро су дошле организоване и квалитетне акције и понашања у којима ће се смиривати паника и тиме омогућити олакшана активност у збрињавању унесрећених.

Што се тиче панике, збуњености и шока код унесрећених, значајно је присуство људи који су присебни и који ће усмеравати активности и смиривати угрожене, као и њихово активирање у самопомоћи и помоћу члановима породице и других лица у невољи.

У свакој несрећи, неприлици и ванредној ситуацији, одговорност мора бити повећана и код спасилаца и код угрожених како би се допринело ефикасном спашавању и евакуацији угрожених људи.

Кад су у питању асоцијална понашања и пљачке, неопходно је организовање свих расположивих субјеката за безбедност и заштиту и њихово присуство приликом вршења евакуације и спашавања људи, а самим тим и њихових добара.

Ни једна акција у евакуацији и спашавању не може дати у потпуности очекиване резултата, а наручито у друштво које не организује обуку и припрему становништва за настанак ванредног стања. Организовано друштво и његовим редовним припремама становништва и јединица цивилне заштите за ванредне ситуације, повећава гаранцију за успех и смањује се ризик по људске животе и материјалне вредности током евакуација и спашавања.

У оним друштвима где се не спроводе адекватне припреме јединица цивилне заштите и становништва за ванредне ситуације, ризици су неизбежни, а успех за преживљавању је веома низак и не обезбеђује гаранцију и успех у било којој насталој ситуацији. Посебно се мора имати у виду урбане средине у којима инфраструктура није по стандардима. У таквим срединама се повећава опасност по број жртава, безбедност здравља и уништење материјалних вредности од последица застарелих, лоших и неквалитетних инсталација, (водених, грејања, гасних, канализационих) и других инсталација.

2. МОГУЋИ ОБЛИЦИ УГРОЖАВАЊА БЕЗБЕДНОСТИ ЉУДИ И ДРУГИХ ВРЕДНОСТИ

Ново доба и савремени свет у односу на стари и средњи век, са собом је донео савремене, опасне, моћне и разорне претње и опасности у лику савременог оружја, која могу истовремено угрозити целокупну планету или већи део њеног простора. Савремена цивилизација у циљу унапређења и побољшања услова живота за човечанство, са собом је донела и разорно оружје за масовна уништавања људи, других живих бића и његове околине. Поред опасности по безбедност људи и имовине, савременим оружјем се врше поремећаји и угрожавање климе, услед чега долази до вештачког изазивања природних и елементарних непогода, које додатно угрожавају људску цивилизацију. Производњом опасних материја и оружја, долази до настанка инцидената или акцидентата проузрокованих технолошким и техничким удесима, који такође представљају додатну претњу и опасност по опстанак човечанства и његове околине. Те претње и опасности којима у највећој мери доприноси људски фактор, а у знатно мањој мери природа, и могу се груписати у три различите групе, као што су.

- *друштвени облици* претњи и опасности за које је узрочник људски фактор су; ратови и ратна разарања, терористичке активности, организовани криминалитет и корупција, деструктивне и опасне секте, и слично,

- *технолошко-технички* облици претњи и опасности су, несреће и катастрофе настале услед удеса на постројењима у институтима и индустријским објектима, несреће у свим облицима саобраћаја и слично,

- *природне или елементарне непогоде*, које могу настати вештачким или природним деловањем и услед којих настају земљотреси, вулкани, поплаве, пожари, клизање терена, олује и ветрови, лед и смрзавања, велике падавине и слично.

Према томе, без обзира о којој врсти или групацији претњи и опасности се ради, свака групација са собом носи веће или огромне последице по безбедност људи и њихове имовине, а претње и последице условњавају завођење ванредне ситуације и предузимање мера заштите и спасавања.

2.1. Могући друштвени облици претњи, опасности и угрожавања

Под друштвеним облицима претњи, опасности, и угрожавања, сматрају се опасни угрожавајући фактори проузроковани људским активностима. У том контексту, могући облици претњи и опасности које се проузрокују услед људских активности могу бити; рат и ратна разарања, терористичке и криминалне активности, деструктивне активности (секте, магови, гатаре, врачеве и сл.), немари, нехати и угрожавање животне средине, средњих и већих размера.

2.1.1. Опште о угрожавању

Друштвени облици, опасности и претњи као један од најчесталијих могућих облика насиља, настаје појавом могуће опасности и претњи и узрпкује настанак опасности и претње којима се сматрају, свака активност која настаје деловањем човека. Затим се подразумева да су усмерена или мотивисана угрожавајућим факторима по безбедност здравља и живота људи, животињског света, биљног богатства и материјалних и других вредности. Друштвени облици опасности и претњи су разноврсни и вишеструки и сва ефективност је усмерене на угрожавање и уништавање свеукупних вредности неког друштва.

Сл. 1. Ракетирање

Под друштвеним облицима угрожавања људских живота, безбедности здравља, безбедност животиња и уништавање материјалних, културних и других вредности подразумева се:

- ратна дејства као најмасовнији облик претњи људским и материјалним вредностима,
- терористичке и диверзантске активности претњама, атентатима, убиствима, диверзјама и саботажама,
- криминалне активности корупције, пљачке нелагална трговина и слично,

- и угрожавање животне средине употребом опасног оружја, нуклеарних и других испитивања, индустријским отпадом, изливање опасних материја, пожари и друге опасности.

2.1.2. Ратови и ратна дејства

Ратна дејства и насиље над становништвом и његовим друштвеним, културним, материјалним и другим вредностима, представља најмасовнији, најразорнији, застрашујући и други облик друштвеног угрожавања, опасности, претњи и насиља. Од наведених активности настају вишеструке опасности по безбедност људи и свих њихових вредности као што су:

- губитак људских живота код великог броја људи,
- настају повреде, губици делова тела, заразна и друга оболења великих размера,
- људи оболевају од психичког стреса и нервног растројства са великим последицама по оболеле, њихову родбину и околину,
- настају заразне болести и епидемије великих и широких размера,
- настају пандемије и болести код животиња,
- уништавају се материјалне вредности са огромним последицама по егистенцију људи и животињског света,
- уништавају се, руше, мењају друштвене вредности, уређење, системим и друге културне вредности грађана у друштву захваћеном ратним дејствима,
- угрожава се целокупна еколошка средина са великим опасностима и последицама у дужем временском периоду од употребе хемијских, биолошких, радиолошких и нуклеарних оружја и других средстава за масовно уништавање,
- као и од последица заразе која настаје након дејстава и слично,
- употреба, испитивања и пробе нуклераних оружја и друго.

Употребом средстава за масовно уништавање током ратних дејстава, њиховим испитивањем и пробама у миру, представљају саме по себи претње по безбедност људи, њихових вредности и животне средине, као и претње настанком елементарних непогода које такође представљају нову претњу по целокупну вредност друштва у окружењу где се користе ове направе.

Дејством разорних средстава било намерном употребом,

техничким испитивањем и провером средстава за масовно убијање и уништавање, изазивају се поремећаји, оштећења и појаве елементарних непогода као што су;

- земљотреси који се могу појавити након сваке употребе или пробе експлозивне разорне направе, са великим последицама,
- употребом разорних средстава долази до вибрација земљишта услед којих пуцају бране водостаја, хидроцентрала, одбранбени речни зидови и слично, након чега долази до изливања река, језера и других вода из резервара које плаве околину и тиме наносе претње и опасности по становништво и материјалне вредности у чивотној средини,
- након експлозије експлозивне направе настаје отворени пламен и висока температура услед чега се појављује пожар, који поред експлозије захвата ватреном стихијом велике површине природног растиња, објеката, запаљивих текућина, а тиме и до великих опасности по безбедност и људи и материјалних вредности у њиховој околини,
- приликом употребе ових средстава и њиховим дејством на хемијске индустријске објекте, долази до технолошких и техничких удеса, услед којих и излива опасних, заразних, запаљивих, и експлозивних материја, а самим тиме и додатне опасности од зараза, пожара, експлозије тровања људи, животиња и уништавања биљног света и животне средине.

Стога, се ратна дејства и настанак несрећа подразумевају као највећа опасност по савремени свет, а то потврђују многобројни ратови у свету, као први и други светски рат, нови локални ратови у Африци, Азији, Европи (грађански рат у бившим југословенским републикама 1991-1995.) и другим регионима.

Колику и какву претњу представљају савремени ратови при употреби нуклеарних, биолошких, хемијских и других експлозивних направа, колико представљају опасност показује пример НАТО бонбардовања из ваздуха Републике Српске, Републике Србије, Авганистана, Ирака, и других земаља. Од тих последица изгубљени су огромни људски животи, материјалне вредности које су потпуно уништаване. Затим, настала су оболења, епидемије и зарази ширих размера, трауме и психо-физичка оштећења су дуготрајна код многих доживотна, а животна околнина је драстично нарушена и делимично уништена.

Међутим, масовним нападом у ратним дејствима обухватила би се целокупна територија на одређеном региону, услед чега би се изазвале

велика разарања, а тиме би дошло и до огромних губитака како људских живота, тако и животињског света, материјалних и других добара, а животна оклина би била драстично уништена и тиме би опстанак био скоро немогућ.

2.1.3. НАТО агресија на СРЈ и БиХ

„НТО снаге војним авионима и ракетама (томаховки), испалиле су преко 10.000 зрна са осиромашеним уранијумом на снаге и народ босанских срба током 1995. године и више од 30.000 пројектила током разорне и нехумане акције на Републику Српску. У тим налетима избачено је око 8000. килограма материја са осиромашеним уранијумом. Здружене снаге 19 земаља организоване у војни савез „НАТО“, извршиле су агресију и на СРЈ у пролеће тј. 24. марта 1999. године, чије деловање је трајало пуних 70. дана, када је извршена напад уз употребу бомби са опасним и разорним средстава за масовна убијања људи, уништавање тенкова, возила и објеката. Поред уништавања војних објеката уништани су и цивилни објекти између којих топлане, телевизијске антене, телевизијски објекти (РТС) у Београду, болнице (Драгиша Мишовић у Београду), школе, воза са грађанима на мосту, недалеко од владичиног хана и други складишта горива и мазива (НИС Н.Сад, Панчево, Београд и др. објекти и средства. У тој акцији на Републику Србију избачено је преко 34.000 кг. Опасног материјала са осиромашеним уранијумом, плутонијумом и других хемијским и биолошким агенсима.“¹⁵²

Ракетирањем објеката из ваздухоплова и навођених ракета, избачиван је осиромашени уранијум услед чијег деловања обољевају људи од карцинома, и других разних болести, а мајке рађају новорођенчад са мањим или већим недостацима у развоју и слично.

НАТО агресија је трајала пуних седамдесет дана у којој су рушени објекти, постројења, аеродроми, путеви и други за живот грађана важни објекти. Агресија је са собом донела дугорочне последице које се огледају у загађењу комплетне животне средине, намирница, хране, воде и природе уопште на дуг временски период. Дугорочне последице ће се изразити огромним бројем оболелих, (велики број становништва је изгубио живот) од карцинома и других заразних болести, честим

---

152 Асаф Дураковић, Балкански сидром, Бања Лука, 2009. Архив Дани бр.188, 25.3.2009.

настанком епидемија и болести, психичке последице код великог броја становника уз појаву вечних траума за све оне који су доживели тај ужас. Према саопштењу истраживачког тима ВМА, трајање и деловање осиромашеног уранијума је активно до 3,500.000 година и у том периоду све генерације ће имати те последице од његовог зрачења. Међутим, ове последице неће имати само народи на простору БиХ, Србије, Црне Горе, већ и на простору других суседних држава, а свакако и они грађани из других држава који су се затекли за време бомбардовања и који бораве на овим контаминираним просторима. Да се те последице већ осећају говоре примери једног броја оболелих војника из састава НАТО и КФОР-а из Италије и других земаља. Да је НАТО планирао и организовао ову агресију и да је користио терористичку организацију ОВК у тим акцијама, говоре примери и докази којима је штитио терористичку организацију и после извршене агресије.¹⁵³

2.1.4. Терористичко диверзантске активности у ратним условима

Терористичке и диверзантске акције обично изводе војне јединице у позадини непријатељских снага. Циљ ових акције углавном је мотивисан скретањем непријатељских снага са главног на споредни правац како би се остварио крајњи циљ. У диверзантско-терористичким активностима користе се сва расположива средства за уништење објеката и убијање људи. Употреба отрова, у ванредном и ратном стању, врши се применом отрова различитих врста и количина, ради убијања људи или привременог онеспособљавања како припадника тако и становништва у позадини.

У ранијим ратовима диверзантска средства су се изводила непосредно на фронту против противничких бораца, захватањем релативно мале територије, док у новијим и савременијим ратовима и војним операцијама, агресори врше употребу ових средстава на широкој или читавој територији захваћеној ратним сукобима. Овакве примене опасних отрова доводе до масовне контаминације великих површина земљишног и ваздушног простора, чиме се директно угрожава или та дејства представљају претњу по живот великом броју становништва и бораца, као и других живих бића на контаминаром простору и шире.

---

153 НАТО штитио ОВК злочинце, Правда 21.12.2010. стр.5.

Приликом настанка ванредних околности, ванредног стања и ратног стања, као и у припремама ових облика људског угрожавања често се појављују диверзантске, терористичке и криминалне активности, најчешће извођењем саботажа или диверзија и у не ретким случајевима употребом хемијских и биолошких отрова, преко воде за пиће или на другим изворима употребљивих вода.

Искуства показују да у свим облицима ванредног стања, а посебно у рату појављују се проблеми обезбеђења довољних количина чистих и исправних вода и намирница за пиће и исхрану људи и стоке, управо појавом ових отрова, односно услед контаминације.

У сваком случају долази до поремећаја у снабдевању воде, намирница и производа хране због оштећења резервоара, фабрика, складишта, као и тровања која проузрокују припадници непријатељских снага, терористичких група и присталица угрожавајућих непријатељских елемената.

Сировине за производњу хране при извођењу диверзантских активности постају токсичне присуством хемијских, биолошких и радиолошких отрова, које убацују појединци или групе ради масовног тровања људи и другог живог света, чиме се наносе огромне жртве противнику на чијој територији се изводе наведене активности.

Међутим, такве активности се дешавају и у миру нарочито на просторима где су поремећени и нестабилни политички односи као што је случај на просторима бивше СФРЈ и Републици Србији тј. на њеном делу територије, а то је Косово и Метохија.¹⁵⁴

Тровањем људи и других живих бића контаминацијом воде и хране, спадају у групу најтежих тровања савременим високотоксичним бојним отровима.

Контаминацијом вода и хране за људе и животиње проузрокују се различити облици тровања. Први знаци тј. последице контаминације настају најчешће након краћег, а у неким случајевима и након дужег временског период од саме контаминације, односно конзумирања за троване хране или воде. Отрови надражују слузокожу услед чега настају лака, средња, тешка и веома тешка тровања са великом процентом

---

154 Овом може послужити пример истраживања токсиколошког одељења судске медицине Факултета у Београду 1967 када је анализирано 24 узорка сумњивих вода и хране и када је на 14 узорака или 60%, присуство разних хемијских отрова, који су намерно унети у ове артикле, ради злочиначког тровања људи иако у то време није било ратно нити ванредно стање. (Божидар Пујо, Вода и храна-критични артикли у ванредном стању).

смртности.

Први знаци лаког тровања одликују се појавом болова у стомаку, крчањем црева, гађењем, повраћањем и проливима. Отровано лице је јако бледо, много се зноји, добија болове и стезања у грудној кости, помућен им је вид, а неким су и благо сужене зенице и знаци се појављују након 20-40 минута од узимања контаминираних намирница.

Средња тровања одликују се појавом грчева и болова у стомаку, гађењем и учесталим повраћањем, појавом лучења пљувачке и слина, великим знојењем, отежаним дисањем и крвавим проливом.

Тешка тровања манифестују се након десет минута после употребе, кад се појављује поремећај рада органа за варење и дисање, слаби вид, појављује се мучнина, повраћање и пролив, осећај гушења. Затим се појављују грчеви у свим мишићима, губи се свест и отрована особа или друго живо биће престајеса дисањем. У случају неблаговременог указивања прве помоћи и лечења настаје смрт.

Све то указује на једну веома опасну појаву која настаје и у време мира, због чега сви одговорни органи, службе и грађани морају посветити пажњу заштити животних намирница и воде за пиће итд. од евентуалне претње или настанка ове опасне, нехумане и злочиначке појаве, како би се избегло контаминирање људи и живог света и животне средине уопште.

Загађење животне средине и опасности које настају су продукти употребе хемијских и биолошких отрова који се могу примењивати од стране диверзантских, терористичких па и криминалних групација или појединаца из састава тих групација при чему се највероватније могу применити:

- **нервни бојни отрови** (табун, сарин, соман, Vx, осиромашени уранијум, антракс и други) који су изузетно токсични, растворљиви у води и намирницама. Са својим особинама спадају у ред смртоносних отрова. Нервни отрови растворени у води могу се у води или природи задржати више месеци. Својим присуством ни у чеми не мењају изглед како воде, намирнице и простора, тако укуса и мириса, те се без посебне биолошке анализе не могу открити, односно готово их је немогуће открити органолептичким методама а што би било и опасно по живот. Док осиромашени уранијум и слични нуклеарни отпади су активни 100 па и 150 година.

- **Пликавци**, (иперит, луизит и слични), због својих физичких и

хемијских особина и мале растворљивости у води и храни могу дуже време контаминирати воду, храну и земљиште. Друга група отрова као што су надражљивци, психохемијски отрови и сл. због својих особина и испарљивости не спадају у групу потенцијалних контамината земљишта, воде и хране, као уосталом и цијановодонична киселина, јер је лакша од ваздуха. Због тога се теже на отвореном простору може да постигне потребна концентрација за контаминацију. Међутим уз примену других супстанци и смеше могу контаминирати животну средину.

- *Диверзантски отрови*, првенствено су намењени за контаминацију и тровање мањих објеката за снабдевање водом и храном, као и за тровање мањих група људи. Ове материје су високотоксична једињења која немају боју и карактеристичан укус, због чега се теже откривају.

У палети биолошког оружја веома су актуелни токсини, у старијој врсти оружја, док је новије оружје „обогаћено“ и нуклеарним отровима из отпадних нуклеарних материја која изазивају тешка тровања, дуготрајни су и постојани у природи. Међу познатим су сакситоксин, микротоксин и др. Ако се овом додају и хемијска средства као што су; хербициди у том случају се садржај отрова може повећати до те мера да представљају опасност великих размера, као што је случај настао услед бомбардовања Републике Српске 1993. и Републике Србије 1999. године.¹⁵⁵

2.1.5. Експлозиви

За време ратних дејстава, диверзантских, терористичких и криминалних активности, као и полицијских деловања у сузбијању нереда, прибегава се употреби различитих хемијских направа са пиротехничким смешама. При употреби ручних бомби са пиротехничким средствима појављује се и развија дим са отровним гасовима и материјамма, услед чега се врши загађење околине и угрожавање безбедности здравља. Поред појаве отровних димова, ова средства изазивају пожаре и тиме претњу по безбедност од паљевина, а нарочито у затвореним просторијама када се појављују отровни димови од направе и сагоревања материја у објекту у ком су се применила ова средства. У овом

¹⁵⁵ Група аутора, Хемијска загађења у животној средини одбране и заштите, Човек и животна средина, бр.4-5, Београд, 1985. стр.29

случајуможе доћи до гушења људи и други живих бића и тровања од чијих последица настају здравствени проблеми па чак и обољења.

2.1.6. Запаљиво оружје

У древним, старим временима и средњем веку запаљиво оружје користило се у ратним сукобима као ефикасно средство у наношењу губитака противнику. У време ратова старих Грка коришћена је ватра за спаљивање противничких градова и насеља, а то су користили и римљани. Ову врсту оружја користили су противници у Првом и Другом светском рату, од чега су настајале катастрофалне последице. Један од кључних проблема је био, како и на који начин заштитити људе од овог веома опасног и застрашујућег средства.

У савременим ратовима употребљавано је конвенцијално и НХБ оружје (запаљиво оружје), у најчешћим случајевима у комбинацији са минскоексплозивним средствима. Ефекти дејстава од ове врсте оружја огледају се у вишестепеним опекотинама код живих бића, док згаришта од сагорелих објеката и средстава су остављала велике последице по околину. Запаљивим оружјем постижу се велики негативни ефекти. Паљењем објеката, намирница и убиством живих бића, нарочито припадника противничких снага, изазива се и настаје страх и паника и уопште ванредна и тешка ситуација која иначе настаје појавом пожара и у мирнодопским условима.

Температура и топлота од које сагоревају различите материје и средства, најчешће су се изазивали применом пламенобацача, запаљивих авио бомби, запаљивих артиљеријских граната, запаљивих мина, бацача запаљивих течности, ручних запаљивих бомби, диверзантских запаљивих средстава и савремени авио бомби.

Употребом наведених запаљивих средстава постижу се велики ефекти на начин: емитовање енергије, електромагнетни таласи, зрачења, велика количина топлоте, пожари, димови, гасови и слично. Све наведено утиче на промену, загађење, озрачење и уништење живих бића, објеката, намирница и свега оног од чега је живот зависан.¹⁵⁶

---

156 Радован Станковић, Раде Биочанин, Ефекти дејстава запаљивог оружја и мере заштите, Одбрана и заштита бр.5-6, СМНО, Београд 1990. II део стр.16

2.1.7. Војне подморнице

Војне подморнице у представљају једну од великих претњи у загађењу човекове околине и вода. Подморнице користе нуклеарна горива за погон и горива на бази нафтних деривата, која се приликом запуштања мотора сагоревају и претварају у отровне честице које се испуштају у морску воду те на тај начин се врши загађење вода. Поред испуштања сагорелих гасова мотори користе и уља за подмазивање која такође сагоревају и у гасовима се испуштају у воде којима исте плове.

Употребом подморница било да су у испитивању, вежбама или у оружаним сукобима, ови пловећи објекти могу избацити или избацују велику количину отровних и заразних честица, гасова, и експлозивних супстанци које такође у великој мери угрожавају воде у којима се налазе.

Приликом испитивања мотора и рада пловећих објеката долази до техничких кварова услед којих се просипају горива, мазива, гасови и друге заразне и опасне материје. Приликом тога долази до уништавања флоре и фауне у морским површинама па и на обалама.¹⁵⁷

Техничко-технолошка достигнућа у развоју војне технике и оружја, огледају се у огромним научним остварењима у развоју и усавршавању оружја за масовно уништавање из нуклеарног, биолошког и хемијског арсенала. Тиме се више ствара претња цивилном становништву него војним снагама. Иако је забрањено хемијско и биолошко оружје све више се користи у савременим ратовима. Употреба овог оружја врши се са великог одстојања, од кога настају огромне и дуготрајне последице, како по живот тако и здравље људи, и другог живог и биљног света.¹⁵⁸

Примена НХБ, конвенцијалног и запаљивог оружја у ратним дејствима, представља претњу и опасност по угрожавање животне средине, здравља живих бића, као и нарушавања опстанка биљног света. Због

---

157 Испитивањем новоизграђене подморнице руске армије, 08.11. 2008. године дошло је до техничког квара на пожарним уређајима, када је дошло до изливања гасова и експлозије у води, услед чега је погинуло око 20, а повређено исто толико лица који су се нашли у објекту и његовој близини.

158 Са хемијским и биолошким оружјем суочило се становништво Републике Српске 1993 и Републике Србије, током бомбардовања 1999 године из ваздуха, чије бомбе су садржале нуклеарни опасни отпад (између чега и осиромашени уранијум) од кога ће становништво имати велике здравствене последице, наручито болести од карцинома у будућем веома дужем периоду.

ефеката биолошког и запаљивог оружја иста представљају ефикасна средства за уништавање живог и биљног света као и материјалних вредности на простору у коме се примењују ова средства. Још стари Грци и Римљани у сукобима су користили запаљиву ватру за спаљивање противничких градова. Примене запаљивог и другог оружја је такође било и у Првом и Другом светском рату. Ова војна и невојна средства су се примењивала током целог рата а велика примена истога је била и у рату САД против Вијетнама, који је послужио као полигон за експерименте са овим оружјем. Током НАТО агресије бомбардовањем из ваздуха вршена је употреба запаљивих и разорних авио-бомби на Републику Српску 1993. и Републику Србију 1999. године. Том врстом агресије, и првом у историји ове врсте, вршено је уништавање објеката и друге имовине уз нанешену штету од непроцењиве вредности. У савремено доба, скоро да не постоји ратно дејство, а да нису коришћене запаљиве бомбе и друге врсте оружја из палете овога оружја, над противничким снагама и средствима. У Вијетнамском и Корејском рату, као и на Блиском Истоку и у Авганистанском и Ирачким ратном подручју, такође су кориштене запаљиве и разорне бомбе.

Запаљиво оружје подразумева запаљиве материје лансиране из оружја, чиме се изазивају пожари разорне и веома моћне енергије којом се врши сагоревање и изазивање високих температура на великом и удаљеном простору. Запаљиве материје представљају хемијска једињења или смешу која се пале вештачким путем или у додиру са ваздухом. Приликом сагоревања развијају високу топлоту и запаљују различите материје, чиме уништавају све што је обухваћено моћном ватром или пожаром.

Не само што та средства сагоревају и уништавају људске животе и материјалне вредности, оне изазивају и разне отровне гасове од чијих последица се трују жива бића на великим просторима у дуготрајном временском периоду.

Запаљиве материје се деле на:

- гасовите,
- течне и
- чврсте.

Према физичко-хемијским особинама деле се на ;

- експлозивне,
- самозапаљиве,

- токсичне,
- оксидационе и
- незапаљиве материје са водом.

Према врсти и опасности деле се на;

- веома лако запаљиве,
- лако запаљиве,
- брзо сагориве,
- споро сагориве и
- тешко запаљиве материје.

У односу на садржај кисеоника деле се на;

- материје које горе, без присуства ваздуха и
- материје које горе у присуству кисеоника.

Ефекти дејстава запаљивог оружја постижу се високом температуром, као продуктом сагоревања запаљивих материја уз изазивање топлотног таласа широког спектра и целим током дејства, а постиже се топлотни циклус, уз велику количину зрачења, чиме се врши убијање људи и других живих бића топлотним дејством. Затим настаје и сагоревање других природних и вештачких вредности. Док су последице зрачења дуготрајне и остављају велики ефекат у виду обољења противничких снага и становништва према коме се употребљавају ова средства.¹⁵⁹

У сваком рату је употребљавана и још увек употребљавају се стара и нова средства и оружје у борбеним дејствима. Почев од примитивног до савременог оружја за масовно убијање или уништавање живе силе, као што је биолошко, хемијско, радиолошко, нуклеарно, ракетно електронско и друго оружје или средства, чија разорна моћ је све већа и јача и представља опасност по велики број људских живота и материјалних добара.

Употреба застарелог оружја у савременим ратовима често се користи од стране економско развијених држава и због самог уништења тог оружја. Да би се та врста оружја уништавала на њиховим просторима

---

159 Радован Станковић и Раде Биочанин, Ефекти дејства запаљивог оружја и мере заштите, Одбрана и заштита 5-6, СМНО, Београд, 1990. стр.16.

Ефекти употребом хемијског и запаљивог оружја на Републику Српску и Србију током ваздушног бонбардовања, постигнути су убиством великог броја људи, озрачивањем живог света, изазвана су обољења од карцинома, вируса и других обољења, од чијих последица настају жртве на нашим просторима, а век трајања зрачења је дуготрајан.

то кошта и тиме се загађује животна околина. Загађење животне околине по законима тих земаља је забрањено услед чега се појављује проблем, како и на који начин уништити то оружје. Тако је и пронађен модус за уништавање застарелог оружја тј. исценирати и изазвати рат у коме се врши убијање људи, уништавање материјалних и еколошких вредности на простору противника, а тиме се и ослободити од непотребног баласта застарелог оружја на туђој територији.

Савремено оружје поред разорне моћи и детонације којом се убијају људи и друга жива бића и уништавају објекти у себи садржи различите вирусе и бактерије од којих преживели обољевају од најтежих болести. Док дејство ових отрова траје и до сто, а неких и стопедесет година и након чега иста делује ефикасно на жива бића. Од ове врсте оружја не губе се само животи живих бића, већ оно делује и уништава биљни свет, као и животну околинду. Биљке, воће и поврће као и друго растиње и плодови такође усисавају отрове који се уносе у људски организам. Коришћењем отрованих биљака и њихових плодова контаминирају се људи и други живи свет услед кога може наступити и смрт код истих.

Поред уништења живе силе, природних и материјалних добара савременим и опасним оружјем, такође, води се и геофизички рат у коме се изазивају различити природни поремећаји, између којих су:

- вештачко изазивање земљотреса или потреса, који додатно представљају опасности по живи и биљни свет,
- изазивање великих валова (таласа цунамија) на водама услед којих долази до поплава, а самим тим и претње по људе и материјална добра,
- изазивају се промене у електромагнетном пољу услед чега настаје претња по људе и њихов нервни систем након чега људи доживљавају психичке проблеме,
- изазивају се пожари и пожарне стихије од чијих последица се губе људски животи и огромне материјалне вредности.

На основу наведеног стиче се утисак да се драстично угрожава безбедност људи, материјалних добара и животна средина на великом простору и у дужем временском трајању. Нарочито ако се има у виду дуготрајност отровних материја и њихових остатака у природи. Самим тим, настаје проблем за организовање цивилне заштите у загађеном простору. Исто тако заштита и спасавање постаје компликовано и

представља претњу угроженим људима и спасилачким јединицама.

2.1.8. Микроталасно, биолошко и радиолошко озрачење

Научници су закључили, да у одређеним условима у електричним колима, могу изазвати електрична треперења или осилације, а истовремено је могуће вршити емитовање таласа који се крећу брзином светлости, а то је брзина (300.000 км у секунди), чиме се преноси енергија са једног на друго место, а при томе не долази до преноса материје. Микро таласи имају извесна својства слична са радио-таласима. Први саграђени радарни па до савремених данашњих уређаја користе микроталасну енергију и буквално су преплавили свет, како у војној индустрији тако и у цивилној индустрији за цивилне потребе. Ових уређаја је из дана у дан све више у употреби. Са радарима не располажу само оружане снаге него и ваздушни, поморски саобраћај који се не могу замислити без ових уређаја. Једну врсту радара користи и полиција у контроли друмског саобраћаја.

Поред наведених радара и многа друга средства користе уређаје са микроталасним зрацима између којих су и апарати за заваривање, апарати за микроталасну дијаметрију у медицини, микроталасне пећи, шпорети, антене и слично и сви они представљају вештачке изворе микроталасне енергије. Све наведене и ненаведене уређаје је измислио и саградио човек да би себи олакшао живот и осавременио услове за функционисање у савременом свету, али се иза тога крију многобројне опасности и ризици за људе који рукују са истим или се налазе у њиховој близини.¹⁶⁰

Пре свега треба истаћи да се микроталасно зрачење битно разликује од јонизујућег зрачења. Фотонска енергија микроталасног зрачења је исувише мала да би изазвала јонизацију у биолошким материјама у коме се ово зрачење апсорбује.

Под биолошким ефектима дејствујући фактори на организам подразумевају промене условљене физичко-хемијским процесима на нивоу молекула ткива који коначно условљавају одговарајуће реакције целокупног организма. Већина промена у организму изазваних дејством спољних фактора, могуће је посматрати само помоћу микроскопа.¹⁶¹

160 Зоран Ђорђевић, Микроталасно зрачење и заштита, ВИЗ, Београд, 1978. стр.11

161 Исто. стр.39

Према томе, биолошки микроталасни ефекти представљају опасност од микроталасног зрачења по човечији организам. Наведену чињеницу могу потврдити експериментална истраживања на животињама код којих је наступила смрт изазвана микроталасним зрачењима на виталним органима. На крају се може стећи закључак да радио-биолошка микроталасна зрачења представљају угрожавање људских живота, живота других живих бића која се налазе у близини зрачења, као и опасност по природна добра чији плодови се озрачују, а које користе људи и друга жива бића.

Радио станице са радарима су угрожене у елементарним непогодама, терористичким активностима и ратним разарањима, услед чијих активности долази до рушења или оштећења станица па и радара, због чега долази и до настанка неконтролисаног зрачења.

Стога, заштита и спасавање угрожених у близини оваквих уређаја представља проблем, тешкоћу и компликовану активност због изложености зрачењу угрожених и спасилаца, уколико не поседују одговарајућу заштитну опрему. Спасиоци тј. припадници цивилне заштите посебно се обучавају за спашавање угрожених у близини ових објеката или сличних средстава.

2.1.9. Терористичке активности у миру

Тероризам као специфичан, суров и злочиначки облик насиља мотивисан застрашивањем становништва, представника власти атентатима, појединачним убиством и злочиначким удруживањима, представља претњу и опасност по безбедност здравља и живота људи, уништавања материјалних вредности и угрожавања друштвеног поредка и система безбедности, као и угрожавања животне околине.

Сл.2 Жена (дете) самоубица

Терористичке активности усмерене против власти, друштвеног уређења, мотивисане рушењем представника власти, изменом друштвеног система и довођењем својих истомишљеника и поданика на власт. Те активности организују се у већини случајева од стране обавештајних служби појединих држава, чији су интереси у тим државама.

Међутим, терористичке активности изводе и терористичке групације или организације самостално или уз подршку одређених обавештајних служби или представника власти које их финасирају, обучавају, организују и наводе на такве недозвољене акте. Затим, тероризам организују и терористичке групације без подршке обавештајних служби и припадника власти подршком моћнијих људи који их финасирају и помажу у остварењу таквих дела обично на религијској и националној основи.

Употребом оружја, експлозива и експлозивних направа извршиоци терористичких организација, представљају опасност по безбедност представника власти, њихових сарадника у окружењу, чланова њихових породица и других грађана који се задесе у близини акта насиља. Према томе, тероризам као облик друштвеног насиља такође представља велику претњу па и опасност ширих размера, нарочито када је у питању државни тероризам. У терористичким активностима угрожава се систем безбедности, губе се животи и здравље људи, уништавају материјална добра и оштећује човекова оклоина, а тиме се намећу проблеми како за безбедносне субјекте тако и за цивилну заштиту. Тероризам и терористичке активности се појављују у миру, ванредном стању и ратним приликама. Циљ њихових дела и активности су убијање људи и уништавање материјалних добара друштву против кога се боре, било да су у питању њихови или туђи мотиви.¹⁶²

Колико год је тероризам, као појава опасан за противнике, толико је опасан и за сународника, ако се не повинују терористичким групама, нарочито кад дођу на власт као што је то случај на Косову и Метохији. Припадници ОВК су масовно убијали своје сународнике који нису дали потпуну подршку терористичкој организацији, како за време ратних сукоба тако и по доласку Међународних снага на Косово и Метохију. Терористичка организација ОВК је осудила и оптужила око 20.000 албанаца који нису били за рат на Космету као издајнике албанског народа.¹⁶³

---

162 Да је тероризам скоросвакодневица у свету, указује један примера, хапшење 12-сторице терориста у Лондону, 20.12.2010. године, који су осумњичени за припремање терористичких напада током божићних празника по Великој Британији.

163 Правда, 11.1.2.2010. стра. 26.

2.1.10. Организовани криминалитет као облик претње и угрожавања људи и имовине

„Најопштије дефиниције полазе од тога да је криминалитет друштвена појава вршења кривичних дела од стране појединаца. Према томе, криминалитет је појединачни акт и друштвени феномен.“¹⁶⁴ Организовани криминалитет врше појединци удружени у групу или више група, које подржавају или учествују или на други начин штите појединци из власти.

Организовани криминалитет као облик угрожавања, насиља и претњи по безбедност људи, система безбедности, материјалних вредности и животне околине, један је од најопаснијих облика друштвених претњи и опасност по безбедност друштва у савременом свету. За делатност организованих криминалних група карактеристична је чврста организованост, хијерархиски односи, велика брзина и снажљивост у акцијама, као и способност за брзо прилагођавање у измењеним политичким условима. У својој делатности криминалне групе се служе свим средствима, почевши од претњи, застрашивања, насиља, убистава, па до подмићивања и коришћења политичких и других личности, за личне циљеве.¹⁶⁵ Анализирајући сличност и разлике у деловању криминалних групација од терористичких организација су доста сличне. Методи и средства су им индетична, а разликују се у мотивима деловања тј терористичке организације су мотивисане политичким, а криминалне групације у првом плану маатријалним, а затим и политичким циљевима.

Према томе, и организовани криминалитет представља опасност и претњу по безбедност већег броја људи, њихових материјалних и других вредности, као и угрожавању животне средине. Угрожавање животне средине криминалне групе остварују кријумчарењем и прометом нуклеарног, хемијског, биолошког и другог отпада од кога се израђују опасне и разорне експлозивне направе (бомбе), а које се користе у ратним сукобима. Затим, врше и организују продају и кријумчарење опасних, запаљивих и експлозивних материја које се кријумчаре из индустријских постројења, складишта и цистерни у којима су ускладиштени наведени материјали.

Прилоком крађе опасних, запаљивих и експлозивних материја

164 Мило Бошковић, Здравко Скакавац, Организовани криминалитет, Факултет за правне и пословне студије, Нови Сад, 2009. стр. 17

165 Група аутора, Лексикон криминалистике, Живојин Алексић. Београд, 2004. стр.221

(експлозивни, барути, нафтни деривати, киселине, гасови и сл.) долази до изливања и испуштања течности или гасова приликом претакања из постојећих резервоара у приручне и покретне резервоаре канте у власништву криминалних група, чиме се додатно угрожава безбедност околине, што представља опасност и по безбедност људи и објеката. Криминалне групације у својим саставима имају поједине корумпиране представнике власти или имају њихову подршку и заштитну у остварењу привилегија и противзаконитог богаћења. Такве активности се тешко остварују ако немају подршку у власти или политичких структура.

Обзиром да су криминалне групе организоване и у својим саставима имају поједине представнике власти који им омогућају нелегално богаћење, утицај на владајуће структуре и слично, у тим условима цивилна заштита као хуманитарна организација онемогућена је у адекватном опремању, обучавању и снадбевању за деловање у настанку ванредних ситуација, због корупција, злоупотреба положаја и плјачки од стране појединаца у владајућим структурама.

Због тога, организовани криминалитет представља претњу и опасност по безбедност људи, материјалних добара и угрожавање животне средине, као и функционисање система цивилне заштите. Како у противправном присвајању финансијских средстава, тако и у онемогућавању правилног улагања тих средстава у набавку опреме цивилне заштите. Организовани криминалитет, иако је новији теоријски појам, ипак је веома стара појава. Он постоји скоро у свим земљама и показује тенденцију повећања.¹⁶⁶ Колико су дилери дроге активни и колико континуирано делују показују свакодневни примери, између којих су и хапшење четворице наркомана у Београду, који су били наоружани самострелима и код којих је пронађено три килограма херојина у вредности од 35.000 евра.¹⁶⁷ Организовани криминалитет као светски феномен и појава која хара свим земљама у свету па и Републици Србији, у најчешћим случајевима се одвија трговином опасних средстава и опреме по безбедност људских живота и здравља, као и њихове имовине и посматра се у следећем:

166 Мило Бошковић, Здравко Скакавац, Организовани криминалитет, Факултет за правне и пословне студије, Нови Сад, 2010. стр.21.

167 Детаљније, лист Правда, 31.12.2010. стр 12.

1. Трговина људима

Делатност трговине људима подразумева трговину бебама, децом, женама, мушкарцима и људским органима. *Бебе*¹⁶⁸ се продају на црном тржишту родитељима без деце. Трговина *децом* се врши ради продаје на црном тржишту родитељима без деце и макроима који са истом врше просјачење и изабљивање радома. Трговина *женама* тј белим робљем врши се ради сексуалног искоришћавања¹⁶⁹ и бављења проституцијом, док се *мушкарци* продају ради изабљивања радом тешким и незахвалним пословима и прљавим активностима. А трговина људским органима врши се на црном тржишту ради трансплатације органа код болесних лица. Крађе, продаја и отмице људи и органа су у највећем случају у источноевропским земљама и Азијим, а дестинација продаје су западноевропске земље.¹⁷⁰

2. Трговина наркотицима

Трговина, производња и промет наркотика како биљног тако и вештачког порекла, има за циљ угрожавања здравља и губитка живота великог броја људи, најчешће омладине и распрострањена је на целокупној земљи планети. Нема државе у којој се не врши трговина овим опасним средствима. Међусобни обрачуни наркокриминалниг група су такође честа појава и на нашим просторима. Једна од таквих обрачуна десила се 25.6.2010. у Нишу у којем случају је једно лице тешко повређено. У таквим обрачунима долази до претњи и другим лицима који се нађу у обручу наркомафије и њихових обрачуна.

---

168 Бугари продају бебе Грцима за 15000. евра девојчице се продају за 14.000, а дечаци 16-18000. евра. Најчешће породиље из Бугарске одлазе у Грчку да би се породиле и тамо предале бебе трговцима. Правда, 11-12.2010. стр.14.

169 Колико је овај облик противзаконитог искоришћавања показује пример проституције са душевно оболелим особама. У Сарајеву је брачни пар користио две сестре душевно оболеле за проституцију. Правда 20.12.2010. стр.11

170 Детаљније, 1. Група аутора, Трговина људским органима, ВДРС, Београд, 2004. 2. Томшић Љиљана. Трговина људским органима. Томшић Љиљана, Београд, 2009. 3. Извештај Дика Мартија, Правда 21.12.2010. стр.4 и 4. Царла дел Понте, Суочавање са најтежим ратним слочинима и културом некажњивости, бџубоок, Сарајево, 2008. стр.264.

3. Корупција

Корупција означава поквареност, а у општем смислу занемаривање и злоупотребу службених дужности заради користи, поткупљивања, подмићивања службених особа.¹⁷¹

Корупција као међународни феномен угрожава безбедност друштва, безбедност људи и материјалних вредности, од једног броја људи који користе службене положаје и моћ, а ради наглог богаћења без рада.

4. Педофилија

Педофилија као феномен организованог криминалитета и криминалитета представља велику претњу и опасност по малолетну децу. Са овим нехуманим и веома опасним обликум угрожавања здравља и живота деце, суочава се и друштво Републике Србије. Педофилија се појављује са различитим облицима злостављања, како принудом беба, деце и малолетника на порно снимања филмова, тако и на сексуално задовољавање и блудничење. Између многобројних примера, десио се случај у Бојнику када су четворица монструма ухапшени због силовања малолетнице и која је остала у другом стању. Четворица монструма са бензинске пумпе су месецима злостављали девојчицу. У свему томе најдрастичнији пример злостављање је овај случај што је мозак овог зла био њен кум Горан Страхињић стра чак 67. година. Поред ове минструмне радње, има много сличних случајева између којих су и пример у околини Београда где је Стриц стар 41 годину више од две године вршио силовање своје братанице, а таквих примера је огроман број како код нас тако у свету.¹⁷²

5. Трговина оружјем

Трговина оружјем, експлозивом и муницијом је такође део организованог криминалитета, који се врши између криминалних група, затим криминалних и терористичких група, у циљу стицања огромних финансијских средстава.

---

171 Мило Бошковић, Здравко Скакавац, Организовани криминалитет, Факултет за правне и пословне студије, Нови Сад, стр. 349.

172 Лист, Курир, 01.06.2010. стр.11.

2.1.11. Општи криминалитет

У настанку ванредне ситуације поред организованог криминалитета, постоји и општи криминалитет који се посматра у извршењу појединачних и групних крађа и плјачки, а које нису организоване. Под овим појмом организовања односи се на организоване групе, а које немају везу, подршку или учешће представника власти. Ради се о организованим групама које самостално делују на одређеном простору и сарађују са другим групама.

За време ратних сукоба на простору Хрватске, Босне и Херцеговине и Косова и Метохије криминалне групе су сарађивале у трговини наркотицима, оружјем, људима и вршиле су плјачке изван знања власти на тим просторима. Појединци су индивиде које врше ситне и веће крађе у предзећма, банкама, поштанским штедионицама и приватним кућама и становима.

У ванредним ситуацијама настаје погодно стање за деловање појединачних и група оји користе такве прилике ради крађа и плјачке недовољно обезбеђене имовине, како у државном тако и приватном сектору. Овај облик криминалитета могу спречавати и сузбијати полицијске снаге, приватна обезбеђења и детективске агенције и сами грађани и раднозапослена лица у својим установама.

2.2. Вештачке елементарне непогоде

Под вештачким елементарним непогодама подразумева се, настанак или појава догађаја насталих вештачким (намерним) деловањем услед чега долази до хидрометролошког, геолошког или биолошког поремећаја. Дакле, поремећаји настају деловањем вештачким утицањем на природне силе које се можда неби догодиле без тог утицања од стране људског фактора. Утицај људског фактора односи се, нарочито када су у питању нуклеарне и друге пробе које доприносе одређеној појави природних поремећаја, као и индустријски и технолошки удеси и сл.. У природне појаве убрајају се: земљотрес, поплава, бујица, олуја, јака киша, електрично пражњење, град, суша, одроњавање и клизање земљишта, снежни наноси и лавине, екстремне температуре ваздуха, лед на рекама, епидемија заразних болести, епидемија сточних заразних болести и појава штеточина и других природних појава већих размера.

Наведене елементарне непогоде могу да угрозе здравље и живот људи или да проузрокују већи обим непогода, несрећа и опасности по безбедност људи и материјалних добара. У новије време доба људски фактор је чест узрочник појаве елементарних непогода које настају услед опита, испитивања и проба разорних средстава за масовно уништавање која се врше у оквиру института, фабрика, пробних станица, полигона на копну и мору и сл. Експлозијом тих средстава долази до великих удара, вибрација и поремећаја у воденим токовима. По настанку вибрација долази до поремећаја тектонских плоча, а тима и до појаве различитих ветрова, олуја и бура које подижу ниво воде и на крају долази до поплава, настанка цунамија исл..

Вештачким путем се изазивају муње и громови који проузрокују и падавине различитог интензитета и врсте, шумске пожаре и сл. Све то доприноси угрожавању безбедности здравља људи и животиња, угрожавању материјалних и других вредности, па тако настају и проблеми у заштити и спасавању угрожених, повређених, оболелих и њихове имовине.

2.2.1. Вештачки изазване несреће и катастрофе

Под вештачким несрећама и катастрофама подразумева се свака природна или техничко-технолошка несрећа или догађај који на територији Републике Србије, величином, интензитетом и неочекиваномшћу угрожава здравље и живот већег броја људи, материјалних добара и животне средине и других вредности, изазваних вештачким путем. Затим, ако било који од наведених догађаја нанесе веће или огромне људске жртве или материјалне штете којима се људски фактор не може супроставити или спречити. Под вештачким несрећама насталих људским деловањем подразумевају се све људске активности услед којих су настали техничко-технолошки удеси, ратно стање и криминално-терористичке акције и слично, а од чијих последица настају опасности већих размера по здравље и живот људи, животиња и других живих бића, као и штете по материјалне и друге вредности на простору Републике Србије.

Под несрећама се најчешће подразумевава акцидент или неки други догађај који је проузрокован изненадним деловањем природних сила, техничко-технолошких или других фактора који угрожавају здравље или живот људи, животиња, односно изазивају штету на материјалним

и другим добрима и животној средини, али чије последице могу да отклоне снаге које се заштитом и спасавањем баве као редовном делатношћу на подручју настанка несреће.

2.3. Загађење вода

Водене масе, а посебно питка вода угрожена је развојем и повећањем индустријских производа, а тиме и повећањем индустријских отровних отпада, (уља, нафте, киселина) и других деривата који се користе у производним процесима. Индустријски отпади се изливају преко канализација и ван канализација у реке, језера и мора, као и у подземним водама. У том случају ове материје истичу неконтролисано, (што није редак случај) у природну средину те на тај начин исту загађују и контаминирају.

У том случају, човек је у ситуацији да као градитељ индустријских постројања, уништава и нарушава животну средину успостављањем неравнотеже између човека и природе вађењем и присвајањем природних богастава од којих им враћа отпадне материје у њихову тј. природну средину и тиме угрожава њене вредности. Угрожавањем природних богастава посредно и непосредно се угрожавају и људски и животињски животи и на ове или на сличне начине. Природни поремећаји услед природних непогода, ратна разарања, диверзантско-терористичке активности, технолошко-технички удеси, људски немари и небрига о човековој околини настају и услед нередовног снабдевања и кроз загађење пијаћи и других вода. Ти и слични инциденти настају у миру ванредним ситуацијама и ратним дејствима. Загађења или контаминација вода настају услед природних и људских активности, као што су:

- настанком мањих, средњих, а нарочито великих поплава,
- настанка земљотреса, потреса или вибрација,
- настанком пожара, пожарних олуја и стихија,
- настанком техничко-технолошких удеса на бранама, индустријским постројањима, удесима и слично,
- продирањем подземних загађених вода, у водене токове, резервоаре и складишта вода,
- диверзантско-терористичким контаминацијама воде и сличним актима.

У време поплава долази до потапања и изливања канализација, отпадних вода, изливања септичких јама, сливање отпада са депонија,

проливање загађујућих материја и њихово мешање са водама. Све су то могући облици претње који настају за време поплава услед дуготрајних падавина и излива река и језера из својих корита.

Оштећењем канализационих водова и водова за снабдевање пијаће воде, долази до мешања фекалија са пијаћом водом а самим тим до загађења пијаће воде, након чега долази и до тровања и обољења људи и других живих бића од заразних болести. Настанком земљотреса проузрокују се велика оштећења на бранама, канализацијама, фекалним јамама, водоводима, природним речним бранама и постројењима са опасним и загађујућим материјама, након чега долази до мешања са водама за пиће или са ваздухом, а тиме и до тровања људи и других живих бића, која користе загађену воду или удишу загађен ваздух. У мирнодопским условима могуће су контаминације вода деловањем терористичких и криминалних група или појединаца који врше контаминацију вода бацањем биолошких и хемијских отрова у резервоаре за воду или друга природна станишта са водом, како би извршили масовна тровања живих бића.

У условима рата често долази до разарања или оштећења природних и вештачких резервоара за воду и тиме до загађења исте, као и диверзантским активностима у позадини непријатеља. Диверзантске активности остварују се употребом и применом нуклеарног отпада, радиолошких, биолошких и хемијских отрова којима се загађује вода и тиме изазивају тровања код људи и других живих бића, као и природних намирница које су у људској употреби.

Покретне и пловне воде смештене у своја корита и стајаће смештене у своја лежишта на површини земље, као и подземне воде су изложене разноврсним и свакодневним облицима угрожавања и загађења, а нарочито индустријским, отпадним, фекалним материјама и материјама из земљишта прикупљеним различитим мешањима приликом прскања и просипања истих у земљишни простор, а које доспевају из фабрика, ђубришта, складишта, ваздуха и комуналних инсталација. Ови и слични облици загађења представљају највећу опасност недостатком адекватних и уопште недовољним бројем изграђених колектора тј. пречистача вода у свим градовима, насељима и фабрикама. Поред токсичних хемикалија, биолошких разградљивих једињења са високим садржајем угљеника, азота, фосфора, угљених хидрата, деретерцена-та и сличних хемијских састојака у воде доспевају различити вируси,

бактерије и друге заразне честице које представљају претњу по жива бића од различитих облика епидемија и обољења. Природне воде су угрожене низом неорганских, органских и биолошких загађења, чиме се директно угрожава целокупан живи и биљни свет, јер у целости је зависан од вода и тиме је директно угрожен од свих облика обољења.

Могућа су загађења вода приликом транспорта пловних објеката у водама, који за собом остављају различите врсте отпада било из мотора, просипања или удеса, као и транспорта пијаћих вода у цистернама које нису адекватно заштићене. Воде за пиће могу се загадити криминално-терористичким активностима путем убацивања отровних материја у реке, језера, бунаре, резервоаре и друга складишта за воду, с циљем тровања становништва и других живих бића.

Криминално-терористичке активности - тровање воде врше се из политичких и криминалних побуда како би се нанели губици у људским животима из различитих политичких и криминалних мотива или чак из освете. Градске отпадне воде у највећим случајевима настају деловањем људских активности у индустријским објектима где се мешају отпадне и заразне материје путем канализације, са водом која се користи у домаћинствима, преко тоалета и судопера, радничких перионица у којима се испирају различите отпадне прљаве материје, цурењем септичких јама, спирањем градских површина, као и великим падавинама и поплавама, преко којих се прљаве воде мешају са пијаћим и техничким водама за људску употребу.

Спајањем прљавих отпадних вода са чистим водама уносе се различите примесе материја и супстанци органског и неорганског порекла, а преко канализација се спајају са великим бројем бактерија, вируса и других живих паразита. Међутим, преко индустријских водова доводе се различите хемијске, биолошке, нуклеарне и друге отровне материје, преко којих се врши загађење потрошних вода, а тиме и тровања живих бића, као и биљног света. Површинске и подземне воде у себи садрже велики број хемијских материја, које се обично деле на нормалне састојке вода који су зависни од геолошких састава земљишта кроз које протичу и хемијске материје у води као последица загађења човекове околине. Према томе, чисте воде су природан услов, извор живота, животне средине средство и сировина за производњу. Дакле, основни услов за опстанак живих бића и биљног света је очување природе од загађења. Загревање водених токова отпадним нуклеарним материјама

и другим отпадом, представља велики еколошки проблем у целом свету. Услед радиоактивног отпада који се испушта у водене токове из индустријских постројења данас се не ретко јавља разна обољења у различитим облицима.

Један од облика радиоактивног отпада, је отпад у чврстом стању, док други облик подразумева гасовито стање, а ради се о радиоактивним „инфлуентима“. И као трећи облик подразумева се течено стање. Сва три облика представљају претњу контаминацијом због испуштања опасних материја у ваздух, воду и земљиште који се задржава веома дуго и активно делује на жива бића и биљни свет.

2.4. Изазивање заразних болести и епидемија

Појава и настанак заразних болести као епидемије, дешавало се на нашим просторима у средњем веку, када су владале разне заразне болести (као нпр. куга), а биле су једна од највећих опасности и претњи по становништво и животињски свет тог времена. Од тих опаких болести и њихових последица нестајала су цела села са становништвом у целини.

Међутим, и у модерно доба у неким регионима Африке и Азије епидемије се често појављују и такође представљају велику претњу по већи број становника не само на том подручју. На простору европског региона епидемија већих размера није било дуже време, док се заразне болести у мањим размерама и данас појављују. Проблем и претњу по здравље људи и животиња представљају нове и све опасније појаве заразних болести нарочито код животиња преко којих се преносе болести и на људе. И на нашим просторима у новије време појављују се болести животиња које прерастају и у пандемије, уз присуство већих и различитих количина агенаса, долази до настанке епидемија и болести између којих су: беснило животиња, слинавка, свињска куга, шап, туберкулоза, бруцелоза, као и оне које се појављују у виду пандемија, код којих оболевају папкари – болест тзв. „људе краве“, болест пернатих животиња „птичији грип“, болест свиња названа „трихинела, или трихинелоза“, нови грип тзв АхН1, као и друге заразне болести; туберкулоза, црни пришт, црвенка, дечија парализа, дифтерија, дизентерија, грип, инфективна мононуклоза, колера, тифус, куга, легионарска болест, маларија, мале и велике богиње, пегавац, грозница, салмонелоза, сифилис, стрептокока, шарлах, шуга, тетанус, хепатитис, разни вируси,

заушци, и многе друге заразне болести од којих обољевају људи.

Заразне болести у одређеним периодима и просторима се појављују и представљају претњу услед различитих узрочника, као што су: лоши хигијенски услови, слаба и неквалитетна исхрана, коришћење нехигијенске и загађене воде за пиће и исхрану, велике количине отпада у околини, појаве елементарних непогода, оболење животиња и коришћење зараженог меса и мелечних производа, и слично. Све наведено доприноси поремећају и загађењу животне средине услед чега долази до зараза и настанка заразних болести код живих бића. Појава заразних болести најчешће се дешава у ратним временским периодима и подручјима, кад су погоршани животни услови у исхрани и одржавању хигијене како код људи тако и у њиховој околини, као и настанку економских криза и немаштине.¹⁷³ Поред наведеног, постојање заразних болести долази и услед смањења озонског омотача, због чега долази до пораста броја обољења рака коже и катаракте очију.¹⁷⁴

Заразне болести код животиња настају услед лоше и нехигијенске исхране која садржи штетне агенсе, микроорганизме, тешке метале, пестициде, радионуклиде и слично. Све наведено указује на опасност и претњу по здравље људи и животиња у загађеној околини, а тиме и проблеме и тешкоће у заштити и спасавању.

2.5. Деструктивне секте и угрожавање безбедности

Према незваничним подацима на нашим просторима делује преко 300 разних секти, од чега је навећи број на простору Аутономне Покраине Војводине, а у градовима их има највише у Београди и према неким незваничним подацима ише од 50 различитих секти. Међу наведенима је релативно мали број, а према неким незваничним подацима њих седам су деструктивне секте, док остале су верска удружења и не представљају опасност по безбедност. Друштвене групе или религиозне групе, су организоване и затворене мале групе опредељене у одређена религијска веровања која су супротна од других религијских веровања

---

173 У Босни и Хрцеговини у предратном периоду и почетку ратног стања, појављивале су се заразне болести 1990, кад је било 70 епидемија са укупно 2.422. оболела лица, док је од грипа оболело 36.168 лица. У првој половини 1991. регистровано је 25 епидемија са 395 оболелих, док је од грипа оболело 15.034 лица. А какво је стање било током ратног стања може са само претпоставити. О томе не располажемо са поузданим подацима. Извештај БиХ, 2001. година.

174 Владан Јолцић, Еколошко право, Београд, 1998. стр. 120.

које пропагирају цркве и верници. Ове групе су назване сектама по латинској речи „**sequor**“, а то подразумева седети ићи за неким.

„Појмовно одређење секти има своје значење у речи о секти или није. „Секта је група која према некој особи, некој идеји или неком предмету испољава велко поштовањ или им придаје претеран значај; користи члановима управља и да бих социјализовала, то јест интегрисала у особени образац односа, веровања и поступака унутар групе; у члановима систематски ствара стање психолошке зависности; искоришћавања чланова да бих остварила циљеве вођа; члановима њиховим породицама и њиховим социјалном окружењу наноси оштећења психичког и физичког здравља“.¹⁷⁵

- Подела секти извршена је према документима МУП-а, чије службе су откриле постојање секти још 1945. године на нашим просторима и никада није тачно утврђењ почетак и корен деловања ових скупина на нашим просторима.
- На нашим просторима прва се појавила, „псеудохришћанске“, врло брзо последије раскола хришћанства међу богомилима крајем 14. века.
- Псеудохинду-дудистичка, појавила се са појавом борилачких вештина, а код нас 60. их година прошлог века,
- Синкремистичке, код нас су се појавиле 70. година прошлог века,
- Илуминати основани 1776. године, чији је оснивач баварски проф. Адам Ње Исхаупт,
- Слободно зидарство у Србији, датирају од краја 18 века лужа у Београду,
- Темплари основани 1118. у Јерусалиму,
- Харе Кршна, основана у САД коју је основао Сњами Прабупада рођен 1896 у Индији,
- Сајенталогичка основана 1954 у Калифорнији, коју је основао писац Лафајет Роналд Хабард
- Јеховини сведоци основани је Цхарлос Тазе Русселл рођен 1852.
- Инификациона црква, основана је 1954. у Северној Кореји,
- Адвенисти основао је Њилиам Миллер рођен 1782. по занимању фармер 1855, а од 1860 се зову Адвенисти.
- Сатанизам основана у САД 1614. а на нашим просторима појавила се 1993.
- Црна ружа, за коју нам нису познати подаци.

¹⁷⁵ Милашиновић Ирина, дипломски рад, деструктивне секте, Београд, Нови Сад, стр.12

Неке деструктивне секте у својим плановима и програмима делују деструктивно према својим члановима, а то подразумева изналагање могућности доласка у посед некретнинама са којима располажу чланови удружења или њихови чланови. Док неке имају циљеве који представљају претњу и опасност по безбедност како својих чланова тако и чланова њихових породица. Опасност подразумева убиство чланова породице или извршење самоубиства.¹⁷⁶ Напомена, нису све секте деструктивна, само су неке од њих.

2.6. Астролози, видовњаци, магови, врачеве и гатаре

„Тајно друштво-масони, следбеници су Нимрода, односно Нина Белова, творца Вавилона који је са Бал-кана! Нино Белов или Балов је божанство БЕЛОГ човека, који се налази и у имену главног града Срба Бел-град! Бал или Бел је у корену речи КА-БАЛА, магије која је промовисана у Вавилону, али која има корене на БАЛ-кану. Данас је она сачувана у источној Србији и врло је слична магији Хитита, на основу чега можемо говорити о истородности народа.“¹⁷⁷

Влашка магија, је по много чему јединствена. Док се вера у загробни живот већине великих религија заснива на убеђењима шта све душа очекује на ономе свету, код Влаха доминира идеја како ће човек, као јединство материје, душе и духа тамо тек наставити свој живот на потпуно исти начи како је то чини пре смрти. Зато је митска влашка традиција заснована на потпуно овоземаљским појмовима У њој је космос подређен човеку, а човек космосу.¹⁷⁸

Астролози, магови, врачеве и гатаре су појединци који врше предвиђања, нагађања, веровања и лечења од наводних црних магија, болести и страхова. Један број тих људи у овом проналази занимање, један број пукушава да овај вид предвиђања уклопи као научно истраживање и једни се баве преварама, обманама и криминалитетом. Астролози, један број њих је образован из ове области и материје, док је други број самоук и приучен да се бави предвиђањем. Они се баве предвиђањем појавама и настанцима природних непогода, ратовима, терористичким

176 Сазнања од неких бивших чланова тих група, као и појединачна писања у штанпи и литератури.

177 Дејан Лучић, Теорија завере, Екопрес, Зрењанин, 2009. стр. 7

178 Јасна Јојић Павловски, Влашка магија-2 део, Прометеј, Нови Сад, 2009. стр.10.

активностима, настанцима епидемија, успону и паду политичара, економским проблемима и сличним догађајима. Предвиђања и нагађања врше периодично са предпоставкама да ће нешто настати у наредном временском периоду. Најављивали су масовне демонстрације и оне се нису десиле, а за 2011 су предвидели велика хапшења по Србији и сличне активности.

Видовњаци или пророци, вршили су предвиђања и прорицање и за 2010 годину, између чега нису предвидели земљотрес у Краљеву, а он се догодио. Затим су предвиђали током 2010 године масовне демонстрације у Србији и повратак Воисклава Коштунице на власт, а то се није десило, предвиђали су масовне социјалне немире, настанак превремених избора и то се није догодило.

Бели магови, предвиђају ако се понови геј парада 2011, да ће бити крви и великих жртава¹⁷⁹, види у идућој години велике поплаве, а болести и епидемије неће бити у Републици Србији.¹⁸⁰

Напред наведена занимања и самозвани пророчници, овим начином не угрожавају безбедност људи нити се служе криминалом и преварама. Док постоје врачеве, видовњаци и пророчници који чине криминалне активности преварама, користећи људске муке и вапаје, на пример, за излечењем од неке болести или неког страха. Преваранти уз помоћ тзв. лечења рукама, врше правару да ће болесник бити на тај начин излечен, а за то узимају позамашне своте новца. Док други уз помоћ виска, ракли такође врше лечења за која узимају новац. А има и оних који врше лечење страха скидањем тзв. црне магије са оболелог, при чему такође узимају већу суму новца као надокнаду. Тим активностима се врше преваре, обмане и криминалитет стичући већу суму новца као материјалну корист, а то им је и циљ.¹⁸¹

179 Дана 10.10.2010. одржана је прва геј парада у Београду у којим нередима је повређено 124 полицајца и 17 цивила, а вођа покрета „Образ“ је ухапшен. Правда, 31.12.2010. стр.40. На основу овога је извршена процена за 2011.

180 О Астролозима, маговима и пророцима, детаљније и опширније види лист, Правда, 31.12.2010. стр 40-41.

181 Већи број оих превараната је ухапсила и притворила полиција Републике Србије, а највећи број њих је из Београда.

2.7. Побуне, бунтови, демонстрације и нереди

Побуне као друштвена појава често се дешавају због незадовољства једног броја људи који организују масе на демонтирање, побуне, а тиме и изазивање нереда. У републици Србији појаве демонстрација и нереда често су се дешавале нарочито на Косову и Метохији и једна од већих демонстрација десила се 1981. године. Затим у Београду су се десиле побуне и демонстрације 2001. године приликом рушења тадашњег режима на челу са Слободаном Милошевићем, а 2010. су изведене демонстрације „геј-парадом“ у Београду. Док су штрајкови радника због неповољних ситуација у предузећима, непримањем личних доходака, продајом предузећа и услед других незадовољстава вршили мање и веће штрајкове, како у градовима у Србији тако и у Београду. У свaim демонстрацијама је било угрожених, повређених људи, и у неким случајевима и жртава. Међутим, ова појава је присутна у многим земљама у свету између којих је и пример нереда: у Карачију-Пакистан у ком случају је убијено 72 особе за време избора на локалним парламентарним изборима.¹⁸² Такође се често дешавају већи штрајкови радника због незадовољства између чега и промене закона о пензионисању. У Француској је био штрајк великих размера због кога је дошло до парализовања саобраћаја, рада предузећа, ваздушног саобраћаја и других делатности.¹⁸³

2.8. Насиље на спортским надметањима и манифестацијама

Један од облика претњи и опасности новијег времена представљају насиља на спортским теренима и стадионима. Половином осамдесетих година, дошло је до уједињења навијачких група са једним именом и једним грбом, десило се то 1989. године, а искуства су пренесена са стадиона из Италије. Групе навијача појединих клубова које предводе лица са сумњивим делатностима и лица са оне стране закона врше терор и тероризам на стадионима. Са овим проблемом дужи број година суочавала се Велика Британија, која је ову врсту насиља успела сузбити строгим законским санкцијама, као и Италија у којој су демонстрације и сукоби ове врсте настали пуно раније. Да су ове врсте насиља опасне говори пример утакмице Италија-Србија у Италији. Том

---

182 Правда, 21.10.2010. стр.13

183 Правда, 21.10.2010. стр.12.

приликом су демонстранти нанели велику материјалну штету стадиону, а том приликом је било и већи број повређених. У Београду су честе туче и обрачуни између навијачких група у којима су чести примери губитка живота, било да су навијачи, хулигани или животе губе чак и полицајци. Током ове године навијачка група без повода одузела је живот навијачу француском грађанину Татону у Београду.¹⁸⁴

3. ТЕХНИЧКО-ТЕХНОЛОШКИ ОПАСНОСТИ И ПРЕТЊЕ

Техничко технолошким облицима претњи, угрожавања и ризика, сматрају се настанак удеса, несрећа и катастрофа, проузрокованим удесима у саобраћају, нуклеарним и хемијским постројењима, као и намерно изазваним удесима у индустрији, саботажом и настанка природних непогода, тиме и катастрофалних последица.

3.1. Индустријска угрожавања

Сваки технолошки и технички напредак је у бити и захват у чо- векову околину, који проузрокују много штетних ефеката и последица, од којих се неке могу појавити након дужег времена од момента контини- нитације. Загађивање човекове околине се не одражава негативно само на еколошком подручју то важи и за социолошко подручје, а такође се и негативно рефлектује и у економији. У бившој СФРЈ, осамедесетих и деведесетих година прошлог века, вршено је истраживање стања загађености мора и вода у којем је установљено да је загађеност врло критична, а та критичност условљава хитне мере у превазилажењу ризика који тек следе.

Посматрајући тадашње стање вода у односу на данашње може се само претпоставити да није стање само критично већ драматично, јер се ништа на плану заштите вода до данас није учинило, већ је све више и више расло загађивање. Истим пројектом истраживано је стање загађености ваздуха изнад простора тадашње државе и установљено је да је ваздух био загађен са различитим и бројним штетним материјама, нарочито у већим градовима и индустријским центрима.

Истраживањем у то време установљено је да је човечанство у

---

184 Детаљније о насиљу, Правда, 21.10.2010. стр. 22.

последњих 100 година трајно уништило 350 милијарди тона кисеоника, што је од тог времена тринајест пута више уништено кисеоника од времена настанка човечанства. Док изнад простора СФРЈ од 1945-1990, пет пута више кисеоника него људи који су живели на тој територији у последњих 5000 година. У тим и у непосредној близини таквих центара у данашње време није могуће производити здраву храну, наручито ако се има у виду колике су количине вештачких ђубрива бачене на земљану површину ради бољег приноса.

Развојем технолошких и техничких индустријских постројења која уништавају животну средину избацујући огромне количине опасних гасова и материја, уништавају се и шумска богатства, чиме се смањује производња кисеоника и тиме се повећава додатна опасност по околину. Стручне анализе и резултати показују да једна буква сваки сат даје 1,7 кг кисеоника, а на дан произведе потребну количину кисеоника за 64 човека.¹⁸⁵Анализирајући количину производње кисеоника само једне букве, а колико се произведе кисеоника у једној огромној планинској области, не може се израчунати само предпоставити које је нам богатство нуди природа само производњом кисеоника.

Савремени човек због својих похлепа за високим луксузом уништава природна богатства која су се вековима стварала, а иста су брзо нестала и нестала је производња кисеоника у одређеним количинама. Додајући тим смањеним количинама кисеоника и огромне количине загађеног ваздуха због индустријског загађења, резултати су катастрофални и погубни за човечанство. Уколикио се настави овим темпом уништавање шумског блага и са загађивањем ваздуха индустријом, перспектива човечанству је запрепашћујућа.

Постојеће стање представља алармантно упозорење и условљава муњевито реаговање у превазилажењу опасности и настанка могуће кризе. Ако посматрамо само ову врсту проблема у овој области, а колико их још постоји можемо само претпостављати. Колико индустрија потроши чистог кисеоника и изабци загађеног и колико производе опасних материја (нарочито хемијска) избацујући их преко гасова, димова и супстанци канализацијом и другим одводним каналима може се само нагађати. Овој констатацији може послужитикао пример Панчева у коме се дневно избацује од 5-120 микро грама отровних материја, а

---

185 Момир Шаренац, Еколошки аспекти цивилне заштите, Одбрана и заштита бр.5-6. ССНО, Београд, 1990.

дозвољено је само до 5 микро грама.¹⁸⁶ Затим у Бору измерена је загађеност ваздуха и установљено да је већа чак 100 пута од дозвољене на дан 01.01.2009. године У мерној станици Брезоник измерена је концентracија од 38.000 микрограма сумпордиоксида по кубном метру ваздуха иако је законом дозвољено највише до 350 микрограма. На то вест и извештај брзо је реаговало министарство за екологију и градске структура затварањем производње у топионици РТБ Бор и фабрици сумпорних киселина.¹⁸⁷ Највећи број отровних материја избацује се у атмосферу у саобраћају, али и индустрија металних и хемијских производа, топлане и разни други гадни отпади који су остаци индустрије.

Не контролисано нагомилавање различитих материјала, материја и супстанци у заштићеним и незаштићеним објектима и просторима, драматично нас упозорава на озбиљније размишљање и ангажовање на ургентном преиспитивању целокупног људског понашања у односу на човекову околину. Повећавање глобалних еколошких проблема прогресивним уништавањем биодиверзитета, оштећењем озонског омотача, глобалним поремећајем климе, губитком обрадивог земљишта, уништавањем шума, појавом киселих киша и слично. Све то наговештава и представља претњу и алармантно стање по безбедност и опстанак човечанства и екосистема. Што се савремени човек технолошко-технички више усавршава и постиже напредак у олакшању свога живота у толико доприноси и убрзава опасност по његову сопствену безбедност загађењем околине.

У том смислу поставља се питање, да ли је толико вредна савремена наука и напредак у технолошко-техничком смислу, од кога му прети опасност по опстанак? Затим да ли у том случају постоји могућност преживљавања од тих опасности ако у скорије време се не стане на пут загађивачима човекове околине.

Савремени човек све више угрожава животну средину, као и целокупну биосферу, а тиме и опстанак у целини. Да би се очувала толико загађена природна средина и омогућио опстанак, човек у овим условима а нарочито политичка власти у целини морају приступити заштити екосистема и живота живог света. Тиме би се стало на пут великим и моћним корпорацијама чији су економски интереси изнад људских живота. Уништавањем природне средине црпљењем природних ресурса

186 Податак, ТВ-1 симпозијум, од 07.05.2008.

187 Курир 03.01.2009. стр.15

којих је све мање, а планета је све сиромашнија, доприноси се додатној претњи по глобалну безбедност и опстанак човека и природних вредности. Колико могу бити претња и опасност по безбедност људи и имовине, показује најновији пример експлозија у фабрици „Слобода“ у Чачку, изазван људским нехато услед чега је дошло до пожара, а затим и експлозије муниције у складишту.¹⁸⁸

3.2. Техничко-технолошки удеси

Под техничко-технолошким акцидентима и несрећама подразумевају се догађаји или акциденти који настају услед људских активности намером, алкавошћу и непажњим приликом рада са средствима у индустрији и индустријским постројењима. Приликом поступања са опасним материјама у производњи, употреби, промету, преради, складиштењу и одлагању средстава и материја. Намерне негативне активности су најчешће мотивисане терористичким и криминалним актима са циљем наношења губитака у животима и у циљу уништења материјалних вредности.

Аљкав рад и непажње су ненамерне активности засноване неодговорношћу појединаца према раду и незаинтересованошћу за успех свога рада. Таквим односом према раду и средствима, са којима управљају, појединци или групе наносе штету и последице по друштво, запослене и околину у којој се налазе индустријски објекти и на којима настају (изазивају) акциденти. У техничко-технолошке несреће подразумевају се акциденти или удеси настали у саобраћају (друмском, воденом, железничком, ваздушном) од чијих последица су угрожени људски животи и материјалне вредности, као и животна средина.

Учесници у саобраћају такође доприносе својим неодговорним понашањем приликом управљања неким од наведених саобраћајних средстава, чиме доприносе и представљају претњу по безбедност свих учесника у саобраћају.¹⁸⁹ Ненамерно изазивање акцидента и удеса изазивају корисници алкохола и наркотика, који под дејством опојних

---

188 Лист Правда, 31.12.2010.

189 Само у ваздушном саобраћају десило се 97 катастрофалних удеса у ваздуху услед којих је живот изгубило 4.099 људи, а на земљи се десило 243 удеса и живот је изгубило 2660 лица, у периоду 1940-2003. година. Љубо Пејановић, Милорад Беатовић, Авиотероризам, Економик, Нови Сад, 2009.

супстанци губе контролу и осећај у саобраћају услед чијег дејства и утицаја на возаче исти нису у стању контролисати своја понашања приликом управљања саобраћајним средством на путевима, коридорима и водама. На тај начин изазивају опасност по личну безбедност и безбедност других учесника у саобраћају. Док, намерно изазивање удеса на путевима, водама, железници и ваздушном простору¹⁹⁰ могу изазвати управљачи превозних средстава или сапутници у случајевима самоубиства, при чему представљају и претњу по безбедност људи, материјалних вредности и човекове околине.

Затим, настају техничко-технолошки удеси на средствима, постројењима истраживачким активностима услед техничких недостатака, замора материјала, спајања запаљивих материја са топлотом и у сличним случајевима, услед којих долази до техничких кварова, експлозија, пожара и удеса.

Међутим, и у овим случајевима људски фактор има своју улогу која се огледа у неквалитетној производњи уређаја на постројењима, нередовном контролом и заменом истих, као и неодговорним односом према послу који се такође испољава у виду нестручног приступа према опасним, запаљивим и експлозивним материјама. И у тим случајевима људски фактор има допринос у настанку удеса и несрећа у индустријским постројењима, средствима, опреми и материјама. Тиме се додатно повећава опасност по безбедност људи, материјалних средстава и животне околине.

3.3. Загађење амонијаком

Хемијска индустрија у свом простору представља опасност по безбедност запослених, као и по окружење јер често доводи у опасност људске животе и животну средину. Приликом производног процеса у фабричким погонима и постројењима где се прерађује амонијак у нитратну киселину и гнојива, постоји велика опасност од загађења околине, а тиме и по безбедност људи и други живих бића. Током производње амонијака или других супстанци и мешавина са амонијаком, често долази до нежељеног или неконтролисаног проливања амонијака који се слободно слива у околни простор чиме се загађује околина.

---

190 Исто, Од последица самоубиства авионом десило се 55 удеса, а 413 лица је изгубило живот у периоду 1949-2004.

Амонијачке паре су теже од ваздуха и падају на земљиште где остају активне дужи временски период. У простору где падају паре амонјака, а ако је постојала трава брзо је сагорела и нестала, то указује колико је ова материја опасна по здравље човека и других живих бића која дођу у додир са овом материјом.¹⁹¹ У оваквим и сличним ситуацијама свака особа која се нађе у овом контаминираним простору без адекватне заштите, угрожена је због отровних супстанци, могућих повреда, а прети јој и смртна опасност. Међутим, и мале количине просутог амонјака могу животну угрозити људе и загадити околни простора у коме је просута ова материја. Амонијак се производи синтезом на бази каталитичке реакције водоника и кисеоника у условима високог притиска и температуре.

Водоник се добије у индустрији из природног плина, а кисеоник из ваздуха. При изливању амонјака под притиском, долази до формирања облака сиво-беле боје, који садржи плинвити амонјак, ситне капљице текућег амонјака, зрака водену пару и кондезовану влагу.¹⁹² У великим погонима са говеђом и овчијом фармом настају такође веће количине амонијака који такође може представљати одређену претњу уколико се не изолује од људи у посебне резервоаре. У таквим случајевима може доћи до угрожавања животне средине, негде већег, а негде мањег облика и интензитета што представља опасност по животе људи и других живих бића у одређеном простору у коме су концентрисане недозвољене количине ових супстанци.

3.4. Производња отровних материја

Угрожавање животне средине подразумева стање када опасне супстанце или материје директно или индиректно нарушавају здравље људи и живота, угрожавајући и њихову животну средину. Нарушавањем безбедности људске средине нарушава се безбедност њихових живота и материјалних вредности које су услов за опстанак људи. У свету постоји много фабрика и погона за спаљивање отпадних материја

---

191 У Хјустону 11.05.1976. слетела је аутоцистерна са пута и распала се, а амонијачка маса од 19 тона је испарила и формирала облак до 30 метара висине. Последице овог инцидента су 5 погинулих и 178 повређених, трава је била спаљена и животна средина за дужи период је загађена.

192 Одбрана и заштита 1. Приручник Опасности од акцидентне појаве амонјака и могућности за њено ублажавање, Београд 1988. стр. 24

и других отпада, чиме се делимично чисти околина и то скупљањем одбаченог отпада као и спаљивањем истих којим се поново угрожава околина преко испуштених отровних гасова, дима и пепела. Један у низу бројних облика загађења човекове околине је и спаљивање обичног новинског отпадног папира, импрегнираног натријум хлоридом, са пластичним изолационим материјалом и слично. Приликом тога настају диоксиди који загађују околину и угрожавају здравље изазивањем карцинома, узроковањем хормонских и имунолошких поремећаја. У сваком случају услед спаљивања отпада на удаљености до седам километара од људи, јавља се чешће и у већем броју обољевање од карцинома у односу на друге људе који су удаљенији од фабрика за спаљивање. Због тога у многим земљама се затварају и забрањује рад фабрикама за спаљивање папира у близини насеља, а у многим се потпуно затварају ове фабрике на целокупној територији државе. Из тих разлога неке од развијених земаља избацују прљаве технологије или фабрике, а рад тих постројења премештају у неразвијене и земље у развоју, како би имале могућности да извезу свој отпад на туђи простор и тиме заштите своју средину. Знајући за опасност од палионица отпада грађани Шапца и оклоине су спречили изградњу спалионице на овом простору многобројним демонстрацијама и протестима. На пример, у Француској током 1988. године затворене су три фабрике за спаљивање отпадног материјала након откривања да је млеко од крава у овом простору било затровано диоксидом. Док је у Јапану затворено стотине спалионица због настанка и откривања штетних гасова, а у САД током осамдесетих година одустало се од изградње 248 спалионица отпадног материјала.

Када су у питању земље у развоју, међу којима је и Република Србија, повећан је интерес великих светских компанија за изградњу спалионица отпада на овим просторима. Стога, овим државама се нуде многе донације, кредити и помоћи како би убедили и приволели власти да прихвате изградњу спалионица на својим просторима. Економско-развијене земље, нарочито су заинтересоване за простор Републике Србије и Републике Српске. Систем за управљање отпадом у многим земљама је у пропадању због чега се чине велики напори за његовим подизањем и успостављањем у новим развијеним условима. Процес спаљивања отпада спада у ред превазиђених метода фабричког процеса, чију технологију амерички извори називају умирујућом технологијом. Са повећањем отровних гасова у животној средини, сусреле

су се велике економски развијене државе, међу којима су САД, Јапан, Италија и дуге, на чијим просторима је повећано угрожавање здравља људи и других живих бића. Спаљивањем отпада у ваздушни простор се избацују огромне количине загађеног дима од кога се удисањем изазивају канцери, оштећење имуног система, као и тровање животне средине уопште. Било је покушаја доградње специјализованих филтера за пречишћавање који нису дали очекиване и одговарајуће резултате, односно загађивања су и даље настајала. Пропагирањем изградње ових система у Републици Србији скривају с праве истине о великој количини загађења животне средине, изазивање заразних и опасних болести и обољења и опште последице по безбедност здравља живих бића.¹⁹³ Из тих разлога цивилна заштита у својим саставима организује већи број екипа из области медицине, како би пружале адекватну заштиту од ових врста и облика, у последње време све интензивнијег и учесталијег угрожавања и то како у другим земљама тако и Републици Србији.

3.5. Индустриска производња енергетских извора

Индустриска производња енергетских извора као што је нафта, гасови, плинрови, угаљ и слични деривати у ствари су највећи загађивачи животне средине са продуктом сагоревања. Приликом сагоревања ових деривата проузрокују се разни загађујући гасови као што су: сумпор, угљени оксиди, и слично. Нерационална производња и потрошња ових производа доводи до велико контаминације животног простора који сачињавају ваздух, вода, земља. Поред наведених деривата у загађењу земљишта, воде па делимично и ваздуха, су вештачка ђубрива која се користе у великим количинама у производњи житарица, поврћа и других намирница, као и пестициди који се користе при третирању воћа и житарица. Употребом пестицида у сузбијању штеточина и инсеката, загађује се околина и врши се индиректно тровање хране која је тада продукт прсканих житарица, воћа и поврћа. У производњи пољопривредних производа тежи се добијању што веће количине производа а то се постиже додавањем разних врста хемијског ђубрива, чиме се све више доприноси великом утицају на здравље и последице по здравље живог света. Све више се јављају потребе за повећањем производње

---

193 Детаљније, конкретније и прецизније, Види, Слободан Марковић, Моћ отпада у време транзиције, Заштита животне средине Републике Србије, Нови Сад 2008. стр. 1001.

енергетских материја тиме се све више повећавају и стварају штетни загађивачи као што је угљен моноксид, сумпордиоксид и киселе кише. Наведени гасови својим присуством у великим количинама доводе до промена у атмосфери (у озонском омотачу) као и загађењу вода, ваздуха и земљишта. Нарочито загађење вода настаје разним изливима нафтних деривата током транспорта у водама или цурење цистерни, чији садржаји се сједињују и са подземним водама. Последице су велике и огледају се у изумирању биљака, настанка обољење и изумирање животињског света, а све то утиче и повећава опасност по здравље и живот људи уопште.

Загађујуће технолошка производња различитих деривата као што је: петрохемија, црна металургија, хемијско-прерађивачка индустрија и слична индустријска постројења, такође доводе до пораста хемијских материја као што су; хлорфлуорокарбонат, чађи, нитроген оксид, угљенсулфат, хлороводоник, фотохемијска једињења и друго. Индустријска производња пластичних материја, деривата, боја, лакова, органских растварача детерџената, козметичких препарата и сличних материја, проузрокује велику количину отпадних материја и гасова и високотоксичних материја које се концентришу у ваздушном и земљишном простору и тиме представљају директну претњу по безбедност здравља људи и свих других бића.¹⁹⁴

3.6. Индустријски удеси и ризици

Под појмом индустријских удеса и ризика подразумевају се неконтролисани догађаји који настају приликом процеса производње, транспорта или складиштења у којима је дошло до ослобађања одређених количина хемијских опасних материја у ваздуху, води или земљишту и то на различитим територијама и територијалном нивоу, што за последицу може имати угрожавање живота и здравља људи, материјалних добара и последица по животну средину.

Ако анализирамо наведену дефиницију, а која подразумева неконтролисани догађај који се односи само на индустријске удесе настале техничким кваром или неким другим недостатком, под

---

194 Детаљније, Група аутора, Хемијска загађења у животној средини одбрана и заштита, Човек и животна средина бр 4-5, Београд, 1985. стр.29.

неконтролисаним удесима сматрају се и акциденти настали услед изненадних природних појава на које човек често не може да утиче, у смислу њиховог спречавања. Док индустријске удесе и ризике који настају намерним изазивањем квара путем саботаже, се не могу посматрати као неконтролисани, већ као контролисани. Саботирањем и диверзантским активностима које изводе терористичке и диверзантске групе су увек контролисане радње, активности и последице, јер су планске, организоване и нечим мотивисане. Саботери или диверзанти плански, организовано и циљано планирају време, место настанка акцидента, јачину удара, последицу акцидента и циљ деловања. Све наведено показује да су радње и последице у потпуности контролисане, што се не може рећи за случајне техничке и природно-елементарне акциденте. Без обзира о којим активностима и акцидентима се ради, сваки од њих наноси људске последице посматране кроз губитке живота, угрожавања здравља и изазивања психичких поремећаја, као и у угрожавању и уништавању материјалних и других вредности и загађењу животне околине.

Место и настанак удеса који узрокује последице и ризике по безбедност живота, здравља људи и других живоих бића, као и уништење материјалних и других вредности увек представља одређену врсту ризика без обзира на облик угрожавања. Ризици и претње настају током припреме производње, током процеса производње, транспорта, складиштења и коришћења опасних лакозапањивих, експлозивних, отровних и гадних материја. Опасности, претње и ризици настају испуштањем опасних гасова, пара и ситних честица током извршења процеса производње, претакања, паковања и коришћења лакозапањивих, отровних и експлозивних материја. Услед наведених активности настају пожари и експлозије које додатно престављају претњу по људе, друга шива бића и човекову околину. Опасне зоне по безбедност људи и других вредности подразумевају објекти у којима се производе, пакују, претакају, складиште и употребљавају лакозапаљиве, експлозивне, отровне и прљаве материје, затим руте којима се транспортују и лагерију наведене супстанце. У том смислу настају тешкоће, проблеми и опасности у превенцији, заштити и сузбијању наведених опасности код субјеката који су намењени, организовани и ангажовани у заштити и спасавању свега што је угрожено и може бити угрожено.

3.7. Удеси у рудницима

Удеси, одрони и експлозије у рудничким јамама, честа су појава у свету, услед чијег настанка долази до губитака живота људи и обољења рудара, а која настају од поплава у јамама, гасова, плинова, пожара, одрона и других опасности. Скоро у свакој земљи у свету која се бави експлоатацијом руда дошло је до бар једног удеса у руднику. Један од новијих примера је удес у руднику угља у Сибиру, у коме су изгубиле живот 32 особе.¹⁹⁵

3.8. Нуклеарни удеси

У свету, а нарочито на европским простору, изграђен је релативно велики број нуклеарних постројења, како за производњу нуклеарног оружја, тако и за производњу електричне енергије, али и за потребе медицинских уређаја и опреме. Такође на балканском простору постоји већи број нуклеарних централа, а изградња таквих централа законом је забрањена у САД. Удеси и акциденти на тим централама су релативно честа појава и представљају један од најопаснијих облика претњи и ризика по безбедност здравља људи и других живих бића, као и еколошку безбедности.

Услед удеса на овим и сличним објектима, долази до истицања велике количине радио, хемијских, биолошких и нуклеарних горива и других течности које су са високим степеном радиоактивности. Сваки контакт и присуство ових материја, гасова и димова са и у организму живих бића изазива озрачења услед чега, релативно брзо, настају обољења од карцинома и сличних болести, од којих се мали број људи излечио. У нашем окружењу постоје такве централе у Бугарској, као на граници Хрватске и Словеније, а на простору Београда се налази институт „Винча“, који такође представља велику претњу ако би у истом дошло до удеса. Пре неколико година дошло је до удеса на нуклеарки у Бившем Совјетском Савезу „Чернобиљу“, од чијих последица је већи број људи изгубио животе, а колико је укупно оболело нема поузданих података. Животна околина у том простору је потпуно загађена и уништена за наредних 100-150. година, колико је ефикасност деловања ових материја.

---

195 Правда 11.5.2010 стр.6.

3.9. Удеси брана на акумулацијама

Удеси на бранама настају најчешће услед појаве природних непогода у због којих долази до рушења брана на акумулацијама. Најчешће се ради о природним појавама као што су: земљотреси, клизање земљишта, велике поплаве и слегања терена и земљишта. Затим долази до рушења или оштећења брана у случајевима ратних дејства, у којима припадници војних јединица изврше диверзију на деловима брана, подматањем експлозивних направа у позадини њиховог непријатеља. Док техничко-технолошки облици угрожавања брана настају попуштањем конструктивних носећих стубова, потпора или темеља, проузрокованих услед лоше пројектоване конструкције и некавалитетног материјала, чему доприноси и слегање земљишта или настанак клизишта. Стога се изградњи брана као веома великих и компликованих облика грађевинске конструкције посвећује посебна пажња стручности лица ангажованих на пројектима и изградњи ових компликованих грађевинских објеката, како би се обезбедила сигурност од наведених облика угрожавања. У случају рушења ове врсте објеката, ретко долази до тренутног рушења по целој ширини бране, већ долази до поступног пуцања део по део и кад долази до сечења или одсецања дела грађевина, а касније се шире шупљине и на крају долази до пуцања или ломљења већег дела објекта.

Ако би дошло до рушења ове врсте објекта изненадно, у том случају, огромне количине воде би се излиле великом брзином што би изазвало велике поплаве на огромном простору чиме би и опасности по безбедност људи, објеката, природних вредности и свега оног што се нађе на путу ове непогоде било веома угрожено. Настанком поплава долази и до загађења земљишта, намирница и биља, након чега се појављују болести и епидемије код људи и других живих бића (домаћих и дивљих животиња).

3.10. Удеси у ваздушном саобраћају

Удеси цивилних и војних ваздухоплова у свету честа су појава и представљају велику претњу како по безбедност живота и здравља људи у ваздухопловима тако и за људе на месту догађаја, као и уништењу ваздухоплова, објеката и природних богатава. Удесом ваздухоплова гине велики број особа, наносе се телесна оштећења, обољења и психичке

Сл.3 Удес ваздухоплова

патње. Истовремено се уништавају објекти на које се руше ваздухоплови као и животне намирнице и вегетација на већем простору. Приликом удеса ваздухоплова у ваздушном простору долази до проливања великих количина керозина, уља и других мазива, као и отпада од олупине, робе и ствари које су биле у ваздухоплову.

Цивилни ваздухоплови су великих габарита и носе огромну количину робе и керозина и приликом његовог пада на земљу врши се проливање запаљивих материја, услед чега долази до експлозије и пожара који захватају огромну површину простора који се уништава пожарном стихијом и олујама, оштећења од запаљивих, експлозивних и гадних материја и тиме преставља огромну претњу по еколошку безбедност и загађење животне средине у којој је настао удес.

Цивилни ваздухоплову у својим резервоарима носе од 10 - 100 тона керозина и већу количину уља и мазива које се пролива приликом удеса захватајући веома велику површину земљаног и ваздушног простора који постаје загађен и опасан по живи и биљни свет.

Ако анализирамо да је у наведеном периоду настало 4518, односно 53,78% годишње удеса према нашим расположивим подацима, стиче се утисак да је огромна количина запаљивих материја, ствари и олупина пала на земљу и загадила животну околину. Сваки цивилни ваздухоплов са сопственим габаритима и огромном количином горива и мазива приликом пада загађује животну околину десетак километара у пречнику, а ако настане и експлозија која је скоро при сваком удесу

присутна, делови ваздухоплова се одбацују и до двадесетак километра у пречнику.

Све то указује да су цивилни па и војни ваздухоплови велика претња и опасност по безбедност људи, других живих бића, уништење објеката, намирница, ствари и природне вегетације. Последице од отпадних материја задржавају се веома дуго и тиме настаје претња по здравље људи и њихову околину. Падом цивилног ваздухоплова у неприступачне и шумске терене, такође загађује околину просутим материјама и настанком пожара приликом чега сагорева огромна количина шумског растиња. Заштита и спашавање у неприступачним теренима представља велике тешкоће због немогућности приступа техничким и превозним средствима. Због неприступачности превозним средствима екипе за евакуацију и спашавање споро приступају унесрећеним, због чега често долази до губитка живота због неблаговременог пружања прве медицинске и друге помоћи.

3.11. Удеси на путевима

Пораст и све већа концентracија становништва у урбаним срединама, условљава све већу потребу за савременим превозним средствима, због чега се усавршава технологија и повећава производња савремених превозних средстава за саобраћај. Увећањем броја саобраћајних возила, уз повећану кубикажу, а тиме и количину гасова, буке и вибрација у окружењу. Неконтролисано испуштање отровних и загађених гасова доводи до загушења саобраћаја и загушујућих гасова за удисање, а тиме и губитак концентracије код возача и настанак удеса.¹⁹⁶

Саобраћајни удеси и незгоде, на путевима постали су свакодневница и представљају један од најопаснијих облика претњи и опасности по безбедност возача, учесника у саобраћају, пешака и другог становништва чије куће и други објекти се налазе у близини путева и улица. Показатељи указују на тренд пораста броја саобраћајних незгода и њихових последица на што свакодневно указују истраживачи и познаваоци ове врсте саобраћаја. Да друмски саобраћај представља велику претњу говоре чињенице и подаци који су забележени за период 1955-2005. година.

Анализирајући све настале инциденте са великим бројем

---

196 Владан Јолцић, Еколошко право, Београд, 1998. стр.124.

погинулих лица, док је велики број аутомобила био у тоталном или делимичном уништењу, приликом чега су проливане велике количине бензина, нафте, гаса и уља, као и остаци олупина, услед чега је животна срединна загађена у великој мери и на великом природном простору.

Стога се може закључити да су саобраћајни удеси на путевима један од великих загађивача животне околине и велика претња по безбедност живота и здравља људи како у Републици Србији тако и у другим земљама у Европи и Свету. Због наведеног отежано је спасавање људи и материјалних вредности са недовољно обученим екипама цивилне заштите. Док у већим градовима где постоје специјализовани тимови и јединице за заштиту и спасавање, ефикасније су мере заштите угрожених.

3.12. Аерозагађења

Економски развијене земље задржавају водећу улогу у повећању и увођењу нове технологије и развоју индустрије и индустријске производње, чиме се све више избацују отровни, загушујући и гадни гасови у атмосферу, као и на површину земље. Ваздушни простор оптерећен и засићен са различитим супстанцама честица, дима, чађи, прашине и гасова насталих сагоревањем чврстих и течних горива, како у индустрији тако и домаћинствима. Ова и слична загађења представљају значајан индикатор квалитета ваздуха од чега је аерозагађење све учесталије, а тиме из дана у дан долази до повећања угрожавања животне средине. Док се сиромашне и неразвијене земље углавном ослањају на традиционалне изворе сопствених горива чије су колчине нагло смањују, а тиме се успорава њихов економски развој у односу на развијене. Постоји разлика између гасова унутар млазних мотора и гасова старијих мотора који у већој мери загађују околину. Док савремени млазни мотори у веома малом проценту загађују околину испусним гасовима тј око 5 % у односу на старије моторе. Оксиди, азоти (Нох) се сматрају највећом масом испусних гасова у поређењу са угљен моноксидом (СО), несагоревих угљен водоника (НЦ) и гарежом т.ј. чађи која се испусти у ваздушни простор.

Међутим, испуштени угљен диоксид (CO_2) у ваздушни простор из авиона у сваком тренутку или времену није прецизно измерен, што је за угрожавање човекове околине веома значајно. То значи у зависности које количине се избаце из мотора у ваздушни простор. Угљен

диоксид је један од главних гасова који производе ефекте „стаклене баште“ (GREENHOVEST EFECT). Уколико се испоштује Протокол из Кјота, за 8% смањи ће се загађење до 2012 у односу на 1990. годину. Поменути Протокол су прихватиле и на њих се односи 15 земаља Европске Уније. Угљен диоксид испуштају сва постројења где се врши сагоревање нафте и нафтених деривата грејних система у зградама, аутомобилима, пловећи објеката, авиони и слично. У укупној светској продукцији у којој авијација учествује у односу на друге изворе загађења је око 3% од укупно избачених гасова у атмосверу из свих наведених постројења. Упркос релативно малим процентима испуштања гасова у односу на друга постројења, авио индустрија усавршава и ради се на смањењу гасова у атмосвери и њиховог утицаја на човекову уколину. Наиме, европска комисија преузела је одговорност увидом у систем дозвола емисије гасова и базира се на „стакленој башти“. Овај тип мера ће постаћи на подстрех свих индустријских учесника авијонских просперитета да инвестирају у техничко унапређење смањења потрошње горива, а самим тиме и количине гасова у околини. Међутим, угљен моноксид је природни узгредни (нус) производ сагоревања. Количина коју избацује (издувава) авио мотор је пропорцијално његовој потрошњи горива и зато бензин мора бити главна брига свих производних процеса у производњи мотора. Од 1960 године произвођачи су успели смањити потрошњу горива за око 40% док су побољшања извршена на авиону, а која су утицала на смањење потрошње око 60-70%. Компанија у саставу ЦФМ „Интернационал Снецма, и Генерал Електра“ су много инвестирале у развој моторних компонената да би се побољшала топлота и погонска ефикасност, а на тај начин и смањила потрошња горива. Данас ЦФМ56 на Боингу 737 је један од најекономичнијих мотора за комерцијални саобраћај. Снекма упорно ради на постизању европских стандарда постављених у ACARE и визији до 2020 у смањењу CO₂ из мотора за 50%. Други облик смањења је замена постојећег горива новом врстом горива базирано на традиционалном угљенводонику испуњењем планираних услова: смањења CO₂, ограничење мотора од зависности уља и конкурентним ценама на тржишту. Међутим, међународне ваздухопловне организације ИЦАО (Интернационал цивил авијон организатион) допуњава стандарде и прописе за употребу мотора који испуњавају еколошке стандарде. CAEP (Comitte For Aviation Enviromental protection) , Комитет за заштиту околине од авијације у

саставу (ICAO) као који одређује стандарде буке, и загађивања (NOISE and POLLUTION standard), такође доприносе смањењу загађивања околне из авионских мотора. Такође, локалне одредбе могу утицати на смањење загађења на начин: установљењем система и стандарда приликом слетања ваздухоплова са смањењем потрошње горива. Авио индустрија је још 1995 године увела еколошке моторе у саобраћај уградњом нове коморе за сагоревање уз смањење оксида и водоника.

Модерни и савремени авио мотори производе знатно мање неизгорелих угљенводоника, угљенмоноксида, чађи и гара. Гарез и чађ се стварају на висинама и температурама у компресорима мотора за сагоревање чије ситне честице могу имати ефекта на стаклену башту.¹⁹⁷Што се тиче *космичког загађења*, то је један од новијих облика угрожавања животне средине из ваздуха и представља један од најопаснијих ризика и претњи савременог доба. У земљаној орбити кружи више од 12.850 сателита, од чега је 3.190 су у радној функцији, а остали су нефункционални. Истовремено има више од 200.000 честица космичког отпада, величине од једног до десет центиметара, а има их на десетине милиона. Чак амерички стручњаци упозоравају да је у орбити велика гужва од многобројних објеката, због чега постоји могућност да почну чешће да се сударају. Већ је било случај да су се Амерички комерцијални комуникациони сателит “Иридијум” и Руски из серије “Космос” објекти сударили на висини од 780 километара изнад сибирског простора. У том судару дошло је до распада објеката при чему је настало 500-600 различитих величина делова отпада. Међутим, само америчке оружане снаге користе више од 20.000 сателита и других апарата у космосу. Због застарелости једног броја објеката постоје могућности да почну падати из орбите на земљену површину. Стога амерички стручњаци сматрају да ће се око 1300 објеката у орбити успети да контролишу и да преупреде евентуалне сударе између пловећих објеката.¹⁹⁸

Стога, све наведено упозорава на могуће претње и опасности које могу настати сударима, при чему би се створило толико отпада да би за неколико година земљана орбити у потпуности била загађена.

197 JAT Airways, Engine treim check log, B737.

198 Пресс, Београд, 06.11.2009. година.

3.13. Загађења ваздуха буком и вибрацијом

Аеро и друга бука је један од многобројних облика угрожавања животне средине и нарушавања људског здравља. Поред загађења воде и ваздуха бука би могла бити на трећем месту по загађењу према неким истрживањима. Између многобројних људских потреба налази се и тишина која је веома давно за увек изгубљена, а њен наследник у ново и савремено доба је бука која се производи на сваком месту, у свако време, негде мања негде већа али је увек присутна у човековој околини. Борба против буке је толико потребна за свако живо биће, али је се скоро не види крај. Бука као штетан фактор по здравље човека и угроживач његове околине родила се веома рано, а највероватније проналаском гвожђа када је човек почео да кује хладно и топло гвожђе и челике како бих израдио потребно оруђе за рад. Проналаском барута, експлозива бука је постала све учесталија, јача и опаснија по безбедност здравља људи и других живих бића у њиховом окружењу. Исто тако, проналаском мотора пронађена је и нова и још већа бука у односу на друге изворе буке. Бука као фактор угрожавања човековог здравља у највећој мери оштећује у првом реду чуло слуха наручито код људи који су у непосредној вези са буком било да су у ковачници, било да рукују са ватреним оружјем, раду у фабрикама поред индустријских постројења, неком од превозних средстава и сличних произвођача мање, веће и знатно велике буке. Од буке људи су угрожени на сваком простору, а наручито у урбаним срединама где се сусрећу, достижу и укрштају звуци буке из индустријских постројења, радионица, саобраћајних средстава, грађевинска бука, у ресторанима, биоскопима, веселима, становима и свим другим установама и просторима. Савремене машине у индустрији и жеља за великим продуктивностима су максимално искоришћене како у времену, тако и у величини избачених производа. Огромне, разорне и бучне грађевинске машине јачином своје буке потресају солитере и велике објекта са таквом снагом и јачином да слабији објекти од истих пуцају и падају, а какви су притисци, вибрације и удари на људско чуло слуха може се само предпоставити од стране лајка за ову врсту медецинског знања.

Авионски савремени и бучни мотори стварањем јаке буке, великих вибрација и избацивањем сагорелих гасова један су од веома опасних произвођача како буке и вибрација тако и заразних материја штетних по здравље човека и других живих бића. Друмски саобраћај је из дана у дан све гушћи и све већи произвођач буке и вибрација, тако да

представља један од великих претњи по безбедност здравља људи. Саобраћајни друмски разбојници са јаким аутомобилима и бучним моторима уз огромно развијање брзине и изазивање јаке буке представљају такође један од великих опасности по безбедност људи и животне средине. Поред фабричке буке на моторима, неодговорни скидају пригушиваче буке како би повећали бучне ефекте што додатно ствара узнемиравање становништва. Железнички саобраћај са вучним возилима на електрични и дизел погон такође производи велике буке и вибрације што такође представља велики проблем, као и постојање јаких мотора бродова који исте ефекте изазивају на морима и пловним рекама. Према томе, под буком се подразумева „*сваки оштри и тупи звук који производи продорне вибрације од којих бубне опне трпе бол и оштећања приликом чега настају последице*“. Бубне опне прихватајући продорне звуке доживљавају бол услед кога се намећу немиреи у организму човека, нерасположење од којег се губи осећај мира и удобности и жеља за рад. Анализирајући врсте буке и вибрације, као и њихове произвођаче, буку у вибрације могли би посматрати као: бука у урбаном и градском простору, на радном месту, бука у домаћинству, вибрације, и слично.

3.13.1. Бука у урбаном и градском простору

Бука је у суштини састављена (изазвана) од многобројних произвођача између којих су; саобраћај, грађевински радови, индустријска постројења, средства и уређаји распоређени на улицама, становима, објектима и другим просторима.

3.13.2. Бука на радном месту

Бука представља проблем изражен у техничко-технолошком процесу и то као механичка бука, аеродинамичка произведена нестационарним процесима гасова и течности и радом компресора и других бучних средстава у производњи и окружењу.

3.13.3. Бука у домаћинству

Бука проистиче од уређаја за домаћинство, различитих инсталација, електричних уређаја, лифтова, и других уређаја постављених у заједничке објекте и станове.

3.13.4. Вибрације

Вибрације као штетна функција у најчешћим случајевима је проузрокована буком, која утиче на слух и организам и нерни систем. Вибрације производе различити мотори, машине, саобраћајна средства, уређаји и друга средства смештена у објекта и у одређене ваздушне и земљане просторе. И бука и вибрације знатно утичу на здравље човека и наносе велике штете животној средини. Бука омета заштита и спасавање људи у урбаним срединама, ометајући координацију, команду и проналажење угрожених лица који се не чују дозивањем због повећане и јаке буке.

4. ПРИРОДНО УГРОЖАВАЊЕ БЕЗБЕДНОСТИ

Под природним угрожавањем људи, материјалних и других вредности сматрају се настанак могућих претњи и насталих претњи изазваних природним непогодама, као што су: вулкани, земљотреси, клизишта, падавине, поплаве, пожари и експлозије, загађење људске околине и сличне непогоде.

4.1. Природне појаве и профил природних непогода

Природне појаве угрожавања или елементарне непогоде, одувек су представљале опасност за људе и њихова материјална добра, као и друге вредности. У историји је забележено велики број елементарних непогода, под којима се подразумевају: мањи, средњи и катастрофални земљотреси (потреси), поплаве, клизања терена, ерупције вулкана, пожари, разорни ветрови, олује, падавине и сличне непогоде. Многе од њих су проузроковале велики број људских жртава, огромна разарања објеката, пустошења природних намирница и доношење заразних и других оболења људима и животињама. Наши простори су такође били угрожени од наведених непогода, на то указују брдовити терени, пуко-тине између брда или планина којима протичу реке, стене и слично. Све су то путокази који указују на деловање вулкана и ерупција. У новијем или савременом добу забележени су многобројни земљотреси у окружењу између којих су: земљотрес у Скопљу, Макарској, Славонском Броду, Бања Луци, Далматинској Загори, Црној Гори и другим просторима. Затим су деловале многобројне поплаве и клизишта терена, од

којих је такође било огромних штета.

Према томе, под елементарним непогодама сматрају се земљотреси, вулкани-ерупције, олује, олујне падавине, ветрови, поплаве, суше, јаки мразеви, велике падавине и висина снега, град, лед, смрзаванја, лавине, одроњавања земљишта и друге непогоде које могу угрозити и угрожавале су људе и материјална добра. Под елементарним непогодама могу се сматрати несреће проузроковане великим пожаром, експлозије запаљивих и експлозивних материја, рушење брана на водама т.ј. акумулационим језерима и централама, радиоактивна зрачења, већа количина загађеног ваздуха и воде, велики техничко-технолошки удеси, нуклеарни удеси, цурење и проливање веће количине гаса и других запаљивих материја које представљају опасност по здравље и животне живих бића, као и биља и биљног света. Под природним непогодама сматрају се свака непогода која је настала природним законима, а које човек не може спречити, зауставити, уколике и прекинути. Међутим, човек путем вештачких опасних активности може допринети појави елементарних непогода које могу нанети огромне жртве и материјалне штете. Наведене природне или елементарне непогоде, престављају појаву претњи по безбедност живота, здравља, уништавање природних вредности и друге материјалне штета.

Свака на свој начин природна непогода, представља опасност по живи и биљни свет и у свакој од њих настају последице по људске животе и уништење природних и других вредности.

4.2. Вулкани

У утроби земље као њен саставни део је ужарена маса у облику отопљених „стена“ са високим температурама која се топлотом непрекидно шире, а на основу чега долази до судара и притиска од усијане масе и на крају до избијања лаве на површину земље . Због великог притиска и долази до пукотине и настанка отвора кроз који се појави густо црни дим, а затим и усијана маса (лава). Самом појавом велике количине дима и ужарене масе на површини земље, настаје сливање лаве по површини земље у виду река. Дим као природна појава са својим садржајем и густином такође, представља велику опасност по безбедност људи, животиња и биљног света у следећем:

- стварање мрачне ситуације у којој се ништа не види на целокупној територији која је покривена са црним димом,

- у садржају дима су отровни састојци који гуше људска бића и животињски свет, трују, наносе бол, обољења па и жртве,
- стварају се димне олује које носе пред собом и људе и животиње и биљни свет и остављају велике последице по животну околину.
- Истовремено се појављује ужарена маса (лава) са огромном количином и топлотом која покрива веома велику територију на простору у коме је избио вулкан и представља велику опасност по безбедност људи и животиња и уништење биљног света, на следећи начин:
- појавом велике количине ужарене масе која покрива велику територију и затрпава све што се нађе на њеном путу, (људи, животиње, биљни свет, вода) и све остало у природи. Тиме се загађује животна околина наносом лавине, паљевинама, пожаром и отровним материјама које такође остављају последице изван жаром поплављеног простора.
- Иза лаве се појављује пепео¹⁹⁹ који се под притиском лаве и олуја шири на много већу удаљеност од лавине и тиме наносе велике последице по живи и биљни свет како од последица топлоте, тако загађења околине и тровања живог света директно и индиректно преко биља које користе људи и животиње.

Ерупција покреће блато и избацује га у околину са огромним ватреним олујама, наручито је за вулкане погодно тло на Химелајима, од којих последица на америчком континенту би у једној појави било у опасности преко 200.000 становника и огромна материјална штета, уколико би ерупција настала, а становништво ако неби било благовремено евакуисано. Овакве лаве и ерупције представљају веома велику опасност по било који регион у коме би настала природна појава и иста би се могла упоредити са оружјем за масовно уништавање. У ствари вулкани би могли представљати и личити на неку врсту оружја за масовно уништавање које носи све пред собом и ништа не може бити поштеђено. Избијањем пепела из вулканског окна из кога под притиском се појављује велика количина пепела, који је у стању прекрити огромну земљишну површину, а може затрпати један велики град и загадити велику површину животне околине.

Лава је у густо-течном стању и клизи лагано са врха вулканског

---

199 У 1995 години на Карипском острву Мостраб дошло је до ерупције вулкана, услед чега је избациван пепео и стене са крупним и ситним деловима, а иза тога су настале ерупције и подрхтавање тла у више наврата.

брда у подножје и шири се на велики простор, а тиме покрива целокупну површину до које досежа изливена маса.²⁰⁰ Поред поплава и димова лава изазива шумске пожаре од чијих последица нестају велике количине шумског блага. Изливањем лаве долази до таложења велике количине ужарене масе која се хлађењем претвара у стене и ствара неплодно тло, а које је пре тога било под усевима или под насењем.²⁰¹ Области са врелом стеновитом масом и гасовима избијају са великом брзином и спуштају се низ стрмину услед чега настају поплаве територије око вулкана. Блатна бујица у Америци-Колумбија у једанестом месецу 1985. године за неколико минута прогутала је градић Армер у којем је изгубило живот 23000 људи, затим је лава покрила око 30.000 миља земљане површине. Семзиолошке станице и животињски свет благовремено могу открити и осујетити избијање вулката. Пре настанка вулканског извора са лавом предходно долази до дрктања земљишта и настанак специфичних звуков, коју указују на брз настанак вулкана. Што се тиче вулканских опасности и њихових учесталости најосетљивија је напуљска регија у Италији која је једна од најугрожених територија на свету од ове природне непогоде и опасног феномена, на коме се налази две пукотине-кратера тзв Вјера.

Организовано друштво уз помоћ претходних сигнала ефикасно врши евакуацију становништва, а кад се вулкан покрене прекасно је за сваку акцију, услед чега се појављује поплава у виду реке која уништава све испред себе. Затим се појављују звукови у виду грмљавине, а земљиште подрхтава. Изливена бујица у виду житког блата наноси несагледиве последице. Настанком вулкана и пепела долази до огромних последица, са којим се избацују камене стене које такође представљају додатну опасност и немогућност за заштиту.²⁰² Појавом Дима, прашине

200 У Вест Мареју 1973. вулканска ерупција приликом изливања представљала је велику опасност по безбедност на великој територији. Била је усмеравана изграђеним воденим зидом који је успорио кретање лаве чиме је лука била спашена од потопа. Затим 1992. у Италији је заустављена лава из Етне, када је каналима ток експлозије усмерен у погодном правцу и када је су авиона избацивани бетонски блокови који су препречили кретање покренуте лаве те је спашено цело село које би било потопљено да се нису извеле наведене мере заштите.

201 На планини Хелен дошло је до ерупције вулкана након чега је проузрокована смртносна магла и настанак отровних гасова, када је проузрокована и експлозија гасова од чијих последица је настала опасност по безбедност живота и животне средине на великој територији. На Хеленским планинама избија чеп са око 400 милиона тона стене и гасова од чијих последица у Америци је било много жртава и огромна материјална штета.

202 У Филипинима 1991 на планини Фенетоба из вулкана се појавила огромна прашина у таласима са пепелом и гасовима обухватајући 25 миља када је дан постао ноћ.

и пепела посебну опасност представља и за летилице у ваздушном простору, услед чега долази до загушења мотора и њихове експлозије, а самим тим долази до удеса летилице која се нашла у овом простору.²⁰³ У Италији на острву Странболи вулкан ради 2000 година, због чега оглас сирена за опасност је чест на овим просторима, између којих је био и 28.02.2007. године. Што се тиче новијих времена XX век је био релативно миран што се тиче ове природне непогоде. Наша планета обилује просторима који су подложни овој врсти непогоде и увек је око четвртине становника на планети у потенцијалној опасности од утицаја овог феномена, а око 500.000 становника живи на планинама или у њиховој близини које су подложне ерупцији вулкана. Стога, владајуће структуре у целом свету би требале посветити посебну пажњу овој појави у координацији и сарадњи оних које поседују сателите у космосу и они би требали пружати помоћ онима који ту опрему не поседују. Снимањем из космоса може се благовремено осујетити најаву појаве ове врсте опасности, како би се благовремено извршила евакуација становништва и спровеле друге потребне мере. Настанком земљене планете настали су истовремени и вулкани, тако да они нису новија појава већ постоји милионима година за коју зна свако друштво од постанка до данас.²⁰⁴

4.3. Земљотреси

Под земљотресом се сматра вибрирање или подрхтавање површинских слојева земљине коре, до којег долази услед процеса који се одвија у унутрашњости земље. Карактеристике земљотреса је да је то специфичан природни феномен који се јавља изненада, након чега људи имају веома малу могућност за спасавање и бегство из угроженог подручја. Међутим, животиње могу благовремено открити најаву земљотреса, а оне својим узнемираним понашањем указују

Сл. 4. Земљотрес

203 Током 1979 године изнад Аљаске отказала су сва четири мотора Б-707, али је искусна посада моторе рестартовала изнад планине и успешно спустила на аеродром. Затим је 1991 изнад планине Перотуба створена огромна озонска рупа, након чега је дошло до поплаве широм Мисисипија.

204 Зорица Момировић превод, ТВ Палма +, 21.02.2007.

на опасност од ове природне непогоде. Последице јачих земљотреса су увек катастрофалне. Руше се објекти гину њуди, уништава се животињски и биљни свет и материјална друга средства. Поред рушења и разарања објеката и брана настају поплаве, пожари и експлозије које додатно наносе људске и материјалне несреће и штете. Приликом рушења објеката долази до изливања и истицања гасова, отровних материја, запаљивих и експлозивних средстава и материја које такође намећу неприлике и претње по животе и материјална добра. Поред наведених претњи и опасности по људе приликом настанка земљотреса и борбе људи за опстанак долази до велике панике услед чега и до губљења живота, повреда и отежених услова за брзу и ефикасну евакуације појединаца или групе лица.²⁰⁵ Земљотрес је природна елементарна појава са високим рушилачким дејством, чиме угрожава поједине делове земље, не само што угрожава људске животе и материјалне вредности, већ угрожава целокупну људску активност и њен развој на угроженом подручју. Иако је наука достигла велики степен у предвиђању и ранијем откривању сеизмолошком лоцирању земљотреса, још увек се земљотреси касно откривају, због чега нема могућности благовременог евакуисања из угроженог подручја. Сеизмолошка карта у том оквиру представља само последњу фазу сеизмолошких и других одговарајућих истраживања код нас, али није и дефинитивни одговор о стању опасности од земљотреса на нашим подручјима. Стога је неопходно коинтегрално истраживање и праћење ове појаве у припремним дејствима и самом почетку, како би се стекла могућности за евакуисање угрожених. Балканско полуострво, представља једну од активних сеизмолошких дејстава, по питању земљотрес као појаве. Овим природним догађајем простори бивше СФРЈ су се суочавали и доживљавали катастрофе као што су случајеви земљотрес у Бања Луци, Скопљу, Црногорском приморју и други са већим и мањим интензитетом који су се појављивали на овим просторима.²⁰⁶ Кад је реч о просторима Републике

205 Види Фрањо Ванчина, Човекова околина, Загреб, 1982. стр.22. Према истраживањима и забележеним подацима годишње у просеку деси се око 100.000 потреса, између којих се убраја као највећи Лисабонски потрес 1755. године када је погинуло 60.000 људи и порушено 12.000 од укупно 20.000 објеката. Затим у Калифорнији и Сан Франциску при настанку потреса проузрокован је и велики пожар, док у Токију и Сокохама 1923. дејством разореног земљотреса 126.000. кућа је уништено, а 45.000 је уништено пожаром, док је страдало 247.000 људи. У НР Кини 1556. године погинуло је 830.000 људи. И многи други слични случајеви.

206 Поред наведених споменимо још неке земљотресе на просторима бивше СФРЈ су: 6.1.1905 у Крупњу-Србија, 8.10.1909 Петриња-Хрватска, 13.4.1964. Славонски Брод-Хрватска, 7.9.1970.

Босне и Херцеговине, а на Бањалучком подручју које је било један од најактивнијих жаришта у прошлом веку, у коме се догодило више разорних земљотреса и то у серијама: почнимо од 1884, 1935, 1981. и 1996. године. Према статистичким подацима Пакта за стабилизацију Извештајем БиХ у тим земљотресима теже и лакше је повећано 1117 лица, док 15 изгубило живот, а оштећено је и уништено 266 школских објеката, 146 културних институција, 133 здравствених, 29 социјалних и 152 објекта јавних установа и други. Најновији земљотрес у Републици Србији, десио се 03.11.2010 у Кеаљеву и околини јачине 5,4% по Рихтеру. У овом случају су погинуле две особе, више од 50 је повређено, док је настала огромна материјална штета у објектима, и инфраструктури. Као јак земљотрес у Јапану десио се 21.12. 2010. од 7,4% по Рихтеру наносећи огромну материјалну штету.

Прикупљањем, анализирањем и праћењем сеизмичких активности о земљотресима, услед којих активности долази и до експлозија гасова, материја и запаљених експлозивних средстава. Искуства на ову појаву указују да у току и после земљотресасе јављају различите експлозије гасова, плинова запаљених материја, других средстава, пуцања водовода и слично. Наведене непогоде обавезно прате и поплаве, изливање водотока из корита, као и друге сличне непогоде. Све наведене појаве загађује околина, а нарочито због немогућности правилног одржавања хигијене, чисте исхране и конзулмирања воде, што условљава појави различитих болести и епидемија. Према томе, земљотреси представљају један од великих претњи и опасности по људске животе и материјалне вредности, као и загађење човекове околине. Тиме се престављају претње и угрожавају животи и опастанка биљног света у загађеној околини. Самим тим се отежава спасавање и евакуација угрожених људи и материјалних вредности и других добара.

4.4. Одрони и клизање земљишта

Ерозије или клизишта долова земље у свету представљају велики проблем и претњу по безбедност становништва и материјалних

Книн-Хрватска, 13.4.1977. Улцињ-Црна Гора. Док је у Републици Б и Х било више случајева: 7.4.1905 Петровац, 1.8.1907. Почитељ, 25.12.1908. Власеница, 12.3. 1916. Бихаћ, 6.2.1923. Јајце, 15.3.1923. Имотски, 14.2.1927. Љубиње, 17.12.1940. Дервента, 31.12.1950. Друговиљ, 11.6.1962. Трескавица, 7.3.1967. Сребреница, 27.10.1969. Бања Лука, 25.08.1970. Гацко, 29.10.1974. Лукавац и други.

добара. На нашим просторима овај природни феномен такође представља претњу дужом сливова река Саве, Мораве, па и Дунава у једном његовом делу речног тока. Углавном постоји четири основна типа ерозивних процеса изазваним деловањем воде и ветра, као што су:

- Екстензивно јаки ерозивни процеси,
- јаки ерозивни процеси,
- средњи ерозивни процеси,
- слабији или почетни ерозивни процеси.²⁰⁷

Након померања земљишта и повлачења воде са тог простора, то земљиште постаје некорисно и неплодно за обраду. Вода која се враћа у своја корита, вратила се као загађена и пуна прљавих материја којима се загађује и остали токови воде који нису били у додиру са одронима земљишта. Поред загађења вода одроном земљишта, стекла се основа и могућност за нова одрђавања која немају подпорну заштиту и тима се ствара наова претња. Ерозивни одрони су последица великих падавина и поваћања тока воде која врши подкопавања и одвајања делова земљишта који одлазе са водом. Затим се одрони дешавају након деловања човека приликом копања деле земљишта и вибрацијом истог употребом машина за копање. Такође, подземне воде су један од узрочника одрона и клазања земљишта из свог лежишта. Земљотреси и потреси такоде одвајају делове планинских и брдских предела у њиховом подножју. Сви наведени облици који доприносе одвајању дела земљишта се често дешавају и представљају велику претњу са непроцењивим последицама.

Простор Балкана, бивше СФР Југославије и Република Србија, препознају се изразитом разноврсношћу, литостратегијском саставу терена, високим степеном теконских и сеизмичких активности, сложеним геолошким особинама, различитим рељефом (планински, брдовити, равничарски, водени, мочварни, клизавим и сл.). Затим су познате природне климатске промене са великим и мањим падавинама (кише, снежни наноси, поледице, градне падавине, громови и сл.). Цео регион је богат са воденим токовима, (реке, језера, баре, мочваре, потоци, подземне воде и сл.). Услед већих падавина водени токови брзо нарастају и вреше поплаве равничарског терена. Људске активности на изради путева, тунела, водовода, канализација, канала, усека, рушења брда су

207 Фрањо Ванчина, Човекова околина, Загреб, 1982. стр.24.

свакодневни и доприносе променама на теренима. Услед тих активности долази до слегања и клизања земљишта, као и затрпавања неких од водених токова и језера, при чему долази до излива и потапања одређеног подручја. Одрони, клизишта и слегање земљишта представља опасност по људске животе и материјална добра од оштећења, уништења и загађења. Клизишта земљишта у већини настају у близини река или подземних вода и понорница које својим токовима подкопавају и носе део земљишта, услед чега долази до шупљина, а након тога и до слегања и клизања терена. Постоје клизања и у брдски м пределима у којима цело брдо се помери и клизи према нижем подручју, којем узрокују исти фактори тј подземне воде и понорнице или близина река или језера. До клизања, померања и одрона долази најчешће у пролећним и јесењим годишњим добима када су повећане падавине, отапање снежних и ледних наноса од којих настају и поплаве, а затим и померања.

Клизишта, одрони и слегања такође настају у ратним и послератним временима кад се приступи великим сечама шума услед чега се суше подземни корени и престанак веза које су држале земљиште и на крају одрон, клизање и слегање. Слегањем тла настаје и од подземних експлатација земљишта вађењем руда и гасова, плинова и наведених деривата, чиме се сачињавају отвори или шупљине испод земље и на крају слегање земљишта у те шупљине. У Републици Србији, обављају се подземне експлатације вађењем руда на више локалитета, на којима су и веће претње од слегања земљишта. Позната су клизишта дужом реке Саве, као што је Умка, Макиш и други делови где земљиште годинама клизи према реци и тиме представља опасност по становништво због могућности рушења домова, путева, затрпавањем простора, као и угрожавањем људских и животињских живота. Приликом слегања, клизања и одрона, долази до препречавања река или смањења простора у језерима, услед чега настају изливи из корита у равничарске терене или у усеке, услед чега настају и поплаве. Угрожавање људских живота настаје прво клизањем терена, слегањем и одроном земљишта услед чега се затрпава живи и биљни свет, руше објекти, путеви, бране, брда и на крају настају поплаве. У наведеним природним активностима и којима се приружује човек са подземним експлатацијама, нестају велике површине земљишта, већи део објеката и људске жртве самим природним процесом. Том процесу се придружују поплаве, пожари, експлозије (гасова, резервоара) и на крају еколошки инциденти и

загађење околине. Свим наведеним многобројним активностима угрожава се животна средина и настанком епидемија болести и катастрофа од наведених стихија. Према томе клизање, одрон и слегање земљишта представља опасност по загађење човекове околине, претњу по живи и биљни свет, као и уништење огромни материјалних вредности. Смањим тим се мења у потпуности живот на таквим просторима, као и просторима који су осетљиви на ову врсту појава, коју подстиче и човек, са потребним и непотребним активностима, као и непоштовању природних закона.

4.5. Поплаве

Поплаве ретко могу настати изненадно, оне се увек могу предвидети почев од промене климатског времена, метролошке најаве и настанка падавина. Да би дошло до поплава потребне су велике и дуже количине падавина од чијих последица настају поплаве. Изненадна поплава могу се десити у изузетним

Сл.5. Поплаве

случајевима пуцања бране акумулационих језера, након чега долази до наглог излива стајаће воде, а тиме и изненадна поплава што су ређи случајаве у односу на природне падавине. Дуготрајним и већим обимом падавина долази до zasiћености земље са водом, након чега долази до пораста нивоа река, језера и мочвара, а тиме и до излива из њихових корите и настанка поплаве. У најчешћим случајевима долази до великих поплава у сливовима великих река, као што су: Амазон, Мисисипи, Нил, Ганг и Брахмапутра, Волга, Дунав, Сава, Тиса, Морава и друге. Слинови подручја реке Саве протежу се на Републику Словенију, Хрватску, Босну и Херцеговину, Црну Гору, Србију, а нарочито на простору Војводине. Поплава је природна непогода која настаје услед великих и дужих падавина, након чега долази до излива река, језера, потока, мочвара из њихових корита, а нарочито у равничарским просторима. Поплаву подпомажу и подземне воде које такође при zasiћености земље водама

подижу свој ниво при настанку падавина. Спајањем подземних и надземних вода долази до пораста водостоја, а самим тим до излива на површину земље, атиме и до површинских поплава.

Поплаве резултирају великим материјалним штетама и све укупно представљају претњу по људске животе, безбедност здрављ и угрожавање животне средине. Порастом воде у земљишту и излива река настају потопи земљишта услед чега настају ерозије и клизишта, понори земље и одрони делова брда, бране, насипа и сл. због чега се руше објекти уништава биљни свет, оштећују саобраћајнице, као и индустријски објекти. Наручито представља опасност рушење објеката у којима су смештена опасна, отровна и експлозивна средства и материје које се мешају са водама, затим долази и до испаравања пара које се мешају са ваздухом. Поред свега долази и до експлозије, чиме се додатно угрожава природна средина на великом простору. У тим случајевима се загађују воде, вода за пиће, због чега преставља велики проблем по људе, претњу заразом и епидемијама, као и угинућима других живих бића.

Набујале реке и нарасли водотоци плаве и носе све што им се нађе на путу, па и семтичке јаме, воде из канализација, прљави отпад са ђубришта, заразне материје из индустријских објеката, одбачени хемијско-биолошки отпад који се незаконито складишти по шумама, клисурама и усесима и који набујале реке покупе и тиме се загаде од места прикупљања па до крајњих сливова. Све то повећава опасност и претњу по безбедност живог света, као и у уништења биљног богатства. Према томе, насељена подручја и биљни свет дужом речних токова постаје угрожен од почетка поплаве, па све до момента престанка дејства отровних материја чија дејства трају веом дуго, а зависно и од врсте материје, која је била у додиру са водама. Поред угрожавања животне средине за време настанка поплаве и времена трајања протока, опасности постоје и након престанка поплаве и повлачења воде у своје токове, због остатака који настају на поплављњим подручјима и чије дејство тек почиње и делује у земљишту и ваздушном простору.

Према томе, поплаве представљају велику опасност како по безбедност живог света, тако и уништењу биљног и других материјалних вредности. Те и сличне опасности често проузрокује и сам човек, који непрописно и недозвољено оставља загађене и опасне материје на недозвољеним просторима, без прописног паковања и складиштења и

због непредузимања одговарајућих мера заштите у индустријским погонима и складиштима, које су лака мета поплавама.²⁰⁸

4.6. Ургани и ветрови

Урагани и ветрови су један од природних непогода са таласним ударима, уз праћење таласа кише и поплаве, и све то представља ризик и претњу по безбедност већег броја људи и уништењем огромних материјалних вредности. Велике проблеме ургани и ветрови могу нанети само у једном налету или удару на одређеном простору, а ако таквих удара буде више у том случају могу настати и катастрофалне последице. Ветрови у појединачним брзинама и пробијања олуја такође представљају ризик и претњу по безбедност живота и свеукупну других вредност.

Налетом урагана и њихових снажних удара долази до рушења и оштећења, објеката, а тиме и до претње по безбедност људи у објектима или близини угрожених објеката. Поред рушења објеката долази до чупања или ломљења дрвећа услед чега и опасности по безбедност људи у објектима који су у близини дрвећа, возилима која пролазе или су паркирана у близини тих објеката. Јаки олујни ветрови подижу и изазивају валове тј таласе на водама, а тиме и поплаве. Таскође је угрожен и саобраћај који функционише у близини објеката и дрвећа. Превозна средства и људи у њима су у том случају угрожени ударом ветра услед чега може доћи до првртања превозног средства, пада дрвета или објекта на возило и слично. Све наведено предстаља препреку, тешкоће и ометање у организовању заштите и спасавања угрожених од наведених природних непогода.

4.7. Снежни наноси и лавине

На простору Балкана и бивших република Југославије, као и у Републици Србији, нема строго постављених граничних вредности које одређују, мале средње и јаке снегове или снежне наносе. Различити временски периоди одређују величину и дужину падавина, а оне се толико разликују да се не могу ни процењивати колико и када ће угрозити, производњу, транспорт, саобраћај и друге процесе. Од великих

208 Поплаве су веома честе у свету, а наручито задњих година овог века то потврђује случај и у Италији где су настале многе штете од поплава. Саопштење ТВ-2 12.12.2008. година.

снегова могу бити угрожени далеководи, хидроцентралне, путеви и промет на путевима, железници, аеродромима и урбаној средини. Исто тако загађење околине је разноврсно и зависно од количине падавина, пораста водотока, одрона земљишта, рушење шума и других природних ресурса. Што су дуже и јаче падавине, већи су и пораста водотока, а тиме и претње по излив река из корита и заспађења простора, а што су мање падавине мање су и штете. Падавине снега са дужим временским периодом, постају снежни наноси, повећава се одрони земљишта, као и могућности великих поплава, а тиме се узрокују велике природне непогоде и тешкоће у свим активностима. У тим приликама захтевају се проучавања и процене ризика и претњи као и обавештавање јавности како би се могле предузимати адекватне превентивне мере заштите, као и санирање последица проиузрокованим природним непогодама, као и заштита људи, материјалних добара и природне и животне околине. Снежним падавинама и наносима нарочито су угрожена села на високим планинама, као што је Пештер, Шарпланина, Тара, Златибор и други планински предели. У деловима наведених планина у зимском периоду већи део села у дужем временском периоду је одсечен од света.

4.8. Град и лед

Ваздушна струјања са брзим кретањем облака, јаком буком и изазивањем грмљавина, одражава се са јаким олујама и ветровима, а на морским подручјима и бурама. Током или на крају ове непогоде, наступају падавине, некад са и некад без града. У таквим и сличним непогодама настају штете на крововима објеката, привредним усевима, шумским растињем, а у планинским подручјима изазивају и бујицу. А на крају следе поплаве и излив река, одрони и клизишта земљишта. Сагледавајући ову врсту непогода које се јављају у најчешћим случајевима у јесен, ређе у лето некад у пролеће и зиму и то у просеку до 40 дана у години. Приликом промене временских услова јављају се грмљавине и муње, затим град наносећи велике штетне последице, око два дана годишње и све то чини велике материјалне штете и последице. Због наведеног друштво је принуђено употребљавати противградне ракетае како би разбиле градне облаке и заштитили пољопривредне усеве. Овим обликом заштите не сузбија се град као појава већ се смањују могућа штета. У Републици Србији систем противградне заштите не обезбеђује довољу заштиту, због недостатка обученог људства, недовољнег

броја противградних станица и недостатак противградних ракета. Стога и настају велике материјалне штете од града, а и људски животи су често угрожени.

Честе падавине са градом, појава олуја и ветрова, наносе се оштећења и рушења објеката, далековода, шума, па и мостова, а тиме и настанак пожара. Ветрови, олује и градне олује са великом разорном моћи, кад се подижу са земље различите отпадне и прљаве материје, са великог простора. Услед наведеног настаје загађење воде, природних намирница, ваздуха и на крају угрожавају људски животи. Проузроковањем наведених штета, штетних последица и непогода, долази до отежаног приступа и пружања помоћи угроженим, настрадалим људима и материјалним добрима.

4.9. Пожари

Пожари као природни и вештачки облик угрожавања човекове околине, јављају се као директана или индиректана последица услед природних појава, техничких кварова и људских активности. Услед природних појава јављају се различите последице које додатно представљају опасности по људе, жива бића и материјалне вредности, као што су:

- Услед удара грома долази до избијања пожара, а самим тим и паљевине шума, житарица или објеката зависно где је настао удар муње.
- Ерупцијом вулкана настаје излив вреле масе (лаве) са високим температурама, услед чега долази и до поплаве и прекривања земљишта врелом масом, као и избијања пожара од исте, од чега настају огромне штете и велика опасност по околину.
- Земљотреси као природна појава рушилачког карактера, такође представља опасност избијањем пожара услед варничења електричних водова, запаљења запаљивих материја и на крају експлозије, при томе настају катастрофалне последице. О пожарима постоје многобројни записи још од пре нове ере, што указује да је свет увек имао проблем са пожаром од самог почетка појаве ватре.²⁰⁹

Мањи, средњи и велики пожари углавном се појављују услед људских нехата приликом путовања кроз шумске и житне просторе, туристичких излета, чобанског заборава и остављања упаљене ватре,

209 Види, Фраљо Ванчина, Загреб, 1982. стр.25.

бацањем опушака и дечије игре. Кад је у питању терористички мотиви и непријатељске освете, пожари се јављају намерним његовим изазивањем, како би се нанела штета противнику или некоме ко му је нанео неки бол. Природне непогоде су чести изазивачи пожара који настаје услед дугих и великих суша, ударом грома, преношењем ватре путем ветра, рушењем далековода у налету ветра и слично. Један од облика друштвеног угрожавања природних вредности изазивањем пожара су ратна дејства употребом оружја, експлозивних и заспаљивих материја и намерног паљења т.ј. пироманијом.

Велики пожари уништавају флору и фауну у потпуности у захваћеном подручју, а средњи уништавају већински део захваћеног подручја пожаром и мањи пожари уништавају делимично природне вредности. Без обзира о ком пожару се ради, све врсте пожара угрожавају животну средину уништењем материјалних вредности и остављањем пустоши иза себе, а тиме и безбедност људи било да је здравствено оштећење и наношење обољења, зараза, повреда и на крају губљења живота. Индустријски погони и постројења морају бити одвојени од станбених објеката уколико би настали пожари и експлозије у истима, да би се избегле опасност по безбедност људи у околини. У индустријским објектима су смештене лакирнице са већим количинама запаљивих материја, котловнице, складишта са лакозапаљивим материјама које се лако пале и експлодирају, а тиме изазивају отровне димове, гасове, плинове, високу топлоту, којима се загађује човекова околина на великом простору.

4.10. Густ дим

Дим је продукт сагоревања чврстих, течних и гасовитих материја, које у додиру са кисеоником и отвореним пламеном се пале, горе и сагоревају, након чега проистиче дим као последица сагорелих материја. Зависно од садржине, количине и запаљивости материје, димови се појављују у густој белој црној и мешаној боји. У димовима су садржане честице и отровни састојци који се мешају са ваздухом и падају на земљиште и представљају отровне и гадне материје као потенцијалну опасност по тровање, гушење и оболење људи и другиг живих бића. Кад су у питању димови проистекли из сировина дрвета, тад не представљају опасност по здрављњ људи, док димови проистекли од лакозапаљивих и опасних материја у себи садрже отровне и заразне састојке који представљају претњу и опасност по безбедност здравља људи и загађењу

околине. Поред загушујућих особина димови престављају и топлотне особине услед којих се представља опасност по безбедност људи биљног и животињског света. Затим густе црни димови се задржавају дужи период и помоћу ветра креће се у већем простору и представља опасност по безбедност саобраћаја смањујући видљивост на минимум на путевима и железницама, као и ваздушном простору ваздухопловима. Густе димови са отровним гасовима одузимају кисеоник услед чега долази и до гушења угрожених лица затечени у простору са димом.

Овај облик претње наручито је изложен паљевинама шума, траве, лишћа и житарица при чему се пожари шире на велике површине избацујући из себе густо-тамне димове у виду облака и пожарних олуја који пресретају људе и превозна средства на железницама, путевима, стазама у шумама и ливадама, па и претњу ваздухопловима у ниским летовима. Наручито су опасни димови током паљевине отпадних гума или других отпади од гуме. У овим случајевима се појављују густе црни димови пуни гасова, отрова и гадног мириса. У оваквим и сличним условима, евакуација и спашавање постаје веома отежана у неким случајевима ризично или скоро немогућ.

4.11. Суше

Суша је природна последица која се сагледава у дужем ременском периоду у коме влада недостатак падавина, кише, снега и слично. Суша има за последицу смањења или нестанка потребне количине воде за пиће услед чега долази до уништења флоре и фауне, а тиме оставља и последице по живот људи и животиња. Поред уништења природног света суша је узрок појаве пожара и пожарних стихија које такође се придружују факторима уништења и угрожавања живота људи и материјалних добара. Услед дуге суше и појаве пожара у датом простору остаје пустош на одређеном простору без биљног и живог света. Суше се могу поделити у три групе и то:

- Метролошка суша у неким деловима годишњег доба представља проблем на великим просторима у недостатку природних падавина у односу на нормалне или минималне потребе.
- Хидролошка суша подразумева велики пад воде у воденим акумулацијама, рекама, језерима, и подземних вода, чиме погађа и индустрију и привреду у целини.
- Пољопривредна суша, се појављује у време вегетативних периода

кад је влажност земљишта и падавина недовољна да здраве биљке дођу у фазу зрења, а тиме долази до увенућа биљака и њихових угнућа.

У сваком недостатку воде и влаге изван утврђених норми и потребних количина влаге, означава се као елемент који генерира елементарну непогоду у овом облику. Према постојећим климатским условима у задњих неколико година, може се предпоставити да ће суше представљати веома велику претњу и на нашим подручјима и да ће бити израженије него у ранијем периоду, а све то због климатских промена и повећањем температура. Стога, и прети опасност по безбедност жибвота и животне околине, збога нестанка већих количина природних богастава без којих нема ни живота.

4.12. Сунчева енергија

Савремено друштво озбиљно развија технологију у коришћењу сунчеве енергије као систем загревања животног простора у условима захлађења. Истовремено се приступило коришћењу сунчеве енергије у индустријским процесима, најпре у производњи електричне енергије прикупљањем сунчеве енергије за стварање топлоте. Обзиром да су потребне велике количине топлотне енергије како у грејању тако и у индустријским процесима, сунчева енергија ће бити коришћена у ограниченим количинама за тзв „нискотемпературне“ уређаје у првом реду за загревање топле воде и загревање станова, а у неком каснијем периоду и за веће енергентске системе.

Сунчева енергија се користи у пољопривредној делатности за рад сунчаних пумпи, за стакленике, сушионице за наводњавање и слично. Овај вид коришћења енергије у домаћинствима је по животну средину далеко мање опаснији од коришћења других енергената. Не избацује отровне гасове, прашину, дим и друге облике зрачења. Стога је безбедније средство за људе и њихово здравље у односу на друга средства за загревање. Док и овај систем због својих габарита и положаја према сунчевој енергији, може делимично угрожавати околину у смислу нашошења већих температура услед којих се наносе опекотине код људи и животиња, затим може представљати и опасност по биљни свет у смислу спаљивања биљака које се нађу у снопу сунчеве топлотне енергије, а можда и неке врсте топлотног зрачења.

У Д Е О

ЦИВИЛНА ЗАШТИТА
У ВАНРЕДНИМ СИТУАЦИЈАМА

1. ОПШТЕ О МЕРАМА ЗАШТИТЕ И СПАСАВАЊА

Под мерама заштите и спасавања подразумева се, превентивне мере радње и активности у предузимању организовања, регрутовања, планирања и едуковања штабова, јединица цивилне заштите, обвезника и специјализованих служби заштите и спасавања у професионалном смислу. Наведене мере и радње се спроводе у миру, како бих се из мирнодобског стања прешло на ванредно стање или ситуацију. У ванредним ситуацијама се мобилишу и употребљавају наведени субјекти у заштити, спасавању угрожених и елиминисању негативних појава.

1.1. Корени развоја заштитних мера цивилне заштите

Настанком човека, његовим развојем и почетним примитивним успостављањем рада и производње, достигао је одређени степен свог развоја и временом је постао власник одређених производа стечених својим радом, на одређеном простору и времену. Самим тим је човек и његови производи постали су мета напада и угрожавања. Нападе на туђу имовину врше нерадници нерадници-криминалци, технолошки супарници, непријатељи и људи који желе да живе високом стандардом без рада, а на рачун туђег рада. Достигнутим степеном свести код производних снага у свету, дошло је до постепеног па и наглог буђења националне и политичке свести и самопоуздања код многих народа, у потлаченом делу света. Милиони људи и потлачених народа у Азији, Африци, Латинској Америци и другим деловима света, сватили су да живе у неправљу и економској беди у глобалним светским процесима, великих сукобљавањањима и наметањем политичке и економске моћи развијених над неразвијеним и замљама у транзицији. Свима је наметнут капиталистички начини производње са новим друштвеним односима који намећу нове процесе и супротности, а и честу примену војних претњи, интервенција и агресије.

Поред наведеног, свет је прожет и другим супротностима, на које указују резултати научних истраживања, развоја технологије у ранијим и садашњим временским периодима, а пре свега у корист војних потреба, нарочито код економско развијених и водећих индустријских земаља међу којима предњаче САД. Човек од свог постанка такође је суочен са природним непогодама од којих су увек постајале претње и опасности по његову безбедност и безбедност његових средстава, као

и укупних вредности са којима располаже природа и човек као њен корисних. У свакој природној елементарној непогоди настајале су несреће губили се људски животи и нестајала су материјална добра због чега је људска егистенција била угрожена.

Савремени свет овакав уз достигнути степен развоја, мора се сагледати и посматрати са свим могућим и потенцијалним изворима и облицима претњи и опасности. Под претњама и опасностима сматрају се све активности усмерене на безбедност људи, уређења и материјалне вредности. Исто тако се морају разматрати економске, организационе и друге могућности и капацитети организовања заштите становништва, његовог уређења и материјалних вредности од спољног и унутрашњег угрожавања. Међу другим облицима организовања безбедносне заштите подразумева се и цивилна заштита као друштвени и најмасовнији облик организовања у заштити и спасавању људи и материјалних вредности. Док државно организовање заштите и спасавања подразумева специјализовано и професионално организовање заштите људи и материјалних вредности.

1.2. Место и улога цивилне заштите у систему безбедности

Цивилна заштита по месту, улози и као стратегијска компонента припада одбранбено-безбедносном систему наше земље, намењена у заштити и спасавању људи, других живих бића и свих других вредности Републике Србије. Цивилна заштита у организованом друштву делује у миру, ванредном стању, на привременозапоседнутој територији и ратним условима.

Стратегијски осмишљена, организована, опремљена и оспособљена за деловање у свим приликама, има улогу и значај у пружању помоћи, спашавању, евакуацији и збрињавању; угрожених, повређених, оболелих, заробљених и лица са психичким стресом, као и збрињавању погинулих и асанацији терена од насталих последица. Истовремено врши обуку и припремање становништва за самозаштиту и самоспавање, као и пружање помићи угроженим у њиховој средини и околини.

1.2. Предузимање мера заштите и спасавања

Предузимањем мера заштите и спасавања у организацији цивилне заштите подразумева друштвену организацију, припремање и

организовање заштите и спасавања. У заштити и спасавању учествују грађани, државни субјекти и приватни сектор са људским и материјалним ресурсима и потенцијалима. Међутим, професионално организовање заштите и спасавања врши држава потем професионалних попуна људских и материјалних ресурса. Истовремено се врши заштита и спасавање људи, материјалних и других вредности од асоцијалног угрожавања, уништавања, оштећења и присвајања, од стране професионалних састава.

1.3. Организација цивилне заштите

Савремени свет са собом доноси опасности и нове претње, којима су угрожени људи, државно уређење, материјалне и друге вредности. Због наведеног друштво је принуђено да се организује и да припрема јединице и службе за заштиту и спасавање од свих облика опасности и претњи. Претњама се намећу сложена правила, у организацији, опремању и задатцима, који се стављају пред цивилну заштиту и службе заштите и спасавања. На све облике претњи и угрожавања цивилна заштита и професионални тимови морају да одговоре како у сложеним условима и бројним изазовима, тако и у мирнодобским стањима.

Сви облици претњи и угрожавања представљају веома опасне ризике, било да су настали људским активностима, техничко-технолошким удесима и акцидентима или да су настали природним елементарним појавама и непогодама.

Правила организовања и деловања цивилне заштите прописана су и уређена, како на међународним праву и плановима тако и националном законском регулативом, а тиме се подразумевају и законска документа у Републици Србији.

Законским и подзаконским документима прописана су и уређена правила организовања, едуковање, опремање и употреба јединица цивилне заштите и служби за заштиту и спасавање на заштити, евакуацији и спашавању како људи тако и њихових материјалних добара и заједничких других вредности.

Одлуком и плановима државних субјеката у Републици Србији предвиђене су измене и реорганизација цивилне заштите у намери стварања ефикаснијех система и самосталног деловања служби за заштиту и спашавање, како би се избегла глобална и преобимна администрације које је трома и неефикасна у новим, савременим и конпликованим

условима у свету у нашем окружењу. У планираном и зацртаном осавременењавању заштите, спасавања и функционисања тимова заштите и спасавања у новим и савременим условима, подразумевају елементе система цивилне заштите као што су:

- Лична и узајмна заштита,
- Мере и задаци цивилне заштите,
- Јединице цивилне заштите,
- Осматрање, обавештавање и узбуњивање,
- Руковођење цивилном заштитом,
- Организовање, опремање и оспособљавање за заштиту и спасавање,
- и специјализовани тимови за заштиту и спасавање.

1.3.1. Мере личне и узајмне заштите

Лична и узајмна заштита подразумева и обухвата мере, поступке и активности за непосредну личну и узајмну заштиту и спасавање грађана у кућама, становима, пословним и станбеним зградама, у јавним и другим објектима, радним просторијама и погонима, као и другим просторима где су угрожени.

У заштити и спасавању људи, материјалних добара, културних и других вредности цивилна заштита делује у миру и ратном стању, као што су мере:

- мере од свих облика људског негативног деловања (ратна разарања, тероризам, криминал и сл.),
- од техничко-технолошких удеса и акцидента, (индустријски и пројектни удеси, саобраћајне несреће и др.),
- од елементарних природних и вештачких непогода (замљотреси, поплаве, падавине, пожари и друге несреће).

Цивилна заштита предузима одговарајуће мере заштите и спасавања које подразумевају адекватне мере које гарантују и одговарају највећем броју угрожених лица, животиња и спасавању материјалних, културних и других вредности, као и заштити животне околине. Исте мере пружају и јединице или тимови за заштиту и спасавање, као елитнији, ефикаснији и професионално организованији од јединица цивилне заштите која је више гломазнија, у односу на специјализоване тимове.

1.3.2. Мере и задаци заштите и спасавања

Мере и задаци цивилне заштите и служби за заштиту и спасавање подразумевају адекватну и прецизну процену опасности и претњи, као и адекватно, благовремено и ефикасно пружање заштите и спасавања угрожених, поврђених, оболелих, као и њихове имовине и средстава за живот.

1.3.3. Јединице цивилне заштите

Јединице цивилне заштите сматрају се као најшири облик организовања заштите и спасавања угрожених људи и материјалних вредности у законско обавезном попуњавању и радно-обавезној основи свих способних лица и организованих предузећа и установа. Јединице се организују у употребавају у свакој ванредној ситуацији, а у миру се припремају, обучавају и едукују за ове намене. Организоване су на нивоу локалне самоуправе. У времену писања ове књиге, организовано је, обучено и опремљено само 1000 припадника за ове саставе од 5000 планираних.

1.3.4. Осматрање и обавештавање

Службе и центри за осматрање и обавештавање као професионални тимови у локалној самоуправи градовима, предузимају мере осматрања и обавештавања грађана, државних органа и других субјеката на својој територији. Циљ обавештавања је благовремено упозоравање на настанак могућих претњи и опасности, као и мобилизацију, како би се благовремено извршила заштита и спасавање.

1.3.5. Руковођење цивилном заштитом

Руковођење цивилном заштитом на нивоу државе врше тимови и штабови цивилне заштите државе, градова и локалне самоуправе. Док на општинском нивоу штабови општине или локалне самоуправе, као и у неким условима кризни штабови. Штабове формирају надлежна министарства на нивоу Републике, а остале Регије, градови и локална самоуправа. Штабови цивилне заштите руководе јединицама цивилне заштите сваки у својој територији и надлежности.

1.3.6. Организовање, оспособљавање и опремање штабова и јединица ЦЗ

Организовање јединица, тимова и штабова врши држава преко надлежних министарстава, градови и локална самоуправа. Штабови, тимови и јединице се опремају средствима, опремом и приборима неопходни за извршење заштите и спасавања, према плану и програму који израђују надлежна министарства са својим професионалним тимовима.

1.3.7. Тимови за заштиту и спасавање

Тимови за заштиту и спасавање су специјализоване институције организоване на професионалном и стручним нивоу и саставу преко припадника професионалног састава и професије. Овим службама и јединицама руководе стручни органи из надлежног министарства. Њихово опремање, едуковање и организовање врше надлежне управе из састава надлежних министарстава у оквиру МУП-а.

Планиране и уређене мере заштите и спасавања у функцији квалитетне организованости сматрају се:

1. Узбуњивање,
2. Склањање људи, животиња, материјалних и других вредности,
3. Евакуација,
4. Замрачивање и маскирање,
5. Збрињавање угрожених и настрадалих,
6. Радиолошко-хемијска и биолошка заштита,
7. Заштита од рушења и спасавање из рушевина,
8. Заштита и спасавање од пожара,
9. заштита и спасавање од поплава,
10. Заштита и спасавање од неексплодираних средстава,
11. Заштита добара за опстанак људи и животиња,
12. Прва медицинска помоћ,
13. Асанација терена,
14. Очување добара битних за опстанак,
15. Заштита од хемијских удеса,
16. Друге потребне мере које се не могу предвидети.

Законом и плановима уређене, планиране и организоване мере заштите и спасавања, од свих видова и облика угрожавања,

подразумевају деловање у настанку било ког облика претње и опасности услед којих долази до угрожавања безбедности људи и имовине.

1.3.8. Штабови и јединице цивилне заштите

Штабови и јединице цивилне заштите (службе за заштиту и спасавање), организују се, опремају и оспособљавају за заштиту и спасавање, људи, животиња, материјалних добара и других вредности, као и заштити животне околине. Заштита, спасавање и очување, врши се од свих облика угрожавања у миру тј редовном стању, ванредном и ратном стању, ванредним ситуацијама и приликама. Организовање јединице цивилне заштите врши се по специјалности и намени, неке у здруженим, а неке у самосталним саставима зависно од намене, потребе и простора организовања. Док у оквиру локалне заједнице се формирају јединице опште намене.

1.3.9. Јединице цивилне заштите у здруженом саставу

Јединице опште и посебне намене, организују се и прилагођавају условима и потребама територије и простора на коме су организоване, као и броју становника.

Јединицама здруженог састава руководе штабови који су формирано по основу законских и планских докумената на територијама и месту боравка. Организацијом службе осматрања и обавештавања, обезбеђује се осматрање, откривање, праћење и обавештавање свих опасности од ратних дејстава, техничко-технолошких удеса и акцидентата и елементарних непогода и опасности и других опасности које прете становништву, материјалним добрима и другим вредностима.

Обвештавање становништва и других субјеката има за циљ благовременог обавештења и упозорења на могући настанак или настапак опасности, како би се благовремену извршила евакуација, заштита и спасавање угрожених или могућег угрожавања. Колективни обвезници радне обавезе и цивилне заштите су: Професионална предузећа друге установе, обвезници цивилне заштите и јединице цивилне заштите који су организовани, обучени и опремљени за деловање у ванредним ситуацијама. Јединице се обично деле у три подгрупе, као што су;

I. подгрупу предузећа и установа сачињавају:

- комунално-станбена,
- грађевинска,
- саобраћајна и транспортна,
- туристичка и угоститељска,
- трговинска,
- прехранбена,
- занатске услуге,
- пољопривредна,
- водопривредна,
- електропривредна,
- шумска,
- социјална и здравствена,
- информативно-пропагодна,
- образовно-културна и друга.

Сл.6 Спасиоци

II. подгрупу сачињавају организације и установе између којих су:

- ваздухопловни савез и клубови,
- планинарски савези,
- савез спортова,
- друштва за подводне активности,
- Црвени крст,
- Ватрогасна друштва и јединице и други.

III. подгрупу сачињавају организације и службе између којих су:

- Ветеринарске амбуланте и установе,
- Завод за дезинфекцију, дезисекцију и дератизацију,
- хидриметролошке службе,
- Хидролошке службе,
- геолошке службе,
- семзиолошке службе,
- службе за спасавање,
- професионалне спасилачке службе и јединице,
- ватрогасне јединице,
- организације за погребне услуге,
- службе безбедности здравља на раду, и
- осигуравајућа друштва и друге.

Наведена предузећа, установе, субјекти и удружења су обвезници који са својим делатностима и расположивом капацитетима у могућностима попуњавају штабове и јединице са људством, материјалним добрима и средствима и пружају услуге цивилној заштити и њеној ефикасности. Док су остала предузећа и субјекти обвезници попуне јединица оружаних снага у ванредном и ратном стању.²¹⁰

1.3.10. Процена угрожености и повредљивости

Министарство одбране, полиције и субјекти цивилне заштите као стручни и специјализовани ограни државе, приликом планирања употребе цивилне заштите израђују процену угрожености и повредљивости простора на коме су настали неки од облика угрожавања становништва и материјалних вредности. Стога се Штабовима и јединицама Цивилне заштите презентирају резултати угрожености и повредљивости на одређеном простору на коме се мобилише цивилна заштита. Приликом израде процене угрожености и повредљивости од ратних дејстава, техничко-технолошких удеса и настанка елементарних непогода. У процени се врши анализа о угрожености сваког простора појединачно где се планира употреба цивилне заштите. Процењом се анализира и процењује стање и карактеристике урбане средине, сеоских насеља приградских насеља и путева којима пролазе јединице цивилне заштите.

Затим се процењује настале или могућност настанка последица од ратних разарања, техничко-технолошких акцидената и елементарних непогода, за сваку од њих појединачно и конкретно према простору и времену. Међутим, процењује се и број људи који су угрожени или да постоји могућности да ће бити угрожени, као и угроженост материјалних добара других културних вредности и угроженост животне околине. Квалитетном израдом процене о угрожености и повредљивости поставља се темељна основа за планирање употребе Штабова и Јединица цивилне заштите, а према процењеном стању о угрожености становништва, материјалних вредности и угрожавања животне средине. На основу процене израђују се сва друга планска документа која су неопходна како за државне субјекте тако и за цивилну заштиту у целини.

---

210 Шимун Ђермати и Владимир Јаковљевић, Цивилна заштита у СРЈ, ИП Студенски Трг, Београд, 1996. стр. 160.

2. НАЧЕЛА ОРГАНИЗОВАЊА И ПРИПРЕМАЊА ЗАШТИТЕ И СПАСАВАЊА У РС

Да би се извршила одговарајућа и потребна припрема цивилне заштите, а на основу процењених угрожености и реалне потребе, као и расположивих могућности друштва, припреме се заснивају на основним начелима прилагођеним овој врсти организовања. Између већег броја начела, неопходно је обезбедити основне и неопходне елементе за функционисање цивилне заштите у целини и на целокупној угроженој територији.

2.1. Ангажовање људства и материјално-техничких средстава

Начело масовности ангажовања људи и материјалних средстава, условљава ангажовање или укључење целокупног становништва у обучавање, припремање и укључење у систем заштите и спасавања, првенствено у оквиру личне и узајмне заштите грађана. Квантитативним ангажовањем становништва, државних и правних субјеката, као и материјално-техничких средстава, омогућава квалитетно стварање система цивилне заштите, како у квантитету тако и квалитету.

Све то условљава и изискује неопходне потребе да специјализовани тимови и цивилна заштита буде организована и припремљена за своју улогу и функцију ефикасне заштите и спасавања, од свих облика угрожавања друштва и његових вредности. Обзиром да је у питању велика територија са великим бројем људи, материјалних богастава и других вредности, у том смислу је и потреба за ангажовањем већег броја припадника и јединица цивилне заштите.

2.2. Припремање штабова, тимова и јединица за заштиту и спасавање

Један од најбитнијих задатака државе и државних субјеката је благовремена припрема и организовање штабова, тимова и јединица цивилне заштите. Овим начелом се врши свеукупна припрема и организовање система цивилне заштите, као и његово благовремено успостављање и стављање у функцију. Организовање, обучавање, припремање и успостављање штабова, тимова и јединица, у систему цивилне заштите, врши се у миру, тј пре настанка било од кога облика

угрожавања. Благовременом изработом процене и плана употребе цивилне заштите, врши се спровођење одговарајућих и неопходних превентивних мера заштите људи, материјалних вредности и животне средине. Међу првим мерама су такође припреме, обука, едукација и опремање штабова и јединица цивилне заштите. У том смислу тимови, јединице и штабови морају бити у потпуности спремни за брзо, ефикасно и квалитетно реаговање у заштити и спасавању и људи, и материјалних добара и других друштвених вредности у Републици Србији.

2.3. Колективна заступљеност обвезника за заштиту и спасавање

Под колективном заступљености обвезника цивилне заштите подразумевају се сви планирани субјекти тј даваоци материјалних добара и средстава, као и друге службе које су организоване и припремљене за цивилну заштиту. У свим насељеним местима где су насељени грађани и где постоје материјалне вредности, организују се припремају и употребљавају јединице цивилне заштите у сваком од настанка облика угрожавања. Уколико у тим просторима постоје предузећа и друга правна лица која располажу са одговарајућим средствима, опоремом и намирницама, они су даваоци материјалних и техничких средстава која се користе приликом употребе цивилне заштите. Исто тако одређују своје запослене који испуњавају услове у цивилној заштити као обвезнике и припаднике јединица цивилне заштите. Уколико у неким од насељених просторе не постоје даваоци материјалних и других средстава, у том случају врши се прерасподела даваоца из простора у којем има довољно расположивих средстава и опреме оним просторима у којима недостају даваоци средстава.

Приликом планирања и распоређивања даваоца материјалних средстава и опреме, мора се водити рачуна да не долази до непотребног расипања или пренапрегнућа појединих субјеката. Сви даваоци су равноправни и равноправно учествују у попуни јединица, а на основу својих капацитета и могућности са којима располажу. Затим, се води рачуна да не долази до дуплирања у распореду људства и материјалних добара, као и пропуста и изостављање неког од даваоца средстава. Сви субјекти имају право, дужност и обавезу да равноправно учествују у организовању, попуњавању и припремању јединица цивилне заштите на својој територији.

2.4. Јединственост и целовитост система заштите и спасавања

Јединственост и целовитост система за заштиту и спасавање у ванредном стању и ситуацијама подразумева; финансијска средства, скуп планских докумената, скуп мера радњи и активности на заштити и спасавању, као и скуп професионалних команди и тимова, штабова и јединица цивилне заштите, као и расположивих и мобиклисаних средстава и опреме.

Јединственост и целовитост система цивилне заштите, подразумева битан предуслов за успешно успостављање система и организовање јединица цивилне заштите, како у миру тако и ратним условима. Организовање, припремање и опремање јединица цивилне заштите врши се у миру како бих се могле употребити и ефикасно деловати у настанку елементарних непогода, техничко-технолошких акцидената и ратног стања. Благовременим планирање, организовањем и попуном у мири, стварају се могућности за ефикасно функционисање у ванредном ситуацијама и ратном стању, а тиме се усклађује и функција система цивилне заштите.

2.5. Мобилност тимова, јединица и штабова цивилне заштите

Мобилност наведених институција подразумева и захтева благовремено мобилисање и присуство обвезника тимова, и јединица цивилне заштите са свим потребним средствима и опремом која је планирана и обезбеђена, као и мобилисана у датим ситуацијама. Према томе, мобилност подразумева и обавезује све субјекте на нивоу државе, градова, локалне самоуправе, предузећа, других правних лица, као и државних субјеката који учествују у припремама, и организацији цивилне заштите. Уколико су сви обвезници мобилни и ефикасни у том случају се може очекивати и успех у заштити и спасавању угрожених и настрадалих.

2.6. Мобилност специјализованих тимова за заштиту и спасавање

У овом смислу, специјализовани тимови се сматрају и подразумевају професионални тимови сектора за ванредне ситуације, томови

војске и други специјализовани тимови полиције и жандармерије. Специјализовани тимови за заштиту и спасавање организовани у Министарству унутрашњих послова, су организовани на професионалном плану из састава обучених и опремљених припадника који су професионално ангажовани на овим задацима. Овим тимовима могу бити придружени и резерни састави. Резерни састави се организују и мобилишу у ситуацијама кад се процени да специјализовани тимови немају довољно ресурса и капацитета у извршењу ефикасних мера заштите и спасавања. Резерни састави се организују на принципу добровољности, позиву и мобилисању у цивилну заштиту или као посебни резерни тимови, сектора за ванредне ситуације.

3. МЕРЕ ПРУЖАЊА ЛИЧНЕ И УЗАЈМНЕ ЗАШТИТЕ

Мере пружања личне и узајмне заштите подразумевају заштиту и спасавање људи, пружањем личне помоћи себи и помоћи другим лицима у окружењу у складу са сопственим могућностима. Узајмном заштитом пружају се мере помоћи од стране других лица, припадника специјализованих тимова и јединица цивилне заштите. Неопходност у пружању помоћи стиче се настанком било којег облика претње и угрожавања, услед чега је проглашена ванредна ситуација или прилика.

3.1. Услови у којима су неопходне мере личне и узајмне заштите и спасавања

У сваком рату, ратним сукобима и дејствима оружаних снага, а наручито у будућим и савременим ратовима, људи ће са укупним материјалним и другим вредностима сусрести у битно измењеним и тешким условима. Живот у ратним условима постаје компликован у честим случајевима неподношљив због ратних сукоба и разарања у којима се губе огромни или бар већи део људских живота, здравље људи и уништавају се комплетна или делимична материјална средства, а тиме и нормалан живот. Истовремену се угрожава и загађује животна средина чеме се додатно представља опасност по безбедност и живота и здравља људи и животиња као и њихових вредности. У сваким ратним

условима, привремено запоседнутој територији ограничена је, а најчешће укинута слобода кретања и битисања људи који битишу у условима привремене окупације.

Поред рата и ратних сукоба, такође настају тешки услови живота на простору у коме делују терористичке активности. Наручито се мора рачунати што су те опасности на ограниченим и одређеним просторима и кад нису обухваћени огромни простори као што је случај са ратним сукобима. Исто тако, терористичке активности представљају претњу и угрожавају животе људи па и материјалне и друге вредности на мањем простору, али су те активности утолико компликоване што се брзо размештају из места у место и тиме угрожавају већи део становништва и њихове имовине.

Техничко-технолошке претње и опасности од удеса представљају угрожавање људи и материјалних вредности настанком инцидента на одређеном простору. Овај облик претњи је ограничен на мање просторе и тиме представља претњу у мањим обимима, док удеси на индустријским постројењима могу се проширити и на веће просторе наручито кад је у питању акцидент на хемијским постројењима. Настанком акцидента у индустријским погонима или постројењима долази до излива великих количина опасних, експлозивних, запаљивих, отровних и гадних материја од чијих последица долази до великих тровања, гушења и повређивања људи, животиња, а животна околина, кад се загађује у великим просторима и размерама. Поред настанка повреда, оболења и губитка живота на бази тровања у индустријским акцидентима настају претње од експлозија услед чега долази до претње великих размера у губитку живота и настанку повреда. Настанком експлозија појављују се пожари који такође проширују нове и додатне опасности, а тиме и претњу по животе и уништење материјалних средстава или вредности.

Елементарне непогоде су природне појаве које такође представљају велике опасности по безбедност живота, здравља и угрожавања животне средине, настанком земљотреса, поплава, пожара, великих хладноћа, поледица, снежних наноса, одрона и других опасности које се појављују након ових непогода.

3.2. Мере и активности заштите и спасавања у настанку непогоде

На спречавање, отклањање и санирање последица у ратним условима, терористичким активностима, техничким удесима и природним непогодама, утичу, ангажовање и мобилисање великог броја људи, техничких средстава и опреме, као и материјалних средстава, како би се пружила неопходна и могућа помоћ. Међутим, глобалне карактеристике градова и чињенице да у њима живи у некима огромни, а у некима велики број људи са огромним средствима и другим вредностима. С тим у вези постаје велики проблеми како у организовању, опремању и обучавању становништва за спасавање, тако и јединица цивилне заштите које врше ове активности. Велика концентracија људи на ограниченом, непроходном и малом простору, са великим бројем конбинованих објеката станбених, индивидуалних и индустријски погона. То нарочито представља проблем јединицама у евакуацији и спасавању, као и смештају великог броја људи са личним средствима која су неопходна за минималне услове живљења.

Приликом пружања личне и узајмне помоћи у току евакуације и спасавања у честим случајевима долази до непредвиђених проблема и неприлика, нарочито кад су у питању ратни услови и елементарне непогоде. У тим условима долази до рушења објеката, пуцања водовода, зарушавања у објектима, настанак препрека од рушевина, пожари, поплаве, епидемије и друге неприлике са којима се суочавају и угрожени и спасилачке екипе и јединице цивилне заштите. Настанком пожара и пожарних олуја долази до експлозија, отрова, гасова и других загађења од који настају велике и веће последице и незгоде. Сходно наведеном, неопходна је мера пружања личне и узајмне заштите од свих могућих облика претњини угрожавања којима су изложени људи и животиње.

4. Настанак земљотреса или потреса

Настанак земљотреса је природна појава услед којег се руше објекти у којима се затрпавају људи и материјална средства, до којих спасилачке јединице у честим случајевима веома тешко и отежано приступају. У неким случајевима често су немогући услови у пружању личне и узајмне заштите, као и акција евакуације и спасавања, које су неопходне у кратком временском року. Због отежаних услова и

насталих препрека пружање помоћи неким лицима долази касно услед чега долази и до тежих оболења па и губитка живота.

4.1. Настанак рушења објеката

Рушење објеката је последица појаве природних и друштвених делатности од чијих последица пуцају водоводне цеви, цеви парног грејања, канализације и резервари у којима су смештене велике количине воде. Од тих последица настају поплаве наручито у подрумима и склоништима. Затим, земљотреси у градовима стварају многобројне тешкоће и проблеме како у снадбевању тако и у збрињавању великог броја људи који су остали без смештаја и основних средстава за живот. Приликом рушења објекта у коме су склоњени грађани, додатно представљају претњу пуцање инсталација из који долази до поплава, вреле воде, пожара, експлозија и слично. У том случају је неопходно евакуисање грађана и других вредности, пре почетка рушења објекта ако је то могуће. У земљотресима *руше се објекти*, а самим тим пуцају све врсте инсталација које се налазе у објекту и изван објекта. Пуцањем *водоводне инсталације* долази до поплава, а посебне проблеме поплаве престављају за људе и средства у нижим спратовима, подрумима и склоништима.

4.2. Пуцање и рушење канализација и инсталација

Канализационе инсталације пуцају и изливају се од последица рушења објекта, такође представља велики проблем приликом пуцања цевовода, услед чега долази до поплава са фекалијама које доносе гадне мирисе т.ј. (смрад), епидемије болести и загађење човекове околине, као и претњу од вреле воде и наиласка опасних течних материја.

4.3. Инсталације са топлом водом

Инсталације са топлом водом пуцају и изливају се услед рушења објекта, а намењене за загревање станова и других објеката, такође престављају велике проблеме за људске животе и њихова добра. Настанком поплава са врућом водом долази и до опекотина и гушења са воденом паром која проистиче из топле воде током поплава у подрумским и склонишним просторима.

4.4. Електро инсталације

Такође приликом рушења објекта, долази до угрожености електро инсталације, кад настаје преспајање позитивног и негативног пола, чиме се изазива велики струјни удара услед чега долази до варничења, а тиме и паљевине. У овим условима долази до људских жртава, повреда, опекотина и велике панике и страха код жртава. Поред тога настају пожара у објекту који додатно престављају проблем приликом боравка у објектима и за време евакуације угрожених.

4.5. Гасне инсталације

Гасне инсталације, посебно престављају опасности како од запаљења материје тако и до настанка експлозије пара и течности. Настанком експлозије долази до претње по људске животе, тровања, опекотина и других обољења, као и опасност по губитак живота.

4.6. Складишни простори

Складишта и складишни простор су угрожени, приликом смештења велике и различите количине робе у складишне просторе, а између којих постоје и друге намирнице са кварљивом робом, која се квари на свакој промени и оштећењу амбалажа. Тиме се преставља опасност по тровање и оболевање људи услед конзулмирања кварљивих намирница. У неким складишним просторима ускладиштене су материје које се лако пале и експлодирају и које представљају посебан проблем како експлозијом, тровањем, опекотинама и могућности оболења, тако и настанка средњих и великих пожара и рушења објекта. Према томе, функција цивилне заштите преставља битан елемент у заштити евакуацијом и спашавању угрожених, повређених и оболелих људи и животиња, као и других материјалних и културних вредности, у следећим активностима:

- У настанку непосредне ратне опасности или ратног стања или природних елементарних непогода или пак техничко-технолошким акцидентима, долази до већих претњи и опасности како за људе, животиње тако и друге вредности. У том случају неопходне су мере и активности цивилне заштите спречавања, смањења или елиминисања свих негативних појава које могу настати у таквим стањима и опасностима.

- У току и после ратне опасности и мирнодобских катастрофа и техничко-технолошких акцидената, организује се брзо, ефикасно и стручно спасавање и евакуација свега што је угрожено, као и ублажавање последица које су настале.

- Благовремено збрињавање угрожених и других вредности неопходно је стварање услова за што лакше превазилажење настале ситуације.

▪ Карактеристика појава и несрећа, од последица ратних дејстава и елементарних непогода су у брзом ширењу дејстава:

- у ратним дејствима и елементарним непогодама захватају велике површине,
- угрожавају велики број људ,
- угрожавају материјална и друга средства,
- угрожавају човекову околину,
- условљавају брзо и ефикасно реаговање у спасавању угроженог становништва и других материјалних вредности,
- угрожавају велику површину животне околине и отежавају елиминисање угрожавајућих фактора.

Међутим, све наведено условљава, следеће активности:

1. Мобилност, као једн од значајних карактеристика личне и узајмне заштите,

2. Лоцирање и добро постављање заштите, условљава добро организовање цивилне заштите на свим местима где делују негативне појаве,

3. Обученост и опремљеност, јединица цивилне заштите, за личну и узајмну заштиту и сл.

Функција личне и узајмне заштите је вишеструка и посматра се у следећем;

Прво, спроводе се све могуће и расположиве превентивне мере заштите у циљу предупређења последица и њихово свођење на најмању могућу меру,

Друго, лична и узајмна заштита осигурава брзо и масовно спасавање људи и других материјалних вредности,

Треће, адекватним превентивним збрињавањем угрожених и

настрадалих, путем прихвата, смештаја, исхране, психолошких и здравствених помоћи, стварају се услови за безболније преживљавање ванредне ситуације.

Да би цивилна заштита одговорила својој улози у спасавању и збрињавању свих угрожених људи, животиња, материјалних и других вредности и животне околине. Затим, да бих могла одговорити намени, она мора бити масовна, организована, мобилна и правилно постављена у односу на карактеристике простора и настанке ванредног стања, и организује се на следећи начин:

- **Масовност**, као карактеристика цивилне заштите, једна је од основних одлика личне и узајмне заштите, која подразумева учешће свих грађана и установа у пружању личне и узајмне помоћи,

- **Организованост**, подразумева добро организовану личну и узајмну заштиту, која је карактеристична на самоинцијативи учесника и њиховој солидарности у пружању личне и узајмне заштите.

5. МЕРЕ ОСМАТРАЊА, ОБАВЕШТАВАЊА И УЗБУЊИВАЊА

Многобројне претње и опасности по људске животе, безбедност здравља и материјалне вредности, су честа појава како у окружењу тако и на нашим просторима. Претње и опасности настају деловањем друштвених, техничко-технолошких и природних појава и дејстава, услед чега долази до великих ризика и опасности које се морају спречавати, сузбијати или умањивати са могућим мерама заштите, између којих су; осматрања, обавештавања и узбуњивање становништва о могућим или настанку неке од појава и опасности. Развојем технологије и техничких средстава, допринело је изради и употреби војних ваздухоплова са високим технолошко-техничким карактеристикама, како у домету, прецизности, брзини тако и примени различитих средстава за масовна убијања и уништавања. Обзиром да су економски развијене земље достигле велику моћ у развоју војне авијације, а која се у савремено време често употребљава како за наношење страха и претњи тако и примени и употреби средстава за масовно убијање из ваздухоплова. Истовремено су ваздухоплови са техничким карактеристикама

унапређени и достижу велике брзине, а тиме и ефикасност угрожавања са даљине, условљавају благовремено откривање намере појединих земаља и њихових оружаних снага. Унапређењем, развојем и производњом великог броја ратних ваздухоплова, ратне технике и оружја за масовну уништавање које се тестира веома често од стране произвођача услед чега се доприноси потресима простора на коме се обављају тестирања и пробе нуклераног и сличног оружја, при чему долази и до поплава, пожара, земљотреса, клизања и других појава које постају учестале више него што би се појављивале услед природних поремећаја. Поред вештачког изазивања природних појава, настају и стварне природне појаве и непогоде од чијих последица настају велике претње и опасности по људе и материјалне вредности.

Стога, је активност службе осматрања и обавештавања, како у смислу откривања непријатељских ваздухоплова и њиховог правца кретања, тако и обавештавању становништва о могућим другим природним и техничким опасностима због којих се врше узбуњивања становништва о могућим претњама и опасностима.

Исто тако има за циљ благовременог откривања и упозоравања на могућу појаву и настанка неке од елементарних непогода. У том смислу служба осматрања, узбуњивања и обавештавања има за циљ благовременог откривања, праћења и обавештења надлежних органа, правних лица и грађана о настанку опасности и претњи у миру и ратном стању. Обзиром на могуће претње и опасности које могу настати било да су природне непогоде, техничко-технолошке несреће или ратна дејства и разарања из ваздушног и копненог простора, служба за осматрање и обавештавања приступа предузимању превентивних мера заштите, као што су:

1. Осматрање и праћење природних појава које узрокују непогоде и несреће, а тиме и угрожаваје људске животе, материјална и друга дубра, као и животну околину. Приликом сазнања и могућности настанка или настале било од којих природних непогода, обавештава надлежне државне органе, службе локалну самоуправу и становништво о опасностима,

2. Обавештава надлежне органе, службе, предузећа и становништво о настанку или могућем настанку техничко-технолошких несрећа,

3. Прати и обавештава становништво и надлежне органе о

могућим претњама или настанком опасности које прете из ваздушног и копненог простора од стране непријатељских снага које употребљавају авијацију и артиљерију, при чему прети опасност од масовних уништавања људи и материјалних вредности,

4. Врши меру узбуњивања како становништва, тако и других субјеката, да се благовремено организују у заштити и спасавању од настанка опасности.

Приликом осматрања и праћења природних непогода, настанка техничко-технолошких појава и несрећа, и ратних претњи и разарања, које настају услед техничких удеса или саботажа на индустријским постројењима, природним непогодама и ратним разарањима. Нако настанка било које од наведених опасности следе, и настају разноврсне претње и опасности по безбедност људи и материјалних и других вредности.

Ову врсту несрећа осматрају и прате различите службе државе (метролошка станице, полиција, ватрогасне службе и јединице, сеизмолошке, епидемиолошке, радиолошке и сличне службе и органи) и о томе обавештавају службу за осматрање и обавештавање на нивоу државе, регионалне центре, центре локалне заједнице и сличне. По добијеним подацима од наведених служби центар за обавештавање истовремено обавештава све државне субјекте и становништво о наведеним активностима. Циљ наведених активности је благовремено обавештавање надлежних органа, служби и становништва како би се благовремено предузеле адекватне превентивне мере заштите, а тиме елиминисале људске несреће и материјална штета сведена на потпуну елиминацију или на најмању могућу меру.

По добијеном обавештењу о наведеним активностима, у најкраћем могућем времену државни и други субјекти и становништво *поступа* на знака за узбуну, у следећем:

1. Градски превоз се зауставља, путници напуштају возила и упућују се у најближе склониште,

2. Возила се склањају са улице на тротораре или гараже, како небих запречила саобраћај другим возилима,

3. Сви грађани који се нађу на улицама или јавним местима да се такође упуте у адекватна склоништа,

4. Раднозапослена лица да прекину рад, искључе машине и електричну инсталацију и да напусте радне просторије и упуте се у

склонишне просторе,

5. Школе и друге образовне установе прекидају са радом, изкључују електроинсталације и одлазе у прво склониште

6. У случају поплава, угрожени се премештају на више безбедније спратове,

7. По престанку опасности сви се враћају на радна места или одлазе кућама.

На сваки знак за узбуну грађани се евакуишу и склањају у склонишне просторе у случају опасности од бонбардовања, ракетирања, пожара у објекту, док при настанку опасности од поплава врши се склањање на више спратове или узвишења земљишта, а при настанку клизања терена или земљотреса врши се евакуација на безбедније просторе изван насеља како би се избегле опасности од рушења објекта или њиховог затрпавања у случају клизања терена.

5.1. Узбуњивање

Мера узбуњивања подразумева обавештавање и позивање грађана, државне органе и друге субјекта, као и правна лица, о престојећим или о постојећим опасностима које могу настати или су настале. Затим се подразумева да те опасности прете и представљају ризик, које могу угрозити становништво и материјална добра. Истовремено се врши обавештење о престанку опасности. Мере узбуњивања се врше преко служби осматрања и обавештавања државе и локалне самоуправе преко својих органа или других правних лица који су законом одређени за ове активности.

Задаци службе осматрања и обавештавања по мери узбуњивања су следећи:

1. *Позив на општу јавну мобилизацију или у неким случајевима на делимичну мобилизацију,*

2. *Узбуњивање на ваздушну опасност т.ј. од напада из ваздушног простора,*

3. *Узбуњивање на радиолошко-хемијско-биолошку опасност (РХБ),*

4. *Узбуњивање на пожарну опасности,*

5. *Узбуњивање на опасност од елементарних непогода,*

6. *Узбуњивања на опасност од техничко-технолошких несрећа,*

7. *Обавештавање на престанак опасности.*

Најављивање настанка или могућности настанка неке од наведених опасности врши се помоћу преноса законом прописаних сигнала, који се емитују сиренама из центра цивилне заштите градова или локалних самоуправа. Законом прописани знакови приказани цртежима и сигналима морају бити постављени у сваком објекту на приступачном и видном месту. Сигнали се емитују употребом специјализованих сирена постављених у одређене државне, станбене и друге објекте и у предузећима. Све мере и сигнали су прописани приручником за обуку становништва за ванредне ситуације, који је израдио Сектор за ванредне ситуације 2014. године.

5.2. Мера за општу мобилизацију

За општу мобилизацију, сигнали се емитују завијајућим тоном са паузама у укупном трајању 175 секунди са завијајућим тоновима од по 10 секунди и 11 пауза од по 5 секунди, с тим што се у првих шест часова мобилизације тај сигнал понавља више пута. И ова мера се усавршава обуком из наведеног приручника.

5.3. Мера за ваздушну опасност

Мере, радње и активности које се предузимају за ваздушну опасност, подразумевају посебно прописан сигнал који се емитује завијајућим тоном непрекидно 60 секунди.

5.4. Мера за радиолошко-хемијску-биолошку опасност

Мере се предузимају кад се сигнал емитује завијајућим тоном са паузама у укупном трајању од 90 секунди (три завијајућа тона од по 20 секунди са две паузе од по 15 секунди),

5.5. Мера за пожарну опасност

Мере се предузимају емитовањем сигнала којим се емитује једноличним тоном од по 20 секунди и две паузе од по 15 секунди.

5.6. Мера за опасност од елементарних непогода

Мера се предузима сигналом којим се емитује комбинацијом једноличног и завијајућег тона у укупном трајању од 60 секунди (два једнолична тона од по 20 секунди и један завијајући тон од 20 секунди),

5.7. Мера за престанака опасности

Мера сигналом, сигнал се емитује једноличним тоном у укупном трајању од 60 секунди.

За она подручја где не постоје сирене или се сирене не чују, за узбуњивања се користи радио дифузна и разгласна средства и друга погодна акустична, електрична и оптичка средства, што се утврђује планом функционисања службе осматрања и обавештавања.²¹¹

5.8. Мера евакуације угрожених

Евакуација као мера цивилне заштите има за циљ евакуисања угрожених људи, материјалних средстава, животињског света и других друштвених, државних и приватних вредности у урбаном насељу. Обзирајући на велику концентрацију становништва и материјалних добара у великим, средњим и мањим градовима, у сваком ратном стању непријатељ се усмера дејствима на те просторе како бих нанео што веће људске жртве и материјалне штете жртви агресије. Из тих и сличних опасности у доброорганизованим друштвима и функционисању благовременог откривања таквих опасности, приступа се евакуацији и измештају људи и других вредности из тих простора у друге безбедније просторе и склоништа. Организовање премештање становништва и других материјалних вредности називамо организованом евакуацијом. Евакуација као превентивна мера заштите коју спроводи цивилна заштита има за циљ да концентрацију људи сведе на толерантну људску бројност и тиме непосредно смањи могуће губитке у ратним дејствима. Евакуацију подлежу сви грађани који нису непосредно ангажовани у јединице цивилне заштите, радну обавезу или друге активности. Сваки непријатељ или непријатељске оружане снаге стратешки прибегавају тактици брзине и изненађења као фактор успеха у рату, пружа потенцијалну

211 Ђермати Шимун и Владимир Јаковљевић, Цивилна заштита у СРЈ, Београд, 1996. година стр.196.

непријатељску могућност да нанесе што већи број жртава и да уништи материјална средства потребна за егистенцију и живот у урбаним срединама.

Целокупно становништво из простора који је угрожен или који може бити угрожен, мора се организовано, брзо и ефикасно евакуисати на друго безбедно месту које је за те намене одрђено. Јединице цивилне заштите при организацији и приступању евакуацији становништва имају право и потребу да у евакуацију укључе и друге способне грађане који нису организовани у цивилној заштити, како бих евакуација биле ефикаснија и кориснија. Припадници цивилне заштите и друга ангажована лица приступају евакуацију угрожених људи и њихових добара, при томе ће у првом плану започети евакуацију старих, болесних, деце, жена и других способних лица који буду затечени у угроженом простору или објекту. Евакуација се врши дању и ноћу, а пожељно је да се изводи неприметно и заштићено од непријатељских снага, уколико је таква активност могућа, уколико није у том случају се може вршити само уз одобрење непријатељских снага ако су оне присутне у датом простору. Приликом започињања евакуације, морају постојати планови и упутства којима се руководе извршиоци евакуације. Евакуација се изводи у колони коју образују припадници цивилне заштите или чланови породице, како небих дошло до панике и насумичног разилажења људи по угроженом простору. Уколико је изводљива евакуација уз коришћење моторних превозних средстава или других превозних средстава, предност ће имати стари, болесни и деца у односу на друге грађане који су у процесу евакуације.

Евакуација становништва се врши у настанку елементарних непогода, као што су: земљотреси, поплаве, клизања терена, пожари, вулканске и сличне ерупције. Откривањем или сазнањем да ће нека од природних појава настати и да постоји опасност за настанак неке од природних непогода. У том случају се активира служба за осматрање и обавештавање да узбуни угрожено становништво како би се приступило самоорганизовању евакуацији, као и организовање цивилне заштите и специјализованих тимова у извршењу евакуације угрожених људи и материјалних вредности.

6. Организација евакуације

Оглашавањем службе обавештавања и узбуњивања или на други начин сазнања о потреби евакуисања становништва и материјалних добара, приступа се евакуацији, становништва, материјалних и других вредности.

6.1. Мера склањања људи и материјалних дбара

У циљу смањења могућих и настанка последица од ратних и терористичких активности, настанку елементарних непогода и техничко-технолошких акцидената и несрећа, подразумева благовремено, ефикасно и организовано предузимање мера личне, узајмне и колективне заштите. Услови и захтеви понашања учесника у цивилној заштити у предузимању мера заштите посматра се у следећем:

- обезбедити постојање сталних и потребних извршилаца цивилне заштите и средстава за заштиту у склоништима, објектима и транспорту,
- обезбеђење и коришћење електричних инсталација да се сведе на најмању могућу количину,
- организованим обезбеђењем и заузимањем склонишног простора, неопходна је организација и подела задужења за сваког појединца,
- упозорењем на ваздушне опасности, неопходно је организовани и ефикасно напуштање објеката и склањање у склонишне просторе,
- становништво и грађани затечени на јавним просторима и местима, организовано склонити у склонишни простор за време опасности,
- одласком у склониште са собом понети најнеопходнија средства за личну хигијену, прву помоћ и заштитна средства.
- у склонишним просторима обезбедити ред, рад и мир, како би се избегли инциденти, паника и нереди.

Мера људи и материјалних добара врши се евакуацијом људи и других живих бића и преносом материјалних средстава на безбедно место и безбедан простор, као што су то; склоништа, подруми, заклони, ровови, комунални објекти, тунели, природни објекти (шуме, пећине, јаме, вртаче и слично).

6.2. Заклони

Су заштитни објекти који пружају заштиту, само од појединих опасности, стога се користе као привремено решење због недостатка одговарајућег склоништа. Заклони се користе у зонама ван рушења објеката, поплава, пожара, земљотреса, РХБ контаминација и сличних опасности.

6.3. Подруми

Су склоништа која се користе у градским и сеоским просторима и објектима као склониште од ваздушних опасности, РХБ контаминација, а под условом да су ван локација погођених земљотресима, поплавама и директним бомбардовањем објекта са подрумима као склоништима. У подруме се смештају и намерница као и друга материјална добра од угрожавања.

6.4. Ровови

Представљају масовну категорију заклона које у најчешћим случајевима користе припадници оружаних снага на фронтovima и ратним сукобима, а могу се користити и за склањање становништва и материјалних добара као привремено склониште до коначног обезбеђења одговарајућих и прописних склоништа.

6.5. Комунални објекти

Су простори у који се могу привремено склонити људи и њихова материјална добра. Под комуналним објектима се подразумевају гараже, подземни пролази, делови метроа, тунели и слични простори који се користе за привремено склањање од појединих опасности, између којих су бомбардовања из ваздуха, пожари и РХБ контаминација и слично.

6.6. Јаме, вртаче, долине и пећине

Су објекти у које се привремено склањају људи и одређене количине материјалних добара до коначног обезбеђења адекватног простора. Ови објекти могу послужити у случају бомбардовања и РХБ

контаминација, Пожара и сл. под условом да су ван зона природних појава.

6.7. Прописна склоништа

Су специјализовани, посебно изграђени објекти за заштиту становништва и њихових средстава у градским и урбаним срединама. Склоништа служе у случајевима бонбардовања, пожара, РХБ контаминација, док за поплаве ни она не испуњавају услове. У овим објектима су посебно прописана правила коришћења склоништа и боравак у њима и једини су објекти у којима се могу грађани дуже задржавати.

7. Мере збрињавања

Мера збрињавања угрожених и настрадалих људи предузима се у оквиру личне и узајмне заштите као мера превентивне заштите. Организовање личне и узајмне заштите врши се по принципу бројности насеља и становништва, како у урбаној тако, сеоској и другој средини. Збрињавање становништва у оквиру личне и узајмне заштите, настаје након спашавања угрожених из рушевина, пожара и поплаве, а реализује се у смештају на нову и безбедну зону, приступањем пружања прве медицинске помоћи, исхрани и лечењу. Према међународним захтевима и законским националним прописима, збринута угрожено становништво уз пружену прву медицинску и другу помоћ, подвргава се адекватном и потребном обиму лечења на безбедном месту.

Према међународним и домаћим правилима лична и узајмна заштита посматрана у евакуацији и спашавању из рушевина, поплава, пожара и других недаћа, угрожени се смештају на безбедну локацију где им се пружа прва медицинска помоћ, омогућава потребна исхрана и напаци, а затим адекватно лечење. Приликом пружања наведених помоћи, морају се поштовати правила првенства у којима имају првенство мајке са малом децом, старије и болесне особе, лица за тежим болестима, заражена лица, лакше повређени и на крају здрави.

7.1. Мере радиолошко-хемијске и билошке (РХБ) заштите

Предузимање мера заштите од радио-хемијске-биолошке контаминације, од стране специјализованих јединица цивилне заштите и

професионалних тимова заштите и спасавања, подразумева:

- радио, хемијска и билолошка (РХБ) заштите у ширем смислу,
- РХБ заштита у ужем смислу, и
- РХБ контрола, се остварују у навећим случајевима у оквиру личне и узајмне заштите уз коришћење средстава за личну заштиту грађана. Поред личне и дела колективне РХБ заштите, у оквиру личне и узајмне заштите остварује се РХБ херматизација станбеног и радног простора, како би се извршила заштита од убацивања РХБ агенаса у затворени простор. У оквиру ове мере поред заштите људи остварује се РХБ заштита намирница, хране и воде за пиће коју користе људи и животиње. У случају контаминације врши се деконтаминација људи, објеката и простора уз употребу прибора за деконтаминацију (формацијски комплети и прибори) и другиа прирична и расположива средства и прибора.

На основу законских обавеза и потреба, неопходно је обезбеђивање средстава и опреме за јединицу цивилне заштите тј за личну и узајмну заштиту, између којих су:

- заштита маска за одрасле и децу са потребним средствима,
- први завој и друга неопходна средства са којима располаже јединица или група ЦЗ.
- државни органи и друга правна лица, станбене зграде и други објекти, за потребе колективне заштите лица, требали би обезбедити неопходна средства за РХБ заштиту, између којих су најнеопходнија;
- хемијски и радиолошки ручни детектори, читачи личних дозиметара до 500 лица,
- заштитне маске за сва лица или друге приручне маске за респираторне органе,
- лични дозиметри за читавања до 100 лица,
- приручне апотеке са потребним комплетима,
- комплети за дезинфекцију-дезинсекцију и деконтаминацију са комплетима,
- потребна количина соде, алкохола, сапуна и других неопходних средстава.

Обезбеђењем средстава за личну, узајмну заштиту врши се приликом употребе опасних средстава од стране војних и терористичких активности од непријатељских снага.

7.2. Мере заштите и спасавања из рушевина

Мера за заштиту и спасавање из рушевина у оквиру личне и узајмне заштите, подразумева пружање адекватне прве помоћи себи, онима поред себе, члановима породице, и у личне захвату спасавања личне и друштвене имовине.²¹² У спасавању угрожених из рушевина прибегава се примени неопходних приручних средстава, опреме и алата помоћу којих се могу пружити потребне помићи, а избећи додатна повређивања или затрпавања, људи и материјалних средстава, у случају употребе грађевинских машина за расчишћавање.

Приликом пружања помоћи у евакуацији и спасавању угрожених, затрпаних и повређених лица, приступа се са адекватним мерама, радњама и активностима, као што су:

- Извиђање рушевина,
- утврђивање врсте, степена и обима рушевине и могућих опасности које могу настати приликом приступа спасавању,
- истраживање рушевина у циљу проналаска унесрећених,
- сагледавање начина и времена спасавања,
- приступање извлачењу угрожених,
- стабилизовање рушевине како би се спречило даље рушење,
- по извлачењу угрожених приступа се пружању прве медицинске помоћи,
- Након извршене помоћи предају се спашени екипама за индетификацију и медицинској тријажи.

Обзиром на велики број угрожених људи, живижотиња и материјалних вредности услед настанка нушења објеката, цивилна заштита уз личну и узајмну заштиту је лични носилац свих активности у евакуацији, спасавању и пружању помоћи.

---

212 Шимун Ђермати и Владимир Јаковљевић, Цивилна заштита у СРЈ, ИП Студенски Трг, Београд, 1996. стр. 177.

7.3. Спасовање из рушевина

Подразумева меру спасавања људи и материјалних добара из објеката који се руше било да је од последица бонбардовања, земљотреса, поплава, дотрајалости објеката и сл. Мере спасавања се примењују у случајевима настанка природних непогода, ратних разарања и техничко-технолошких удеса. Спасилачке екипе које врше спасавања из објеката склони рушењу морају бити посебно обучени за овакве активности како би избегли опасности и претње по њихове и туђе животе.

7.4. Мере заштите од поплава

Мара заштите угрожених, унесрећених, повређених и заточених лица услед настанка поплаве већих размера уз присуство огромних количина воде са високим водостајима. Стога је неопходно организовање и употреба личне и узјамне заштите угроженим. Лична и узјамна заштита пружа се лично, лицима у близини, члановима породице и другим угроженим лицима којима је неопходно пружити помоћ и спасавање у оквиру личне и узјамне заштите. Пружање помоћи врши се по редоследу и приоритету угрожених лица:

1. Прво се пружа помоћ угроженима у подрумским и нижим просторијама,
2. Затим се приступа пружању помоћи лицима које носи водена стихија,
3. Лицима који су заробљени и којима прети опасност дизањем нивоа воде,
4. Лицима на вишим спратовима и дрвећу,
5. И лицима који су на крововима, високом дрвећу и сличним просторима.

По извршењу евакуације и пребацивања на нову и безбеднију локацију, приступа се пружању прве медицинске помоћи, збрињавању, омогућавању исхране и воде за пића и на крају приступ лечењу.

Приликом пружања помоћи приступа се по приоритету и предности, а то су мајке са децом, стари и изнемогли, тежи болесници, лакши болесница и на крају здрава лица.

7.5. Мере заштите од пожара

Пожарне опасности у ратним условима и за време војних и терористичких дејстава су много веће због масовних непријатељских напада средствима којима се изазивају пожари, а затим и експлозије. У ратним условима и појавом пожара на више места истовремено или једним за другим, условљавају ангажовање свих расположивих снага и

Сл.7 Евакуација са воде

средстава као и грађана који се укључују и учествују у локализацији или гашењу пожар и спречавању настанка експлозије, ма какви они били. Да бих грађани и сва друга лица која нису обучена за гашење пожара могли приступити таквим активностима, неопходно је њихово обучавање у миру или у ратним условима на безбедној територији.

Обука се заснива на едукацији лица и њихово обучавање у превентивним активностима и деловањем да не изазивају пожаре, да спрече експлозију, а затим да се обуче са средствима и опремом за гашење пожара, као и са тактиком локализације и гашења пожара у урбаној средини, објектима и отвореном простору, као и присуству запаљивих и експлозивних материја.

Међутим, грађани и припадници цивилне заштите група за личну и узајмну заштиту се обучавају и упознавају са изворима и опасностима од избијања пожара и експлозија, између којих су:

1. настанак пожара од дејства ватреног и запаљивог оружја,
2. настанак пожара услед дејства атомских, хемијских и биолошких врста оружја,
3. настанак пожара услед запаљења опасних материја,
4. настанак пожара услед дејства експлозивних бомби и средстава,
5. настанак пожара намерним запаљењем,
6. настанак пожара остављеним запаљеним средствима у близини запаљивих материја,

7. настанак пожара услед налета ветрова и олуја које преносе пожар на други простор,

8. настанак пожара услед изведене саботаже на објектима, средствима, индустријским постројењима и сл.

Значај личне и узајмне заштите приликом гашења насталог почетног пожара остварљиво је у првих 15 почетних минута, а после 20 минута пожар се преноси и у друге просторије и све више шири. Након 30 минута пожар се обично преноси и на друге објекте тј са простора на простор. Становништво путем личне и узајмне заштите омогућавају ангажовање и пружање помоћи ватрогасним екипама или јединицама. Како би се смањили ефекти деловања пожара приликом напуштанња просторија, одмах се искључује електрична енергија, гасне и друге инсталације и гаси се ватра у ложиштима, а затим спроводи следеће:

- Лакозапаљиве површине премазују заштитним премазом како би се смањило топлотни ефекат за 4- 5 пута.

Након тога се приступа позиву специјализованих јединица за заштиту од пожара. До доласка јединица за заштиту од пожара врши се гашење мањих пожара и препречивање његовог преласка из простора у простор, као и смањење његовог пораста. Екипе које се ангажују на гашењу пожара не могу се истовремено ангажовати у спашавању угрожених. Угрожена лица спасавају друге расположиве екипе које нису ангазоване на гашењу пожара.

7.6. Заштита од поплаве

Дуготрајним падавинама или краћим са јачим интензитетом падавина, долази до концентracије велике количине воде и немогућност земље да исту попије. У том случају долази до бујичних река тј пораста потрока и мањих река у велике, као и повећања нивоа вода у великим рекама и подизања нивоа подземних вода. У том случају настају поплаве које представљају велику претњу по људе и сва друга добра као и животну средину. Настанком поплаве руше се бране, одбранбени зидови и друге препреке услед чега настаје велика количина воде са брзим и јаким токовима и могућности поплаве великог простора. у том случају руше се куће, зграде, дрвећа и други објекти који прете безбедности људима и имовини.

Настанком поплаве као елементарне непогоде, предузимају се мере радње и активности на евакуацији, спашавању и збрањавању

људи и вредносних средстава са воде и од воде. Евакуацију врше специјализовани тимови са прописном опремом и средствима за спашавање на води и испод воде. Ову меру могу вршити и специјализовани спортски тимови кој располажу са овом врстом опреме. затим обичени и опремљени тимови цивилне заштите. Њихов задатак је спашавање и евакуација од воде на безбедно месту где им се пружа помоћ и друга снадбевања.

7.7. Заштита од експлозија

Подразумева меру цивилне заштите која се примењује у настанку ратних опасности и примени експлозивних средстава, у елементарним непогодама услед којих долази до опасности од експлозија и техничко-технолошких удеса на постројењима и запаљењу лакозапљивих и експлозивних материја. Заштита са неексплодираним средствима у миру врши се од заосталих неексплодираних мина и експлозивних направа, као и у ратним условима од остатка неексплодираних мина, бомби и сличних убојитих средстава.

7.8. Мере прве медицинске помоћи

Мера прве медицинске помоћи у оквиру личне и узајмне заштите реализује се у оквиру пружање прве медицинске помоћи у нај краћем могућем времену и не чекајући професионално медицинско особље, већ се помоћ пружа од стране припаднике цивилне заштите тј екипе за прву медицинску помоћ.

Сл.8. Пружање ПМП

Пружање прве медицинске помоћи огледа се у следећим активностима:

1. заустављањем крварења и превијањем рана,
2. оживљавањем евентуално угушених или лица која се гуше
3. имобилизација преломљених или уганулих делова тела,
4. транспортовање повређених до најближе здравствене установе.

Лице које пружа прву медицинску помоћ унесрећеном мора бити смирено и да утиче на друга лица смиривањем, како небих настала паника или панично стање код повређених. Пре него што се приступи пружању помоћи, предходно се проверава дали повређено, оболело или лице у шоку дише и да даје знаке живота.

7.9. Пружање помоћи код повреде главе

Померање главе врши се лаганим забацивањем уназад, при чему доња чељуст благо се гурне напред и на горе. Овим начином врши се ослобађање базе језика, како се болесник неби угушио. Након тога се опипава пулс, да би се проверило дали је лице живо?

Ако је кожа код повређеног бледа, уста сува и безкрвна, а дисање слабо и ако се зноји са хладним знојем, у том случају такво стање упућује на стање шока. То лице се упућује на даље лечење у медицинску установу.

7.10. Пружање помоћи унесрећенима

Постављањем унесрећеног на бок, врши се на начин, да му се језик извлачи напоље како му неби блокира дисајне органе, након чега се болесник добро утоплитљава. Ако се посумња на повреду кичме, а то се уочава у неприродном положају тела и главе, особа се не померава већ се *само утопљава* и у том стању се чека стручно лице да приступи пружању адекватне помоћи.

Јако крварење може се зауставити приручним материјалом (каиш, разни повези и сл.), потребно је *притиснути изнад ране*, ако је на нози или руци, како би се зауставило крварење. Ако је нога поломљена и ако не располажемо са потребним средствима, *веже се нога за другу ногу*. Повређеном лицу без свести не сме се давати ништа на уста јер може доћи до гутања и гушења. Ако је у шоку *од опекотина, ране се не смеју ничим премазивати* већ само покрити чистим газом или чаршафом и осубу препустити стручном лицу тј лекару. *Ако рањеник не показује знакове живота*, приступа се оживљавање давањем вештачког дисања путем масаже срца.

7.11. Пружање помоћи вештачким дисањем уста на уста

Приликом пружања помоћи дисањем уста на уста, обавезно се повређеном запушава нос, како би му ваздух ушао у плућа, а не излазио кроз нос. Кад се приступа пружању помоћи са више повређених, *предност имају повређени са бледом кожом*, и кад су хладни и слабо дишу. Оним рањеницима који вичу и јаучу пружање помоћи могу остварити и лајици, а затим припадници цивилне заштите кад стигну на лице места, тад преузимају даље радње пружања прве помоћи.²¹³

7.12. Мере замрачивања и маскирања

Мера замрачивања градова, насеља, предузећа и објеката, је мера за широку и неопходну примену у ратним условима и дејствима. Велика ратна искуства указују да су градови, насеља и већи објекти са великим осветљењима видљиви и уочљиви и до 100 километара, а мања насеља и индустријски објекти су видљиви на даљино од 30-50 километара. Настанком ратне опасности, неопходна је примена мера које имају за циљ умањења могуће орјентације за непријатељску авијацију. Прекидом деловања и уочавања светлосних извора наручито ноћу, у праки је неизводљиво, јер би се наметнули други проблеми потпуним искључењем електричних и других инсталација. Замрачивање може бити делимично и потпуно на начин искључења електричне инсталације и осветљења делимично, а преостали извор осветљена би се прикрили путем фарбања, прекривања и пригушивања светлосних извора и отвора. Потпуно замрачивање било бих неизбежно од момента најаве ваздушне опасности све до њеног престанка.

7.12.1. Техника замрачивања

Техника замрачивања подразумева остварење мара, радњи и активности замрачивањем објеката. Замрачивање објеката, може се извести путем искуствених техничких поступака, а који се посматрају у следећим активностима:

1. *рексриција светлосних извора,*
2. *рексриција количине светлости,*
3. *Бојење светлосних извора,*

213 Иван Фајгељ, Прва помоћ, Републички одбор црвеног крста СР Србије, Београд, 1971.

4. затварање светлосних извора,
5. затварање светлосних отвора,
6. усмеравање светлосних извора контра од отвора за светлос и слично.

Необезбеђени, незамрачени и немаскирани простори и објекти су веома лако уочљиви дању, а осветљени ноћу, као такви престављају мету за бонбардовања из ваздуха или артиреријског оружја од стране непријатељских оружаних снага. Осветљени објекти ноћу могу бити мета и за терористичка и друга дејства у ратним условима. Да бих се такви објекти заштитили и обезбедили од наведених напада, морају се замрачити и маскирати и тиме одвратити пажњу сваком могућем нападу. Замрачивање објеката врши се на нивоу личне и узajмне заштите. Радња замрачивања обухвата делимично замрачивање и маскирање свих садржаја на одређеном простору. Најефикаснији и најкориснији обим замрачивања и маскирања је потпуно искључење светлосних извора дању и ноћу, а неопходно осветљење за боравак у објектима, врши се пригушивањем светла на најмању могућу меру. Замрачивањем се постиже крајњи циљ, а то је онемогућавање лаког уочавања објекта како небих био мета напада. Замрачивање је успешно саму у случају кад се правилно спроведу наведене превентивне мере заштите, путем замрачивања објеката и светлосних у извора у објекту и његовој околини.

7.13. Асанација терена

Асанацијом се врши предузимање мера асанације у објектима и простору, а који подразумева моралну обавезу и одговорност грађана и припадника цивилне заштите. Исту обавезу имају и други субјекти који који извршавају меру проналажења, евидентирања, одвожење и сахрањивања погинулих лица и уинулих животиња у ванредним ситуацијама. Поред сахрањивања лешева врши се и расчишћавање терена од порушених објеката у циљу ослобађања отпада из човекове околине и њеног довођења у првобитно стање. Асанацијом објеката и простора и његовим довођењем у нормално стање даје се допринос и стварају услови за нормално функционисање живота уз отежане услове на порушеном простору. Исто тако предузимају се мере заштите од избијања епидемија и зараза која би настала распадањем лешева погинулих лица и уинулих животиња, ако се неби извршила асанација простора. Према томе, *асанација је мера која садржи низ радњи и активности којима се врши расчишћавање неког простора од присуства људских,*

животињских и грађевинских остатака, који угрожавају животну околину. Асанација простора врши се и проналажењем и пружањем прве помоћи, као и довожењем повређених лица са угроженог на безбедан простор. Пруженом првом помоћи повређеним, оболелим и угроженим лицима, проналаском, одношењем и сахрањивањем погинулих људи и уинулих животиња, чини се хумани акт прописан међународним конвенцијама и људским осећањима за прожење неопходне помоћи. Предузимањем превентивних мера асанацијом простора, предузимају се неопходне радње и поступци који се посматрају у следећем:

1. проналажењем, сакупљањем и пружањем прве медицинске помоћи, повређеним и оболелим, као и њихово пребацивање до здравствених установа на даља лечења,
2. проналажењем, сакупљањем, индеификацијом и пружањем помоћи повређеним животињама,
3. проналажењем, сакупљањем, евидентирањем и сахрањивањем погинулих људи од последица непогода,
4. проналажењем, сакупљањем, закопавањем или спаљивањем уинулих животиња,
5. прикупљањем и уклањањем затрованих намирница и других опасних материја и њихово одвожење на безбедан простор,
6. проналажењем и хватањем залуталих и одбеглих животиња,
7. проналажењем, прикупљањем, евидентирањем и одвожењем имовине од повређених и погинулих лица,
8. извршење мера деконтаминације дезинфекцијом, дезинсекцијом и дератизацијом контаминираног простора,
9. санирање водених и канализационих објеката, као и раскрчавање терене и омогућавање функционисања саобраћаја.

У евентуалним ратним сукобима и дејствима, на асанацији терена ангажују се и мобилишу све адекватне јединице из састава цивилне заштите, као и правни субјекти са људством и техничким средствима за расчишћавање терена и одвожење лешева и отпадног материјала, на којем су била неке ратна или природна дејства услед чега су људи изгубили животе, а материјална средства су уништена или оштећена.

7.14. Уклањање и сахрана људских лешева

Као мера којом се врши проналажењем, евидентирањем и сахрањивањем погинулих умрлих људи у организацији цивилне заштите са специјализованим погребним агенцијама.

7.15. Утврђивање смрти на терену

Је мера којом се утврђује смрт људи и животиња која се посматра као функција у престанку живота и настанку смрти. Ова мера се спроводи у организацији цивилне заштите са професионалним здравственим установама на терену.

7.16. Идентификација лешева

Врши се на месту прикупљања лешева у организацији цивилне заштите и чланова породице или родбине у циљу одношења на судску експертизу, а затим се приступа сахрањивању.

7.17. Утврђивање узрока смрти

Обавља се на месту настанка смрти од стране судско-медицинске експертизе, наручито на оним лешевима чији је узрок смрти сумњив.

7.18. Специјална идентификација погинулих и умрлих

Врши се идентификација лешева до 48 сати после настанка смрти, тј пре почетка настанка распадања лешева.

7.19. Превоз погинулих и умрлих лица

Врши се након обављене идентификације и извршене експертизе установљења смрти, и приступа се прикупљању података о лешу, а исти се превози у организацији специјализованих агенција до места сахрањивања.

7.20. Сахрањивање лешева

Врши се сахрањивањем у гробљу или спаљивањем у организацији цивилне заштите и родбине.

VI ДЕО

ПЛАНСКА ДОКУМЕНТА ЗАШТИТЕ
И СПАСАВАЊА

1. ПЛАНИРАЊЕ ЗАШТИТЕ И СПАСАВАЊА

1. Опште о планирању

Планирање и припремање цивилне заштите и служби заштите и спасавања у свакој друштвеној заједници, регији, граду и другим субјектима, преставља веома значајну улогу, потребу и обавезу у циљу успешног деловање у овој хуманој делатности у време ратног стања, ванредних ситуација, за време елементарних непогод, техничко-технолошких удеса и других инцидената у којима се угрожавају људи, животињски свет и сва материјална и друга добра и вредности. Плановима цивилне заштите обезбеђује се целовитост, целокупност, садејство, ефикасност, прецизност и делатност заштите и спасавања живота и материјалних добара и свих других вредности једног друштва. Активирање планских докумената и цивилне заштите са свим пратећим средствима врши се у ратним условима и настанку елементарних непогода и техничких удеса у миру. Циљ планирања активирања и употребе јединица и штабова цивилне заштите, је стратегијска замисао и одговор на све облике угрожавања према процењеним степенима претњи. Према тома планови цивилне заштите регулишу конкретне, прецизне и одговорне задатке за све учеснике и субјекте у предузимању мера, радњи и активности у заштити и спасавању друштвених вредности, од свих врста претњи, угрожавања и непогода као што су:

1. Друштвене претње и угрожавања,
2. Природне елементарне претње и угрожавања, и
3. Техничко-технолошки удеси и претње угрожавања.

Друштвене претње и угрожавања подразумевају ратно и предратно стање, терористичке и криминалне активности, којима се угрожавају животи, здравље и материјалне вредности. Природно-елементарне непогоде у миру и рату, престављају непогоде (земљотреси, клизишта, вибрације, пожари, поплаве, вулкани, хладноће и сл.) услед којих настају претње по здравље, животе људи и животиња и уништење материјалних средстава и других вредности. Техничко-технолошки удеси и несреће подразумевају претње и опасности од удеса, експлозија, пожара, тровања, поплава и других претњи које настану након удеса на

постројењима и средствима у индустрији, саобраћају и другим делатностима. Планирањем мера, радњи и активности штабова и јединица цивилне заштите, регулишу се одговарајућа решења, идеје и замисли којима се омогућава плансо-прописане мере заштите и спасавања угрожених људи и имовине.

Планска решења обухватају и подразумевају;

1. Употреба планова цивилне заштите,
2. Примена решења преласка из мирнодобског у ванредно или ратно стање,
3. Примена стања готовости, мобилности свих субјеката цивилне заштите,
4. Предузимање мера заштите и спасавања угрожених,
5. Ефикасно, брзо и квалитетно отклањање насталих последица.

Носиоци задатака и активности цивилне заштите у реализацији прописаних и израђених планских докумената су:

1. План развоја опремања, оспособљавања и употребе цивилне заштите,
2. Употреба цивилне заштите као део одбране у свим приликама,
3. План употребе цивилне заштите у заштити и спасавању од настанка последица.

Планови цивилне заштите и заштите и спасавања се израђују на републичком, регионалном, градском и општинском нивоу. На нивоу општине или локалне заједнице подразумевају се и планови цивилне заштите предузеће лоцирани на одређеној територији.

1.1. План развоја цивилне заштите и тимова за заштиту и спасавање

Планирани циљеви развоја заштите и спасавања утврђени су на основу стратегије одбране земље, са основним планским документима употребе цивилне заштите у свим приликама. Развојни планови цивилне заштите и могућности за њихову реализацију. Израда планских докумената заснована је на реалним задацима и потребама који омогућавају високи степен организованости и способности цивилне заштите у реализацији задатака заштите и спасавања уз примену расположивих средства на целокупној територији. Планским документима, утврђују се циљеви, задаци и могућности свих субјеката који су одређени да делују у цивилној заштити и професионалној заштити. Плановима се

обезбеђују потребе, обавезе и могућности организовања, попуњавања, опремања, оспособљавања и деловања припадника заштите и спасавања. Планским документима планирају се финансијска и друга материјална средства за развој цивилне заштите као и заштите и спасавања професионалних састава. Обезбеђује се организацијски, кадровски и материјални развој и унапређење функционисања јединица и штабова цивилне заштите. Планирањем се обезбеђује целовитост, повезаност, целокупност и ефикасност у функционисању командовања и деловања свих припадника и субјеката заштите. Носиоци израде планских докумената заштите су овлашћени државни органи и службе, регионалне органи и службе, градски органи и службе и општински органи и службе цивилне заштите, као и органи и службе предузећа, установа и других субјеката који функционишу у ванредном стању или ситуацији.

Планска документа о употреби и деловању служби за заштиту и спасавање и цивилне заштите, активирају се по основу законских и позаконских докумената. Планска документа израђују органи одбране, органи цивилне заштите на нивоу министарства одбране, унутрашњих послова и других министарстава и других субјеката са стручним службама. Мере и друга планска документа преносе се на регионалне, градске, општинске и друге правне субјекте у циљу јединствености, функционалности и координирања свих субјеката ангажованих у заштити и спасавању људи, животиња, материјалних средстава и других вредности. Планирањем се поштују прописани и уређени принципи развоја цивилне заштите и служби заштите и спасавања, као што су:

1. Принципи функционисања цивилне заштите,
2. Принципу функционисања служби заштите и спасавања,
3. Временски период деловања цивилне заштите, (дугорочни, средњорочни и краткорочни план),
4. Документа за евиденцију субјеката, припадника, опреме, обуке и мера цивилне заштите, као и друге обавезе којима се прописује цивилна заштита и служби заштите и спасавања.

1.2. План употребе јединица цивилне заштите и тимова за заштиту и спасавање

Планом употребе цивилне заштите, прописују се мере радње и активности које имају за циљ израде реалних докумената одбране и цивилне заштите. Затим се прописују и уређују резултати свих

активности у заштити и спасавању угрожених. План употребе цивилне заштите заснива се на реалним проценама могућих угрожених и повредљивости у заштити и спасавању живота, материјалних и других добара. Планским документима о употреби цивилне заштите обухватају се неопходне мере, радње и активности којима се обезбеђује неопходна заштита, као што би могле бити;

1. Проучавање и примена законских прописа,
2. Процена стања, угрожених и повредљивости територије
3. Планирање потреба и могућности у заштити и спасавању,
4. Израда одлука, наредби, закључака за организовање и припремање, као и функционисање цивилне заштите у друштву, локалној заједници и другим субјектима,

5. Израда докуманата о употреби цивилне заштите,

6. Усвајање докуманата о употреби цивилне заштите.

Приликом израде планских докумената о употреби цивилне заштите, израђују се прилози докумената као што су;

- а) Мере приправности цивилне заштите,

- б) Мобилизација цивилне заштите,

- ц) Употреба цивилне заштите у ратним условима, и

- д) Друга радна документа.

1.3. Мере приправности заштите и спасавања

Документом о приправности цивилне заштите, врши се довођење одређених снага и средстава цивилне заштите у стање готовости и спремности за извршавање задатака заштите и спасавања и отклањања насталих последица. Овим документом обухватају се поступци за спровођење неопходних мера и задатака којима се обезбеђује превођење свих јединица и штабова цивилне заштите, предузећа, органа, служби и других субјеката у стање потпуне спремности и готовости за извршење мера и задатака у заштити и спасавању угрожених. Све мере и активности утврђују се у три степена којима се обезбеђује поступно спровођење мера.

- **први степен приправности**

У првом степену мера приправности планирају се неопходне активности;

- ажурирање свих докумената,

- увођење сталног дежурства.
- спровођење мера безбедности и заштите,
- прекид коришћења одмора, и
- забрања кретања обвезницима цивилне заштите ван места боравка.

• **други степен приправности**

У другом степену приправности предузимају се неопходне мере;

- прелазак на највиши ниво приправности,
- провера спремности штабова и јединица цивилне заштите,
- провера спремности и готовости свих субјеката,
- уређење заколона за заштиту,
- спровођење евакуације,
- активирање органа, служби и субјеката значајних за цивилну заштиту.

• **трећи степен приправности**

У трећем степену мера приправности предузимају се;

- извршење опште мобилизације Цивилне Заштите и служби заштите и спасавања,
- прелазак активности по плану употребе,
- ограничавање кретања грађана,

Извршењем наведених мера, радњи и активности извршена је употреба јединица, штабова и субјеката цивилне заштите и доведени су сви субјекти у стање ванредног стања у коме се поступа по документима који важе за стање настанка ванредних ситуација.

1.4. Мобилизација заштите и спасавања

Мобилизацијским планским документима цивилне заштите има за циљ мобилизацијске припреме, или активирање јединица цивилне заштите и служби за заштиту и спасавање, штабова цивилне заштите, других субјеката и обвезника цивилне заштите и њихово довођење у стање готовости за извршење задатака на отклањању последица ратних дејстава, елементарни непогода и других несрећа. Мобилизацијско активирање цивилне заштите и других субјеката у цивилној заштити

на нивоу републике, регије и локалне самоуправе, као и свих других правних лица који су распоређени у цивилну заштиту. У том случају приликом израде мобилизацијског планског документа као једног од прилога плана цивилне заштите, обухватају се следеће активности:

1. Израда организације и начина пријема и преношења саопштења везаних за цивилну заштиту.
2. Организација и начин позивања, прихват обвезника и средстава,
3. Преглед основних и резервних мобилизацијских зборишта ЦЗ
4. Списак предузећа, организација, служби и других правних лица,
5. Организација материјалне, здравственог безбедносног и другог обезбеђења,
6. Организација превозења људи и материјалних средстава,
7. Посетник извршилаца мобилизације,
8. Разни спискови обвезника, курира, предузећа материјалних средстава и слично.

У наведеним документима су дефинисана и разрађена решења мобилизације цивилне заштите, а на основу њих се извршава мобилизација снага и средстава цивилне заштите.

1.5. Употреба јединица за заштиту и спасавање

Плански документи употребе цивилне заштите имају за циљ планиране употребе обвезника и даваоца услуга за цивилну заштиту, како би се пружила адекватна заштита и спасавање угрожених од свих облика угрожавања у миру и ратном стању. Планска документа употребе цивилне заштите подразумевају:

1) *Планирање организације и спровођења мера заштите*

Овим документом се планирају мера склањања људи, материјалних добара и других вредности, а везано за територију за коју се планирају мере.

2) *Евакуација људи и материјалних докумената,*

као планска мера подразумева планирање мера за сваку територију, како и на који начин извршити евакуацију људи, материјалних добара и свих других вредности.

3) *Мера замрачивања, подразумева маскирање,*

замрачивање и прикривање објеката, средстава и људи у циљу заштите од напада из ваздуха и артиљеријских напада.

4) *Радиолошко хемијска заштита подразумева планску меру*

заштите људи,

добара и животиња од контаминације са хемијским, биолошким, радиолошким и нуклеарним отровима.

5) *заштита од рушења и спасавање из рушевина,*

је планска активност којом се врши заштита и спасавање из порушених објеката од ратних разарања и природних непогода.

6) *Заштита и спасавање од пожарја,*

је планска активност којим се планирају мера за заштиту од пожара, експлозија и других опасности које настају током пожара.

7) *заштита и спасавање од поплав,* је планска активност којом се регулишу и предузимају мере заштите од поплава и последица од поплаве.

8) *Заштита људи пружањем медицинске помоћи,*

је мера којом се пружа прва медицинска помоћ угроженим, повређеним и оболелим људима, као и животињама.

9) *Асанација терена,*

је планска активност којом се прописују мера редње и активности асанацијом терена, које подразумевају: пронабалажење повређених и погинулих људи и животиња, евидентирање повређених погинулих људи и угинулих животиња, расчићавање терена од отпадног материјала, угинулих животиња и слично.

1.6. План веза и криптозаштите

Плански документ веза и криптозаштите је извод из државног плана о функционисању веза и криптозаштите у Републици и представља значајан документ који је везан за планска документа државе. У овај документ су укључени и евидентирани:

- чланови штаба Цивилне заштите,
- јединице цивилне заштите,
- преглед чланова штаба и јединица цивилне заштите,
- преглед тајних назива и шифара,
- преглед телефонских бројева и адреса боравка свих обвезника ЦЗ,
- Радна документа са потребним организационим шемама, службама и другим потребним субјектима.

План цивилне заштите се посебно чува у заштићеним просторијама у државним органима, предузећима и другим субјектима који су обавезни према цивилној заштити и који израђују планска документа.

1.7. Оспособљавање и обучавање припадника

Припадници професионалних служби и цивилне заштите се обучавају, едукују и припремају као и опремају током редовног стања, да бих се мобилисали и употребили у настанку ванредног стања. Организовање, обучавање и опремање врше државни органи преко локалне самоуправе за припаднике цивилне заштите, док службе тимове и јединице професионалних састава за заштиту и спасавање врше ресорна министарства у чијој су надлежности, као и други субјекти за своје саставе.

1.7.1. Врсте обуке

Законским и подзаконским документима и обавезама и наставним плановима и програмима, врши се оспособљавање и обучавање припадника јединица, штабова и даваоца услуга цивилне заштите. Циљ и значај обучавања и оспособљавања припадника цивилне заштите је оспособљавање и усавршавање одређених специјалности, према врстама јединица и врстама обуке. Обуком се стичу основи и знања која стичу, појединци, групе, јединице, службе и предузећа и др. да би били оспособљени да врше адекватну заштиту и спасавање угрожених од свих облика угрожавања људи, животиња и материјалних вредности. Један део припадника специјализованих служби и делатности се оспособљава у редовним радним задацима по основу професије у којој су ангажовани, док се други део припадника обучава искључиво преко курсева за јединице цивилне заштите. Припадници професионалних састава који су у радном односу и на професионалним задацима, и који се распоређују у јединице цивилне заштите обично су:

1. Припадници ватрогасних јединица у саставу МУП-а и добровољним ватрогасним друштвима и других субјеката.

Припадници ових јединица се редовно обучавају и оспособљавају на редовним радним местима у својим установама теоријски, практично и вежбама. Као оспособљени и обучени распоређују се у специјализовану јединицу заштите од пожара.

2. Припадници или запослени у здравственим установама, се такође обучавају на својим радним местима путем теориског, практичног и вежбовног облика обучавања, као обучени и оспособљени распоређују се у јединице за пружање прве медицинске помоћи и асанацију терена.

3. Припадници грађевинских служби, предузећа и комуналних услуга оспособљавају се у радним организацијама и као оспособљени се распоређују у јединице за спашавање и расчишћавање рушевина и снабдевање са потребним намирницама.

4. За остале јединице се распоређују грађани који нису специјализовани и који су обвезници цивилне заштите, а исти пролазе посебну обуку за цивилну заштиту, по основу наставних планова и програма цивилне заштите.

Распоређивањем у јединице и штабове цивилне заштите, сви обвезници се упућују на додатну обуку по плану и програму цивилне заштите, како би се оспособили да делују у свакој ванредној ситуацији на заштити и спасавању угрожених лица и имовине од свих облика угрожава.

1.7.2. Јединице и штабови цивилне заштите

Јединице цивилне заштите образују се, организују, опремају и оспособљавају за заштиту и спасавање људи, животиња, материјалних и других добара и вредности, државе и приватног власништва. Заштита и спасавање врши се у ванредним ситуацијама проузрокованим услед ратних опасности и дејстава, техничко-технолошких удеса и природних елементарних непогода, као и других опасности које могу настати у миру. Организовање, опремање и оспособљавање припадника и јединица цивилне заштите, регулисано је законом о одбрани тј Цивилној заштити, са посебним поглављем цивилне заштите и у том смислу је обавеза како државних тако и других субјеката и правних лица да образују и организују цивилну заштиту по постојећој законској регулативи. Доношењем посебног закона биће регулисана правила како организовања тако и опремања и обучавања цивилне заштите, за заштиту и спасавање у миру и ратним условима. Поред закона и законских прописа, образовање, организовање и употреба цивилне заштите, врши се државним планирањем и планских докумената сваког субјекта понаособ. У том смислу организацију, формацију и развој цивилне заштите у протеклом периоду утврђивало је Министарство одбране у чијој је надлежности била цивилна заштита. Приступило се разматрању и дефинисању цивилне заштите у другачијој организацији, формацији и месту организовања. Овај вид организације под називом заштита и спасавање подразумева и њено лоцирање у састав Министарства унутрашњих

послове где је организована заштита од пожара. Овај сектор је преименован у управу заштите и спасавања Одлуком Владе Републике Србије у мају 2009. године. Иницијативом Владе Републике Србије и добијеном сагласности Председника Русије, приступило се преговарању, припремању и организовању специјализованог тима за ванредне ситуације који би био лоциран у Нишу. Овој идеји приступиле су земље у окружењу. Доношењем закона о цивилној заштити биће регулисано и питање организације овог вида заштите. Формацијским решењима регулише се и формулише величина, организација и састав јединица и штабова, као и услови и потребе територијалних простора и субјеката у њима. Јединице и штабови цивилне заштите попуњавају се из редова становништва, радних људи и правних субјеката нарочито који су професионално организовани овим наменама и који су обвезници цивилне заштите.

У јединице и штабове цивилне заштите распоређују се сва лица са правом, дужности, обавезом и добровољности служења у цивилној заштити. У Цивилну заштиту не распоређују се и немају обавезу обвезници старији од 60 година, мајке са малолетном децом и тешко болесна лица.

Обвезници распоређени за служење у цивилној заштити оспособљавају се и опремају у складу са законом и планским документима. Обучавање и опремање преипадника цивилне заштите врши се у организацији матичног министарства његових органа, служби и других правних субјеката који су одређени и распоређени као обвезници цивилне заштите.

1.7.4. Планско Руковођење и командовање јединицама цивилне заштите

Утврђивање руковођења и командовања са јединицама цивилне заштите здруженог састава врши се доношењем акта о организацији и формацији цивилне заштите у органима и установама у надлежности државе или државних органа. Командовање са јединицама цивилне заштите опште намене и посебне намене, остварује се постављањем команданата и старешина по основу законске обавезе о цивилној заштити. Команданте и руководиоце цивилне заштите здруженог састава у надлежности је министарства надлежног за цивилну заштиту. Команданта јединице цивилне заштите посебне намене поставља надлежни

орган министарства надлежног за цивилну заштиту, као и команданта јединице опште намене. Командовање јединицама цивилне заштите на нивоу локалне самоуправе, врше команданти који су одредили надлежни органи локалне заједнице, а у правним субјектима или радним организацијама управни органи постављају команданта цивилне заштите у својим предузећима.

1.7.5. Штабови цивилне заштите у планским документима

Штабови цивилне заштите почињени су државним и општинским органима, а у предузећима управном органу тог предузеће по следећем питањима;

1. Штабови ЦЗ здруженог састава су подчињени командантима ЦЗ које је поставио надлежни државни орган и надлежни министар за ЦЗ,

Штабови извршавају задатке који се односе на мобилизацију и употребу јединица ЦЗ здруженог састава и њихових делова. Штаб цивилне заштите се опрема, едукује и попуњава у надлежности надлежног министарства за ЦЗ.

2. Употребу јединице цивилне заштите и штаба цивилне заштите здруженог састава у миру и ратном стању наређује Министар у чијој је надлежности цивилна Заштита. За јединице и штабове цивилне заштите посебне и опште намене надлежни су регионални, градски и општински органи свако у зони свом ресурсу одговорности.

У случају употребе јединица цивилне заштите у миру и ратном стању, јединице радне организације, општине, града и регионалног састава, су подчињене јединицама и штабовима који су у надлежности државе.

1.8. Врсте и специјалности јединица

По основу намене, задатака и потреба, организују се јединице у организацијско-формацијској структури, и саставима, а које се образују по формацијским структурама, као што су:

1. Јединице цивилне заштите здруженог састава,
2. Јединице цивилне заштите опште намене
3. Јединице цивилне заштите посебне или специјализоване намене.

1.8.1. Јединице цивилне заштите државног састава

Ове јединице се образују као здружене јединице које су оспособљене, опремљене и организоване да делују и извршавају различите задатке у настанку ванредне ситуације. Јединице организоване у здруженим саставима третирају се и као јединице опште и јединице посебне намене.

Организовање јединица у здруженим саставима има својих предности наручито настанком ванредне и ратне опасности, а њихове предности се огледају у следећем;

1. Обезбеђује се јединствено руковођење и командовање свим јединицама из једног центра,
2. Омогућује се лакше ангажовање јачих снага и састава у рејонима где су најпотребније.
3. Обезбеђује се боље и квалитетније садејство између јединица,
4. Како у овим јединицама су организоване позадински делови јединица, тиме је олакшано редовно занављање људских ресурса из унутрашњих састава и средства, а тиме се омогућује непрекидан и континуирани рад.

1.8.2. Јединице цивилне заштите опште намене

Јединице опште намене се образују ради заштите становништва, радних људи, материјалних и других средстава и добара, од свих облика угрожавања било да су од ратних дејстава, терористичких активности или техничко-технолошких и елементарних непогода. Ове јединице образују надлежни државни органи Републике, предузећа и друга правна лица од комуналних, грађевинских, јавних субјеката и других правних лица, ради заштите људи и њихових материјалних добара и вредности.

Организациони облик формација цивилне заштите су;

1. Јединице ЦЗ за расчишћавање и спасавање из рушевина, поплавлених подручја и објеката,
2. Јединице ЦЗ за пружање прве медицинске помоћи,
3. Јединице ЦЗ за заштиту од пожара,
4. Јединице ЦЗ за збрињавање, евакуацију и заштиту угрожених становништва и материјалних добара,
5. Јединице ЦЗ за асанацију терена или простора, и
6. Јединице ЦЗ за снадбевања и спасавања.

Имајући у виду намене јединица за мање просторер, организују се јединице у мањим саставима јачине оделења и вода, а за веће просторе већи и састави, величине више оделења и водова до чете па и одреда у великим градовима. Према структури, формацији и намени јединица врши се опремање и обучавање јединица са свим потребним средствима и опремом. Неопходна опрема за јединице цивилне заштите ових састава, обично се састоји од;

- комплети за колективну заштиту,
- комплети за личну заштиту,
- средства за пружање прве медицинске помоћи,
- средства за гашење пожара мањих обима,
- и средства за РХБ заштиту.

Ова категорија или врста јединица обухвата и спроводи све мере заштите и спасавања које се спровode са специјализованим јединицама, а оне су организоване искључиво по специјалностима и на државном и на локалном нивоу.

1.8.3. Јединице заштите и спасавања из рушевина

Образују се ради откривања затрпаних људи и материјалних доbara, у настанку елементарних и ратних дејстава, у циљу извршења одређених задатака, као што су;

1. извиђање и расчишћавање рушевина, ради проналажења и спасавања затрпаних лица и имовине,
2. извлачење и спасавање повређених и угрожених људи и пружање прве медицинске помоћи,
3. спасавање повређених и оболелих са висине са виших спратова,
4. осигурање зидова или ствари које могу угрозити људе,
5. осигурање оштећених конструкција ради безбедног уласка у рушевину или објекат.

Према намени и потреби ових јединица, врши се и организују и попуњавају по основу специјалности као што су;

1. јединице за спасавање из рушевина, висине и затрпаних људи,
2. јединице за проналажење дубоко затрпаних лица и њихово извлачење,
3. обавезно коришћење наменских специјалних средстава и опреме за ове намене.

Обзиром на специјалност и намену ове јединице се организују и формирају из састава грађевинских, рударских, монтажних и других специјалности који располажу са потребним средствима и опремом за ове намене. Јединице за спасавање из рушевина организују се у формацијске саставе између којих су оделења, вод и чета. Док материјална снадбевеност ових јединица подразумева, средства и опрему за откривање и проналажење затрпаних људи, као што су различити апарати, геофони, средства и опрема за спасавање са висине (спојнице, лестве, дизалице и сл.). Док сваки припадник ове јединице опрема се са личним комплетом за заштиту од различитих дејстава у ратним условима.

1.8.4. Јединице и службе за пружање прве медицинске помоћи

Јединице прве медицинске помоћи у саставу цивилне заштите образују се ради пружања прве медицинске помоћи повређеним и оболелим лицима, у рату, ванредном стању елементарним и другим несрећама. Основни задаци ових јединица обично су;

1. указивање и пружење прве медицинске помоћи повређеним лицима на месту повређивања,
2. транспортовање повређених лица са места повређивања до тријажних станица и здравствених установа,
3. реализовање и спровођење хигијенско-епидемиолошких мера заштите,
4. деконтаминација повређених и оболелих лица,
5. контрола исправности хране за исхрану, као и воде и асанација објеката са намирницама и водом.

Организовање јединица за прву медицинску помоћ врши се од чланова цивилне заштите и црвеног крста, оспособљених за пружање прве медицинске помоћи.

Распоређивање припадника у ове јединице врши се по основу специјалности уколико постоје такве могућности. У случају недостатка специјализованих и стручних кадрова, могу се распоређивати кадрови из сличних професија уз стручно оспособљавање путем курса и обука за пружање прве медицинске помоћи. Специјализоване јединице обично се формирају као покретне јединице јачине екипе, оделења и вода, а који делују на месту настанка повређивања или угрожавања

људи. Број и величина јединица одређује се на основу процене величине простора, броја становника и величине јединице. Опремање јединица са потребним конплетима и средствима врши се плански од стране субјеката који их организују и попуњавају.

1.8.5. Јединице и тимови за збрињавање људи и материјалних вредности

Јединице се образују са задатком правовременог извршења збрињавања и евакуације угроженог становништва и материјалних добара на одређеном простору, на коме су организоване и на којем делују.

Основни задаци ових јединица посматрају се у следећем:

1. Старају се о решавању и обезбеђивању привременог смештаја за евакуисано становништво и материјалне вредности.
2. Организују и обезбеђењу исхране и воде за пиће у смештајном простору.
3. старају се о одржавању хигијене у смештају.
4. Организују спровођење хигијенско-епидемиолошких мера.
5. Организују обезбеђење потребних енергија.
6. Организују прикупљање и подела материјалне помоћи у смештајном простору.
7. Организују прикупљање и подела помоћи и другим угроженим лицима.

Поред заштите људи и обезбеђења основних средстава за егистенцију угроженим, ове јединице врше евакуацију и спасавање материјалних и других вредности на угроженом подручју, и пружају помоћ другим јединицама на одређеном простору.

1.8.6. Јединице и тимови посебне намене

Јединице цивилне заштите за посебну намену су намењене и организују се за извршење сложених и специјализованих задатака у заштити и спасавању угрожених људи и материјалних добара од свих видова и облика угрожавања.

Организовање и формирање ових јединица врши се према прописаним формацијским структурама, као што су:

1. јединице за радиолошку, хемијску и биолошку заштиту,
2. јединоце за спасавање на води и под водом,

3. јединице за проналажење и уништавање неексплодираних средстава,
4. јединице за индетификацију погинулих у масовним несрећама и епидемиолошку санацију,
5. јединице за брзо реаговање у области цивилне заштите,
6. јединице за посебне намене ради ублажавања и отклањања последица.

Према прописаној формацији и начину деловања ове јединице се сматрају специјализованим јединицама за посебне намене и деловања на угроженом подручју, у свакој ванредној ситуацији.

1.8.7. Јединице за РХБ заштиту

Јединице цивилне заштите за радиолошку, хемијску и биолошку заштиту се образују ради извршења специјализованих задатака као што су:

1. јединице за радио-хемијско-биолошко извиђање (РХБ) територије и објеката у одређеном простору,
2. јединице за утврђивање степена хемијско-радиолошко-биолошке опасности (ХРБ) на одређеном простору,
3. јединице за обележавање угроженог, контаминираног и затрованог простора,
4. јединице за узимање узарака и спречавање контаминације становништва,
5. јединице за хемијско-биолошке деконтаминације (ХБ) људства, опреме, средстава и контаминираног простора.

Уколико ове јединице немају посебних активности у РХБ заштити, ове јединице се могу ангажовати и у заштити од пожара, снабдевању водом и другим намирницама, као и пружање помоћи санитарским и ветеринарским службама и друге активностима. Припадници ових јединица се обучавају и едукују из области заштите од контаминације опасним отровима. Стога је неопходно опремање ових јединица са техничким средствима и опремом за РХБ заштиту. Ове јединице су опремљене са личним комплетима за заштиту од ратних дејстава и терористичких активности које употребљавају различите отрове, како би наносиле што веће опасности и претње по безбедност здравља и живота људи код њихових противника.

1.8.8. Јединице и тимови за спасавање на води и под водом

Јединице цивилне заштите за спасавање се образују у локалној самоуправи и градовима, на речним обалама и обалама језера и мора, са основним циљем и задатком;

1. извиђање река, језера и других водених токова,
2. извлачење и спасавање људи у поплавлјеном простору из воде и под водом,
3. пружање прве помоћу у поплавлјеном подручју,
4. израђују насипе и бране поред река и речних токова, језера, мора и других водених простора,
5. снабдевају угрожено становништво са потребним намирницама.

Јединице се образују, организују, опремају и обучавају за деловање на води и под водом, а опремљену су са потребним пловним и другим средствима за спашавање на води. Органсизација и формација ових јединица је прилагођена деловањем на води и под водом, а формацијски је организована у мање јединице са потребним средствима и опремом. Обично се попуњавају са рониоцима, ватреполистима и добрим пливачима и другим обвезницима и различитим специјалностима.

1.8.9. Тимови за проналажење и уништавање неексплодираних средстава

Јединице за проналажење и уништавање неексплодираних средстава су намењене за претраживање минираног терена и проналажење неексплодираних убојних средстава, њихово дезактивирање или уништавање. Да бих ове јединице могле извршавати ове компликоване и опасне задатке, припадници ових јединица морају бити посебно обучени и едуковани за ову намену. Искуства показују да за ове јединице морају се распоређивати припадници из војних и полицијских састава који су стручно обучени за ову врсту задатака и делатности.

Јединице морају поседовати посебне конplete средстава и опреме за ову намену:

- конplete за проналажење убојитих средстава,
- конplete за откопавање ових средстава,
- конplete са уређајима за индетификацију неексплодираних средстава,
- специјализовани упаљачи за неексплодирана средства,

- конплети за дезактивирање и уништавање убојитих средстава.

Јединице за ове намене оснивају се и урганизују на државном, регионалном, градском и општинском нивоу и све оне делују на локацији за коју су формиране.

1.8.10. Јединице и тимови за индетификацију погинулих у масовним несрећама и епидемиолошку санацију

Јединице за индетификацију погинулих су намењене за посебним задацима и обавезама, у проналажењу, индетификовању и евакуацији погинулих лица, по следећим задацима, као што су:

- проналажење и прикупљање лешева на одређеном простору,
- индетификација погинулих,
- предаја породици и организовање сахрана.

Затим врше проналажење угинулих животиња и организују њихово затрпавање како небих дошло до распадања лешева и настанка заразних болести. По завршеном сахрањивању људи, затрпавању животиња врши се дезинфекција, дезинсекција и дератизација (ДДД) терена, као и друге медицинско профилактичке и противепидемиолошке мере у циљу смањивања могућности настајања секундарних обољења. Организовање, обучавање, опремање и попуна ових јединица обично се врши из састава медицинских радника и струка у организацији локалне заједнице и здравствених субјеката на локалном простору. Екипе за индетификацију морају располагати са потремним средствима између којих су ; двоје носила, једног фото апарата, прибора за дактилоскопију, конплета плочица за обележавање и друге потребе. Чланови екеипе морају бити обезбеђени са заштитном опремом, са пластичним џаковима, џакови за лешеве, и другу потребну опрему, као и фолмуларе за евидентирања погинулих људи и угинулих животиња.

1.8.11. Снаге за заштиту и спасавање од пожара

Јединице се организују, формирају, опремају и обучавају за заштиту и спасавање становништва и материјалних добара од пожара. Јединице се формирају од људства и техничко-технолошких средстава из професионалних и добровољних јединица заштите од пожара.

Професионалне јединице за заштиту од пожара из редовног састава организоване су у Министарству унутрашњих послова са наменом сузбијања пожара и спасавања угрожених од пожара. Док у добровољним ватрогасним друштвима су организоване ватрогасне јединице за деловања у миру ради сузбијања пожара, а припадници ових јединица су удружени на добровољној основи. Обучавање, опремање и едуковање ових јединица врши се у организацији Министарства унутрашњих послова и Добровољних ватрогасних друштава, као и неким јавним предузећима као што су аеродроми. *Задатак ових јединица подразумева:*

1. Гашење и локализовање насталог пожара,
2. спасавање људи, животиња и имовине од и из пожара,
3. блокирање и спречавање ширења пожара на друге и суседне објекте или околину,
4. снабдевање водом и другим средствима за гашење пожара,
5. спровођење превентивних активности и техничких мера заштите од пожара.

Поред наведених задатака, ватрогасне јединице могу се ангажовати и за деконтаминацију техничких средстава, простора, људи и објеката, затим за снабдевање људи водом за пиће и техничку употребу, као и испумпавање воде у поплавленим објектима и простору. Међутим, могу се користити и за квашење терена ради подизања грађевине и одбачених отрова, као и асанацију терена. За ове намене могу се користити и водоводна предузећа ради снабдевања са водом и деконтаминације терена. Организација и састав ових јединица зависи од структуре становништва и објеката у којима се формира ова јединица. Јединице се формирају у виду група, екипа, оделења, водова и чета.

1.9. Савет безбедности

„На челу Савета је Градоначелник, а чланови руководиоци китних служби и служби од посебног значаја за безбедност и деловање у ванредним ситуацијама. Главни задаци савета су: дефинисање безбедносних ризика и проблема. У случају катастрофе и делује као штаб за ванредне ситуације. ванредних ситуација.“²¹⁴

---

214 Благојевић Марија, Улога специјалних јединица МУП_а у ванредним ситуацијама. _

2. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Стратегија безбедности и заштите друштва и његових целокупних и свеукупних вредности као законска обавеза подразумева предузимање напора са расположивим људским, материјалним, финансијским и организационим могућностима, потпуну заштиту људи, материјалних вредности од свих облика угрожавања. Заштита и спасавање један је од најзначајнијих државних интереса, законских обавеза и људских потреба, којима се штите људи њихова добра и сва друга друштвена добра и вредности на којима почива држава и њено решење. Заштита и спасавање као функција становништва и цивилне заштите има стратегијски значај у заштити живота, материјалних вредности, других вредности и животне околине, коју обезбеђује држава преко својих органа, служби и субјеката који су обвезници цивилне заштите.

“У светској стручној и научној литератури појам ванредне ситуације датира још с почетка претходног столећа. Још тада, многи стручњаци за питања безбедности утврђивали су списак појмова везан за ванредну ситуацију. Многи руски и енглески научници, па и њихове тадашње владе, уочавају да је тај појам од велике важности, јер обухвата многа питања, уско везана за претње безбедности.

У савременој литератури постоји сијасет дефиниција и назива за појам ванредне ситуације. У разради термина утврђено је да је то, у начелу, један исти појам – ванредна ситуација. Ванредна ситуација је догађај или појава која угрожава и из основа мења услове и начин живота грађана и битно ремети биљни и животињски свет на одређеној територији, акваторији или ваздушном простору, што захтева огромне људске и материјалне потенцијале за враћање у пређашње, редовно стање (економско, политичко, еколошко, и сл.).

Дефинисањем безбедносних изазова, ризика и претњи, као безбедносних проблема, утабан је пут ка објашњењу ванредних ситуација, али и појмова какви су: криза, безбедност у ванредним ситуацијама, хаварија, елементарна несрећа, ванредни догађај, ванредни услов, удес и сл. Питање безбедности у ванредним ситуацијама је *интер алиа*, и у самој сржи науке о безбедности. Уколико ваљано и прецизно одредимо све појмове у контексту безбедности у ванредним ситуацијама, утврдили би и само „срце“ науке о безбедности. Инвентар обима, врста

и интензитета ванредних ситуација непрестано се мења и допуњава. Првенство у изучавању међународних односа и безбедности мора бити дато ванредним ситуацијама, јер је степен угрожености сигурности за време њиховог дешавања веома висок, а последице могу бити катастрофалне. О овом ставу, али и питању ванредних ситуација, сви правци у изучавању безбедности (структурални реалисти, контигентни реалисти, либерални институционалисти, алтернативни приступи безбедности) имају слично мишљење.»²¹⁵

Планирање цивилне заштите као најмасовнији облик организовања у заштити и спасавању, као функција у систему заштите и спасавања људи, материјалних добара, животиња и других вредности има за циљ правилног организовања и употребе јединица и штабова цивилне заштите од ратних разарања, терористичких активности, елементарних непогода и техничко-технолошких удеса, несрећа и катастрофа. Планирање организовања, опремања, обучавања и употребе цивилне заштите је стратегијска активност која се односи на деловање специјализованих тимова и цивилне заштите у миру, ратним условима и ванредним ситуацијама. Наше друштво, а према Закону о ванредним ситуацијама, се определили искључиво на професионално организовање заштите и спасавања у настанку ванредне ситуације. Ако се друштво определило искључиво за овај облик организовања поставља се питање како и на који начин организовати самозаштиту и заштиту становништва које се не обучава и не укључује у организацију цивилне заштите, као најмасовнијег облика организовања? Овај проблем изражен је прво мајовским поплавама 2014, као и настанку поплава половином 2015. године, чиме је потврђено да специјализовани тимови нису довољни за те намене, већ се морају ојачати. Сходно наведеном, друштво је сватило проблем и приступило припреми и расправи о допуни постојећег законског документа. Између осталог изменама и допунама Закона о ванредним ситуацијама, се планира организовање, опремање и обучавање цивилне заштите за дате намене.

У том смислу, неопходно је организовати, обучити, опремити и планирати цивилну заштиту према новим светским кретањима и потребама које условљавају савремени облици претњи, опасности и угрожавања. А попуна и регрутовање са способним грађанима би се вршило из састава цивилног становништва. Затим је неопходно указати

---

215 Драган Млађан и Далибор Кекић, Полицијско криминалистичка академија, Београд, 2008.

на потребу и однос државних и других субјеката према заштити и спасавању људи, животиња, материјалних добара и других културних вредности одређеног друштва у овом случају Републике Србије, и држава у окружењу које затраже помоћ на овом плану. У том смислу би се укључиле приватне агенције и предузећа која се баве безбедности и заштитом објеката, људи, имовине и пословања, као и детективске агенције које бих вршиле проналажење, индентификовање и спашавање угрожених, повређених па и погинулих.

Међутим, пуно држава у међународној заједници, па и Република Србија су се суочиле са свим облицима угрожавања и претњи, неке мање неке више. Цивилно становништво је посебно било и биће угрожено са свим његовим вредностима током XX и почетком XXI века. Један број држава са ратним сукобима и агесијом, елементарним непогодама и терористичким активностима, а неке са ратним сукобима и тероризмом, док је један број био угрожен са драстичним природним непогодама. У том случају, би било неопходно посветити посебну пажњу едуковању, опремању и припремању становништва за одговор овим претњама и самозаштиту. Према томе, наведени облици претњи и опасности ратним разарањем и терористичким активностима (наручито појава и претња терористичких активности у свету ИСИС, па и земљама у окружењу, случај Зворник април 2015) су указали на неопходно организовање, обучавање и употребе јединица, штабова цивилне заштите и професионалних тимова за заштиту и спасавање, су један од највећих приоритета Републике Србије. Стога се указује на повећану опрезност и реорганизацију становништва за самозаштиту и заштиту од наведених претњи и опасности које су скоро свакодневна појава како у свету тако и Републици Србији.

Дакле, савремене и нове претње у међународној заједници нас упозоравају и стављају на опрез да су учестале, у порасту и да се шире на свим просторима Земље планете. Претње у лику новог и савременог облика терористички ризика као што је ИСИС у Ираку, Сирији, Јемену, Нигерији и другим земљама. Затим падавине и поплаве на свим просторима у Републици Србији, Обреновац, Шабац, Крупањ, Врање, Косјерић, Вањево, Ужице и други простори током 2014 и половина 2015. године. Ратна заришта у Ираку, Сирији, Украјини и другим земљама. То су облици претњи које друштва морају сватити озбиљно и припремати се за супростављање и пружање одговора истим у будућности.

ЛИТЕРАТУРА

А. КЊИГЕ:

БАКРЕСКИ Оливер, **МИЛОШЕВИЋ** Милан, *Современи безбедносни системи*, Аутопринт, Скопје, 2010.

БОШКОВИЋ Мило, **СКАКАВАЦ** Здравко, *Организовани Криминалитет*, Факултет за правне и пословне студије, Нови Сад, 2009.

ДИМИТРИЈЕВИЋ Војин, **ПАУНОВИЋ** Милан, *Људска права*, Београдски центар за људска права, Београд, 1997.

ДУГИН Александар, *Геополитика*, Никола Пашић, Београд, 2009.

ЧУТУРИЋ Симеон, *Руковођење*, Симеон Чутурић, Београд, 2005.

ЂОРЂЕВИЋ Обрен, *Лексикон безбедности*, Партизанска књига, Београд, 1986.

ГАЋИНОВИЋ Радослав, *Изградња националне безбедности*, - зборник радова-, Институт за политичке студије, Београд, 2010.

ГРУПА аутора, *Општенародна одбрана и друштвена самозаштита*, НИО Пословна политика, Београд, 1985.

ГРУПА аутора, *Стратегија општенародне одбране и друштвене самозаштите СФРЈ*, Савезни секретеријат за народну одбрану, Београд, 1987.

ГРУПА аутора, *Одбрана*, Зборник радова, Федерално министарство одбране БиХ, Сарајево, 2000.

ГРУПА аутора, *Зборник радова- Цивилна заштита*, НИРО вјесник, Загреб, 1988.

ГРУПА аутора, *Зборник радова- Цивилна заштита*, НИРО Вјесник, Загреб, 1989.

ГРУПА аутора, *Зборник радова-*, Факултет Одбране и заштите, Београд, 1995.

ГРУПА аутора, *Зборник радова- Факултет Цивилне одбране*, Београд, 2001.

ГРУПА аутора, *Општенародна одбрана и друштвена самозаштита -уджбеник 2*, Завод за уджбенике и наставна средства, Београд, 1979.

ГРУПА аутора, *Самозаштита грађана у ванредним ситуацијама*, Градски секретеријат за народну одбрану, Београд, 1969.

- ГРУПА аутора**, Зборник радова- Факултет Цивилне одбране, Београд, 2000.
- ГРУПА аутора**, Зборник радова, Факултет заштите на раду, Ниш, 2007.
- ГАЧИЋ Јасмина**, Цивилно планирање за ванредне ситуације, Факултет Безбедности, Београд, 2008.
- ФАЈТЕЉ Иван**, Прва помоћ, Републички одбор црвеног крста, Београд, 1971.
- ЂАРМАТИ Шимон, ЈАКОВЉЕВИЋ Владимир**, Цивилна заштита, ИЦ Студенски трг, Београд, 1996.
- ЈАКОВЉЕВИЋ Владимир**, Систем цивилне одбране, Факултет Цивилне одбране, Београд, 2006.
- JEFFERSON Institute**, Систем цивилне заштите у Србији.
- ЈОЈИЋ ПАВЛЕВСКИ Јасна**, Влашка магија-други део, Прометеј, Нови Сад, 2009.
- ЈОЈИЋ ПАВЛЕВСКИ Јасна**, Магијаски календар за црвена слова, Културноиздавачки центар Горгон, Београд, 2009.
- КОМАРЧЕВИЋ Миодраг, КОМАРЧЕВИЋ Маријана, ЖИВОЈИНОВИЋ Мићо**, Методологија израде и дизајнирања научно-стручног дјела, Д.О.О. КОНТАКТ, Бијељина, 2009.
- ЛУЧИЋ Дејан**, Павелићев тестамент, Екопрес, Зрењанин, 2004.
- ЛУЧИЋ Дејан**, Теорија завере, Екопрес, Зрењанин, 2009.
- МАРКОВИЋ Слободан**, Криза цивилне безбедности савремене државе-зборник радова-, Факултет за безбедност, Бања Лука, 2009.
- МИЛОШЕВИЋ Милан**, Систем државне безбедности, Полицијска академија, Београд, 2001.
- МЛАЂАН Драган, КЕКИЋ Далибор**, Ванредна ситуација-прилог концептуалном одређењу безбедности, Зборник радова, Ниш, 2009.
- ПЕЈАНОВИЋ Љубо**, Авиони у гашењу пожара, ЈАТ, Београд, 1997.
- ПЕЈАНОВИЋ Љ. ЛАКОВИЋ В. СТОЈАНОВИЋ С.** Угрожавање и физичко техничка заштита, Институт за политичке студије, Београд, 2007.
- ПЕЈАНОВИЋ Љубо, ЂУРКОВИЋ Раде**, Заштита и соасавање, Факултет за правне и пословне студије, Нови Сад, 2010.
- ПЕЈАНОВИЋ Љубо, ЂУРКОВИЋ Раде**, Ванредне ситуације, претње

и заштита, Факултет за правне и пословне студије Нови Сад- Прометеј Нови Сад, 2011.

ПЕЈАНОВИЋ Љубо, **ВЕИНОВИЋ** Душко, **РАКИЋ** Миле, Карактеристике система безбедностим Европска дефендолошки центар за научна, политичка, економска,, социјална, безбједносна и криминолошка истраживања, Унивирзитет модерних законитости Мостар-Факултет за сигурносне студије Мостар, Бања Лука, 2017.

ПИЛИПОВИЋ Војин, Угрожавање безбедности штићених личности и мере заштите –зборник радова-, Факултет за безбедност, Бања Лука, 2009.

МАРИЋ Предраг, **ТОМИЋ** Душко, Управљање ванредним ситуацијама, Балканс Институт, Београд, 2010.

РАДОВИЋ Милица, Корпоративно управљање, Факултет за правне и пословне студије, Нови Сад, 2010.

РАКИЋ Миле, Безбедносна превентива, Институт за политичке студије, Београд, 2006.год

РАКИЋ Миле, **ВЕЈИНОВИЋ** Душко, Систем безбедности и друштвено окружење, Удружење дефендолога Републике Српске, Бања Лука, 2006.

Ракић Миле, **Јовашевић** Драган, Изазови демократије безбедносно-политички и правни аспекти, Институт за политичке студије, Београд, 2011

РАКИЋ Миле, **ЂОРЂЕВИЋ** Милијана, **ЈОВАШЕВИЋ** Драган, Демократија и животна средина, Институт за политичке студије, Београд, 2008.,

САВИЋ А. **СТАЈИЋ** Љ. Основи система безбедности, Факултет за правне и пословне студије, Нови Сад, 2006.

СИМОНОВИЋ Бранислав, Рад полиције у заједници, МУП Републике Српске, Бања Лука, 2006.

СИМЕУНОВИЋ Драган, Нација и глобализација, Зограф, Ниш, 2009.

СКАКАВАЦ Здравко, Кривичноправни аспекти корупције-међународни и национални оквири,- зборник радова -, Интернационална асоцијација криминалиста, Сарајево, 2009.

СКАКАВАЦ Здравко, Савремене феномонолоште тенденције и карактеристике организованог криминалитета, Удружење за међународно

кривично право, -зборник радова- Тара, 2007.

СКАКАВАЦ Здравко, Тероризам савремени феноменолошки облици испољавања и карактеристике, -зборник радова-, Удружењ за међународно кривично право, Тара 2010.

СКАКАВАЦ Здравко, Савремени облици супростављања организованом криминалитету с акцентом на ангажовање прикривеног иследника, -зборник радова-, Интернационална асоцијација криминалиста, Брчко, 2008.

СКАКАВАЦ Здравко, Трговина људима као облик угрожавања безбедности и стратегија супростављања, -зборник радова-, Факултет за безбедности, Бања Лука, 2009.

ТАЛИЈАН Момчило, Руковођење унутрашњим пословима, В.Ш.У.П, Београд, 2004.

ТАЛИЈАН Момчило, Апликативни модел пословне безбедности, -зборник радова-, Факултет за безбедност, Бања лука, 2009.

ТАЛИЈАН Мирослав, Савремена пракса супростављања и борба против тероризма-руковођење акцијом ослобађања талаца, - зборник радова - , Факлтет за безбедност, Бања Лука, 2009.

ТАТАЛОВИЋ Синиша, **ГРИЗОЛД** Антун., **ЦВРТИЛА** Влатко., Сувремене сигурносне политике, Голд Маркетинг-Техничка књига, Загреб, 2008.

ТОДОРОВИЋ Бошко, **ВИЛИЋ** Душан , Ванредне прилике, Привредапублик, Београд, 1989.

ХЦИЋ М. МИЛОСАВЉЕВИЋ Б. Закон о Безбедности и одбрани-Предлог-, Центар за цивилно-војне односе, Београд, 2006.

КЕКОВИЋ Зоран, Систем безбедности, Факултет безбедности, Београд, 2009. година.

ЗБОРНИК радова, Управљање ванредним ситуацијама, Ниш, 2007.

УСТАВ И ЗАКони:

ПРАВИЛНИК о методологији израде процјене угрожености и планова заштите и спашавања, Државна управа за заштиту и спашавање, Народне новине вр.174/04, Загреб, 2004.

УСТАВ Републике Србије, Одбрана, Беогар, 2006.

ЗАКОН о Цивилној заштити-предлог, Београд, 2008.

ЗАКОН о ванредним ситуацијама, Београд, 2010.

ЗАКОН о полицији, Сл.Гл. Републике Србије бр.101/2005

Б. ЧАСОПИСИ:

ОДБРАНА и заштита 1, Савезни секретеријат за Народну одбрану, Београд, 1988.

ОДБРАНА и заштита 4-5, Савезни секретеријат за Народну одбрану, Београд, 1989.

ОДБРАНА и заштита, 3-4, Савезни секретеријат за Народну одбрану, Београд, 1989.

Ц. ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ, МАГИСТАРСКЕ ТЕЗЕ И ДИПЛОМСКИ РАДОВИ:

БЛАГОЈЕВИЋ Марија, Улога Министарства унутрашњих послова у условима редовних и ванредних ситуација, Магистарска теза, Факултет Безбедности, Београд, 2009.

БОШКОВИЋ Мићо, Специфичност организовања и деловања службе јавне безбедности у заштити и унапређењу животне средине, Докторска дисертација, Факултет Одбране и заштите, Београд, 1992.

Д) ИНТЕРНЕТ И ДНЕВНИ ЛИСТОВИ И ЧАСОПИСИ

Интернет

Правда, Курир, Блиц, Политика

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

351.78

355.58

ПЕЈАНОВИЋ, Љубо

Заштитна функција безбедности у ванредним ситуацијама :
друштвенополитички дефендолошки аспект / Љубо Пејановић, Душко
Вејновић, Миле Ракић. - Бања Лука : Европски дефендологија центар
за научна, политичка, економска, социјална, безбједносна, социолошка
и криминолошка истраживања : Републичка управа цивилне заштите
Републике Српске ; Суботица : Центар за економска истраживања ;
Мостар : Универзитет модерних знаности - Факултет за сигурносне
студије : Висока школа Унион, 2018 (Бања Лука : Графопапир). - 329 стр. :
илустр. ; 25 cm

Тираж 300. - Напомене и библиографске референце уз текст. -
Библиографија: стр. 325-329.

ISBN 978-99976-22-40-2 (ЕДЦ)

1. Вејновић, Душко, 1961- [аутор] 2. Ракић, Миле, 1956- [аутор]

COBISS.RS-ID 7616280